

2

HOMER

ILIADA

3

Tower Press 2000

Copyright by Tower Press, Gdańsk 2000

4

Księga I

Zaraza. Gniew

Gniew Achilla¹, bogini, głoś, obfity w szkody,
Który ściągnął klęsk tyle na greckie narody²,
Mnóstwo dusz mężnych wcześniej wtrącił do Erebus
A na pastwę dał sępom i psom bez pogrzebu

⁵ Walające się trupy rycerskie wśród pola:

Tak Zeusa⁴ wielkiego spełniała się wola

Odtąd, gdy się zjątrzyli sporem niebezpiecznym
Agamemnon⁵, król mężów, z Achillem walecznym.

Od kogóż tej niezgody pożar zapalony?

¹⁰ Od Feba⁶, co go Kronid z pięknej miał Latony.

Gniewny na króla, wojsku straszną, klęskę zadał,

Rozszerzył mór w obozie, codziennie lud padał;

Mścił się, że był zelżony jego kapłan święty.

Przyszedł Chryzes⁷, gdzie stały Achajów okręty,

¹⁵ Świetną na okup córki⁸ przynosząc ofiarę,

A w rękę mając berło i Feba tiarę;

Prosił Greki o litość na ojcowskie bóle:

Najbardziej zaś Atrydy⁹, dwa narodów króle:

»Atrydowie i Grecy! Niech wam dadzą bogi

²⁰ Dobyć miasta Pryjama¹⁰, w swoje wrócić progi!

Lecz pomni na łuk Feba strzelający z góry,

Weźcie okup, nie przeczcie ojcu, jego córy!«

Rzekł. W Grekach szmer przyjazny oznaczał ich zgodę,

Aby uczcić kapłana i przyjąć nagrodę;

²⁵ Nie przypadła królowi do serca ta mowa,

¹ gniew Achilla – chodzi o spór z Agamemnonem o brankę Bryzeidę; porównaj w. 302; Achilles był synem Peleusa (dalej występuje też jako Peleida) oraz boginki morskiej Tetydy (występuje też jako Tetys);

² greckie narody – Achajowie, Argiowowie, Danajowie, którzy zamieszkiwali Tesalię i Peloponez;

³ Erebus – Hades; państwo podziemne, gdzie przebywają dusze zmarłych;

⁴ Zeus – Kronid, główny władca Olimpu i najważniejszy z bogów; podczas wojny stoi po stronie Trojan; w tekście występuje jako Kronida;

⁵ Agamemnon – syn Atreusa (w tekście występuje jako Atryda); dowódca Greków walczących pod Troją, brat Menelaosa, którego żonę Helenę uprowadził syn króla Troi, Parys; to wydarzenie stało się bezpośrednim powodem wojny;

6 Feb – Apollo (tu występuje jako Febus, Feb) był bogiem piękna, porządku, ładu i sprawiedliwości;
za złamanie tych zasad karał zabijając ze swego srebrnego łuku; matką Apolla jest Latona, ojcem Zeus; Apollo podobnie jak Zeus wspiera Trojan;
7 Chryzes – kapłan ze świątyni Apollina w mieście Chryze w Mizji;
8 Córka – chodzi o córkę kapłana Chryzesa – Chryzeidę, którą Grecy (Achajowie) wzięli do niewoli;
9 Atrydy – synowie Atreusa, Agamemnon i Menelaos;
10 Priam – król Troi, ostatni władca przed zburzeniem miasta;

5

Więc go puścił z obelgą, przydał groźne słowa:
»Znidź, naprzykrzony starcze, z oczu moich pręcej,
Nie waż bawić się dłużej ani wracać więcej!
W tiarze, w berle słaba dla ciebie zasłona.
30 Chyba mi starość córkę twoją wydrze z łona;
Od swych daleko, w Argos¹¹ na zawsze osiedzie,
Tam wełnę tkać i łoże moje dzielić będzie.
Pójdź precz! Ani mię gniewaj, żebyś został cały!«
Rzekł król; załękł się starzec i odszedł struchłały.
35 Szedł cicho ponad morze, gdzie huczały fale,
A gdy już był daleko, wynurzył swe żale
I syna pięknowłosej tak prosił Latony:
»Boże! Którego Chryza doznaje obrony,
Smintejczyku¹²! Co strzałę wypuszczasz daleką,
40 Co masz Tened i Killę pod mozną opieką:
Jeśli wieńcami twoje zdobilem kościoły,
Jeślim ci na ofiarę bił kozły i woły,
Niech prośba ta od ciebie będzie wysłuchana:
Zemścij się łukiem twoim obelgi kapłana!«
45 Ledwie skończył, modlitwa doszła ucha Feba;
Wysłuchał go łaskawie, zstąpił gniewny z nieba
Z łukiem swoim, z kołczanem; na ramionach strzały
W bystrym biegu strasznymi szczęki przerażały.
Idzie jak noc posepny; siadł z dala, łuk spina:
50 Leci strzała i świszcząc powietrze rozcina.
Okropnym brzmiać łuk jękiem psy strzela i muły;
Wnet zgubne jego razy Achaje poczuły:
Pałą się bezprzestannie smutne trupów stosy.
Przez dziewięć dni na wojsko śmiertelne szły ciosy,
55 Dziesiątego Achilles cały lud zwoływa,
Bo tę myśl w piersi Hera¹³ wlała mu życzliwa,
Bolesna, widząc swoich Achajów zagładę.
Zatem, gdy się na walną zgromadzili radę,
Mężny Achilles tymi zaczął mówić słowa:
60 »Teraz bardzo się lękam, synu Atrejowy,
Abyśmy, obłąkani wśród morskich brodów,
Nie musieli powracać do ojczystych grodów,

Jeżeli tu na zawsze nie zamknem powieki,
Bo i wojna okrutna, i mór niszczy Greki.
65 Niech wieszcz lub kapłan powie, skąd ta chłosta sroga,
Albo snów tłumacz wiemy – wszakże sny od Boga?
Niechaj powie, dlaczego Feb naszej chce zguby:
Czy go niedopełnione obrażają śluby?
Czyli stąd, że świętego stugłowu¹⁴ nie bierze?
70 Bijmy owce i kozy dla niego w ofierze,
Aby ubłagan wstrzymał ten mór niebezpieczny«
11 Argos – stolica Argolidy, gdzie leżały Mykeny, posiadłość Agamemnona;
12 Smintejczyk – przydomek Apolla od miasta w Troadzie, gdzie była jego świątynia;
13 Hera – żona Zeusa, córka Kronosa; w sporze opiekuje się Grekami;
14 stugłowu – chodzi o tzw. hekatombę, uroczystą ofiarę ze stu wołów;
6

To powiedziawszy usiadł Achilles waleczny.
Wstał Testora syn, Kalchas¹⁵, pierwszy w swym urzędzie:
Zna, co jest, zna, co było, zna nawet, co będzie;
75 Mądry i duchem wieszczym od Feba natchnięty,
On od Troi achajskie prowadził okręty.
Więc tak na radzie głosem roztroprnym opiewa:
»Chcesz, bym wyrzekł, dlaczego na nas Feb się gniewa,
Feb, którego łuk srebrny zgubne strzały niesie?
80 Ja powiem, lecz przysięgą zaręcz, Achillesie,
Że mi słowy i ręką dasz potrzebne wsparcie,
Bo widzę, jak się na mnie rozgniewa zażarcie
Mąż, któremu nad sobą władzę Grecy dali.
A gdy król na słabego gniewem się zapali,
85 Chociaż się na czas wstrzyma, w razie nie zaszkodzi,
Znajdzie potem sposobność i zemście dogodzi.
Uważ więc, czyliś zdolny ocalić mą głowę«.
Achilles odpowiedział na tę wieszczka mowę:
»Co tylko wiesz, mów śmiało! Bo na Apollina
90 Przysięgam, Zeusowi najmilszego syna,
Którego ty świętości trzymając na pieczy,
Z daru jego zwiastujesz przyszłe Grekom rzeczy;
Przysięgam, póki widzę to światło na niebie:
Żaden się z Greków skrzywdzić nie odważy ciebie,
95 Ani sam Agamemnon. Nic to nie przeszkadza
Prawdę wyrzec, że jego najwyższa dziś władza«.
Ośmielił się tym wieszczek: »Ani dla ofiary,
Ani dla ślubów – rzeczy – zesłane są kary;
Wzgarda świętego sługi ściągnęła tę stratę.
100 Nie chciał wydać król córki, odrzucił zapłatę,
Dlatego między nami zaraza się szerzy,
I nie wprzódę się w swoim gniewie Feb uśmierzy,
Aż król powróci zdobycz, którą dotąd trzyma.
I darmo odda brankę z czarnymi oczyma.

105 Gdy do Chryzy pošlemy jeszcze stugłów święty,
Może się da złagodzić dla nas bóg zawzięty«.
Skończywszy usiadł Kalchas. Natychmiast powstanie
Trzymający szerokie Atryd panowanie,
Straszliwie pomieszany, gniew mu wnętrze ściska,
110 A oko rozpalone żywym ogniem błyska;
I rzekł, krzywym rzucając na Kalchasa wzrokiem:
»Zawsze ty, widzę, jesteś nieszczęścia prorokiem
I nic nie umiesz dla mnie zwiastować przyjemnie;
Každy twój czyn i wyraz serce rani we mnie.
115 Teraz nawet rozgłaszasz pomiędzy Achiwy,
Iż dlatego zarazą Feb ich trapi mściwy,
Żem zatrzymał dziewicę, okupem wzgardziłem.
Posiadanie tej branki bardzo mi jest miłem,
Byłaby moją w domu pociechą jedyną,
120 Większą niż Klitajmestra¹⁶, którą-m wziął dziewczyną.
15 Kalchas – wieszczek grecki, towarzyszył wojskom w wyprawie pod Troję;
7
Wyrówna jej rozumem moja niewolnica
I sercem, i przemyśłem¹⁷, i pięknnością lica.
Ale gdy trzeba, ojcu wracam ją do ręki,
Bo wołę całość ludu nad jej wszystkie wdzięki.
125 Tylko mi tę osłódźcie stratę, przyjaciele:
Godziź się, bym szkodował sam jeden tak wiele?
Wszakże wszyscy widzicie, co mi z rąk wypada«.
Na to Pelid waleczny tak mu odpowiada.
»Atrydo, jakżeż razem i dumny, i chciwy!
130 Tobież łupu szlachetne odstąpią Achiwy?
Ja nie wiem, jeśli jakie łupy gdzie złożono:
Co z miast było wziętego, to już podzielono;
Wracać nazad i znowu dzielić, nie przystoi.
Ale kiedy przemożnej dobedziemy Troi,
135 Wróc tylko brankę bogu, za dzisiejszą stratę
Potrójną i poczwórną odbierzesz zapłatę«.
»Luboś mądry, nie zdołasz tego wmówić we mnie –
Rzekł król – i chcesz mię słowy podchodzić daremnie,
Oddawszy moją brankę, będęż smutny siedzieć,
140 Gdy ty cieszysz się twoją? Oddam, lecz chcę wiedzieć,
Czyli tę stratę Grecy nagrodzą mi równie;
Jeśli nie chcą nagrodzić, sam wezmę gwałtownie...
Ale się w innej o tym naradzimy porze.
Teraz okręt na wielkie wyprowadźmy morze
145 I zbierzmy zdolne majtki do takiej wyprawy,
Brankę wsadźmy z ofiarą stugłówną do nawy.
Pierwsi z wodzów tę podróż na siebie weźmiecie;
Ajas¹⁸, Odys¹⁹ lub król panujący Krecie²⁰,
Lub jeśli tak rozkażę, najstraszniejszy z ludzi,

150 Pelid się tą usługą dla Greków potrudzi.

Pewnie bóg zagniewany, który mściwie strzela,

Tą ofiarą się zmieni dla nas w przyjaciela».

Na to strasznie zapalon Achilles zawoła:

»O łakomco! O człeku bezwstydnego czoła!

155 Któż z Greków chętnie twoje spełni rozkazanie?

Kto pójdzie na wyprawę? Na czele wojsk stanie?

16 Klitajmestra – żona Agamemnona, córka króla Sparty, siostra Heleny, o którą toczył się spór; w czasie wojny trojańskiej została kochanką Ajgistosa; wraz z nim po powrocie Greków spod Troi zabiła męża; ojca pomścił syn Orestes, wraz z siostrą Elektrą;

17 przemyśl – pomysł, podstęp, rozum (por. w. 170, ks. II);

18 Ajas – najdzielniejszy po Achillesie wojownik; syn Telamona (stąd występuje często z przydomkiem

Telamoński); drugi Ajas był synem Ojleja (stąd Ojlejczyk, Ojlejski), dowodził Lokryjczykami;

19 Odyseusz (Odys, Odysej, Odysseus – w poemacie pod tymi imionami) – król Itaki, bohater „Odysei”, opisującej jego przygody podczas dwudziestoletniej tułaczki i powrotu do rodzinnej ziemi; był autorem podstępu z koniem trojańskim, (epizodu tego brak w „Iliadzie”);

20 król panujący w Krecie – Idomenej; syn Deukaliona, wnuk Minosa;

8

Nie z mojej ja przyszedłem pod Troję przyczyny,

Ród ten przeciw mnie żadnej nie popełnił winy;

Do owoców mej ziemi nie ściągnęli dłoni,

160 Nie tknęli się trzód moich, nie zabrali koni,

Najmniejszej w żyznej Ftyi nie zrobili szkody;

Dzielał mię od nich wielkie i góry, i wody.

Ale z tobą-śmy przyszli z odległych stron świata,

Czci twojej nasłuchiwać, mścić się krzywdy brata.

165 Bezczelniku z psim okiem! Nie znasz tej usługi!

Jeszcze mi to chcesz wydrzeć, com wziął za znój długi

I co mi zgodnie greckie przyznały narody!

Dotąd ja równej z tobą nie miałem nagrody.

Gdy po zdobyciu miasta wojsko łup rozbiera,

170 Na moich barkach ciężar wojny się opiera,

Lecz kiedy podział przyjdzie, lepsza część dla ciebie,

A ja – upracowany, zemdlony w potrzebie,

Z małą częścią na okręt idę z bojowiska.

Do Ftyi, do mojego powracam siedliska,

175 Gdy nie masz moich zasług, śmiesz zdobycz wydzierać;

A nie wiem, czy beze mnie będziesz łupy zbierać».

Jemu król Agamemnon, równym gniewem zdjęty:

»Jedź, gdy ci się podoba, spychaj twe okręty!

Czyż to na tobie jednym los Grecyji stoi?

180 Mam drugich, co się zemszczą mej krzywdy na Troi,

A najskuteczniej Kronid panujący w niebie.

Z wszystkich królów najbardziej nienawidzę ciebie...

Idź, rządź Myrmidonami, nie mną, człeku hardy:

Gniewy twoje niczego nie warte prócz wzgardy.

185 Lecz wiedz: gdy Feb ode mnie Chryzeidę bierze,
Dam rozkaz, niech ją moi odwiozą żołnierze,
A za to się do twojej posunę nagrody:
Bryzeidę ci wezmę z pięknymi jagody,
Byś znał, zem jest mocniejszy. Drugich strach ogarnie,
190 Widząc, że mi się równać nie można bezkamie«.

Na te słowa okrutnie Pelid rozjątrzony,
Niepewny, na obiedwie nachyla się strony:
Czy usunąwszy drugich w Atryda uderzyć,
Czy lepiej gniew powściągnąć i zapal uśmierzyć.
195 Gdy się na obie strony chwieje myśl wątpliwa,
W zapale z pochew miecza straszego dobywa:
Wtem z nieba z Hery przyszła Pallada²¹ przysługi,
Bo równie jej był miły jak jeden, tak drugi.

Z tyłu lekko za włosy pociąga rycerza,
200 Niczym, jego tylko oczom się powierza.
Zląkł się Pelid, gdy spojrzął za siebie zdumiały,
Widzi Palladę: oczy jej groźnie iskrzały;

I rzecze: »Wielka córo pana błyskawicy,

²¹ Pallada – Atena, córka Zeusa, występuje jako Pallas; jest boginią wojny, stoi po stronie Achajów (Greków), szczególnie opiekuje się Odyseuszem; w mitologii jest boginią mądrości;

9

Po cóżeś to z niebieskiej nadeszła stolicy?

205 Czy widzieć, jaką Atryd obelgę mi czyni?

Oświadczam ci, bo tego dokazę, bogini,
Że dłoń ta wnet za dumę duszę mu wywlecze«.

A na to modrooka Pallada tak rzecze:

»Przyszłam gniew twój uśmierzyć z woli Zeusa żony:

210 Jej Achilles, jej Atryd równie ulubiony.

Nie ruszaj miecza, do krwi nie chciej się zapędzać;

Ale słów obelżywych możesz nie oszczędzać.

Wierz mi, bo to być musi, że dla tej ofiary

Trzykroć będziesz drogimi nagrodzony dary;

215 Tylko bądź nam posłuszny, gniew uhamuj srogi«.

A Palladzie Achilles mówi prędkonogi:

»Choć cały gniewem pałam, lecz rozum ostrzega,

Iż ten błdzić nie może, kto bogom ulega;

Kto na rozkazy bogów nie zatyka ucha,

220 Tego wzajem łaskawe niebo chętniej słucha«.

To wyrzekłszy przestaje na Pallady radzie,

Powściąga silną rękę i miecz w pochwy kładzie;

A bogini, poselstwo odprawiwszy swoje,

Do bogów spieszy, w górne Zeusa pokoje.

225 Lecz Pelid jeszcze gniewy straszne w sercu warzy

I rzecze, dla Atryda nie szczędząc potwarzy:

»Z psim okiem, z łani sercem, bezecny opoju,

Wziąłeś broń, prowadziłłeś lud śmiało do boju?

Poszedłżeś na zasadzki, gdy szły inne wodze?
230 Nigdy! Drżałeś ze śmiercią spotkać się na drodze.
Lepiej dumną w obozie władzę rozpościerać,
A kto ci się sprzeciwi, temu łup wydzierać.
Nad podłymi panujesz, ludożerco, tłumy;
Inaczej, już byś zgonem przypłacił twej dumy.
235 Ale ja ci przysięgam teraz uroczyście,
Przez to berło, co więcej nie odrośnie w liście,
– Bo kiedy je raz na pniu ostry topór przytnie,
Żywne straciwszy soki, więcej nie zakwitnie,
A dziś je w rękę greccy monarchowie noszą,
240 Którzy święte wyroki prawa ludom głoszą;
– Przysięgam ci największą przysięgą na świecie:
Wzywać Achilla Grecy, lecz próżno będziecie!
A ty się dręcząc w sobie nie dasz im pomocy,
Gdy ich do wiecznej Hektor²² zaczniesz wtrącać nocy.
245 Zgryzą cię trojańskiego postępy oręża,
Że najwaleczniejszego nie uczciłeś męża«.
To powiedziawszy przodków berło znakomite,
Berło świetnie złotymi gwoździami nabite,
Rzuca gniewny na ziemię i na miejscu siada.
250 Równie się Agamemnon na niego rozjada.
Wtem władca pylijskiego powstaje narodu²³,
22 Hektor – najstarszy syn króla Troi Priama; najbardziej waleczny i najdzielniejszy bohater trojański;

10

Z ust jego słodsze płyną wyrazy od miodu.
Dwa pokolenia Pylów zamieszkały ziemię,
Jak żył, a teraz trzecie ludzi rządzi plemię.
255 W te rzekł słowa, rozumu wielkiego tłumacze:
»O, jak Achajów ziemia gorzko dziś zapłacze!
Jak się z tej uradują Trojanie nowiny,
Jak ucieszy się Pryjam i Pryjama syny,
Gdy usłyszą, że zgubną ci zjątzeni zwadą,
260 Którzy innym przodkują i męstwem, i radą!
Lecz starca głos niech w młodszych winną baczność wzbudzi,
Bom ja większych przed laty widział od was ludzi,
A lekce mojej rady nie wazyli przecie.
Nigdy takich nie widział, ni ujrzę na świecie,
265 Jakim był silny Dryjant, Kajnej nieśmiertelny,
Pejrytoj²⁴ i Eksadios, i Polifem dzielny...
Mężni sami, z mężnymi chodzili za barki,
Centaurom, gór mieszkańcom, dumne starli karki.
Z nimi od młodu moje bywały zabawy,
270 Gdy mię z Pylos do wspólnej wezwali wyprawy,
I jam walczył, jak siły pozwalały moje;
Z dzisiejszych nikt by z nimi nie wyszedł na boje.

Tak wielcy, a młodego przyjmowali rady:

I dla was będzie lepiej wstępować w ich ślady.

275 Ty, choć możny, nadobną zostaw mu dziewicę,

Niech ma dar, którym uczcił Grek jego prawicę;

A ty, Achillu, z królem nie bądź tak gwałtowny,

Bo mu żaden ze wszystkich królów nie jest równy.

Jeżeliś ty dzielniejszy, żeś synem bogini,

280 Jego możniejszym władza obszerniejsza czyni.

Atrydo, głos pokoju między was przynoszę:

Złóż gniew na Achillea, ja cię o to proszę;

W nim jest obrona floty, w nim wojska podpora«.

Agamemnon w te słowa rzecze do Nestora:

285 »Zacny starcze! Szanuję mądrą twoją mowę,

Lecz nad wszystkich ten człowiek chce wynosić głowę;

On by rad sobie władzę najwyższą przywłaszczył,

A któż będzie tak niski, by się przed nim płaszczyl?

Jeżeli mu zaś dzielność nadał bóg odwieczny,

290 Czyż przeto mu pozwala, by tak był złorzeczny?«

Przerwał mu Pelid mowę i obelg nie skąpił:

»Ostatni byłbym z ludzi, gdybym ci ustąpił...

Co ci powiem, to w żywej zachowaj pamięci:

Dla branki walczyć bronią wcale nie mam chęci

295 Ni z tobą, ni z innymi Greków rycerzami,

Choć bierzecie dar, który przyznaliście sami;

Ale co na okręcie moim jest w ładunku,

Nic do twego nie możesz podciągnąć szalunku.

23 pylijski naród – władcą był Nestor, syn Neleusa (w poemacie występuje jako Neleida, Nelida); najstarszy z wodzów greckich, którzy walczyli pod Troją;

24 Dryjant, Pejrytoj – olbrzymi Lapitowie z Tesalii;

11

Odważ się tylko na to: całe wojsko zoczy,

300 Że ta włócznia wnet czarną krew z ciebie wytoczy«.

Tak w szkodliwej obadwa rozjątrzeni zwadzie

Powstali, czyniąc koniec narodowej radzie.

Pelid gniewny pod swoje udał się namioty,

Z nim Patrokl²⁵ nieodostępny i tesalskie roty.

305 Atryd zaś okręt spycha, żagle rozpościera,

Kładzie ofiarę, majtków dwudziestu wybiera,

I śliczną Chryzeidę prowadzi do nawy:

Mądry Odyseusz wodzem został tej wyprawy.

Ci mokrą płyną drogą, wiatry w żagle świszczą.

310 Król nakazał obmycie; więc ludy się czyszczą,

Rzucając wszystko w morze, co brudnego zmiotą;

Potem się zaraz świętą zajmują robotą,

Biją byki i kozy na uczczenie Feba:

Skwarzy się tłustość, dymy się wznoszą do nieba.

315 Gdy tak lud ofiarami błagał Apollina,

Agamemnon się srożył na Peleja syna
I chcąc dokonać swoich zapowiedzi groźnych,
Mówił do Eurybata i Taldyba, woźnych:
»Do Achilla namiotu śpiesznym idźcie krokiem
320 I przywieźcie tu jego brankę z czarnym okiem.
Jeśli nie da, sam wezmę, gdy tam z wielą przyde,
A to większą mu sprawi boleść i ohydę«.
Tak zalecił, groźnymi rozwodząc się słowy.
Struchleli biedni ludzie na rozkaz takowy,
325 Idą powoli, ciężkim ściśnięci kłopotem.
Siedzącego zastają wodza pod namiotem;
Achilles ich spostrzegłszy zasmucił się srodze;
Ci króla czią przejęci w wielkiej byli trwodze,
Stali cicho, ni w jednym wyrzekli co słowie.
330 Poznał rycerz ich trudność, więc pierwszy tak powie:
»Witajcie woźni, bogów i śmiertelnych posły!
Przystąpcie. Wy nie winni, lecz Atryd wyniosły;
Do niego ja, nie do was, mam żalu przyczynę.
Pójdź, kochany Patroklu, wydaj im dziewczynę!
335 Weźcie ją, ale bądźcie świadki nad mym bólem
Przed niebem i przed ziemią, i przed srogim królem:
Będzie kiedyś dla Greków Achilles potrzebny...
Złym tylko chuciom służy ten człowiek haniebny:
Z przeszłych on rzeczy wnosić przyszłości nie umie
340 I gubi Greci, głupiej dogadzając dumie«.
Natychmiast wierny Patrokl z miejsca swego wstaje,
Ślicznego lica brankę posłańcom oddaje;
Wracają się pod namiot Atryda szeroki,
Z nimi niewiasta idzie niechętnymi kroki.
25 Patrokl – Patrokles, najlepszy przyjaciel Achillesa; był synem Menojtiosa (występuje też jako Menojtida);

12

345 Odchodzi od swych Pelid i łzy hojne toczy,
Z dała siada na brzegu, w morze wlepie oczy
I wyciągnawszy ręce tak matkę zaklina:
»Gdyś mię krótkiego życia dała na świat, syna,
Matko! Przynajmniej Kronid, co piorunem włada,
350 Niechaj mi sławne imię i wielką cześć nada;
Lecz nie znam jej, gdy Atryd zdobycz gwałtem bierze,
Którą mi zgodnie greccy przyznali rycerze«.
To mówiąc łzy wylewa rześnistym potokiem.
Siedząc w morzu, pod ojca podeszłego bokiem,
355 Słyszcy te żale matka, na kształt mgły wychodzi,
Tuż siada, ręką głaszczce i jęki łagodzi.
»Czego płaczesz? Skąd, synu, boleść masz tak wielką?
Powiedz i nic nie zataj przed twą rodzicielką«.
A na to Pelid rzecze westchnawszy serdecznie

360 »Na cóż ci to powiadać, co wiesz dostatecznie...
Więc, matko, wesprzyj syna! Śpiesz do górnych progów.
Opowiedz krzywdę panu i ludzi, i bogów,
Jeśliś na jego dobre zasłużyła chęci.
Com słyszał w domu ojca, mam dotąd w pamięci,
365 Że od ciebie Zeusa wyszła raz obrona;
Bo gdy spisek Pallady, Hery, Posejdona²⁶
Dążył na to, by w więzy ująć go haniebne,
W tak złym razie tyś wsparcie dała mu potrzebne:
Sturęcznegoś do nieba wezwała olbrzyma,
370 Który imię u ludzi Ajgajona²⁷ trzyma,
W niebie zaś Bryjareja dają mu nazwisko.
Silniejszy on od ojca. Kiedy usiadł blisko
Przy panu nieśmiertelnych w straszliwej postawie,
Złękłe bogi przestały o złej myśleć sprawie.
375 Wspomnij mu to, kolana w czulej ściskaj dłoni,
Żebraj, aby trojańskiej dopomagał broni;
Niech bije Greki, do naw odeprze ze stratą,
Niech widzą, co mądrości ich króla zaplątą,
I niechaj Atryd swego pożałuje błędu,
380 Że dla najdzielniejszego męża nie miał względu«.
A Tetys na to, łzami zalawszy się cała:
»Na com cię nieszczęśliwym losem wychowała!
Obyś przynajmniej siedział w nawie bez boleści!
Lecz i w ciasnym obrębie wyrok dni twe mieści,
385 I zrząda ci na ziemi najnędzniejsze bycie!
Jakżem ci, synu, smutnym losem dała życie!
Wstąpię na Olimp górny, przed Zeusem stanę,
Powiem, jak srogą na czci odebrałeś ranę
Może na prośby moje łaskawie się skłoni.
390 Ty gniewny siedź u floty, nie bierz się do broni.
Wczoraj opuścił Kronid złote nieba progi,
Poszedł poza ocean, a z nim inne bogi,
²⁶ Posejdon – bóg mórz, wód, wysp i półwyspów; brat Zeusa, syn Kronosa;
²⁷ Ajgajon – Briareus; sturęki olbrzym; syn Uranosa, boga Nieba;
13
By w uczcie towarzyszył Etyjopom czystym²⁸;
Za dwanaście dni będzie w swym domu wieczystym
395 Wtedy spieszę do niego, ścisnę mu kolana;
Spodziewam się, że będę w prośbie wysłuchana«.
To rzekłszy znikła, w smutku zostawiając syna,
Że mu wzięta niesłusznie prześliczna dziewczyna...
Zagniewany Achilles o dziewicy wzięcie,
400 Nigdzie nie wyszedł, siedział na swoim okręcie;
Nikt go nie widzi w boju, nikt w radzie nie słyszy,
Lecz w smutku pogrążony za bitwami dyszy.
Gdy przeszło dni dwanaście, nieśmiertelne bogi

W niedostępne Olimpu wracają się progi,
405 Kronid przodkuje wszystkim do górnej stolicy.
Tetys, pomna synowi danej obietnicy,
Zostawia ojca, rzuca niezgłębione morze,
I do nieba o rannej dostaje się porze.
Kronida, który grzmiące pioruny zapala,
410 Na wierzchołku Olimpu był od bogów z dala.
Siada przed nim bogini z pokorną postawą,
Ręką lewą kolana, brodę ściska prawą
I rzecze: »Bogów ojczy, jeśli kiedy ciebie
Lub uczynkiem, lub słowem ratowała w niebie,
415 Skłoń ucho na me prośby, pamiętny przysługi:
Daj cześć synowi memu, gdyś wiek dał niedługi!
Widzisz, jako nad ciężką obelgą łzy roni:
Wydarł mu gwałtem Atryd owoc dzielnej dłoni;
Ale ty go przynajmniej uczcij, mądry boże,
420 Niech ręka twoja w bitwach Trojany wspomóż,
Niech górują nad Greci, odnoszą zwycięstwa,
Aż póki ci nie uczczą mego syna męstwa«.
Nic na to chmurowładca Kronid nie odpowie,
Milcząc całą tę sprawę waży w swojej głowie;
425 Tetys, jak go ujęła, tak się kolan trzyma,
I tak z rozrzewnionymi powtarza oczyma:
»Odmów mi, albo przyzwól i zaręcz wyraźnie!
Czyż jakie na Zeusa padają bojaźnie?
Niech wiem, czym sama z bogiń okryta pogardą«.
430 Kronid ciężko westchnąwszy: »Prosisz o rzecz twardą.
Jakie troski dla mojej stąd wynikną głowy!
Na niepokój mię, córko, narażasz domowy:
Znowu się będzie trzeba z małżonką ucierać,
A i tak mi wyrzuca, żem Troję rad wspierać.
435 Idź, by cię nie postrzegło zazdrosne jej oko!
Prośbę twoją mam w sercu wyrytą głęboko.
Skłonię głową, byś pewna była mojej chęci;
Tej na stwierdzenie słowa używam pieczęci,
Przed bogi i przed ludźmi znak ten jest konieczny«.
28 Etiopowie – ciemnoskóry lud zamieszkujący południową część świata, szczylił się pobożnością,
stąd tak częste odwiedziny bogów na ucztach u Etiopów;
14
440 To wyrzekł i brwi zmarszczył niebios pan odwieczny:
Podniosły się na głowie nieśmiertelnej włosy,
Wstrząsł się Olimp i całe zadrżały niebiosy.
Gdy takie zaręczenie od Zeusa zyska,
Tetys idzie do swego w głębi wód siedliska,
445 On do swego pałacu. Wstają wszystkie bogi
I zabiegają ojcu swemu na pół drogi;

Nikt na miejscu nie został, cała niebian rzesza
Na powitanie władcy piorunu pospiesza.
Skoro tylko pan bogów na swym zasiadł tronie,
450 Zdało się podejrzliwej dokuczyć mu żonie;
Postrzegła, że z nim Tetys ciche miała rady,
Takie zatem z Kronidą rozpoczyna zwady:
»Z kimżeś to, obłudniku, rozmawiał dziś w niebie?
Beze mnie radzić skrycie rozkoszą dla ciebie.
455 Zawsze lubisz przed żoną chować sekret ścisły
I nigdy nie powiadasz, jakie twe zamysły«
»O wszystkich – rzekł bóg – rzeczach być uświadomioną
Zbytni ciężar dla ciebie, choć mi jesteś żoną;
Jednakże, co ciekawość twoją słusznie budzi,
460 To pierwsza wiesz ode mnie i z bogów, i z ludzi;
Lecz, co sam radzę, bogom nie myśląc powiadać,
O to próżno nie pytaj, tego nie chciej badać«
Na to Hera wielkimi oczyma wspaniała:
»Twardy Kronosa synu, cóżem usłyszała?
465 Nigdy ci nie jest przykra, słusznie się tym szczycę,
Że nie chcę wglądać w żadną twoją tajemnicę.
Ta zaś troskliwość moja z tego idzie źródła,
Czy cię córka morskiego starca nie uwiodła.
Bo dziś przyszła do ciebie, ścisła kolana,
470 I podobno już w prośbach swoich wysłuchana:
Jej syna czci, a Greków klęski nic nie zwlecze«
Na to piorunowładca do Hery tak rzecze:
»Płochę twoje podejrzenia są dla mnie zwyczajne,
Jednak ci niedostępne moje myśli tajne.
475 Nienawiść tylko męża odnosisz w korzyści,
Choćbyś zgadła mój wyrok. Co chcę, to się ziszczi.
Siedź i skromnie się moim powoduj rozkazem,
Bo cię tu nie zasłonią wszystkie bogi razem
Od strasznej tej ręki ogromnej zamachu«
480 Tak rzekł; umilkła Hera i drżała ze strachu;
Musi ulec mężowi niezgięta jej dusza,
Lecz wszystkich bogów czułość jej zmartwienie wzrusza.
Zatem Hefajst²⁹, Olimpu sławny budowniczy,
Miłą matkę pociesza w tak ciężkiej goryczy:
485 »Jak to nas wszystkich smuci, jak dotkliwie boli,
Że niebo się poróżnia dla śmiertelnych doli.
Gdy się przykra niezgoda samych bogów ima,
²⁹ Hefajstos – bóg ognia i piorunów, mistrz sztuki złotniczej, kowalskiej i snycerskiej; syn Hery
i Zeusa, był autorem zbroi Achillesa;
15
Znikną ucztę, rozkosze, złe górę otrzyma.
Matce radzę, choć sama sobie radzić zdolną,
490 By na Zeusa była rozkazy powolną:

Bo kiedy w gniew nasz ojciec rozjątrzony wpada,
Cała się dla niebianów zepsuje biesiada.
Gdyby chciał, jak jest mocny, ten wielki pan gromu,
Wszystkich by nas wytrącił z niebieskiego domu.
495 Matko! Ujmij go wdzięcznie, a spojrzysz wesoło
I okaże pogodną Olimpowi czołową.
To powiedziawszy Hefajst z miejsca swego wstaje,
Bierze okrągłą czarę, matce ją podaje
I rzecze: »Znoś to, matko, lubo ci nie miło,
500 Żebyć się co gorszego jeszcze nie zdarzyło;
Gniewy jego złagodzi twa powolność wczesna.
Jakby dla syna twego była rzecz bolesna,
Nie mogąc dać ci wsparcia, patrzeć na twe jęki:
Trudno wytrzymać siłę Zeusowej ręki.
505 Nigdy mi ten przypadek nie wyjdzie z pamięci:
Gdym cię raz przeciw jego chciał wesprzeć niechęci,
Porwał za nogę, rzucił z niebieskiego gmachu,
Zaledwie ze mnie dusza nie wyszła z przestachu;
Leciałem przez dzień, w wieczór upadłem na Lemnie³⁰,
510 Tam Syntyjowie ducha obudzili we mnie«.
Tę Hefajst o przypadku swoim powieść czyni.
A na to z białą dłonią śmieje się bogini
I z uśmiechem odbiera czarę z ręki syna.
On zaś od prawej strony obdzielać zaczyna
515 Słodkim nektarem³¹ nieba wysokiego panów,
Który czerpa obficie z poświęconych dzbanów.
Śmiały się, pijąc nektar, do rozpuku bogi,
Że im służył tak grzecznie Hefajst krzywonogi.
Stół do zachodu słońca zasiadają wkoło,
520 Jedzą smacznie i piją, bawią się wesoło:
Apollo na formindze³² gra, muz chór dobrany
Słodkimi wyśpiewuje głosy na przemiany.
Gdy słońce świetną głowę skryło w oceanie,
Każdego boga własne przyjmuje mieszkanie:
525 Bo w Olimpie ma każdy z bogów pałac złoty,
Cudownej przemyślnego Hefajsta roboty.
Kronid także tam idzie, gdzie swój umysł boski
Snem zasila, wielkimi zmordowany troski.
30 upadłem na Lemnie – Hefajstos opowiada, jak Zeus zrzucił go z Olimpu, za to, że poprosił go
o pomoc dla Hery; upadł wtedy na wyspie Lemnos, którą zamieszkiwali traccy piraci;
31 nektar – napój bogów (ambrozja); dawał im nieśmiertelność i wieczną młodość;
32 forminga – instrument muzyczny strunowy, podobny do lutni; być może również epos Homera
był śpiewany przy wtórce gry na formindze;

16

Księga II

Sen. Próba. Katalog

Inni spali bogowie i ziemscy rycerze,
Oczu tylko Zeusa sen słodki nie bierze,
Ale noc nad tym całą przemyśla troskliwy,
Jakby Achilla uczcić, a zgnębić Achiwy.
5 Mniema, iż tak dokaze, czego sobie zyczy,
Gdy na Agamemnona ześle Sen³³ zwodniczy;
Więc się do niego w prędkich słowach tak odzywa:
»Idź, gdzie achajska flota brzeg cały okrywa.
Gdy wejdiesz w namiot króla, rozciągnion obszernie,
10 Opowiedz mu, co mówię, a opowiedz wiernie:
Niech bez odwołki wiedzie do boju lud zbrojny,
Bo przyszła Trojan zguba i kres długiej wojny.
Niezgodne przedtem bogi w jednym zdaniu stoją,
Wszystkie Hera skłoniła; złe wisi nad Troją«.
15 To skoro wyrzekł Kronid, Sen boski odchodzi,
Szybkim spiesząc polotem do Achajów łodzi;
Zaraz do królewskiego namiotu przybywa.
Atryd w łożu spoczynku słodkiego używa:
Stanął nad nim, a tego starca wyobrażał,
20 Którego król dla rady najwięcej poważał.
W tej ludzającej postaci tymi rzeknie słowa:
»Cóż to, śpisz jeszcze królu, synu Atrejowy?
Całą noc spać mężowi rady nie przystało,
Którego pieczy niebo rząd ludzi oddało.
25 Słuchaj posła Zeusa! Chociaż on daleki,
Ma staranie o tobie. Zwołaj wszystkie Greki
I nie zwlekając prowadź do boju lud zbrojny,
Bo przyszła Trojan zguba i kres długiej wojny.
Niezgodne przedtem bogi w jednym zdaniu stoją,
30 Wszystkie Hera skłoniła; złe wisi nad Troją.
Ty zważaj, co ci każe pan bogów i ludzi,
By ci z myśli nie wyszło, gdy cię dzień przebudzi«.
To powiedziawszy poszedł od Agamemnona
Ważącego to w głowie, czego nie dokona.
35 Głupi, że miasto weźmie Pryjama, uwierzył;
Bezrozumny, nie wiedział, co Zeus zamierzył:
Nie mógł tego przeniknąć, że przez krwawe boje
Miał klęskami przywalić i Greki i Troję.
Budzi się, lecz boskiego jeszcze głosu pełny,
40 Siada na łożu, wdziewa szatę z miękkiej wełny,
Szatę piękną i nową, płaszcz zarzuca drogi,
Także kształtny na białe obuw³⁴ kładzie nogi,
33 Sen – bożek Hypnos, bóg snu, brat Tanatosa, boga śmierci, ojciec Morfeusza; Sen ma władzę
zarówno nad ludźmi jak i nad bogami;
34 obuw – osłona na nogi, nagolennica;

I wzięwszy berło w ręce, do floty pospiesza,
45 Od ojców berło w domu trwale nieprzerwanie.
Już Olimpowi niesie Jutrzenka zaranie,
Wejście słońca zwiastując nieśmiertelnym w niebie,
Gdy hukliwych król woźnych przyzywa do siebie
I każe ród Achajów zwoływać do rady.
50 Ci wołają, niezmierne sypią się gromady.
Ale mając król wielkie odkryć przedsięwzięcie,
Składa osobną radę w Nestora okręcie;
Z samych się ona wodzów najcelniejszych zbiera.
Tam Atryd myśli swoje w te słowa otwiera:
55 »Przyjaciele, wodzowie, kiedymienne troski
Nocnym przerwał spoczynkiem, widziałem Sen boski.
Istną-m ja w nim osobę Nestora uważał –
Jego głos, jego postać, jego kształt wyrażał;
I stanąwszy nad głową tymi mówił słowy:
60 „Cóż to! Śpisz jeszcze królu, synu Atrejoy?
Całą noc spać mężowi rady nie przystało,
Którego pieczy niebo rząd ludzi oddało.
Słuchaj posła Zeusa! Chociaż on daleki,
Ma staranie o tobie. Zwołaj wszystkie Greki
65 I nie zwlekając prowadź do boju lud zbrojny,
Bo przyszła Trojan zguba i kres długiej wojny.
Niezdadne przedtem bogi w jednym zdaniu stoją,
Wszystkie Hera skłoniła; złe wisi nad Troją”.
Rzekł i zniknął; mnie z oczu opadł ciężar słodki.
70 Zważmy teraz, przez jakie lud wzbudzimy środki
Do dzielnego walczenia. Ja bym serca zgłębił,
Czyli się w nich bojowy zapal nie oziębił.
Powiem, niechaj do domu każdy z flotą bieży –
A do was od powrotu wstrzymać lud należy«.

75 To rzekłszy Agamemnon w miejscu swoim siada,
Aż Nestor, co w piaszczystej Pylów ziemi włada,
Wstaje i tak w roztropnej tłumaczy się mowie:
»Przyjaciele, Argejów przemożni wodzowie!
Gdyby kto inny z Greków senne prawil maryl,
80 Moglibyśmy nim wzgardzić i nie dać mu wiary,
Ale tu się królowi raczył Sen objawić:
Myślmy zatem, jak w wojsku chęć do boju sprawić«.

To powiedziawszy Nestor miejsce rzuca radne,
Wychodzi, za nim idą króle berłowładne;
85 A tymczasem do brzegu lud zbiega się cały.
Jako wychodzą pszczoły z wydrążonej skały,
Gęstą jedna po drugiej następując rzeszą,
Tak że bez przerwy roje za rojami śpieszą
I kwiat wiosny ścisłymi okrywają grony,
90 Te się w te, owe w inne rozlatują strony:

Tak lud na niezliczone podzielony roty
Na brzeg idzie, rzucając nawy i namioty.

18

Wieść³⁵, posłanka Zeusa, przodkuje ich krokom,
Gromadzi się lud, wrzawa leci ku obłokom.
⁹⁵ Jękła ziemia pod tyłu narodów ciężarem,
Powietrze się niesfornym rozlegało gwarem.
Dziwięciu woźnych woła, wrzask ucisza ludu,
Aby chciał królów słuchać. Dużo było trudu,
Przecież gwar ustał, wzięły swoje miejsca roty,
¹⁰⁰ Wstał Agamemnon z berłem Hefajsta roboty,
Wykształconym dla bogów i pana, i ojca:
Od tego wziął Hermejas, poseł Argobojca;
Stąd przeszło do Pelopsa, co ujeżdżał konie,
Od tego miał je Atrej, wódz ludu w koronie;
¹⁰⁵ Ten bogatemu w trzody oddał je Tyjeście,
Ten Agamemnonowi zostawił nareście,
By mu wyspy hołd niosły i Argów kraina.
Na tym berle oparty tak mówić zaczyna:
»Przyjaciele, wodzowie, Aresowy rodzie³⁶,
¹¹⁰ W ciężkiej mię Zeus surowy zostawia przygodzie,
Bo, nielitosny, przedtem dał mi obietnicę,
Że nie wrócę, aż Trojan obalę stolicę;
Teraz każe mi płynąć do Argów bez sławy,
Kiedym już tyle ludu stracił przez bój krwawy.
¹¹⁵ Tak chciał Zeus, którego nieodparte ramię
Tylu miast dumne szczyty złamało i złamie...
Co na to kiedyś wieki wyrzekną potomne,
Że takie wojska Greków, siły tak ogromne,
Próżny bój prowadziły z mniejszą liczbą męża?
¹²⁰ Bo jakież dotąd skutek naszego oręża?
Gdyby z Troją do wiernej przyszedł Grek ugody
I rachować obadwa chcieliśmy narody,
Gdyby wszystkie Trojany stały z jednej strony,
A nasz lud na dziesiątki został podzielony –
¹²⁵ Chociażby każdy z Trojan lał wino dla naszych,
Iluż by to dziesiątkom zabrakło podczaszych!
Tak liczbę Trojan greckie przewyższają głowy...
Ale za to lud mają wielki posiłkowy,
Ten mi w zamysłach moich zastępuje drogę,
¹³⁰ Że dotąd Troi dobyć osiadłej nie mogę.
Już dziewiąty rok widzi nasze tu obozy,
Zbutwiały nam okręty, przegniły powrozy,
A żony nasze w domach jękami dni znaczą,
A dzieci wyglądając ojców rzewnie płaczą,
¹³⁵ Nas zaś nie dokonana dotąd gnębi praca.
Posłuchajcie, co powiem: niech każdy – powraca,

Już czas do ukochanej ojczyzny pośpieszyć,
Gdy zwycięstwem pad Troją trudno się ucieszyć».
Rzekł i nieświadom rady pociągnął lud cały.
140 Wzrusza się zgromadzenie jako wzdęte wały,
35 Wieść, posłanka Zeusa – bogini wieści, pogłoski, posłanniczka Zeusa;
36 Aresowy rodzie – Ares, syn Zeusa i Hery; bóg wojny, rzymski Mars;
19

Kiedy z chmury gniewnego Zeusa wyleci
Not z Eurem³⁷ i na morzu nawałnicę wznieci.
Albo jak się wydają żyznorodne niwy,
Kiedy na nie gwałtownie natrze wiatr burzliwy
145 I gniotąc z góry kłosa do ziemi ugina:
Tak całe zgromadzenie zrywać się poczyna
I z żołnierskim pospiesza na okręty wrzaskiem.
Od nóg wzruszonym niebo zaciemnia się piaskiem,
Zachęcając się, ciągną do wód swoje nawy,
150 Oczyszczają przekopy do morskiej wyprawy,
Już belki spod naw biorą, a niezgodne głosy
Odjeżdżających mężów idą pod niebiosy.
Pewnie by się ich podróż dłużej nie przewlekła,
Gdy Hera do Pallady tymi słowy rzekła:
155 »Wielka córo pioruny władającego boga!
Więc już Grekom do domu niecofnięta droga?
Ucieczką więc zakończyć tyle prac przystoi?
A przy Pryjamie chwała, Helena³⁸ przy Troi,
Dla której tyle ludu miecz wytepił mściwy?
160 Śpiesz zaraz, mową słodką powściągnij Achiwy,
Wstrzymaj powrót, zniszcz zamiar płocho przedsięwzięty
I nie daj, by na morze spychali okręty!«
Usłuchała wnet Hery Pallas modrooka
I natychmiast na ziemię zniża się z wysoka;
165 Szybkiem pospiesza lotem do Achajów łodzi,
Zaraz do Odyseusza mądrego przychodzi.
Ten stoi zasępiony, okrętów nie tyka,
Bo go smutek ogarnia i boleść przenika.
Do niego się przybliżyła i w to rzecze słowa:
170 »Odyseuszu, którego w przemyśl płodna głowa,
Tak-że więc bez odwłoki rozpuszczacie żagle
I do miłej ojczyzny powracacie nagle?...
Wstrzymaj powrót, zniszcz zamiar płocho przedsięwzięty,
I nie daj, by na morze spychali okręty!«
175 Tak rzekła, wraz bohater z żalu się ocuca,
Poznaje głos bogini, spieszy i płacz rzuca.
Podnosi go Eurybat. A gdy Atrydowi
Zabiegł drogę, możnemu narodów królowi,
Bierze od niego w ręce berło znakomite,
180 Obiega z nim Achaje pancierzem okryte:

A czy wodza, czy kogo z przedniejszych potyka,
Ujmuje go wymową słodkiego języka:

»Zacny mężu, nie stąpaj ludzi podłych śladem,

³⁷ Not z Eurem – Notos, wiatr południowo-zachodni przynoszący zwykle mgły i deszcz; Euros wiatr wschodni;

³⁸ Helena – córka Zeusa i Ledy, o którą toczy wojna trojańska; żona króla Sparty – Menelaosa, porwana przez Parysa, brata Hektora (por. przypis do w. 18, ks. III), ich miłość to częsty motyw w sztuce, literaturze i muzyce: np. opera Ch. Glucka „Parys i Helena” z roku 1770.

20

Wstrzymaj się, drugich twoim zatrzymaj przykładem,

¹⁸⁵ Bo jeszcze nie wiesz dobrze o króla zamiarze;

Teraz wojska doświadcza, potem je ukarze.

Nie wszystkim pozwolono wiedzieć jego myśli:

Żeby do jakich nieszczęść Achaje nie przyszli!

Bo wielki gniew na ludzi od monarchy spada,

¹⁹⁰ Który z łaski Zeusa narodami włada«.

Gdy z ludu kogo postrzegł, że upornie staje,

Tego berłem okłada i słowami łaje:

»Niebaczny! Siedz spokojnie, ta dłoń ciebie skarci,

Słuchaj drugich, co więcej niżli ty są warci!

¹⁹⁵ Bojaźń i gnuśność w rządzie najniższym cię kładzie,

Niś ty w boju ceniony, ni poważny w radzie.

Czy każdy w wojsku greckim za wodza się sądzi?

Niedobry jest rząd wielu, niech więc jeden rządzi

Król, którego sam Zeus powagą przyodział,

²⁰⁰ I nam dał posłuszeństwo, jemu władzę w podział«.

Tak on wojsko sprawować jak biegły wódz umie.

Wnet i z naw, i z namiotów ruszają się w tłumie,

Wrzask ludu grzmi jak morza szumnego bałwany,

Kiedy tłucze mokrymi o skałę tarany.

²⁰⁵ Całe wojsko ucicha i miej sca zasiada:

Tersyt³⁹ burzy, złośliwie Tersyt jeszcze gada.

Człek wielomownej gęby, z niesfornym językiem,

Samym się królom stawiał hardym przeciwnikiem.

To, co mu do ust padnie, wszystko płocho bredzi;

²¹⁰ Celem jego gryźć wyższych, śmiech budzić w gawiedzi.

Zezowaty, kulawy, potwór w świecie rzadki,

Garb mu spycha skręcone na piersi łopatki,

Głowa długa, spiczasta, rzadkim kryta włosem.

Najbardziej on złośliwym śmiał przegryzać głosem

²¹⁵ Odysa i Achilla, potwarca ich wieczny.

Teraz na króla język obrócił złorzeczny,

Szpetne miotając słowa skrzypiącymi usty:

Sarkali z gniewu Grecy na tyle rozpusty,

On krzychał i lżył: »Czego twoje serce łaknie?

²²⁰ Skąd to żałość, Atrydo? Na czym tobie braknie?

Pełno w twoim namiocie znajduje się miedzi,

Pełno tam ślicznych kobiet, branek naszych siedzi,
Które ci dajem, miasta jakiego dobywszy:
Czy mało masz dostatków, o królu najchciwszy!
225 Chcesz, by kto z Trojan przyszedł po dzieci z okupem,
Którym ja lub Grek inny wziął na wojnie łupem...
Jesteś ty dla greckiego wódz srogi plemienia!
Jakżeśmy podli, mężów niegodni imienia!
Kobiety z nas trwożliwe! Puśćmy się na wody,
230 Niech on pod Troją nasze przeżywa nagrody,
39 Tersyt – pod Troją buntował wojsko przeciw Agamemnonowi; zabity przez Achillesa; według legendy był najbrzydszym z Greków; potocz.: ktoś kłótlivy, bezczelny, bez zahamowań, (tharsos – bezczelność);
21
Niech zna, czy bez naszego może co oręza...
Skrzywdził Achilla, nadeń dzielniejszego męża,
Daną od nas nagrodę gwałtem wydarł z nawy.
Gnuśny Pelid nie mści się tak niegodnej sprawy.
235 Gdyby cię jak na męża przystało, był zażył,
Ostatni raz Atrydo, byłbyś go znieważył«.
Tak lżył Tersyt wielkiego narodów pasterza.
Wtem Odyseusz do niego szybkim krokiem zmierza
I ostro nań spojrzawszy, groźnym tonem rzecze:
240 Lekkomysłny Tersycie, krzykliwy człowiecze,
Wstrzymaj język zuchwały, ty hańbo natury,
Bo ze wszystkich, co przyszli pod trojańskie mury
I królom towarzyszą w rycerskiej potrzebie,
Żaden człowiek nie przyszedł podlejszy nad ciebie.
245 Nie waż się królów śmiałym pomiatać językiem,
Ani być do powrotu płochym buntownikiem.
Jak los padnie, przewidzieć nie dano nikomu,
Czy my z chwałą, czy z hańbą powrócimy do domu.
Jeśli króla narodów szarpiesz z tej przyczyny,
250 Że go hojnie darują łupem greckie syny,
Skąd się ta złość nikkzemna w podłym sercu warzy?
Zyskałże co od ciebie prócz samej potwarzy?
Ale ja ci oświadczam, co i w skutku będzie,
Jeśli, jak dziś rozpuścisz to złości narzędzie,
255 Niechaj mi głowę zdejmie okrutny zabójca,
Niech słodkie stracę imię Telemacha⁴⁰ ojca,
Jeśli cię nie uchwyć, z szaty nie obnażę,
I zdarłszy, co wstyd kryje, ochłostać nie każę;
Wreszcie, rozkwilonego na razy bolące,
260 Wypchnę ze zgromadzenia i w głąb nawy wtrączę«.
To wyrzekłszy do grzbietu berło mu przykłada.
On się zwija i płacze, i drżący usiada;
Od twardego mu razu w tyle guz wyskoczy,
Patrzy szpetnie wokoło i ociera oczy.

265 Choć smutni, Grecy jednak rozśmiać się musieli;
Każdy tak sąsiadowi swoje myśli dzieli:
»Słusznie lud Odyseusza wśród najpierwszych kładzie.
Męstwem w boju wślawiony, roztropnością w radzie,
Dziś najlepszą rzecz zrobił, że Tersyta zgromił
270 I zuchwałość brzydkiego potwarcy uskromił.
Odtąd będzie ostrożny, nauczą go bóle,
Jak niebezpieczna miotać obelgi na króle«.
Tak lud mówił i dobre dzieło wodza chwalił.
A Odyseusz, co tyle możnych miast obalił,
275 Wstał z berłem; przy nim, w kształcie woźnego, bogini:
Ta wrzask ludu uśmierza, ta spokojność czyni,
40 Telemach – Telemak, syn Odyseusza i Penelopy, którego Odys opuścił jako małego chłopca,
wyjeżdżając na wyprawę pod Troję; po powrocie zastał wspaniałego młodzieńca, którego
nawet nie poznał;

22

By pierwsi i ostatni słyszeli go równie;
A on tak zaczął radzić mądrze i wymownie:
»Wielki narodów królu, przemożny Atrydzie:
280 Dziś się Grecy w największej pograżą ohydzie,
Bo przyrzeczenia w Argos danego nie iszczą,
Iż nie wprzód powrócą, aż Ilijon zniszczą.
Każdy płacze jak dziecko, jak wdowa usycha,
Podłe skargi rozwodzi, do swoich ścian wzdycha.
285 Smutno wracać, kiedyśmy nic nie dokazali:
Prawda, choć kto na miesiąc z domu się oddali,
Przykro na łodzi znosi, gdy żywioł wzburzony
Nie daje mu do lubej powrócić się żony;
A nas już rok dziewiąty trzyma kraj daleki;
290 Nie dziw więc, że wzdychają do powrotu Greci.
Lecz brzydko, długo bawiąc, wracać bezskutecznie:
Trwajcie więc w przedsięwzięciu, Achaje, statecznie.
Obaczmy fałsz Kalchasa wieszczby lub sprawdzenie;
Bo których nie wtrąciły Mojry⁴¹ w smutne cienie,
295 Którzy dotąd żyjecie, w was żywe mam świadki:
Gdy do Aulidy⁴² greckie zbierały się statki
Niosąc tysięczne klęski pod mur Ilijonu,
A my pod miłym cieniem wyniosłego klonu,
Przy którym wody nurtem wytryskały czystym,
300 Bili święte ofiary bogom wiekuistym –
Znak wielki się pokazał, jaki się nie zdarza:
Z czerwonymi plamami idzie spod ołtarza
Smok straszny, który zaraz na drzewo się wspina,
Gdzie się ptasząt na wierzchu wylęga rodzina:
305 Ośmioro było w liściu zagnieżdżonych skrycie,
A dziewiąta samiczka, co im dała życie.
Tam on wlaższy pisklęta świerczące pożera:

Matka smutne nad dziećmi żale rozpościera,
Wtem ją, próżny niosącą ratunek, za skrzydło
310 Pochwyciwszy, okrutne pożarło straszydło.
Gdy tak połknął smok dzieci i matkę kwilącą,
Rzecz cudowna się w porę zdarzyła znacząca:
Bo Kronida, z którego wyszedł przeznaczenia,
Natychmiast w kamień smoka straszego zamienia;
315 Na to nas wszystkich wielkie podziwienie bierze.
Pomnijcie, wszak to było przy samej ofercie.
Zaraz Kalchas wykłada przeznaczenie wieczne:
„Czemużecie zamilkły, Achaje waleczne?
Ten znak pewny Zeusa opatrność nam dała,
320 Nierychły jego skutek, ale wielka chwała.
Jak ten smok osiem drobnych pisklątek zadławił
41 Mojry – Parki; boginie losu; było ich trzy: Kłoto przędła nić ludzkiego żywota, Lachesis
czuwała
nad jej długością, Atropos nić przecinała;
42 Aulida – port w Beocji, skąd wyruszyły pod Troję wojska greckie; ważne starożytne miasto,
które jest miejscem akcji dramatów Ajschylosa, Sofoklesa i Goethego;
23

I z nimi wraz dziewiątą, ich matkę, też strawił:
Tak walczyć przez lat dziewięć dla nas wyrok stoi,
A dziesiątego roku dobędziemy Troi".
325 Tak on wróżył: co teraz wnet się uskuteczni.
Bądźcie więc w przedsięwzięciu, Achaje, stateczni,
Póki miasta Pryjama nie weźmiem zdobyczą«.
Skończył mądry Odyseusz, greckie wojska krzyczą;
Głośny okrzyk, od ludu ochoczego wszczęty,
330 Odbijały stojące na brzegach okręty;
Wszyscy brzmia pochwałami twymi, Odyssesie.
Potem Nestor poważny taki głos podniesie:
»Ach! Przez bogów! Jużeśmy chłopcami się stali,
Już nas do dzieł rycerskich piękna chęć nie pali.
335 W cóż się, pytam, obróć nasze obietnice,
W co przysięgi, podane w co pójda prawice?
Takież to dopełnienie zaręczonej wiary?
Wszystko, jak widzę, znikło z dymami ofiary.
Tak długo tu jesteśmy – i chcemy się wadzić?
340 Nie mogą nas do celu kłótnie doprowadzić.
Ty, Atrydo, stałością uzbrój piersi twoje,
Prowadź nas na kurzawy i na trwałe boje;
Wzgardź tymi, co od rady oddzielać się śmieją:
W niemęskim próżnowaniu niech podło gnuśnieją!
345 Daremne ich życzenia: nie ruszym stąd kroku,
Aż ujrzym fałsz lub prawdę Zeusa wyroku.
Pan bogów nas w zamysłach uszczęśliwi,
Bo kiedy na okręty wsiadali Achiwi,

Niosąc Troi zniszczenie, pomyślne obroty
350 Wróżąc niebo, prawymi uderzyło grzmoty.
Nie myślcież o powrocie wprzód, przyjaciele,
Aż każdy weźmie ładną Trojanekę w podziele
I zemści się Heleny jęków i kłopotu.
Lecz jeżeli kto żąda upornie powrotu,
355 Niechaj wsiada na okręt; wpośród morskich toni
Zasłużony go wyrok i kara dogoni.
Radź sam królu i drugich radę miej na względzie;
Co ja powiem, uwagi twojej godne będzie.
Dziel mnóstwo na narody, narody na szyki,
360 By sobie wzajem niosły pomoc wojownicy!
Gdy to zrobisz, a Grecy nie stawiają się sprzecznie,
Natenczas możesz, królu, poznać dostatecznie,
Kto jest gnuśny, kto dzielny z wodzów i żołnierzy,
Bo każdy się na placu własną siłą zmierzy;
365 I czy do wzięcia miasta bogi na zawadzie,
Czy też tchórzostwo ludu zawadę nam kładzie«.
Agamemnon tak mówi na rzecz Nestorową:
»Wszystkich celujesz, starcze, radą i wymową.
Gdyby mi Feb i Pallas, i Kronid życzliwy
370 Dziesięć takich dał radców pomiędzy Achiwy,
24
Zniszczylibyśmy dawno złe Dardanów plemię⁴³
I Pryjama wyniosłe miasto wbili w ziemię.
Ale mię syn Kronosa ukarał bez miary,
Gdy mię świeżo wprowadził w niepotrzebne swary:
375 Otom się z Achillesem skłócił o dziewczynę,
Przyszło do ciężkiej zwady, a jam dał przyczynę.
Wszakże, gdy niechęć zgaśnie, która się w nas wkradła,
Już zginęły Dardany, już Troja upadła.
Teraz weźcie posiłek, waleczni rycerze,
380 Gotujcie się do boju, opatrzcie puklerze,
Dzidy ostrzcie, obroku nie szcędźcie dla koni,
Doświadczcie waszych wozów i wszelakiej broni.
Srogim Aresem cały dzień będziem się bili,
A wytchnąć nie pozwolę ani jednej chwili;
385 Z samą się chyba przerwie bój okrutny nocą,
Dobrze się tu i piersi, i tarcze zapocą;
Bez przerwy rohatyną robiąc, dłoń zdrętwieje,
I konie wóz ciągnące hojny pot obleje.
A kto się na okręty od boju oddali,
390 Przysięgam, że od zguby nic go nie ocali:
Psom się na brzydką pastwę i sępom dostanie«.
Skończył, a straszne wojska powstało wołanie:
Grzmi powietrze, jak ryczą na morzu bałwany,
Gdy z innymi Not wiatry walczą zagniewany

395 I na skałę pobrzeżną całą moc wywiera,
A skała silnym barkiem gniew jego odpiera.
Z rady do naw gromada rozchodzi się cała,
W namiotach palą ogień, zasilają ciała...
A gdy już dosyć mieli jadła i napoju,
400 Szanowny starzec Nestor tak radzi o boju:
»Atrydo! Mężów królu, to jest moje zdanie,
Aby czasu nie tracić, przyśpieszyć spotkanie:
To chwila, którą Zeus daje nam łaskawy.
Niech woźni lud zwołają, niech porzucą nawy
405 I szeroko zastąpi morza całe brzegi;
A my gęsto ściśnione przechodząc szeregi.
Wydamy znak Aresa, że już bitwy pora«.
Przyjął król Atryd zdanie mądrego Nestora.
Zatem woźnych do siebie przywołuje głośnych;
410 Ci krzyk ogromny z piersi wydają donośnych
I do boju waleczne gromadzą Achiwy.
Cały obóz napętnia odgłos ich straszliwy.
A Zeusa zastępce, berłowładne króle,
W orszaku lud stawiają i gotują w pole.
415 W pośrodku ich Pallada z modrymi oczyma
W boskim ręku egidę⁴⁴ nieśmiertelną trzyma;
⁴³ Dardanów plemię – Dardanos, syn Zeusa, mityczny protoplasta Trojan;
⁴⁴ egida – tarcza; główny atrybut Ateny; była zrobiona ze skóry koziej, zaś na jej środku
znajdowała
się głowa Gorgony;

25

Sto złotych frędzli wisi, sztuka w nich cudowna,
Każda w swoim szacunku stu wołom się równa;
Z taką tarczą obiega Pallas greckie roty,
420 W piersi mężom dodaje rycerskiej ochoty.
Natychmiast do powrotu wszelka chęć ustała,
Wojny wszyscy wołają, wojny chęć w nich pała.
Jak na górze zajadły ogień las pożera,
Wokoło się na pola jasność rozpościera:
425 Tak kiedy ci mężnymi postępują kroki,
Błyszczą się miedź i rzuca blaskiem pod obłoki.
Jak na azyjskiej łące, gdzie Kaistru⁴⁵ wody,
Stadami się zbiegają powietrzne narody,
Gęsi i z długą szyj ą łabędzie, żurawie,
430 Biją skrzydły powietrze i w niesfornej wrzawie
Zniżają się, a odgłos brzmi po całej łące:
Tak i z naw, i z namiotów Achajów tysiące
Na liczne podzielone roty i szeregi
Wylewają się hurmem na Skamandru⁴⁶ brzegi;
435 Drży ziemia, gdy stąpają i męże, i konie.
Ile kwiatów i liści zdobi wiosny skronie,

Ile się much uwija latem w tej godzinie,
Gdy słodkim pasterz mlekiem napęlnia naczynie:
Tyle w polu Aresa greckich mężów stoi,
440 Czyhających na zgubę Trojanów i Troi.
Wodzowie do potyczki szykują żołnierze
I tak je rozeznają jak kozy pasterze,
Kiedy się na pastwisku pomieszają z sobą.
Atryd wyższy nad wszystkich jest wojska ozdobą,
445 Głowę, oko ma takie, jak u Kronijona,
Kształt Aresa, a siłę piersi Posejdona.
Tak on inne przenosi tam powagą króle,
Jak pyszny buhaj stado wypędzone w pole.
Taki w dzień ten majestat, tę mu okazałość
450 I tę wśród bohaterów dał Kronid wspaniałość⁴⁷.
45 Kaistru wody – rzeka płynąca w Lidii i Jonii;
46 Skamander – rzeka w Azji Mniejszej, dzisiaj Menderes; jej wody miały żółty kolor,
47 po tym wierszu następuje tzw. katalog, czyli spis okrętów; po stronie greckiej walczyło 1186
statków i około
100 000 ludzi;
26

Księga III

Przysięgi. Widok z muru. Pojedynek Aleksandra z Menelaosem

Gdy się uszykowały z wodzami orszaki,
Trojanie postępują z wrzawą jako ptaki:
Tak powietrze w niesfornej przebiegają wrzawie,
Uciekając przed zimą i słońcem, żurawie,
5 Wzbiwszy się pierzchliwymi skrzydły pod niebiosy;
Mija ocean, ciągnie z brzmiącymi odgłosy,
Śmierć i strach niosąc lotna Pigmejom⁴⁸ gromada,
Którym wydaje bitwy, gdy z chmur na nie spada.
Tchnący męstwem, z najgłębszym Grecy szli milczeniem
10 A wspierać się wzajemnym gotowi ramieniem.
Jako gdy wiatr mgłą szarą wierch góry odzieje,
Złą pasterzom, od nocy lepszą na złodzieje,
Na rzut bowiem kamienia ledwie sięgnie oko:
Tak się tuman rozciąga spod ich nóg szeroko,
15 Gdy śpiesząc, gdzie ich wiedzie Ares boju chciwy,
Szybkimi kroki długie przebiegają niwy.
Już są blisko, już rzezi znak Ares im daje.
Piękny Parys⁴⁹ na czele mężnych Trojan staje,
Mieczem i łukiem zbrojny, panterą odziany,
20 Dwoma kręci oszczepy; a tak zaufany
Przeciwko najdzielniejszym Grekom się junaczył,
By który swoje męstwo w bitwie z nim oznaczył.
Tego skoro waleczny Menelaj postrzega,
Iż śmiałymi przed rotą krokami wybiega –

25 Jak lew uradowany, kiedy go spotyka
Albo jeleń rogaty, albo koza dzika,
Zgłodniałą rwie paszczką, co mu się dostanie,
Choć go rączy psy gonią i zwawi młodzianie:
Tak Atryd się raduje, gdy Parysa zoczy,
30 Bo chciał pomsty nad zdrajcą. Zatem z wozu skoczy
I gniewem pałający zachodzi mu drogę.
Widzi go piękny Parys, czuje w sercu trwogę,
Więc w zastępach schronienia szuka swojej głowy.
Jako gdy pasterz smoka nadybie w parowie,
35 Cofa się przelęknięty, a bojaźń mu błada
Zimnem kości przeszywa i lice osiada:
48 Pigmeje – bajeczny lud karłów żyjących w górnym Egipcie;
49 Parys – Aleksander, drugi syn króla Troi Priama i królowej Hekuby; bardzo urodziwy; bogini
Eris, obrażona, że nie zaproszono jej na ucztę weselną Tetydy i Peleusa rzuciła wśród gości
jabłko z napisem „najpiękniejszej”; trzy boginie: Hera, Atena i Afrodyta spierały się, która
otrzyma jabłko i Zeus, aby rozstrzygnąć trudną kwestię przywołał Parysa; ten przyznał jabłko
Afrodycie, ponieważ obiecała mu najpiękniejszą kobietę – pomogła mu w zdobyciu i porwaniu
Heleny, co stało się bezpośrednią przyczyną wybuchu wojny trojańskiej;
27

Tak męznego Atryda przeląkszy się broni,
Gładki Parys wśród pysznych Dardanów się chroni.
Karci go Hektor za to: »Podły nikczemniku,
40 Zręczny tylko do niewiast, chytry płci zwodniku,
Z kształtu twoja zaleta. Obyś się nie rodził,
Obyś był nigdy w śluby małżeńskie nie wchodził!
I mnie by lepiej było, i dla ciebie z zyskiem,
Nie byłbyś się stał ludzkim, jak dzisiaj, igrzyskiem.
45 Jak tam szydzą Achaje, którym twoja postać
Wróżyła, że potrafisz śmiało placu dostać;
Lecz nie masz w sercu męstwa, nie masz w duszy cnoty.
A więc tak nikczemnymi obdarzon przymioty
Jakże śmiałeś na morze spuszczać twoje nawy?
50 Jak śmiałeś, lud zebrawszy do niecnej wyprawy,
Śliczną dziewczkę oderwać od związków weselnych?
Wykraść niewiastę, krewną bohaterów dzielnych?
Skąd szkoda ojcu, państwu zguba ostateczna,
Radość nieprzyjaciołom, tobie hańba wieczna.
55 Czemuś się na Atryda nie wziął do oręża?
Doświadczyłybyś, jakiego żonę trzymasz męża.
W upominkach Kiprydy⁵⁰ próżnej szukasz chluby,
Lutnia, kształt, włos trefiony nie wyrwie od zguby.
Lecz i Trojanie podli, że ciebie w zapłatę
60 Nieszczęść tylu w kamienną nie odziali szatę«.
Na to boskiej urody Parys odpowiada:
»Słuszna, Hektorze, na mnie dziś nagana pada.
Wielkie twe serce wszystkie trudności odpiera;

Jak ciężka zamach cieśli powiększa siekiera,
65 Kiedy nią twarde ścina dęby na okręty:
Tak mocny w tobie umysł i niczym nie zgięty.
Przecież nie mów o darach Kiprydy z ohydą,
Należy przyjąć dary, co od bogów idą:
Któż biorąc je zasłużyć może na naganę?
70 Teraz, jeżeli żądasz ja do bitwy stanę,
Lecz niech spokojnie w polu siedą wojska oba,
A twój brat i Menelaj, gdy się tak podoba,
Sam na sam się rozprawią o Heleny wdzięki.
Dla którego zwycięstwo przeznaczone ręki,
75 Ten sobie i bogactwa, i żonę przyswoi.
Wy, po zawartej zgodzie, życie szczęśni w Troi,
Waleczni zaś Achaje do Argów popłyną,
Które i chowem koni, i wdziękiem płci słyną«.
Tak rzekł Parys, a Hektor niezmiernie się cieszy;
80 Zatem wzięwszy wpół oszczep, między swoich spieszy
Wołając, aby wojska zapęd hamowały.
Achaje zaś rzucają oszczepy i strzały
I gęstym na Hektora zewsząd sypią głazem,
50 Kipryda – Afrodyta Cypryjska, przydomek od Cypru, gdzie przysła na świat wyłoniwszy się
z piany morskiej; Cypr był siedzibą jej szczególnego kultu;

28

Gdy się z takim król mężów odezwał wyrazem:
85 »Nie strzelajcie, chciejcie się Grecy, zastanowić,
Bo widzę, że odważny Hektor ma coś mówić«.
Usłuchali, milczenie wszystkim wargi ścina,
A wielki syn Pryjama wpośród nich zaczyna:
»Zważcie, Trojanie, zważcie, Grecy, słowa moje!
90 Powiem, czego chce Parys, co te wzniecił boje:
Niechaj wojsko broń złoży i na ziemi siedzie,
A on sam z Menelajem potykać się będzie:
Tak się i o dostatki, i żonę rozprawi.
Kto kogo pojedyńkiem na placu zostawi,
95 Ten Helenę i zbiory do domu zabierze,
My zaś na wieki trwale uczynim przymierzem
Skończył; na to z obu stron zamilkł lud orężny,
Aż powstał i w te słowa rzekł Menelaj mężny:
»Ludy! I mnie też baczenie posłuchajcie, proszę!
100 Ja z tej wojny największe strapienia ponoszę.
Dziś Grecy i Trojanie mogą zostać zgodni,
Długo cierpiący dla mnie i Parysa zbrodni,
Niech ten zginie z nas, komu śmierci wyrok życzy,
Wy ciągłego pokoju kosztujcie słodczy.
105 Białą Słońcu, a Ziemi owcę dajcie czarną,
My dla Zeusa głowę poświęćmy ofiarną.
Ale zmienni synowie i niepewnej wiary:

Niechże przymierze nasze stwierdzi Pryjam stary,
Bo wezwania Zeusa gwałcić się nie godzi,
110 A zwykle w swoich myślach wahają się młodzi...«
Niezmiernie się cieszyły Greci i Trojany,
Sądząc, że przyszedł wojny koniec pożądany.
Konie w szykach wstrzymali, sami z wozów zsiadli
I zdjawszy z siebie zbroję, na ziemi pokładli.
115 Niewielka była przerwa wśród obu narodów.
Hektor zaraz dwóch woźnych śle do Troi grodów,
By przynieśli ofiarę, wezwali Pryjama.
Taltybowi zlecona rzecz była ta sama,
Kazał król do naw śpieszyć i owce przystawić;
120 On starał się czym prędzej wolę pana sprawić.
Gdy tak siadły spokojnie dwu narodów szyki,
W kształcie Helikaona⁵¹ żony, Laodyki,
Co najpiękniejsza była Pryjamowa córka,
Przychodzi do Heleny Irys złotopióra.
125 W domu siedzi niewiasta przecudnego wdzięku
Tkająca śnieżne płótno w delikatnym ręku,
Gdzie i Greków, i Trojan sztuką niedościgłą
Aresowe zapasy wyszywała igłą.
Do niej się prędka Iryś⁵² odzywa tą mową:
130 »Wstań, śliczna nimfo, obacz rzeczy postać nową!
⁵¹ Helikaon – syn Antenora, mąż Laodyki;
⁵² Irys – posłanka Hery i bogów; zamieniono ją w tęczę, aby szybciej docierała z wiadomością,
29
Ci, którzy bój dopiero zaczynali wściekli,
Nagle się wojennego szaleństwa wyrzekli;
Dzidy tkwią w ziemi, wojsko na tarczach się wspiera,
Wcale się widok inny w tej chwili otwiera.
135 Parys twój i Menelaj, uzbrojeni dzidą,
Pojedynkiem o twoje wdzięki walczyć idą:
Zwycięstwo cię jednego z nich żoną uczyni«.
Tym słowem czułą pamięć wzbudza w niej bogini
Na męża, na ojczyznę, na miłe rodzice;
140 Zatem łzami prześliczne oblewając lice
I boską twarz śnieżnymi okrywszy zaślony,
Idzie, a z nią dwie, Ajtra⁵³ z Klimenta⁵⁴, matrony.
Niezdługo przychodzą, gdzie Skajskajest Brama;
Siedzącego wysoko znajdują Pryjama,
145 Przy nim Lamp, Ukalegon, Hiketaon, Klity,
Tymojt, Pant i Antenor⁵⁵, radca znakomity;
Lata pochyłe bronią działać im nie dadzą,
Lecz mądre między sobą rozmowy prowadzą.
Jak na drzewie koników grono słodko gwarzy,
150 Tak na wierzchołku bramy poszeptują starzy.
Ci postrzegłszy Helenę, że na wieżę wchodzi,

Rzekli cicho do siebie: »Dziwić się nie godzi,
Że Grek i Troja bronią przez tyle lat czyni
O takową niewiastę: istna z niej bogini!
155 Ale chociaż jest taka, niech do domu płynie,
Niech przez nią miasto nasze z potomstwem nie ginie«.
Tak ci mówili, gdy się Helena zbliżyła,
A Pryjam w głos: »Chodź do mnie, siądź tu, córko miła:
Obacz męża, przyjaciół, obacz krewne twoje!

160 Nie ciebie ja, lecz bogi o te winię boje;
Oni na mnie zesłali ten pogrom straszliwy.
Wymień mi tego męża pomiędzy Achiwy,
W którym wielkość, wspaniałość sama postać głosi.
Niejeden wysokością wzrostu go przenosi,

165 Lecz ten kształt, ta powaga znaczą oczywiste
Nad wszystkimi pierwszeństwo: on królem zaiste«.
Jemu Helena, z wdziękiem równą łącząc skromność:
»Cześć i bojaźń mi wraża twa, ojcze, przytomność.
Bym była śmierć obrała, niżli twego syna!

170 Dziś mąż opuszczon, bracia i córka⁵⁶ jedyna,
I kochane młodości miłej rówiennice.
Nie chciał los i dlatego łzami zlewam lice!
Lecz ci zaraz odpowiem na twoje pytanie:
To jest król Agamemnon: jego panowanie
175 Szeroko się rozciąga; z dwóch miar mąż wsławiony.
Bo razem i król wielki, i wódz niezwalczony.

53 Ajtra – matka Tezeusza, porwana przez braci Heleny, została jej służącą;
54 Klimena – pokojówka, niewolnica Heleny ze Sparty;
55 Antenor – szwagier Priama, był zwolennikiem pokoju i oddania Heleny Grekom;
56 bracia Heleny – tzw. Dioskurowie: Kastor i Polideukes; córka Heleny – Hermiona;
30

Szwagrem go nazywałam przed moim zhańbieniem,
Jeżelim godna była zwać go tym imieniem«.
Wtedy rzecze w te słowa starzec zadumany;
180 »O szczęśliwy Atrydo, od bogów kochany!
Wielkie twe berło ileż narodów uznaje!
Niegdyś i ja frygijskie⁵⁷ odwiedziłem kraje,
Widziałem ludzi mnóstwo hamujących konie,
Twoje, Otreju⁵⁸, wojska, i boski Migdonie,
185 Które brzegi Sangaru⁵⁹ obozem okryły.
I ja z nimi złączyłem sprzymierzone siły,
Gdyśmy bój z Amazonki⁶⁰ zwiedli uporczywy:
Lecz jak daleko nad nich liczniejsze Achiwy!«
Postrzegłszy Odyseusza znowu starzec powie:
190 »Naucz mię, córko miła, jak się ten mąż zowie,
Co głową całą niższy od Agamemnona,
Ale piersi ma większe i szersze ramiona.
Jego zbroja na ziemi wszystkorodnej leży,

On jak baran obiega zastępy młodzieży.
195 Równam go z wodzem trzody, bo w takiej postawie
Z świetnym runem obchodzi owce na murawie«.
Na to piękna Helena ojcu odpowiada:
» To jest mądry Odys, co w Itace⁶¹ włada:
Grunt jego ziemi dla skał wcale nieużyty,
200 Lecz on sam w mądre rady i sztuki obfity«.
Wtedy Antenor zdanie swoje tak otwiera:
»Pani, z twoich ust prawda odzywa się szczerą.
Już od czasu dawnego Odys jest mi znany,
Gdy to był z Menelajem⁶² o ciebie przysłany:
205 Tych ja w domu przyjąłem, dałem im biesiadę,
Gdzie obydwu poznałem i serce, i radę.
Gdy stojących otaczał Trojan lud skupiony,
Menelaj wysokimi celował ramiony;
Odyseusz poważniejszą, siedząc, miał postawę.
210 Ale kiedy obadwa zaczęli rozprawę,
Krótko, lecz mocno Atryd swoją rzecz prowadził
I choć młody, na słowa niewiele się sadził;
Wszystkie jego wyrazy ściśle rzeczy strzegły.
Kiedy zaś mówić zaczął Odyseusz przebiegły,
215 Spuścił oczy i berło trzymał niewzruszony,
Do jednej ni do drugiej nie chyląc go strony.
Zdawało się, że obca mówienia mu sztuka,
⁵⁷ frygijskie kraje – Frygia (kraj w Azji Mniejszej);
⁵⁸ Otreus – król Frygii, wspierał Priama;
⁵⁹ Sangarios – rzeka w Azji Mniejszej, dziś: Sakarya;
⁶⁰ Amazonki – wojownicze plemię kobiet z Kapadocji (dzisiejsza Turcja) w Azji Mniejszej;
przychodzą z pomocą Trojanom po śmierci Hektora, na ich czele stała królowa Pentesilea;
⁶¹ Itaka – Thiaki, wyspa na Morzu Jońskim, rodzinna wyspa Odyseusza;
⁶² Odys z Menelajem... – dwaj posłowie greccy, którzy przybyli do Troi po Helenę; ten epizod
opisuje w tragedii pt. „Odprawa posłów greckich” Jan Kochanowski;

31

Niejeden za prostego sądził go nieuka,
Ale gdy głos wypuścił z piersi mocno brzmiących
220 I słowa na kształt śniegów w zimie spadających,
Nikt by Odyseuszowi dotrzymać nie umiał
I każdy się nad jego wymową zadumiał«.
Obaczywszy Ajasa, znowu starzec pyta:
»Jakaż to jest osoba owa znakomita,
225 Przenosząca Achaje barkami i głową?«
Na to Helena słodką odpowiada mową:
»To jest Ajas⁶³, Achajów podpora warowna;
Ów drugi – Idomenej, co się bogom równa.
Tylu tu królów poznać mogę i wymienić...
230 Lecz próżno dwóch rycerzów chcę ujrzeć w tym gronie!
Kastora, co ujeżdżał niehamowne konie,

I Polideuka, w pięści nikt go nie pokona,
Braci moich, z jednego wyszłych ze mną łona.
Czy opuścić nie chcieli ojczystej krainy,
235 Luby przenosząc pokój nad wojny wawrzyny?
Może też przyszli, może przybili swe nawy,
Lecz wstydzą się iść w pole dla mojej niesławy«.
Tak mówiła, a oni już w Lacedemonie
Pochowani, w rodzinnej ziemi słodkim łonie⁶⁴.
240 Tymczasem przez obszerne wielkiej Troi grody
Niosą woźni rękojmię zapadłej ugody:
Dwa barany i wino w kozim worze mieli,
Rozkoszny owoc ziemi, co umysł weseli.
Idaj niósł wielką czaszę i złote puchary
245 I rzekł, tam się zbliżywszy, gdzie był Pryjam stary:
»Laomedona synu! Wojska i wojsk głowy
Wzywają cię, byś stwierdził zawarte umowy.
Parys i młodszy Atryd, uzbrojeni dzidą,
Spotkać się pojedynkiem o Helenę idą.
250 Zwycięzca i dostatki, i żonę zabierze,
A dwa narody wieczne połączy przymierze:
My spokojnie uprawiać będziem nasz grunt żyzny,
Achaje zaś popłyną do swojej ojczyzny«.
Zląkł się i zadrżał starzec słysząc wyraz taki.
255 Zaraz do wozu każe zaprzęgać rumaki.
Zaprzężono. Siadł Pryjam, wziął w rękę lejc świetny,
Przy nim się obok mieści Antenor szlachetny.
Jadą przez Bramę Skajską, a gdy było blisko
I trojańskich, i greckich mężów stanowisko,
260 Starce, wpośród wojsk obu, na polu szerokim
Z wozu wysiadłszy, pieszo wolnym idą krokiem.
Wstał Atryd, wstał Odyseusz, wodze ludów możni;
Szanowni się ofiarą zaprzętąją woźni,
Stawiają rękojmie stwierdzić mające ugode,
63 Ajas Telamoński – por. przypis do w. 148, ks. I;
64 pochowani, w rodzinnej ziemi łonie – bracia Heleny polegli w walce z Idasem i Linkeusem;
32
265 Mieszają wino, wodzom do rąk leją wodę.
A król mężów tasaka natychmiast dobywa,
Który mu się przy pochwie mieczowej ukrywa,
I rzyna nim sierść owcom wyrosłą na głowie;
Rozebrali ją Greków i Trojan wodzowie.
270 Natenczas Agamemnon ręce wzniósłszy obie,
W takim do wielkich bogów modli się sposobie:
»Kronido, rozwodzący moc z Idy⁶⁵ szeroko,
Wielki i straszny boże! Słońce! Świata oko,
Przed którego obliczem nic nie jest tajemne!
275 Ty, Ziemi i wy, Rzeki, i Mocy podziemne,

Srogą krzywoprzysięzcom gotujące karę!
Bądźcie świadki tych umów i stwierdźcie ich wiarę!
Jeśli Parys mężnego Menelaja zbije,
Niech wszystkie trzyma skarby, niech z Heleną żyje:
280 A flota grecka zaraz do Argos popłynie;
Lecz jeśli z Menelaja ręki Parys zginie,
Helenę Troja odda i Heleny zbiory,
I jeszcze płacić będzie należne pobory,
By do późnych lat przeszła pamiątka tej winy.
285 A gdy, choć Parys legnie, Pryjam lub też syny
Nie zechcą ich opłacać, ja nie pierwej ruszę,
Aż skończę z chwałą wojnę i winę wymuszę«.
Wraz bije owce, święte przymierza zadatki,
Rznie ostrym nożem gardziel, a życia ostatki
290 Drganie znaczą złożone na ziemi ofiary.
Potem czerpają wino, wylewają z czary
I wielkie na świadectwo wzywają niebiosy...
Znowu Pryjam, Dardana wnuk, w te słowa zacznie:
»O Trojanie i Grecy! Słuchajcie mię bacznie!
295 Ja do miasta mojego powrócić się muszę:
Widok ten zbyt bolesny jest na moją duszę
I nie mógłbym znieść, kiedy syn, moje kochanie,
Z mężnym do pojedynku Menelajem stanie.
Wie Zeus nieśmiertelny, wiedzą insze bogi,
300 Na którego z dwóch padnie śmierci wyrok srogi«.
To wyrzekłszy ofiary święte na wóz wkłada,
Bierze starzec do ręki lejce i sam siada;
Z nim się mieści Antenor, zaciął biczem konie,
Skierował wóz i w pysznym stanął Ilijonie.
305 Hektor z męstwa, Odyseusz zaszczycony z rady,
Rozmierzają plac między zbrojnymi gromady,
Trzęsą losy, w przyłbicy położone na dnie,
Na kogo pocisk rzucić pierwszego wypadnie.
Do bogów zaś narody oba ręce wznoszą
310 I Grecy, i Trojanie tak Zeusa proszą:
»Wielki boże! Którego władza z Idy słynie,
Niechaj natychmiast sprawca tylu nieszczęść zginie,
65 Ida – góra, gdzie urodził się Zeus; stamtąd oglądał walki pod Troją;
33
Niech go czarne Hadesa⁶⁶ siedlisko zabierze!
Dwa narody zaś wieczne niech złączy przymierze!«
315 Tak się modlą, a Hektor, w tył zwróciwszy oczy,
Wstrząsł szyszak: los gładkiego Parysa wyskoczy.
Siadają w rzędach męże blisko bystrych koni,
A równina od świetnej zajaśniała broni.
Wtenczas przesłiczny Parys, mąż przesłicznej żony,
320 Zaraz na siebie oręż przywdziewa zdobiony:

Na białą naprzód nogę obuw kształtny wciąga,
Który srebrnymi haftki jak najmocniej sprząga,
Na piersi pancierz brata Likaona wkłada,
Bo mu właśnie do wzrostu i miary przypada;
325 Spiżowy miecz zawiesza, a pochwy srebrzyste
Od świętych gwoździ blaski wydają rześiste.
Nareszcie piersi tarczą niezłomną okrywa,
Na głowie szyszak – nad nim groźna kita pływa,
I długą bierze dzidę, którą zręcznie robi.
330 Podobnie się Menelaj do boju sposobi.
Idą na środek, w sercu nie znający trwogi,
Strasznie patrząc na siebie. Na widok tak srogi
Oba ludy zostały zdumieniem przejęte.
A oni, skoro weszli w miejsce im wytknięte,
335 Długie wstrząsają dzidy, gniew im z oczu błyska;
Natenczas gładki Parys silny oszczep ciska,
W środek tarczy utrafia, lecz jej nie przebija:
Znalazłszy odpór, dzida kończata się zwija.
Znowu z kolei pocisk Menelaj wynosi,
340 Lecz nim go rzuci, wprzód tak Zeusa prosi:
»Boże! Daj pomstę nad tym, co zdradził szkaradnie,
Niech zwodnik Parys trupem z mojej ręki padnie,
By się wiek przyszły brzydził tym, co przyjaźń skaził,
I, gość w domu przyjęty, gościnność obraził«.
345 To rzekł i długą dzidą zgubny cios wymierza,
W koniec Parysowego utrafia puklerza;
Choć twarda miedź, tęgiego ciosu nie odpięra,
Przebija puklerz dzida i kirys przedziera,
I z boku wedle wnętrza szatę mu przewierci:
350 Schylił się zręcznie Parys i wydarł się śmierci.
Zatem z pochew Menelaj miecz wyrwawszy silny,
Uderzył nim w przyłbicę. I ten raz był mylny;
Strzaskana w sztuki główia na ziemię upada.
Patrzy w górę, na niebo, w żalu się rozjada:
355 »O Zeusie! O z bogów ty najmniej litosny!
Mniemałem, że z tej ręki padnie zdrajca sprosny,
Że się pomszczę obelgi: miecz prysnął w kawały,
Dzida próżny raz niosła, zbrodzień został cały«.
Wraz leci na Parysa, ledwie się nie wściecze,
360 Chwyta go za przyłbicę i ku Grekom wlecze;
66 Hades – bóg podziemnej krainy zmarłych, zwanej również Hadesem; brat Zeusa, syn Kronosa;
34
On próżno mocniejszemu opierać się kusi,
Idzie, kształtne wiązanie pod brodą go dusi.
I byłby go przeciągnął, chwałę zyskał wieczną,
Gdy Kiprys⁶⁷, odwracając zgubę ostateczną,
365 Przecina rzemień, jaki zarżnięty wół daje;

Tak goły szyszak w ręce Atryda zostaje,
Który on, kilkakrotnie zakręciwszy, ciska,
A wierni go podnieśli słudzy z bojowiska.
Chwyta broń, nowy zamach na Parysa czyni,
370 Lecz go łatwo ratuje Kiprys, jak bogini:
Uniósłszy okrytego gładysza mgłą ciemną⁶⁸,
Sadza na łożu tchnącym wonnością przyjemną...
Atryd podobny do lwa kiedy się rozhuka,
Biega pośród zastępów i Parysa szuka,
375 Ale żaden pokazać nie mógł, gdzie się schronił,
A pewnie by z przyjaźni nikt go nie zasłonił:
Wszyscy się nim jak śmiercią brzydzeni Trojanie,
Wtenczas pośród wojsk obu król narodów stanie
I rzecze: »Niech Trojany słowa moje słyszą
380 I Dardany, i ludy, co im towarzyszą!
Zwycięzcą jest Menelaj. Zatem wy i zbiory,
I Helenę oddajcie, i płąćcie pobory.
Niechaj to potomkowie usłyszą dalecy«.
Skończył, głos króla zgodnie potwierdzili Grecy.
67 Kiprys – por. w. 57 w tej księdze;
68 okrytego mgłą,.. – bogowie otaczali mgłą rycerzy podczas walki, aby ich uratować;
35

Księga IV

Złamanie przysięgi. Przegląd wojsk Agamemnona

W złotym Zeusa domu wspartym na obłokach
Zebrane radzą bogi o wiecznych wyrokach;
Przypijają czaszami, nektar Hebe⁶⁹ toczy,
A na trojańskie mury obrócili oczy.
5 Wtedy Kronid, by dumną swą żonę rozdać,
Chytre czyniąc docinki, zaczął ją przekasać:
»Dwie boginie Menelaj na swej liczy stronie,
Ma pomoc i w Palladzie, i w mej wzniosłej żonie,
Lecz je bawią Olimpu rozkoszne pałace,
10 I tylko na rycerskie jego patrzą prace;
Zaś matka śmiechów⁷⁰ zawsze, gdzie jej Parys luby;
Teraz nawet od bliskiej wydarła go zguby.
Wszakże nikt Atrydowi zwycięstwa nie przeczy:
My radźmy, jaki obrót mają wziąć te rzeczy,
15 Srogich-li bojów pożar na nowo rozszerzem,
Czyli dwa ludy wiecznym złączymy przymierzem?
Jeżeli rada bogów zdanie to pochwali,
Tak się i możne miasto Pryjama ocali,
I Atryd żonę weźmie krom wszelkiej zatargi«.
20 Na te słowa z Palladą Hera gryzły wargi,
W obu piersiach przeciwko Troi złość zaciekla.
Siedziały blisko siebie: Pallas nic nie rzekła,

Chociaż jaw głębi serca straszliwy gniew zjada;
Hera wstrzymać nie może i tak odpowiada:
25 »Twardy Kronosa synu, jakież słowa twoje?
Także więc próżne będą me prace i znoje?
Pozajeżdżałam konie, zgromadzając sama
Wojska greckie na Troi zgubę i Pryjama.
Czyń, jeśli się poróżnić żadasz z niebem całym«.
30 A na to chmurowładca tak mówi z zapalem:
»O zajadła bogini, cóż Pryjam lub syny
Zgrzeszyły przeciw tobie? Jakie są ich winy,
Że tak zawzięcie dążysz na zniszczenie Troi?
Wtenczas twoja podobno zemsta się ukoi,
35 Gdy w miasto wszedłszy, które jest Azyi cudem,
Pożresz surowo króla z synami i z ludem.
Nasyć twoją nienawiść! Niechaj od tej pory
Obojga nas nie różnią więcej przykre spory.
Ty zważaj, bo ci moje chcę myśli wynurzyć:
40 Jeśli ja przedsięwezmę jakie miasto zburzyć,
69 Hebe – piękna bogini wiecznej młodości, rozlewała na Olimpie nektar wszystkim bogom,
córka
Zeusa i Hery;
70 matka śmiechów – Afrodyta, bogini miłości, radości i śmiechu;
36
Gdzie mają ludzie tobie przyjemni mieszkanie,
Nie wstrzymuj gniewu mego, nie wstawiaj się za nie.
To ja ci miasto daję z niemalym zmartwieniem.
Ze wszystkich miast pod słońcem i nieba sklepieniem
45 Najmilszy sercu memu Ilijon potężny
I król trojański Pryjam, i lud jego mężny;
Tam ofiary, tam święte czynią mi obrzędy
I wszystkie nieśmiertelnym należyte względy«.
Na to Hera wielkimi oczyma wspaniała:
50 »Trzy miast kocham, tem sobie nad inne wybrała:
W Argos, w Sparcie, w Mykenach mam rozkosz jedyną,
Lecz gdy ci nienawistne będą, niechaj zginą...
Lecz niech i ja cierpię w chęciach mych zawodu,
Bom bogini, bom z tobą jednego jest rodu,
55 Jako córka Kronosa słusznie uwielbiona,
I stąd niemniej czci godna, żem Zeusa żona.
Wszyscy jednak twe berło najwyższe uznajem.
Odtąd my sobie chciejmy ulegać nawzajem:
Ty bądź dla mnie, ja będę uczynną dla ciebie,
60 A tak się naszej woli nic nie oprze w niebie.
Teraz zaś bez odwłoki daj rozkaz Atenie,
Niech zaszłą między ludy ugodę rozżenie;
Niech Troja z jej namowy, pomimo przymierzy,
Na Greki świeżą chwałą wyniosłe uderzy«.

65 Takie były królowej Olimpu żądania.
Chętnie się do nich ojciec nieśmiertelnych skłania
I mówi do Pallady: »Bież, córo, bez zwłoki,
Gdzie i Grek, i Trojanin zajął plac szeroki,
I dokaż, że Trojanin, pomimo przymierzy,
70 Na Greki świeżą chwałą wyniosłe uderzy«.
Tym słowem wrzając z siebie Palladę podżega;
Wraz bogini z Olimpu śnieżystego zbiega.
Jak gdy zesłana gwiazda od Zeusa błysnie,
W żeglarzach, w wojsku serca nagły przestrach ściśnie
75 Z niej tysiąc iskier pada i blask sypie złoty:
Tak się zniżała Pallas między zbrojne roty.
Wszystkich tam zadumienie objęło niezmierne,
I waleczne Trojany, i Greki pancerne;
Na dwie strony ten widok rycerze tłumaczą:
80 »Ach! – mówią – znowu krwawe bitwy nam się znaczą,
Albo się też i pokój żądany odrodzi;
Wszak Zeus waśni ludzi i Zeus ich godzi«.
Takie wnioski czynili Grecy i Trojanie,
Kiedy Pallas wpośrodku hufców zbrojnych stanie,
85 Wydając się na twarzy mężnym Laodokiem⁷¹;
Pandara między szyki bystrym śledzi okiem;
Postrzega bohatera, a przy nim rycerze
Od Ajzepu ściągnięni, przybrani w puklerze.
Do niego Pallas rzecze: »Synu Likaona,
71 mężny Loadok – syn Antenora;
37
90 Czy twoja, co ci rzeknę, prawica wykona?
Wypuść na Menelaja z łuku zgubną strzałę,
Pozyskasz stąd u Trojan znakomitą chwałę;
Od Parysa w nagrodę takiego uczynku
Wielkiego się spodziewać możesz upominku.
95 Czegóż by ten bohater mógł odmówić tobie,
Gdy z twej ręki Menelaj w smutnym legnie grobie?
Nuż więc, na króla Sparty puść grot zaostrzony;
A likijskiemu bogu, co łukiem wślawiony,
Ślubuj setne w ofierze jagniąt pierworody,
100 Gdy w ojczystej Zelei święte wrócisz grody«.
Tak mówiła bogini, a chytra jej rada
Niebaczemu mężowi do serca przypada.
Zatem świetny łuk bierze, ów łup okazały
Z dzikiego kozła, który gdy wyszedł ze skały,
105 Na zasadzce ukryty bohater nań galił⁷²
I ugodziwszy w piersi, na ziemię obalił.
Ten długie na szesnaście dłoni nosił rogi;
Przecudnie sztukmistrz umiał wykształcić łup drogi:
Pyszny róg wystrugawszy, łuk z niego wyrobił

110 I oba jego końce złotem przyozdobił.
Ten łuk napina Pandar i do ziemi chyli;
Wierni go towarzysze tarczami okryli,
Aby go pierwaj greckie nie postrzegły męża,
Niżeli zgubnym grotem Atryda dosięże.
115 Nie używaną jeszcze strzałę wziął w kołczanie,
Strzałę, co tylu bólów przyczyną się stanie,
Piórami nastrzępioną, raniącą straszliwie,
Umiejętnie na tęgiej nakłada cięciwie,
A likijskiemu bogu, co strzela z daleka,
120 W dom wróciwszy, stugłową ofiarę przyrzeka.
Już grot wsparty na wierzchu, pierś dotyka żyły,
Gdy obwód skrzywił z wielkim natężeniem siły;
Szczękła struna, łuk warknął, a strzała skrzydlata,
Okrutny cios niosąca na Greki wylata.
125 Lecz, Menelaju! Bogi pamiętne o tobie:
Pierwsza na pomoc Pallas w złą przybiegła dobie.
A jak matka z śpiącego dziecka muchę zgania,
Tak ona grot odpędza i ciebie zasłania.
Tam odwróciła strzałę, gdzie spięty pas złotem,
130 Drugim się stał kirysem przed śmiertelnym grotem.
Jednak i tą przeszkodą nie był cios odparty;
I pas mocny, i kirys od strzały przedarty,
Nawet przeciw tysiącnym pociskom zasłona,
Błacha z miedzi została od niej zdziurawiona:
135 Dosięga ostrze ciała i skórę rozrywa,
Z niego zaraz krew na kształt purpury wypływa.
Jaką farbę z meońskiej lub karyjskiej włości
Przebiegła robotnica słoniowej da kości,
72 galił – czekał, czyhał;
38
Gdy ją w purpurze zmacza; tysiąc życzy sobie
140 Nabyć jej ku wspaniałej wędzidla ozdobie,
Lecz dla króla schowana w domu piękność taka,
Z której chwała dla jeźdźca, świetność dla rumaka:
Podobnie, Menelaju, czystej krwi płynienie
Zafarbowało twoje biodra i golenie.
145 Wzdrygnął się Agamemnon, gdy krew postrzegł z rany,
I Menelaj sam został nie mniej pomieszany,
Ale nabiera serca, gdy widzi, że strzała
Kolcami w pas utkwiwszy, mało sięga ciała.
Z westchnieniem rzekł król, brata czule cisnąc w rękę.
150 Wokoło pełno wiernych towarzyszków jęku:
»Bracie, na zgubę twoją wszedłem w te umowy,
Dla Greków nadstawiwszy Trojanom twej głowy,
Gdy cię ranili zdrajcy, złamali przymierze.
Ale umowa w świętej uczyniona wierze

155 I wina poświęcenie, i prawic podanie,
I z ofiar krew rozlana próżno nie zostanie.
Jeśli pan nieba teraz nie karze tej zdrady,
To w przyszłości da pomsty okropne przykłady
Na ich głowy, na żony, na dzieci ją zleje.
160 Bo ja zawsze mam w sercu te pewne nadzieje,
Że przyjdzie dzień, gdy Pryjam i lud jego zginie,
A Ilijon się w smutnej zagrzebie ruinie...
Zeus obrażon tej zbrodni nie puści bezkarnie.
Lecz jeśli, Menelaju, ty byś zginął marnie,
165 Z jakim wtedy mi bólem i w jakiej ohydzie
Powracać się do Argów od tych brzegów przydzie...«

A Menelaj go ciesząc: »Ukój ten żal srogi,
Nie trać serca i w wojsku nie rozszerzaj trwogi:
Bo nie wziąłem śmiertelnej rany od tej strzały;
170 Pas i kirys, i blacha, te mnie ratowały«
»Najukochańszy bracie – król z jękiem odpowie –
Ach! Żeby-ć uścili te słowa bogowie!
Machaon⁷³, lekarz biegły, z rany cię wyleczy
I przeciw ostrym bólom plastrem zabezpieczy«.

175 Śpieszno rozkaz woźnemu Taltybowi daje:
»Pójdź, niechaj tu czym prędzej boski lekarz staje,
Godny syn Asklepiosa; niechaj nie odwleka,
Oto Menelaj wsparcia z jego ręki czeka.
Z Trojan czy z Lików⁷⁴ zgubną ktoś wypuścił strzałę;
180 Czego my rzewnie płaczem, z tego on ma chwałę«.
Nie odkłada rozkazu spełnić sługa wierny.
Czym prędzej się przeciska przez naród pancerny,
Szukając Machaona. Zaciągnięte z Tryki
Otaczają go wkoło mężne wojownicy.

185 Do niego się odzywa woźny tym wyrazem:
»Przychodź tu do ciebie z Atryda rozkazem:

⁷³ Machaon, lekarz biegły – syn boga lekarzy Asklepiosa;

⁷⁴ Likowie – plemię, które pomagało Trojanom; pochodziło z południa Azji Mniejszej;

39

Jak najprędzej cię widzieć król narodów żąda,
Menelaj ranny wsparcia twej ręki wygląda.
Z Trojan czy Lików zgubną ktoś wypuścił strzałę;
190 Czego my rzewnie płaczem, z tego on ma chwałę«.
Zasmucił się Machaon, słysząc wyraz taki;
Idą oba przez gęste Achajów orszaki,
Przychodzą, gdzie Menelaj raz wziął z rąk zdradzieckich:
Otoczony od pierwszych bohaterów greckich,
195 Stał wpośród ich rycerz do bogów podobny.
Zaraz wyjmując strzałę. Kolce w pas ozdobny
Mocno wbite, gdy ciągnął, skrzywione zostały.
Zdjął z niego pas i blachę lekarz doskonały,

Opatrzywszy zaś ranę, wyssał krew, a potem
200 Rozlał balsam na miejsce ostrym tknięte grotem.
W cudnych skutkach moc tego balsamu wślawiona,
On go dostał od ojca, ojciec od Chejrona⁷⁵.
Gdy ci mają o rannym Atrydzie staranie,
Tymczasem się waleczni zbliżają Trojanie;
205 Równie się biorą Grecy do Aresa sprawy.
Wtenczas Agamemnona widać umysł żwawy:
Nie zna trwogi, od bitwy zwlekania daleki,
I sam na plac krwi leci, i prowadzi Greki.
Wysiadł z wozu, a konie, z których ogień pryska,
210 Eurymedon⁷⁶ hamuje wpośród bojowiska,
Powoźnik doskonały, syn Ptolemejowy.
Blisko się trzymać wielą król zaleca słowy,
By gdzie spocząć miał długim zmordowany trudem.
Sam, pieszy, między greckim przechodzi się ludem;
215 Gdzie widzi serca chciwe kurzawy i znoju.
Takimi jeszcze słowy zachęca do boju:
»Niech w was. Grecy, ten zapał szlachetny nie stygnie:
Nie za zdrajcami Kronid swą prawicę dźwignie,
Którzy świętą przysięgę złamali niegodnie;
220 Na brzydką pójdą pastwę sępom za swe zbrodnie:
A my, gdy padnie od nas Ilijon zburzony,
Powieziem na okrętach ich dzieci i żony«.
Ale na gnuśnych ostrym wyrazem powstaje
I sprawiedliwym gniewem zapalon tak łaje:
225 »Na łup nieprzyjacielskiej wystawiony strzały,
Motłochu podły, czemu stoisz odurzony?
Skąd ta niemęska bojaźń? Skąd to pomieszanie?
Za co, jak długim biegiem zmordowane łanie,
Ledwie się mdlą na ziemi wspierające nogą,
230 Na plac bitwy patrzycie z zimną w sercach trwogą?
Czekacież, aż się zbliżą trojańskie szeregi
I szeroko zastąpią całe morza brzegi?
Natenczas wy dopiero chcecie, nikczemnicy,
75 Chejron – syn Kronosa, uczony centaur z Tesalii, wychował Achillesa;
76 Eurymedon – woźnica Agamemnona;
40
Doświadczyć wsparcia mocnej Zeusa prawicy?«
235 Tak łaje gnuśnych, mężnej zapał wlewa młodzi...
Aż do słodkiego mówcy Nestora przychodzi.
Ten stawia swych, zachęca; z nim, bitew świadomi,
Alastor, Hajmon, Bias, Pelagon i Chromi.
W pierwszym rzędzie z wozami dzielnie stawia konie,
240 W tyle piechotę liczną, tamtym ku obronie,
A podejrzanych w męstwie we środku zamyka:
Tak gnuśny, choćby nie chciał, żwawo się potyka.

Lecz jezdnym przykazuje wstrzymywać rumaki
I nie lecieć do boju zmieszawszy orszaki:
245 »Niech żaden z was, niewczesnym zapalem zagrzany,
Nie wybiega, rzuciwszy swój szyk, na Trojany!
Zbyt ufny w sztuce jazdy, na los niesie życie;
Lecz nie cofajcie kroku, bo się osłabiecie.
Kto z swego wozu rydwan przeciwny dosięże,
250 Niech wtedy dzidą robi, tak wojują męże,
Tymi niegdy sposoby w wojny sztuce sławni
Brali miasta i pole wygrywali dawni«.
Tak w bojach doświadczony starzec ich oświeca,
Co w sercu mężów króla żywą radość wznieca.
255 »Oby – mówi – jak dusza w tobie nie złamana,
Tak byś miał dzielne siły i krzepkie kolana!
Lecz cię starość nachyla, która wszystkich gniecie;
By raczej innych gniotła, a tyś był w lat kwiecie!«
»O Atrydo! – rzekł Nestor. – Wiek mię dziś osłabił.
260 Czemu ja nie ten, kiedym, Ereutala zabił?
Nie wszystkie ludziom niebo daje razem dary:
Wtędym był młody, silny, dziś słaby i stary.
Lecz będę w boju, wesprę walczących przestroga.
Choć jedno jest, co jeszcze starzy zrobić mogą.
265 Niechaj ten dzidą w polu nieprzyjaciół zmiata,
Kogo ogniem kwitnące podżegają lata«.
Skończył, a król z pociechą serca dalej śpieszy,
Aż nareszcie przychodzi do ateńskiej rzeszy;
Lecz nic przy Menesteju boju nie oznacza:
270 Bezczynny wódz, bezczynne wojsko go otacza.
Tuż Itak⁷⁷, wielki radą, niezmordowan trudem,
Walecznych Kefallenów otoczony ludem;
Jeszcze do nich wojenne nie doszły okrzyki,
Gdyż dopiero się właśnie poruszały szyki
275 Trojan, jeźdźców odważnych i greckich rycerzy.
Czekali więc, aż który wprzód zastęp uderzy
I zaczynając bitwę na Trojan poskoczy.
Agamemnon im gnuśność wyrzuca na oczy:
»Krwi Peteja, którego Zeus kochał wiele,
280 I ty, co zawsze chytre przemyślasz fortele,
⁷⁷ Itak – Odyseusz, pochodzący z Itaki, dowodził Kefallenami, mieszkańcami wyspy Kefallenii;
dziś: Cefalenia; największa wyspa na morzu Jońskim;
41
Czemu z dala stoicie? Nie szukacie znoju?
Czekacie, aż was drudzy uprzedzą do boju?
Wam pierwszym należało mężnie zacząć sprawę
I Aresową w polu poruszyć kurzawę,
285 Jak was pierwszych przyzywam do mojego stołu.
Bo gdy się zgromadzają wodzowie pospołu,

Dobrze wam zgotowana smakuje biesiada,
Dobrze się wino spija, dobrze mięso zjada;
Lecz gdy mężnie wystawić trzeba w polu życie,
290 Dziesięciu się uprzedzić wodzom dozwolicie«.
Wskrósł Odyseusza takie wymówki przebodły:
»Do mnież – rzekł – królu, wyrzut obracasz tak podły?
Namże wymiatasz gnuśność do rycerskiej sprawy?
Niech się tylko z Trojany rozpocznie bój krwawy,
295 Chciej patrzeć, a nie będzie tajne twemu oku,
Że Odyseusz nikomu nie ustąpi kroku;
W najpierwszym rzędzie ojciec Telemacha stanie,
A ty wstydić się będziesz za tak płóche zdanie«.
Poczuł Atryd, że wyraz ten z gniewu pochodzi,
300 Więc z uśmiechem tak pierwsze wyrzuty łagodzi:
»Przemyślny Odyseuszu, cny Laerta synu,
Nie łaję cię, nie grzeję do mężnego czynu.
Wiem, że w roztropne rady twoje myśli płodne,
Wiem, że twoje uczucia z moimi są zgodne.
305 Niechże słowo zbyt prędkie nie wzbudza niechęci,
Niech je bogi na zawsze wygładzą z pamięci...«
Jak gdy ogromną paszczą morze wiatr ozionie,
Pędzą wały ku brzegom poruszone tonie,
Najpierwej się na głębi zbierają bałwany,
310 Wnet ziemię hukliwymi szturmują tarany
I wzdąwszy się, nad góry wznoszą się skaliste,
Daleko wybuchają słońości pieniste:
Tak skupione do boju greckie wojsko śpieszy.
Każdy z osobna swojej wódz przoduje rzeszy,
315 A najgłębsze milczenie w tylu mężów tłumie:
Sądziłbyś, że tak liczny lud mówić nie umie.
Tym szanują milczeniem przewodniki swoje;
Naokoło blask świetne rozstrzelają zbroje...
Z jakim się owce w stajni odzywają bekiem,
320 Gdy z wymion ich naczynia napełniają mlekiem,
A mać na głos jagnięcia swego odpowiada:
Z takim się wrzaskiem Trojan porusza gromada.
Niesfornymi powietrze rozlega się krzyki:
Różne ludy różnymi wołają języki,
325 Aresa lub Palladę ma za sobą strona;
Wszędzie Bojażń i Popłoch, Niezgoda⁷⁸ szalona,
Co nigdy krwi niesyta, za wojnami dyszy,
Sroga siostra, srogiemu bratu towarzyszy:
⁷⁸ Eris – bogini niezgody;

42

Mała ona w początkach, wnet w górę się wzbije,
330 Nogami depce ziemię, głowę w niebie kryje;
Ta zajadłą nienawiść w serca ludu wlewa

I przechodząc przez roty, do mordów zagrzewa.
A skoro się w Aresa polu wojska zniżą,
Wnet się z puklerzem puklerz, dzida miesza z dzidą,
335 Siła walczy na siłę, tarcza trze się z tarczą,
Zgiełk się szerzy, pociski na powietrzu warczą,
Krzyczą zwycięzcy, smutnie jęczą zwyciężeni,
Ziemia płynie od krwawych rozmiękła strumieni.
Jak z krynic wychodzące dwa bystre potoki
340 Spadają po urwiskach wyniosłej opoki,
Szum straszny się rozlega po całej krainie,
Nim nurty w przepaścistej połączą dolinie,
A pasterz z dala słucha, co znaczy ta flaga⁷⁹:
Tak gdy ci z sobą walczą, strach i krzyk się wzmaga...
345 Gdyby kto po tym krwawym przeszedł bojowisku,
Nie lękając się razów gęstego pocisku,
Przez Palladę od szwanku broniącą niesiony,
Obojej by zarówno męstwo wielbił strony:
Bo tak na śmierć Trojanie jak i Greci biegli
350 I pole zmieszany trupami zalegli.

⁷⁹ flaga – w znaczeniu staropolskim: burza; tu: wsłuchany w odgłosy burzy – czyli odgłosy walk z pola bitwy;

43

Księga V

Przewagi Diomedesa

Pallada nowym ogniem Tydejdę⁸⁰ zagrzewa,
Swoje mu w piersi męstwo i swój zapał wlewa,
By wszystkich bohaterów przeszedł rycerz śmiały,
A przez to nieśmiertelnej zyskał wieniec chwały.
⁵ Puklerz i szyszak blaskiem otacza promiennym;
Jak się wydaje gwiazda, co w czasie jesiennym
W oceanie skąpana światłość żywą ciska:
Taki mu ogień z czoła i ramion połyska.
Uzbroiwszy tam pchnęła swojego rycerza,
¹⁰ Gdzie się najbardziej pożar wojenny rozszerza.
Żył w Troi Dares, człowiek cnotliwy i możny,
Ojciec dwu synów, kapłan Hefajsta pobożny,
A w bohaterskiej sprawie oba wiele znaczą.
Więc skoro Diomeda męznego obaczą,
¹⁵ Lecą nań, od trojańskiej odbiegawszy rzeszy;
Ci z wozu nacierają, a on walczy pieszy.
Pierwszy uderzył Fegej, ale raz był mylny,
Bo nad ramię bez szwanku przeleciał grot silny.
Co zaś Diomed – próżno oszczepu nie ciska,
²⁰ Trafia go w piersi, zwała wpośród bojowiska.
Brat skoczył z wozu, jednak nie śmiał trupa bronić;
I ten przed czarną śmiercią nie mógłby się schronić,

Lecz go Hefajst obłokiem pokrywszy ocalił,
Żeby do reszty ojca smutek nie przywalił.
25 Zatem zwycięzca pyszne ich rumaki bierze
I do nawy przez swoje odsyła żołnierze.
Obaczywszy, że jeden syn Daresa bieży,
Drugi smutnie na piasku rozciągniony leży,
Zmieszali się Trojanie, trwoga w serca pada.
30 Wtenczas do boga wojny tak rzecze Pallada:
»Ares, Ares okrutny! Co gubisz narody,
Przelewasz krew, a w gruzy świetne mienisz grody!
Czyliż nam do tych bojów mieszać się przystoi?
Niech pan nieba zwycięstwo da Grekom lub Troi,
35 My ustąpmy: inaczej obrazimy ojca«.
Tak mówiła; usłuchał Ares, ludzi zbojca.
Więc go daleko z pola bitwy uprowadza
I na brzegach Skamandru kwiecistego sadza.
Uciekają Trojanie, strach piersi osłabił,
40 A każdy z wodzów greckich rycerza ich zabił...
Tak męże w bohaterskiej pracowały sprawie,
Lecz w tym zajadłym boju nie rozeznąć prawie,
Czyli Diomed z greckiej, czy z trojańskiej strony,
80 Tydejda – Diomedes, syn Tydeusza, króla Argos;
44
Wszędzie się bowiem miota rycerz zapalony.
45 Jak wezbrana szumnymi potokami rzeka,
Wyparłszy brzegi, z łoża na pola ucieka,
Wszystkie wywraca tamy, a w biegu gwałtownym
Niesie groblom zwalisko i mostom warownym
I wzdęta od Zeusa nagłymi ulewy
50 Porywa pracowite rolników zasiewy:
Tak Tydej gromi Trojan, pędzi rotę drżącą –
Jednemu nie wystarczą rycerzów tysiące.
Postrzegłszy, że bohater całe szyki miesza,
Że trwożna Trojan przed nim ustępuje rzesza,
55 Przeciw Diomedowi Pandar łuk natęży:
Strzała rani na siebie lecącego męża;
Pancerz nią nad ramieniem zostaje przeszyty,
Doszła ciała, wypłynął krwi strumień obfity.
Natychmiast Pandar głosem radosnym zawoła:
60 »Trojanie! Wróćcie nazad, stawcie mężnie czoła!
Ranny najwaleczniejszy mąż między Achiwy
I niedługo przeżyje postrzał z tej cięciwy,
Jeżeli sam bóg łuku z Liki i mię zwabił«.
Tak triumfował Pandar, ale go nie zabił.
65 Cofa się za wóz Tydej i wzywa Stenela,
Najwierniejszego sobie w życiu przyjaciela:
»Chodź, kochany Stenelu, daj ratunek wczesny,

I wyrwij mi czym prędzej z barku grot bolesny«.
To rzekł, Stenel do niego szybkim przybiegł krokiem,
70 Grot wyrwał, a krew czarnym lunęła potokiem.
Wtenczas Tydejd ślub czyni w takowej modlitwie:
»Wielka córko Zeusa, jeśliś kiedy w bitwie
Mnie albo ojca wsparła twą prawicą silną,
Dziś usłysz prośbę moją, dziś mi bądź przychylną!
75 Daj mi tego położyć na pobojuwisku
I staw go sama pod sztych mojego pocisku,
Który mię pierwszy ranił, teraz się nadyma,
Że słońce wiecznie zgasło przed mymi oczyma«.
Łatwo do jego prośby skłania się Pallada.
80 Wraz pierwszą nogom szybkość, rękom dzielność nada,
I zbliżywszy się rzecze: »Mężny Diomedzie,
Niechaj cię pewna ufność na Trojany wiedzie,
Bom cię dziś równym ojcu zrobiła rycerzem,
Jakim był, groźnym z wozu wstrząsając puklerzem
85 Już ci więcej mgła ciemna oczu nie powleka;
Zdarłam ją, byś rozeznał boga od człowieka.
Gdyby więc który z bogów twej doświadczał dłoni,
Ty przeciw nieśmiertelnym nie bierz się do broni;
Lecz gdyby się Kiprydzie bój odwiedzić zdało,
90 Na mdłą boginię możesz użyć ręki śmiało«.
To rzekłszy znikła Pallas; bohater pośpiesza,
I wnet się między pierwsze wojownicy miesza:
Jeśli przedtem trojańskie rotę dzielnie walił,
Teraz się trzykroć większą śmiałością zapalił.
45
95 Jak lew, kiedy go pasterz pilnujący trzody
Rani, wpadającego do owiec zagrody,
Tym bardziej się rozjada, grzywa mu się jeży;
Nie odpiera go pasterz, lecz do chaty bieży,
A owce przelęknione cisną się gromadą,
100 Potrącają się, jedne na drugich się kładą;
Niosąc zdobycz, wysokie lew przesadza płoty:
Tak Diomed się rzuca na trojańskie rotę...
Widząc Ajnejasz⁸¹, jako rycerz gromi rotę,
Spieszy przez krwawe pole, przez świszczące groty
105 I szukając Pandara, zastępy obiega,
Aż wreszcie męża bogom równego postrzeżę
I zbliżywszy się rzecze: »Gdzież się więc podziały
I twój łuk, i niechybne, cny Pandarze, strzały?
Gdzie sława od nikogo tu nie zaprzeczona
110 I w kraju, że nad syna nie masz Likaona?
Wnieś do Zeusa ręce, a na tego męża
Puść ostrą z łuku strzałę, który nas zwycięża.
Ktokolwiek jest, okrutną rzeź w zastępach zrobił,

Tylu wślawionych Troi bohaterów pobił.

115 Może to i bóg jaki, gniewny o ofiary:

Gniewne bogi ciężkimi zwykły chłostać kary«.

»Ajnejaszu! – rzekł Pandar – Ty wojska nadzieja!

Wcale ten mąż podobny do syna Tydeja:

Tak z koni, tak z przyłbicy, tak sędzę z puklerza;

120 Lecz może i bóg postać wziął tego rycerza.

A jeśli jest Diomed, od bogów ma wsparcie,

Bez nich by się nie miotał w boju tak zażarcie.

Pewnie kto z nieśmiertelnych ukryty w obłoku

Zwraca strzały do jego wymierzone boku.

125 Jużem grot nań wypuścił, kirys na nim przeszył,

Jużem ramię mu zranił, jużem się ucieszył,

Że odwiedzi Hadesa, lecz nie mogłem zwalić:

Jakiś mi bóg niechętny musiał go ocalić...

Już grot mój Diomeda i Atrydę ruszył,

130 Dobył z nich krwi, lecz tylko bardziej ich rozjuszył.

Złym ja wyrokiem zdjąłem te łuki ze ściany,

Kiedy od szlachetnego Hektora wezwany,

Powolny jego chęci, przyszedłem pod Troję.

Lecz jeżeli ojczyznę jeszcze ujrzę moję

135 I dom luby, i żonę kochaną uprzejmie,

Niechaj mi nieprzyjaciel głowę z karku zdejmie,

Jeśli ich nie dam ogniom, potrzaskanych w sztuki,

81 Ajnejasz – Eneasz, bohater „Eneidy”, eposu Wergiliusza opowiadającego o jego przygodach od zakończenia walk pod Troją do założenia Rzymu; był synem Afrodyty i Anchizesa (kapłana);

uszedł z płonącej Troi z towarzyszami i osiedlił się w Italii – z jego rodu pochodzić

mieli wg legendy Romulus i Remus; Eneasz jest więc uważany za protoplastę Rzymian i

poniekąd

założyciela Rzymu;

46

Bo widzę, że mi próżnym ciężarem te łuki«.

»Przestań! – Ajnejasz rzecze – tak podle je cenić!

140 Inaczej się los wojny nie może odmienić,

Aż my się z tym zajadłym spotkamy rycerzem.

Siadaj na wóz, obadwa na niego uderzem.

Doświadczysz koni Trosa, jak zręcznie koleją

I nacierać, i bystro uciekać umieją;

145 Te nas ocalą, jeśli mimo nasze męstwo

Zeus Diomedesowi zechce dać zwycięstwo.

Ja się bić będę, w twojej bicz i lejce dłoni,

Lub ty walcz, a ja wezmę kierowanie koni«.

Na to Ajnejaszowi Pandar odpowiada:

150 »Niechaj raczej wędzidłem twoja ręka włada:

Pod znaną ręką więcej będzie wóz bezpieczny.

Jeżeliby nas przemógł Diomed waleczny,

Zbiegłszy się i nie czując swego pana głosu,

Nie mogłyby nas wyrwać od zgubnego ciosu;
155 Nieprzyjaciel zaś, nieład obaczywszy taki,
I nas by samych zabił, i zabrał rumaki.
Pod twoją zatem ręką niech do boju idą,
Ja Tydejdy natarcie silną przyjmę dzidą«.
Tak wszystkie rzeczy baczny ogarnąwszy względem,
160 Siadają, bystrym lecą na Tydejdę pędem.
Nie uszli oni wzroku mężnego Stenela,
Który zaraz w te słowa rzekł do przyjaciela:
»Najmilszy z młodu sercu memu, Diomedzie,
Dwóch mężów zapalonych przeciw tobie jedzie,
165 Zręczni oba i silni: jeden starzec sprawny,
Pandar, syn likijskiego Likaona sławny;
Drugi mężny Ajnejasz, co z ojca pochodzi
Wielkiego Anchizesa, a Kiprys go rodzi.
Cofnijmy się, niech ślepy zapęd cię nie miota,
170 Żebyś wreszcie drogiego nie stracił żywota«.
A Tydejd gniewny: »Nie chciej mego serca kusić,
Bo nikt mię do ucieczki nie zdoła przymusić.
Nienawykły drzeć albo cofać się nikczemnie,
Jeszcze nienaruszone siły czuję we mnie.
175 Na wóz wsiadać nie myślę, tak zajdę im drogę,
Nie pozwala mi Pallas w piersi przyjąć trwożę;
Pewnie ich konie obu nie wrócą ojczyźnie,
Jeżeli się z tej bitwy choć jeden wyśliźnie.
Ty pamiętaj, Stenelu, dopełnić mej woli!
180 Gdy mi obu ich Pallas obalić pozwoli,
Moje przywiąż do wozu, a natychmiast konie
Ajnejasza uprowadź ku Achajów stronie.
Z tych idą, które Kronid dał za Ganimedas⁸²:
Po słońcem żadnym koniom nikt pierwszeństwa nie da...«

82 Ganimedes – piękny młodzieniec, syn Trosa, króla Troi; był tak urodziwy, że Zeus porwał go na Olimp;

47
185 Ci mówią, tu rumaki wartkim grzmią kopytem,
Lecą nieprzyjaciele; wraz silnym dziirytem
Zbrojny tak mówi Pandar: »Tydejdzie zuchwały,
Jeszcze ziemi od mojej nie zaległeś strzały?
Niedawno próżno łuku na ciebie używszy,
190 Włócznie doświadczę, jeśli nie będę szczęśliwszym
To rzekł i długi oszczep natychmiast wymierza:
Zręcznie rzucony pocisk trafił wśród puklerza,
Przebił go, lecz kirysa przewiercić nie zdołał.
Zaraz Pandar wyrazy chełpliwymi wołał:
195 »Zginałeś, aż do wnętrza grot cię sięgnął krwawy,
Ty umrzesz, a ja wiecznej dostąpiłem sławy«.
»Mylisz się – niezmiészany Diomed odpowie –

Nie są przyjaźni twojej prawicy bogowie;
Lecz ta sroga zajadłość nie wprzód was odbiegnie,
200 Póki choć jeden trupem na placu nie legnie
I krwią straszego wojny boga nie nasyci«.
To skoro wyrzekł, zaraz silny oszczep chwyci
I rzuca na Pandara. Ten celu nie zboczy:
Ręka samej Pallady niesie go pod oczy,
205 Utrafia w nos, tnie język i zęby wybija,
Tam wychodzi, gdzie z brodą złączona jest szyja.
Padł, a oręż i świetna zbroja na nim szczękły;
Tym jękiem się ogniste rumaki przelękły
I skacząc, w tył się nagłym usunęły zwrotem,
210 A on z lubym na zawsze rozstał się żywotem.
By Grecy nie porwali trupa do obozu,
Z długą dzidą Ajnejasz wyskakuje z wozu,
Jak lew, w moc zaufany, staje nad rycerzem.
Obchodzi go i wielkim zasłania puklerzem;
215 A ktokolwiek się zbliża dla wzięcia zdobyczy,
Temu zagraża śmiercią i straszliwie krzyczy.
Jednak mężny Diomed placu nie odbieżał,
Chwycił ogromny kamień, co na ziemi leżał
(Który dzisiaj dwóch ludzi, choć z największą mocą,
220 Niżeli z miejsca ruszą, dobrze się zapocą,
Lecz Diomed podźwignął z małym bardzo trudem),
Uderzył w miejsce między biodrami i udem.
Łamie kość, rwie głąz żyły i skórę rozdziera:
On pada na kolana, ręką się podpiera,
225 A cień mu czarny zaraz się w oczach rozwinął.
Już by był Ajnejasza zły wyrok nie minął,
Już by się jego dusza była nie wybiegła,
Gdyby w niebezpieczeństwie syna nie postrzegła
Kiprys, co go powiła ojcu, gdy pasł woły.
230 Ta go pieszczoną dłonią uchwyciwszy wpoły
I śnieżnymi dokoła okrywszy zasłony,
Aby od kogo z Greków nie został raniony
I duszy nie wyzionął, unosiła z pola.
Stenelowi pamiętna Diomeda wola;
235 Więc daleko od wrzawy Aresa, na stronie,
48
Swoje lejcem do wozu przywiązuje konie,
A Ajnejasza z grzywą przepyszną rumaki
Czym prędzej między greckie prowadzi orszaki.
Miłego Deipila tą pracą obciążył,
240 Ażeby z nimi z pola do okrętów dążył;
W nim sobie mężny Stenel najwięcej podoba,
W jednym są wieku, jedne mają myśli oba.
To zrobiwszy, lejc bierze, na wóz pyszny wsiada

I wkrótce przyjaciela swojego dopada.
245 Tydeid spiżem lśniącą uzbrojony dzida,
Widząc, że mdła bogini, ścigał za Kiprydą...
Wreszcie ją długim goniąc śmiały rycerz biegiem,
Dopędził między Trojan walecznych szeregiem.
Natychmiast oszczep rzucił i dosięgnął ręki,
250 Przebił boską zasłonę, którą tkwały Wdzięki⁸³,
I zdarł jej trochę skóry żelźcem pociska:
Zaraz z niej krew, a raczej sok czysty⁸⁴ wytryska.
Inny jest pokarm ludzi, inny władców nieba,
Nie znają oni wina, sił nie ciągną z chleba,
255 Więc krwi nie mając, żywot nieśmiertelny wiodą.
Raniona Kiprys, z bogiń najpierwsza urodą,
Krzyczy i rzuca syna. Apollo go bierze,
I by mu życia greccy nie wzięli rycerze,
Nieprzejrzanym dokoła cieniem go oblecze.
260 Do Kiprydy zaś Tydejd groźnym tonem rzecze:
»Idź stąd, córo Zeusa, nie tu twe zalety:
Alboż nie dość, że słabe uwodzisz kobiety?
Jeśli ci jeszcze wojny pożądać się zdarzy,
Sama jej wzmianka róże z twojej spędzi twarzy«.
265 Tak mówił, ona wolną stopą rzuca pole,
Pomieszana i ostre z rany cierpiąc bole...
A tymczasem Diomed Ajnejasza ściga,
Wie, że go w swoim ręku sam Apollo dźwiga,
Lecz się nawet i boga wielkiego nie boi,
270 Pragnie zabić rycerza i odrzeć ze zbroi.
Po trzykroć nań zabójczym dziirytem naciera;
Po trzykroć go Feb silną swą tarczą odpiera,
Lecz gdy jak bóg, czwarty raz groził zgubnym ciosem,
Apollo tak do niego rzekł straszliwym głosem:
275 »Umiarkuj się, Tydejdo, w szalonym zapędzie
I nie chciej się z bogami w jednym stawiać rzędzie!
Inny ród bogów, górne dzierżących siedlisko,
Inny ludzi, po ziemi wlekących się nisko«.
Uchodzi ani dalej ścigać się ośmiela,
280 Chroniąc się gniewu boga, który śmiercią strzela.
Apollo do Pergamu⁸⁵ zaniósł Ajnejasza,
83 Charyty – córki Zeusa, trzy boginie wdzięku;
84 sok czysty – płynął w żyłach bogów zamiast krwi (nektar, ichor); prawie niematerialny płyn;
85 Pergamon – zamek w Troi, znajdowała się tam świątynia Apolla, Latony i Artemidy (siostry Apolla);

Do świątyni, gdzie Troja moc jego ogłasza:
Tam Leto i Artemis mają o nim pieczę
I w przysionku wspaniałym bohatera leczą.
285 Łudząc Greki, gdzie ranny Ajnejasz się podział,

Feb marę w jego postać i zbroję przyodział.
Przy niej równie trojańscy, jak greccy rycerze
Długimi dzirytami ogromne puklerze
I lekkie tłuką tarcze: trwała walka sroga,
290 Gdy bóg srebrnego łuku rzekł do wojny boga:
»Ares, Ares, okrutny! Co gubisz narody,
Przelewasz krew i w gruzy mienisz pyszne grody!
Nie pójdzieszże usunąć z boju tego męża,
Co by się na Zeusa porwał do oręża?
295 Naprzód Kiprydę zranił zuchwalec, a potem
Mnie, równając się z bogi, krwawym ścigał grotem«.
To rzekłszy na wyniosłym Pergamie usiądą.
Ares, którego sercem zapalczywość włada,
Nie mógł dłużej spokojnie na miejscu pozostać;
300 Wziąwszy więc Akamasa, wodza Traków, postać,
Zapala bohaterzy trojańskiej krainy,
I szlachetne Pryjama tak zachęca syny:
»Wielkiego króla plemię, możnego w dostatki,
Pókiż z rot waszych Grecy czynić będą jatki?
305 Czekacie-li, aż przyprą bój pod same bramy?
Mąż, co go jak Hektora czcimy i kochamy,
Ajnejasz, syn Anchiza, rozciągnion na piasku:
Wyrwijmy towarzysza spośród krwi i wrzasku!«
Tak to Ares im wszystkim śmiałości dodaje...
310 Więc Hektor z wozu skacze, oszczepy wykręca,
Licznie obiega szyki, do boju zachęca.
Idą mężni Trojanie; Grecy rotę zwarli,
I murem nieprzełomnym nieprzyjaciół sparli.
Jak gdy wieją rolnicy, czyste ziarnka ciska
315 Demeter⁸⁶, a plewami bielą się klepiska:
Tak lud achajski cały kurzem był okryty,
Który konie twardymi wzruszały kopyty.
Wracają wozy, jeźdźcy nową walczą mocą,
A Ares okrył pole nieprzejrzaną nocą...
320 Feb Ajnejasza w swoim krytego kościele,
Tchnąwszy mu ogień w piersi, postawia na czele;
Niezmierne towarzysze jego się cieszyły,
Że im wrócił wódz pełen zdrowia, męstwa, siły,
Ale nikt go nic pyta: bitwa nie pozwala,
325 Którą Feb, Ares, krwawa niezgoda zapala.
Achajom niezwalczeni dowodzą mężowie,
Odyseusz i Diomed, i dwaj Ajasowie;

⁸⁶ Demeter – bogini zbóż i rolnictwa; córka Kronosa, siostra Zeusa; jej córką była Kora (Persefona),
żona boga podziemi – Hadesa;

Stoją na ich wstrzymanie mężne Greków szyki.
330 Jak się wydają chmury wśród cichych błękitów,
Zawieszane przez Zeusa u urwistych szczytów,
Kiedy Boreasz z wiatry innymi uśpiony,
Bo mgły najgrubsze w różne wnet rozpędzi strony:
Tak stale Trojan greckie oczekują roty.
335 Agamemnon obiega, dodaje ochoty:
»Walczcie śmiało, mężami chciejcie się pokazać,
A nade wszystko hańbą lękajcie się zmazać!
Ludzi, cześć kochających, więcej się ochroni.
Dla tchórza i czci nie masz, i śmierć go dogoni...«
340 Postrzegł ich wśród zastępów Hektor zapalony,
Leci, pole głośnymi napelniając krzyki,
Za nim tłumem trojańskie śpieszą wojownicy.
Wnet Ares na ich czele i Enijo stanie:
Ta zgiełk szerzy i smutne bojów zamieszanie;
345 Ares dzidą wstrząsając, by się we krwi skąpał,
Już przed, już za Hektorem wielkim krokiem stapał.
Ujrzawszy go Diomed uczuł w sercu drzenie.
Jak człek wędrowny, długie obiegłszy przestrzenie,
Nad niezgłębionej rzeki wstrzymuje się brzegiem,
350 Która nurty do morza bystrym pędzi biegiem
I w tył uchodzi, groźnym przerażony szumem:
Tak się cofnął Diomed i rzekł między tłumem:
»Widzicie jaki Hektor, mężni przyjaciele,
Jak śmiało dzidą robi, jak zastępy ściele:
355 Nieustannie go boska zaślania opieka;
Teraz Ares jest przy nim w postaci człowieka.
Cofnijcie się, do Trojan obróciwszy czoła,
Nic przeciw bogom wasza prawica nie zdoła!...«
Gdy został bój straszliwy przez Aresa wszczęty,
360 Ni z podłą Grecy trwogą biegną na okręty,
Ni nadchodzą, lecz kroku cofają niewiele,
Słyszac, że Ares Troi przywodził na czele...
Widziała z nieba Hera Achajów tysiące,
Pod Hektora, Aresa żelazem ginące,
365 I zaraz do Pallady tymi rzecze słowy:
»Można córo, z Zeusa urodzona głowy!
Jakże więc obietnica nasza się ostoi,
Że Menelaj powróci po zburzeniu Troi,
Jeżeli dłużej Ares tyle broić będzie?
370 Śpieszmy prędzej w szalonym wstrzymać go zapędzie.«
Słucha Pallas, co niebios królowa jej radzi:
Zaraz Hera pod złoty szor⁸⁷ konie prowadzi,
Śliczna zaś Hebe koło do wozu wynosi,
Wartkim biegiem krążące na żelaznej osi.
375 Ośm szprych niezłomnych sztuczna dała im robota,

Spiżowa wzmacnia blacha obwody ze złota;

87 szor – uprząż;

51

Z czystego srebra piasty, a świetne rzemienie

Utrzymuj ą na sobie wspaniałe siedzenie;

Do przywiązania lejców było dwie obwódek,

380 Nareszcie dyszel srebrny wybiegał na przodek,

Do niego piękna Hebe złote jarzmo wiąże,

A gdy równie bogate cugle mocno sprząże,

Chciwa czym prędzej zbrojne odwiedzić orszaki,

Sama Hera pod jarzmo prowadzi rumaki.

385 Idzie do ojcowskiego mieszkania Pallada,

Tam przy nogach fałdzista z niej okrywka spada,

Dzieło cudowne, wyszło z jej przemyślnej ręki.

Sama śpiesząc na walkę, płodną w płacz i jęki,

Gromów boga kirysem piersi swoje kryje:

390 Mnóstwo węzów na groźnej egidzie się wije,

Strach ją wkoło otacza i co na krew dyszy,

Zwada, Przemoc i Napaść tam jej towarzyszy;

Na środka znak gniewnego Zeusa skrawiony:

Okrutnego potworu, srogiej łeb Gorgony.

395 Czterokitny na głowę mocny szyszak bierze,

Którego nie przełamia ze stu miast rycerze.

Siada na wóz bogini tak groźnie okryta:

Długą, ciężką, ogromną dzidę w rękę chwyta;

Tą, kiedy gniew lub zemsta serce jej zapala,

400 Największych bohaterów zastępy obala.

Hera biczem ostrzegła bystre konie swoje;

Same się skrzypiąc niebios otwarły podwoje,

Których Hory⁸⁸ pilnujączuwającym okiem:

Te niebo i otworzą, i zamkną obłokiem.

405 Tedy boginie bystre poganiaj ą konie;

Znajdują siedzącego Zeusa na stronie,

Na wyniosłym Olimpie. Tam niebios królowa

Wstrzymuje wóz i rzecze do męża w te słowa;

»Czy to cię nie obraża, wielki bogów ojcze,

410 Gdy na Aresa czyny poglądasz zabjczje?

Ile ludzi ten srogi zgubił poniewierca!

Mnie przejmują boleści aż do gruntu serca,

A Kiprys i Apollo już się naigrawa,

Pobudziwszy szaleńca, który nie zna prawa.

415 Ojcze, alboż tym gniewu twego nie obruszę,

Gdy go zraniwszy, z boju ustąpić przymuszę?«

»Wzbudź na niego Palladę – Zeus odpowiada.

– Nieraz mu ból zadała i teraz go zada«.

Radosna Hera, wyraz usłyszawszy taki,

420 Zaraz biczem ogniste zacina rumaki.

Te lecą i szybkimi suwając kopyty,
Szlak wśród ziemi i nieba mierzą gwiazdolity.
A jak niezmierną przestrzeń ogarnie mąż, który
W ocean się wpatruje z wyniesionej góry,
425 Kiedy bystrym pociągnie po powietrzu wzrokiem:
88 Hory – córki Zeusa, boginie porządku i ładu, a także boginie pór roku;
52

Tyle boskie ulecą konie jednym skokiem.
Gdy je przyniósł na pola trojańskie bieg rączy,
Tam, gdzie Symois wody ze Skamandrem łączy,
Hera konie wyprzęga, zamyka w obłoku,
430 Symois im słodkiego dostarcza obroku.
Niosąc Grekom na wsparcie życzliwe prawice,
Cichym krokiem jak trwożne idą gołębice;
Lecz gdy się tam zbliżyły, gdzie rycerzy wiele
Było przy Diomedzie stojącym na czele,
435 Bo jak lwy ścierwo żrące albo silne dziki
Otaczają wielkiego męża wojownicy:
Hera w kształcie Stentora⁸⁹ męstwo w Grekach budzi,
Co miedzianym grzmiał głosem jak pięćdziesiąt ludzi:
»O hańbo! Grecy, tylko macie postać męską!
440 Póki Achilles gromił prawicą zwycięską,
Nie śmiały Trojańczyki z bram wyruszyć nogą,
Tak wielką oręż jego nabawiał ich trwogą;
Teraz się ocierają o nawy zuchwali«.
Tymi słowy wojenny w piersiach ogień pali.
445 Pallas zaś do mężnego Tydejda przychodzi.
Stojąc przy wozie rycerz ranę swoją chłodzi,
Którą mu Pandar zadał. Pod twardym rzemieniem
Ogromnego puklerza pot ciecze strumieniem;
Stracił moc w ręce, długą pracą zmordowany,
450 Uniósłszy puklerz, czarną krew ocierał z rany.
Dotknąwszy jarzma Pallas w tym rzeczce sposobie:
»Możnaż wierzyć, że płynie krew Tydejda w tobie?
Ojciec miał umysł wielki, chociaż w ciele małym.
Z jednakim na plac boju wychodził zapałem;
455 A gdybym go chciała czasem w zapędzie utrzymać,
Nie przestawał się rycerz w mężnym sercu zżymać.
Przybył do Teb za posła wspólnej Greków rady,
Jam kazała spokojnie używać biesiady;
Lecz nie dało się jego uhamować męstwo:
460 Wyzwał wszystkich Kadmejów i odniósł zwycięstwo.
Takie wsparcie ode mnie w każdej miał potrzebie.
Równie ci towarzyszę, równie grzeję ciebie,
Abyś z trojańskim śmiało potykał się ludem;
Lecz albo długim jesteś wysiłony trudem,
465 Albo ci strach nikczemny w piersiach serce ścina:

Jakże od siebie Tydejd różnego ma syna!«
A Diomed: »Bogini! Ciebie ja poznaję,
Przeto ci wszystko powiem i nic nie zataję.
Ani mię strach osłabia, ani gnuśność ima,
470 Lecz mię z twoich ust własnych wyszły rozkaz trzyma:
Zakazując podnosić przeciw bogom dłoni,
Wtedyś mi tylko użyć pozwoliła broni,
89 Stentor – herold w wojsku greckim o donośnym głosie; pot. silny głos określa się mianem „stentorowy”;

53

Gdyby Kiprys odwiedzić śmiała krwawe boje.
I sam się cofam, pomny na rozkazy twoje,
475 I to każe achajskiej zgromadzić się młodzie:
Bo widzę, że Trojanom Ares tam przywodzi«.
A na to modrooka Pallada tak rzecze:
»Tydejdo, sercu memu najmilszy człowiecze!
Ani się bój Aresa, choć bije zażarcie,
480 Ani innego boga; masz ode mnie wsparcie.
Już przeciw Aresowi dzielne zwróć rumaki
I boga, co się miota jak szaleniec jaki,
A w niczym statku nie zna, twoją rań prawicą.
Uwiązał się on Herze i mnie obietnicą,
485 Że będzie wspierać Greki; dzisiaj, wiarołomca⁹⁰,
Trojanom jest pomocnik, a Greków pogromca«.
To rzekłszy, ściąga z wozu Kapaneja plemię⁹¹:
Mężny Stenel natychmiast wyskoczył na ziemię;
Zaraz na wóz bogini siada nieprzelekła
490 Przy wielkim Diomedzie: oś straszliwie jękła
Pod Pallady i męża dzielnego ciężarem;
Bierze lejce do ręki, a gniewu pożarem
Tchnąca ku Aresowi, rumaki zacina.
Ten dopiero co zwałił Ochezjosa syna,
495 Etola Peryfanta, olbrzymiej postawy;
Z zabitego rycerza zdarł Ares łup krwawy.
Pędzi ku niemu Pallas, a na głowę wdziała
Niewidkę Aidową⁹², bo się ukryć chciała.
Postrzegł Ares idących przeciw sobie śmiało,
500 Porzuca zabitego Peryfanta ciało,
A sam na nich pośpiesza. Gdy już byli z bliska,
Pierwszy on oszczep silny silną ręką ciska,
Pewny, że jego grotem Diomed polegnie.
Ponad jarzmem i lejcem środkiem pocisk biegnie,
505 Lecz go chwyta siedząca na wozie bogini,
Na bok zwraca i próżny boga zamach czyni.
Znowu z kolei pocisk Diomed wymierzył:
Od Pallady niesiony, tam oszczep uderzył,
Gdzie nad stanem rycerski pas się rozpościera;

510 Tam trafia grot i boską ostrzem skórę zdziera.

Wyciągnęła go Pallas; z poniesionej rany

90 Ares... wiarołomca – Ares był uznawany za boga lubiącego wojnę dla samego szczęku oręża; stawał więc raz po jednej, raz po drugiej stronie; nie opowiadał się ostatecznie ani za Grekami, ani za Trojanami;

91 Kapaneja plemię – Grecy; Kapaneus był herosem greckim, jednym z siedmiu królów argiwskich

uczestniczących w wyprawie na Teby;

92 niewidka Aidowaa – czapka z psiej skóry, której używał Hades, bóg podziemi (początkowo nosił imię Aides, co znaczyło niewidzialny); tu: jego czapkę pożyczą Atena, aby pozostać niewidzialną i przeszkodzić Aresowi, bogowi wojny; Atenę wysyła z tą misją Zeus (por. w.

417 tej księgi);

54

Tak doniośle zaryczał bóg Ares miedziany,
Jako dziewięć lub dziesięć tysięcy by razem
Krzyknęło ludzi, krwawym walczących żelazem.

515 Równie Greków jak Trojan zimny strach przeniknął:

Tak straszliwie niesyty boju Ares ryknął.

A jak oczom obłoki wydają się mgliste,

Przypędzone z południa przez wiatry ogniste:

Tak się Diomedowi zda Ares ponury,

520 Gdy wstępował do nieba uniesiony chmury...

Odegnawszy Aresa od mężów pogromu,

Hera i Pallas wraca do Zeusa domu.

55

Księga VI

Pożegnanie Hektora z Andromachą

Gdy z pola do Olimpu bogowie wrócili,

Wątpliwy na przemianę los wojny się chyli

I między Symoentu a Ksantu koryty

Z obydwu stron spiżowe latają dziryty.

5 Mur Greków, Telamona syn, postrachy sieje,

Łamie zastęp trojański, odżywia nadzieje.

Eusora syn, Akamas, rycerz między Traki

I najdzielniejszy bronią, i jak olbrzym jaki

Wzrostem ciała ogromny, legł z jego prawicy.

10 Silną włócznią uderzył w czub twardej przyłbicy;

Ta przeszła aż do czoła, zgruchotała kości:

Zwalił się, oczy wieczne zamknęły ciemności...

A Menelaj żywego dostaje Adrasta.

Gdy biegły przestraszone rumaki do miasta,

15 O pniak się zawadziły; tak przy smutnej tamie

Wóz się na końcu dyszła Adrastowi łamie:

Konie lecą z innymi wozami przez pole,

A on twarzą na ziemię stoczył się przy kole.

Leży w piasku, wtem widzi, że w rękach Atryda

20 Do piersi jego długa wymierzona dzida.
Więc zebrząc zmiłowania chwyta go za nogi:
»Weź mię żywym Atrydo, cofnij wyrok srogi,
Bo hojnej za to możesz pewnym być zapłaty.
Mnóstwo ma rzeczy drogich mój ojciec bogaty,
25 Ma złoto, miedź i różne w żelazie narzędzie;
Niczego on dla syna żałować nie będzie,
Nieskończonymi ciebie darami nagrodzi,
Gdy usłyszy, że żyję u achajskich łodzi«.
Tak zebrał, a król jego łą i prośbą tknięty
30 Już rozkazywał słudze wziąć go na okręty –
Wtem przybiegł Agamemnon i z zapalem rzecze:
»O słaby wojowniku! O miękki człowiecze!
Tyż nikczemnej litości możesz teraz użyć!
Musieli ci się dobrze Trojanie zasłużyć.
35 Niechaj zdrajcy trupami naszą legną dzidą,
Niech dzieci z łona matek na łup śmierci idą,
Niech z hańbą, bez pogrzebu, wyginą Trojanie,
I niechaj po nich nawet śladu nie zostanie!«
Rzekł i odmienił brata: już gniewem oddycha,
40 Więc próżno zebrzącego Adrasta odpycha,
Agamemnon zaś w piersiach dzidę mu utopił.
Konający padł na wznak i krwią ziemię skropił,
Król wyrwał pocisk, trupa nastąpiwszy nogą.
Wtedy się z taką Nestor odzywa przestroga:
45 »Rycerze! Boga wojny uczniowie, Danaje!
Niechaj mi się z was żaden w tyle nie zostaje,
56
By przyszedł do naw mnogim obciążony łupem.
Usiłujmy słać teraz nieprzyjaciół trupem;
Potem, gdy już Trojanie przestaną nacierać,
50 Będziecie, podług woli, zdobycze odzierać«.
Tymi słowy zapala umysł boju chciwy.
Byliby nad męźnymi uciekli Achiwy
I aż w mieście szukali schronienia Trojanie,
Kiedy przy Ajnejaszu i Hektorze stanie
55 Helen⁹³, z wieszczów najlepszy, i tak się odzywa:
»Ajnejaszu! Hektorze! Na was dwu spoczywa
Lików i Trojan ufność, w was nadzieję kładą,
Wy pierwsi do wszystkiego i męstwem, i radą,
Biegajcie, zatrzymujcie lud trwożny przed bramy,
60 Bo się na nieprzyjaciół szyderstwo wydamy,
Jeśli wbiegłszy do miasta, na rękę żon padną.
Gdy wojsku oszczędzicie hańbę tak szkaradną
I męstwo zagrzejecie, my tu będziemy stali;
Choćby z największą siłą Grecy nacierali.
65 Nie ustąpimy kroku; tak każe potrzeba.

Tymczasem ty, Hektorze, kochany od nieba,
Idź do miasta, mów matce: niech matrony zwoła,
Z nimi niech do Pallady uda się kościoła
I szatę, która wszystkich zbiorów jest ozdobą,
70 Najpiękniejszą, największą, niechaj weźmie z sobą
I złoży na kolanach błękitnej bogini.

Niech także zabić dla niej ślub święty uczyni
Dwanaście rocznych cielic i jarzmem nie tkniętych,
Jeśli się zlitowawszy murów Troi świętych
75 I małżonek trojańskich, i maleńkich dzieci,
Tydejdę, który wszędzie strach i pogrom nieci
I całymi zastępy męża nasze wali,
Od murów ilijońskich łaskawie oddali».

Rzekł; Hektor jego rady wykonać nie zwłoczył:
80 Zatem z wozu świetnego w pysznej zbroi skoczył,
Dwoma kręcąc oszczepy obiega swych rotę,
Umarza strach, dodaje bojowej ochoty.
Wrócili się Trojanie i mężnie się starli.
Achaje, choć się w boju okrutnie zazarli,
85 Cofnęli nazad kroku, sądząc, że nie z siebie,
Lecz że z bogów kto, w jasnym panujących niebie,
Dał im pomoc: tak śmiało postavili czoła.

Hektor upominając wielkim głosem woła:
»Zaklinam, was Trojanie, w sztuce wojny biegłych,
90 Was, przyjaciół wezwanych od krain odległych!
Walczcie i nie dajcie się Achajom przemagać.
Gdy ja do miasta pójdę, bogi każę błagać
Starcom i żonom naszym, modlitwą i ślubem«.

93 Helen – wieszcz trojański, syn Priama, króla Troi, brat Hektora; ożenił się z Andromachą
po śmierci brata i po upadku miasta;

57
Rzekł i odszedł, na głowie straszny grożąc czubem;
95 Skóra czarna, około puklerza krążąca,
Idącemu i głowę, i nogi potrąca.

Wtedy Glauk⁹⁴ i Diomed, oba śmiałej myśli,
Chcieli spotkać się z sobą, na plac boju wyśli:
W tym Hippoloch, w tym Tydejd godnego ma syna.
100 Pierwszy do Glauka Tydejd tak mówić zaczyna:
»Ktoś ty z rycerzy, ślepym uniesion zapalem?
Jeszcze cię dotąd w polu chwały nie widziałem;
Teraz w dzielności wszystkich przewyższa twa ręka,
Gdy się razu silnego tej dzidy nie lęka.

105 Ale kto pod mój pocisk śmiałym zaszedł krokiem,
Tego rodzice smutnym wydali wyrokiem.
Jeśli bóg, z nieśmiertelnych przychodzisz siedliska,
Wiedz, że moja dłoń grotów na bogi nie ciska...
Lecz jeśli, jak śmiertelny, trawisz owoc ziemny,

110 Zbliż się, a wnet obaczysz Hadesa kraj ciemny«.

Na to Glauk do wielkiego tak mówi Tydyda:

»Skąd się o ród mój pytasz? Na co się to przyda?

Jako się liście rodzi, tak i ludzkie plemię;

Jako wiatr liście wstrząsa, okrywa nim ziemię,

115 A inne, w czasie wiosny, drzewo się przybiera:

Jedno plemię się rodzi, a drugie wymiera.

Ale jeśli chcesz poznać ród mój od początku,

Który wielu znajomy, powiem ci w porządku:

Jest na granicach Argos miasto, Efir⁹⁵ zwane;

120 Co było Syzyfowi⁹⁶ mądrym poddane,

Z Ajolosa plemienia: z niego Glauk się rodzi,

A z Glauka Bellerofon⁹⁷ wślawiony pochodzi.

Dało mu niebo zacząć duszę w pięknym ciele,

Ale mu Projt niechętny złego myślał wiele:

125 Wygnał z miasta młodzieńca król niesprawiedliwy,

Z rąk Zeusa trzymając berło nad Argiwy,

Bo ku niemu Anteja, śliczna Projta żona,

Skrytym gorzała ogniem. Widząc, zawiedziona,

Że złą chucią dobrego serca nie rozżarzy,

130 Udała się przez zemstę do chytrej potwarzy.

»Jedno – mówi – o Projcie, z dwojga dziś wybieraj:

94 Glaukos – książę likijski, walczył po stronie Trojan; syn Hippolochosa, wnuk Bellerofona; w spotkaniu z Diomedesem zaniechał walki w imię dawnej przyjaźni łączącej ich przodków; zginął z ręki Ajasa;

95 na granicach Argos miasto, Efir – dziś Korynt, to jego dawna nazwa Efir, Efyra;

96 Syzyf – założyciel Koryntu, syn boga wiatrów Eola; za oszukanie Zeusa cierpiał w Tartarze okrutne męki; musiał toczyć pod górę ciężki głaz, który za każdym razem staczał się z wierzchołka – stąd przysłowiowy „syzyfowy trud”, „syzyfowa praca” – częsty motyw w literaturze;

97 Bellerofon – syn króla Koryntu Glaukosa, potomek Syzyfa; historia Bellerofona jest znanym motywem dramatów antycznych, a także dramatów klasycznych Jcana Racine’a i

Jeana Annaud;

58

Zabij Bellerofona, albo sam umieraj,

Gdyż on chciał niegodziwie twoje skazić łożek«.

Na to król gniewu w sobie powściągnąć nie może,

135 Jednak, przez wzgląd na bogi, sam rąk nie zakrwawił.

Do Likiji go zatem z listami wyprawił,

W których śmierć dla zacnego młodzieńca wryta;

Mniemał, że go świekr zgubi, skoro je przeczyta.

Wyjechał za boskimi bohater powody

140 I tam stanął, gdzie wartkie toczy Ksantus wody.

Przyjął go król, przez dziewięć dni zastawiał stoły,

Dawał biesiady, bogów czczył dziewięcią woły.

Gdy dziesiąta jutrenka cień spędziła mglisty,

Dopiero się natenczas rycerza o listy

145 Przywiezione od Projta, swego zięcia, spytał.
A skoro charaktery złowrogie przeczytał,
Zaraz młodzieńca w prace niebezpieczne wprząga:
Chimerę⁹⁸ znieść, straszne każe dziwolągą,
Który nie był ludzkiego, lecz boskiego rodu:
150 Z przodu lew, koza w środku, kręty smok od spodu,
A z paszczy ognistymi buchała potoki.
Zabił ją, mając nieba pomyślnie wyroki.
Wnet się chwałą rycerską z Solimy ozdobił
I w walce, która była najstraszniejsza, pobił;
155 W trzecim zaś boju zgromił Amazonki srodze.
Gdy wracał, król zasadzki zrobił mu na drodze,
Najprzedniejszego z Lików pozostawiał męża;
Lecz i tych Bellerofon szczęśliwie zwycięża:
Zbici wszyscy i żaden nie wrócił do domu.
160 Więc uznawszy w nim boską krew z tego pogromu,
Zatrzymał go u siebie, dał córkę za żonę
I na pół z nim królewską podzielił koronę.
Od Lików mu najlepsza ziemia wydzielona,
Równie w zboże obfita, jako w winne grona.
165 Z tego małżeństwa wyszło na świat troje dzieci,
Laodamija, Izandr i Hippoloch trzeci...
Hippoloch jest tym mężem, który mi dał życie.
Ten pomny i o swoim, i przodków zaszczycie,
Zalecał mi usilnie, gdy mię słał pod Troję,
170 Bym się nad innych wślawiał przez waleczność moję
I ojców krwi nie kaził, z których wśród Efiry
I Likiji największe były bohaterzy.
Oto krew, oto przodki, z nich jestem zrodzony«.
Tymi słowy niezmiernie Tydejd ucieszony,
175 Utknąwszy w ziemię dzidę okutą żelazem,
Do syna Hippolocha tym rzecze wyrazem:
»Wiedz, Glauku, że nas dawna łączy gościnność:
98 Chimera – ziejący ogniem potwór, o postaci lwa, z łbem kozy na grzbiecie i węzem zamiast
ogona; słynny posąg Chimery, dzieło sztuki etruskiej, znajduje się w muzeum we Florencji;
59
Ojnej dla dziada twego wyrządził uczynność
W domu przez dni dwadzieścia, a Ojnej mi dziadem.
180 Związali się wzajemnym przyjaźni zakładem:
Bellerofon dał kielich Ojnejowi złoty,
A ten – pas purpurowy, precudnej roboty.
W domum go schował, idąc do krwawej potrzeby.
Dziecięciem byłem, Tydej gdy poszedł pod Teby:
185 Sławna wyprawa śmiercią bohaterów wielu.
Więc w Argos ty masz gościa we mnie, przyjacielu,
Ja, gdy w Likiji kiedy stanę, mam go w tobie.
Nie przystoi nam bronią walczyć przeciw sobie!

Dość ofiar w sprzymierzeńców i Trojan szeregu,
190 Których mi Bóg nasunie lub doścignę w biegu.
I ty na innych Greków twoim bij dzirytem,
Ich zwalczając, rycerskim okryj się zaszczytem.
Teraz zamieńmy zbroję i tymi zakłady
Utwierdźmy zawiązaną przyjaźń między dziady«.
195 Tak się więc rozmówiwszy, z wozów wyskoczyli,
Podali sobie ręce i przyjaźń stwierdzili,
I od przodków przesłane słodkie imię gości;
A Zeus zabrał Glaukowi tyle przytomności,
Że zbroję złotą, ceny stu wołów, dał z chęcią
200 Za zbroję z miedzi, kupną wołami dziewięcią.
Gdy pod bukiem i Bramą Skajską Hektor stanie,
Biegną naprzeciw córy trojańskie i panie,
Wszystkie wypytujac się troskliwymi głosy
O synów, braci, mężów i przyjaciół losy.
205 On porządną modlitwą błagać każe bogi,
Gdyż nad wielą zawieszon śmierci wyrok srogi.
A gdy do królewskiego przyszedł Hektor dachu,
Wysokimi przysionki wspaniałego gmachu,
Gdzie pięćdziesiąt małżeńskich było izb osobnych,
210 Z marmuru wystawionych, a dziwnie ozdobnych,
W których królewskie syny spały i ich żony,
I gdzie dwanaście było izb z przeciwnej strony,
W których z żonami zięcie mieszkały Pryjama –
Przychodzącemu drogę zaszła matka sama,
215 Idąc do najpiękniejszej z córek, Laodyki.
»Synu! Dlaczego, w polu zostawiwszy szyki –
Mówi cisnąc go w rękę – idziesz z bojowiska?
Pewnie was Grecy, naród przeklęty, uciska,
Pewnie o mury same ocierają bronie:
220 Tyś przyszedł podnieść z zamku do Zeusa dłonie.
Zatrzymaj się tu chwilę, przyniosę ci wina.
Wprzód poświęć jego krople dla Kronosa syna,
A potem sam się napij: wino moc natęża,
Wino zmordowanego pracą krzepi męża.
225 Kochany mój Hektorze, jak ponosisz wiele
Bijąc się za ojczyznę, za obywatel!«
»Nie przynoś, matko, wina! Moc tego napoju –
Rzekł Hektor – mogłaby mię osłabić do boju.
60
Nie obmywszy rąk wodą, nie dotknę się czary
230 I czynić Zeusowi nie mogę ofiary,
I nie godzi się, kiedym cały krwią zboczony.
Lecz ty, najszanowniejsze wezwawszy matrony,
Tę szatę, która wszystkich zbiorów jest ozdobą,
Najpiękniejszą, największą, zabierz matko, z sobą

235 I złoż ją na kolanach błękitnej bogini.
A razem ślub uczynisz zabić w jej świątyni
Dwanaście rocznych cielic i jarzmem nie tkniętych,
Jeśli się zlitowawszy murów Troi świętych
I żon, i drobnych dzieci, i słabych mieszkańców,
240 Oddali Diomeda od trojańskich szanów...
Ja tymczasem Parysa wezwać w pole idę;
Jeśli brata usłucha, pozna swą ohydę.
Oby zaraz pożarła ziemia nieszczęśnika!
Bo tylko klęska Troi przez niego wynika
245 I Pryjama, i synów jego zatracenie.
Gdyby go dzisiaj czarne ogarnęły cienie,
Zapomniałbym cierpiących nieszczęść przez czas długi«.
Poszła matka do domu, rozesłała sługi,
Aby najszanowniejsze zwołały matrony.
250 Sama idzie do miejsca, w którym jej zaślony
Misternie wyrobione miały swe schowanie,
Robót niewiast Sydońskich szacowne zebranie.
Parys je wywiózł z tego bogatego miasta,
Gdy z Grecji powracał, a przy nim niewiasta
255 Sławna urodą, boska płynęła Helena.
Z tych jedne różnofarbna, której pierwsza cena,
Świecąca na kształt gwiazdy, spośród innych bierze
I niesie dla błękitnej Pallady w ofierze;
Liczne ją otaczają matrony dokoła.
260 Gdy przyszły do świętego na zamku kościoła,
Antenora małżonka, poważna Teano
(Ją tam bowiem kapłanką Pallady obrano),
Otwiera drzwi świątynicy. One ręce wznoszą
I o litość bogini smutnym głosem proszą.
265 Teano, odebrawszy dar z ręki królowy
I kładąc u stóp bóstwa, tymi wzywa słowy:
»Pallado, twą opieką Troja się zaszczyca,
Niechże oszczep Tydejda twa złamie prawica,
Niechaj przed Skajską Bramą zgubny cios odbierze;
270 My ci zabijem cielic dwanaście w ofierze,
Rocznych, jarzmem nietkniętych: ale na ostatek
Zlituj się Trojan, dzieci i trojańskich matek«.
Tak się modlą matrony, śluby czynią święte,
Lecz na ich głosy ucho bogini zamknięte.
275 Tymczasem poszedł Hektor do Parysa dachu;
Sam Parys kształt wymyślił wspaniałego gmachu...
Znajduje brata swego pod domowym cieniem:
Gotował się bohater do Aresa sztuki,
Miał w ręku puklerz, kirys i skrzywione łuki,
61
280 Helenę otaczało niewiast grono liczne,

Ta ich rozporządzała roboty prześliczne.
Do niego gniewnym słowem rzekł obrońca Troi:
»Opętańcze, czyż teraz warzyć gniew przystoi,
Gdy pod miasta murami wojska nasze giną?
285 Tyś jest wojny, tyś wszystkich klęsk Troi przyczyną.
Sam byś tych łajał, co by bitwy unikali:
Wynidź czym prędzej z miasta, nim je ogień spali!«
A Parys: »Znam, Hektorze, prawdę w tym wyrzucie,
Lecz posłuchaj, a moje wynurzę ci czucie.
290 Nie przez gniew przeciw ziomkom opuściłem pole,
Ale w cichości gorzkie chciałem strawić bole.
Teraz mię żona słodkim namawia wyrazem,
Bym wyszedł na plac, szczęścia doświadczył żelazem:
I sam dość mam ochoty, będąc przeświadczony,
295 Że zwycięstwo na różne przechyla się strony.
Zaczekaj więc, aż zbroję na sobie zawieszę,
Lub idź, a ja za tobą nie bawiąc pośpieszę.«
Nic Hektor nie rzekł na to, kiedy urodziwa
Słodkimi się wyrazy Helena odzywa:
300 »Bracie tej, co was gubi, co zbrodnią zhańbiona!
Oby wprzód, skorom wyszła z mojej matki łona,
Nagły mię porwał wicher gdzie pomiędzy skały,
Albo morze szumnymi pochłonęło wały,
Niźlim, nędzna na takie puściła się kroki!
305 Lecz gdy mi przeznaczyły inaczej wyroki,
Czemuż mię nie złączyło z człowiekiem zameście,
Czułym na wyrzut ludzi, na własne nieszczęście?
Ten statku nie ma, w przyszłe nie będzie miał lata;
Zwykła go więc nie minie płochości zapłata.
310 Lecz wnidź bracie i usiądź chwilę, zbawco ludu,
Bo ty jeden tak wiele podejmujesz trudu
Dla występku Parysa i mojej niesławy.
Jaki nam los przeznaczył Zeus niełaskawy!
W przyszłości będzie nasze przysłowiem zhańbienie.«
315 »Nie namawiaj mię siedzieć – rzecze wódz Helenie.
Słodki bardzo twój wyraz, lecz mię nie porusza;
Stanąc na czele Trojan goreje mi dusza,
Czekają oni wsparcia mojego oręża.
Ty staraj się, Heleno, twego zagrać męża,
320 Ażeby z serca gnuśność wyrzucił nikczemną:
Niżeli z miasta wyjdę, niech się złączy ze mną.
Ja na chwilę odwiedzę domowe pokoje,
Chcę widzieć sługi, żonę oraz dziecię moje,
Bo, czyli zdrowy z pola mam wrócić, nie zgadnę,
325 Czyli też pod Achajów bronią trupem padnę.«
Tak bohater na prośbę Heleny się wzbrania
I zaraz do swojego przychodzi mieszkania;

Lecz kochanej nie znalazł w domu Andromachy.

Ona bowiem, królewskie opuściwszy gmachy,

330 Poszła na wieżę, z nią syn i służąca jedna,

62

Gdzie jękami i płaczem trapiła się biedna.

Nie widząc w domu żony, Hektor miły bogu

Pyta się swych służebnic stanąwszy u progu:

»Gdzie jest żona, wiernymi powiedzcie mi słowy!

335 Czy do której z sióstr poszła? Czy też do bratowy?

Czyli do zagniewanej Pallady świątyni,

Gdzie zatrwożona Troja do niej modły czyni?«

Na to skrzętna szafarka odpowie w tej mierze:

»Panie, kiedy ci prawdę mam powiedzieć szczerze,

340 Ni do sióstr, ni bratowych, ni też do świątyni

Nie poszła, gdzie strwożona Troja modły czyni;

Na ilijońską wieżę niosła krok skwapliwy

Słyszac, że Trojan cisną orężem Achiwy.

Tam, podobna odeszłej od siebie kobiecie,

345 Pobiegła, za nią mamka, małe niosąc dziecię«.

Taką słyszac odpowiedź wiernej służebnice,

Nazad Hektor obszerne przebiega ulice.

Gdy przeszedłszy przez miasto, był pod Skajską Bramą

I w pole trzeba było iść drogą tąż samą,

350 Tam bogato posażna zabiega mu żona,

Andromacha⁹⁹, wielkiego córa Etijona,

Który dziedziczył Teby lasami okryte,

Nad Kiliki trzymając berło znakomite.

Tę więc sobie poślubił Hektor, mąż chwalebny.

355 Bieży naprzeciw męża; na rękach służebny

Syn maleńki, jedynak, jak wschodzące zorze.

Tyś go Skamandriem¹⁰⁰, zacny, nazywał, Hektorze,

Insi Astianaktem: sam bowiem od zgonu

Ochroniał wielki Hektor mury Ilijonu.

360 Patrzac rycerz na syna, uśmiechnął się skrycie,

Andromacha zaś przed nim łzy lejąc obficie

Bierze za ręce męża i tak mówić pocnie:

»Mężu! Męstwo cię twoje zgubi nieodwłocznie!

Nie masz żadnej litości nad dziecięcia głową

365 Ni nade mną nieszczęsną, wkrótce twoją wdową.

Na jednego Achaje wszystkie złączą siły

I odbiorą ci życie. Ach! Mój mężu miły,

Jeżeli mam cię stracić, obym legła w grobie!

Nie masz dla mnie pociechy żadnej już po tobie,

370 Smutki mię gnębić będą aż do dni ostatka.

Zginął ojciec, kochana mi zginęła matka:

Ojca zabił Achilles, gdy Teby w perzynę

Obrócił, silną możnych Kilików dziedzinę...

Siedmiu braci, rodzeństwa zaszczyt i kochanie,
375 Wszystkich w jednym dniu posłał w podziemne otchłanie,
Kiedy paśli na górach liczne ojca woły.
Matkę, z nim berło w Tebach dziedziczącą społy,
99 Andromacha – żona Hektora, córka Etijona, króla Teb w Cylicji;
100 Skamandrios – imię utworzone od rzeki Skamander, która była czczona jako bóstwo
opiekuńcze
Troi; Astinakt – obrońca miasta;
63
Tu z sobą przyprowadził z innym razem łupem,
Później na wolność puścił za drogim okupem.
380 Ale bogini lasów na nią się rozżarła
I w domu ojca życie strzałami wydarła.
Tyś mi ojcem, tyś matką, kochany Hektorze,
Tyś mi bratem, ty mężem w dni kwitnących porze!
Zostań tu, zbyt rycerską nie uwodź się cnotą,
385 Nie zostawiaj mię wdową, a syna sierotą!...«
Na to Hektor, największy wódz na krwawe boje:
»Kochana Andromacho, czuję żale twoje,
Lecz by Trojów i Trojek głosy mię przebodły,
Gdybym się z dala boju chronił jak mąż podły.
390 Nie, nie może się serce moje upośledzać,
Chcę najzwawsze Trojany do boju uprzedzać,
Moją i ojca chwałę utrzymać przykładnie.
Wiem ja, że przyjdzie ów dzień, kiedy Troja padnie¹⁰¹,
Kiedy wielki wielkiego ludu król poleże,
395 A z nim zginą trojańscy straszni dzidą męże.
Ale nie tak się lękam trojańskiej zaguby,
Nie tak ojca Pryjama i matki Hekuby,
Ani kochanych braci, choć nieprzyjaciele
Rycerskich dusz na placu położą tak wiele,
400 Jako nad stanem twoim serce mi się krwawi,
Gdy cię weźmie wódz grecki, wolności pozbawi.
Pod groźną panią nędzne będziesz życie wiodła,
Z Messei nosić wodę lub z Hiperii źródła:
Tak twardy zgotowany los dla królów córy.
405 Wtenczas, widząc płaczącą, rzecze z Greków który:
„Oto żona Hektora, co niegdy pod Troją
Pierwsze męże przechodził walecznością swoją!”
Czym obudzi ból w sercu i męża żądanie,
Który by cię w tak smutnym poratował stanie.
410 Lecz wprzód niech padnę trupem, niż ujrzę twe płacze,
Niż twe jęki usłyszę lub więzy obaczę!«
Rzekł i wyciąga ręce do swojego syna.
Krzycząc, na mamki łonie tuli się dziecina,
Ojca się kochanego przeląkszy widoku;
415 Tak miedź błyszcząca straszna niemowlęcia oku

I pióra, co się wznoszą na wierzchu przyłbice.
Uśmiechnęli się z próżnej bojaźni rodzice.
Zaraz Hektor zdjął szyszak, który syna trwożył,
I błyszczące pokrycie na ziemi położył,
420 A dawszy słodkie dziecku swemu całowanie
I kołyszając go z lekka, bogów prosi za nie:
»Zeusie i bogowie! Niech przy waszym względzie
Syn mój między Trojany jak ja sławny będzie,
Niechaj z odwagą berło dziadowskie dziedziczy!
425 Gdy wróci z boju, pełen zwycięskiej zdobyczy,
Niechaj wtenczas kto powie: on ojca przechodzi!
101 Troja padnie – poeta słowami Hektora przepowiada upadek miasta;
64

Niech się tym słowem matce uradować godzi«.
To rzekł i syna oddał swojej młodej żonie;
Ta z płaczkliwym uśmiechem ciśnie go na łonie.
430 Widok taki wskrósł serce Hektora przeszywa,
Zatem głaszcze ją ręką i tak się odzywa:
»Niech cię, najmiłsza żono, los mój tak nie boli,
Nikt mi życia nie weźmie bez wyroku woli;
Od wyroku zaś żaden człek się nie wybiega,
435 Równie mu i bohater, i gnuśnik podlega.
Wróć do domu, weź w ręce kądziel i wrzeciono,
Pilnuj robót służebnic, ukochana żono!
O wojnie męża niechaj Ilijonu pomną,
A najszczególniej Hektor«.

Rzekł i wraz ogromną
440 Przyłbicę bierze z ziemi i kładzie na głowie.
Andromacha się wraca po smutnej rozmowie,
Ale biedna za każdym ogląda się krokiem
I rzęsistym oblewa lice łez potokiem.
Skoro weszła w ozdobne Hektora pokoje,
445 Zastała zgromadzone służebnice swoje.
Przejmują smutek, panią gdy we łzach obaczą,
Żyjącego Hektora rzewnie w domu płaczą,
Bo się nie spodziewały, żeby przed Achiwy
Mógł się wybiegać w polu i powrócić żywy.
450 I Parys dłużej w swoim pałacu nie siedzi.
Ale ubrany w zbroję z świecącej się miedzi
Idzie; że szybki w nogach, wielce ufa sobie.
Jak wypasły koń, długo trzymany przy żłobie,
Zerwawszy uwiązanie bieży, piasek miece,
455 I przywykły się kapać w przeźroczyściej rzece,
Pyszny swoją pięknnością, leci, dumnie płąsa,
Głowę do góry wznosi, a grzywą potrząsa
I pędzi na znajome sobie klacz pastwiska:
Tak Parys w świetnej zbroi, co wkoło blask ciska
460 Jak słońce, z pergamskiego zamku prędko śpieszy

I dumną myśl przyszłymi triumfami cieszy.
W tym samym właśnie miejscu i w tej samej porze,
Gdzie się z żoną rozłączył, stanął przy Hektorze.
»Bracie – piękny rzekł Parys – mozem się zabawił
465 I nie dość prędko według rozkazania stawil?«
Hektor na to: »Ktokolwiek zdrowo sądzi rzeczy,
Ten ci do dzieł rycerskich zdatności nie przeczy:
Masz serce, ale z własnej opuszczasz się woli
I gnuśności poddajesz; a mnie dusza boli,
470 Gdy słyszę Trojan srodze szarpiących twą sławę,
Którzy tyle przez twoją muszą cierpieć sprawę.
Ale się łatwo z sobą pogodzimy w tej mierze,
Gdy bogom nieśmiertelnym przy świętej ofierze
Czarę z winem poświęcić Zeus da życzliwy,
475 Skoro dumne od Troi odpędzimy Achiwy.«
65

Księga VII

Pojedynek Hektora z Ajasem. Pogrzeb poległych

To mówiąc Hektor z bramy natychmiast wyskoczył,
I piękny za nim Parys udać się nie zwłoczył,
Równie obadwa chciwi boju z miasta wysli.
Jak się cieszą majtkowie mając wiatr po myśli,
5 Kiedy na morzu długo wiosłami robili,
A praca nieprzerwana i znój ich wysili:
Tak uwesela Trojan dwu wodzów przybycie...
Tych skoro Pallas Greki bijących postrzegła,
Byстрыm lotem z Olimpu wysokiego zbiegła
10 Ku świętym Troi murom. Ale gdy ją zoczył,
Troj chcący zwycięstwa, natychmiast wyskoczył
Z Pergamu silnej wieży bóg srebrnego łuku.
Zabiegli sobie drogę przy Zeusa buku¹⁰²
I zaraz Feb w te słowa pierwszy się odzywa:
15 »Po coś przyszła z Olimpu, o bogini mściwa?
Po co spieszysz do boju z twarzą zagniewaną?
Chcesz-li wątpliwą dotąd Grekom dać wygraną?
Żadnej nie masz litości, że ginąTrojanie.
Lecz gdybyś tylko chciała przystać na me zdanie.
20 Lepiej dziś wstrzymać zapal wojny i niezgody;
Znowu potem do broni wezmą się narody,
Aż się na koniec Troja zagrzebie w ruinie,
Kiedyście tak zawzięte przeciw niej, boginie«.
A na to modrooka Pallas odpowiada:
25 »Taż sama myśl, co tobą, moim sercem włada;
Po to przyszłam z Olimpu. Jakiegoż sposobu
Użyjem, by zatrzymać zajadłość wojsk obu?«
»Jest pewny środek – rzecze bóg łuku Palladzie. –

Wzbudźmy w Hektorze męstwo, lecz przy takiej radzie:

30 Niechaj z Greków którego wyzwie wojownika

I niechaj się z nim w polu sam na sam potyka.

Dotknieci tym Achaje spośród swych rycerzy

Znajdą takiego, który z Hektorem się zmierzy«.

Taki środek Palladzie do serca przypada.

35 Usłyszał Helen wieszczek, jaka bogów rada.

Zatem czasu nie tracąc, w tejże teraz porze

Przybliża się do wodza i mówi: »Hektorze,

Równy w radzie z Zeusem, który rządzi światem,

Przyjmiesz-li zdanie moje? Wszak ci jestem bratem:

40 I Achajów, i Trojan wstrzymaj od oręża,

Sam zaś najdzielniejszego z Greków wyzwij męża.

Jeszcze cię dzisiaj na śmierć nie skazują losy:

Słyszałem ja dopiero samych bogów głosy«.

102 Zeusowy buk – drzewo poświęcone Zeusowi; miejsce kultu tego boga;

66

Tak rzekł wieszczek, a Hektor niezmiernie się cieszy.

45 Zatem wzięwszy w pół oszczep, między wojska śpieszy

Wstrzymując Trojan, których w trud Ares zaprzągnął.

Stanęli: Agamemnon Achaje powściągnął.

Nowym rzeczy widokiem chciwe pasąc oko,

Apollo i Pallada siadają wysoko

50 Na buku Zeusowym, właśnie jak dwa sępy.

Z obydwu stron ściśnione usiadły zastępy;

Gęste dzidy srożej i twarde przyłbice.

Jak srogi widok morza, gdy smutne ciemnice

Niesie zrywającego się Zefiru wianie:

55 Tak srodzy się wydają Grecy i Trojanie.

Hektor w środku, od wszelkiej bojaźni daleki:

»Słuchajcie mię Trojan i waleczne Greki,

To, co mi serce każe, odkryję wam szczerze:

Pan górny próżne nasze uczynił przymierze

60 I nieszczęścia dla obu gotuje narodów,

Aż lub wy dobędziecie pysznych Troi grodów,

Lub ostaniecie zbici przy okrętach sami.

Są wybrańsi rycerze, Grecy, między wami:

Którego więc zapala ogień wojownika,

65 Niech wyjdzie, niech się z mężnym Hektorem potyka!

To mówię, ty Zeusie bądź świadkiem przysięgi!

Jeśli mię przeciwnika zwali pocisk tęgi,

Zbroję weźmie, lecz ciało odeśle do Troi,

By mi Trojanki lube i Trojanie moi

70 Ostatnią cześć oddali w ogniu i pogrzebie.

Jeśli ja go zwyciężę za twą łaską, Febie,

Zbroję wezmę i Trojan tym łupem ucieszę,

Który przy Apollina świątyni zawieszę;

Ciało do naw odeślę, by greckie narody
75 Sprawili rycerzowi pogrzebne obchody
I pamiątkę na brzegu Hellespontu wzniosły.
Kiedyś, morze licznymi przeryzując wiosły,
Kto tam przyjdzie, tak powie: „Tu grób wojownika,
Który, kiedy się mężnie z Hektorem potyka,
80 Upadł smutnie na ziemię od jego pocisku”.
Tak powie, a ja chwałę niezgasłą mam w zysku».
Rzekł, a na to jak wryci wszyscy Grecy stali,
Wstydzili się odmówić, a przyjąć się bali.
Co postrzegłszy Menelaj, bardzo się zasmuca,
85 Wstaje i tę im hańbę na oczy wyrzuca:
»O kobiety, nie męże! Chełpliwi junacy!
Co za hańba dla Greków, jeżeliście tacy,
Że żaden z was iść nie chce na Pryjama syna!
Kiedy bojaźń haniebna serca wasze ścina,
90 Obyście, tak niepomni o was i narodzie,
Rozsypali się w ziemi, rozplynęli w wodzie!
Ja więc na niego w zbrojnej wychodzę odzieży;
Wiem, że od woli bogów zwycięstwo zależy».
To powiedziawszy wciąż rycerskie pokrycie.
67

95 Już byś był, Menelaju, pewnie stracił życie
Pod Hektora prawicą, bo większej był siły,
Gdyby natychmiast wodze Greków nie skoczyły
I nie wstrzymały zguby chcącego zuchwale.
Pierwszy król Menelaja powściąga w zapale,
100 Agamemnon, którego najwyższa jest władza;
Bierze brata za rękę i tak mu odradza:
»Skąd w tobie, Menelaju, ten zapęd niewczesny?
Wstrzymaj się, choć krok taki dla ciebie bolesny!
Więc mierzyć się z mocniejszym chęć w tobie tak skora?
105 Więc na strasznego drugim ty pójdziesz Hektora?...
Usiądź raczej spokojnie pośród twoich ludzi,
Innego nań rycerza naród grecki wzbudzi...«
Skłonił król Menelaja rozsądnymi słowy,
Nie wzbrania się uczynić radzie mądrej zadość,
110 Co niezmierną sprawiło w sługach wiernych radość;
Zaraz więc z ramion króla świetne zdjęli zbroje –
Natenczas tak rozwodzi Nestor żale swoje.
»Ach! Jak smutna dla ziemi achajskiej żałoba!
Jak stary jęknie Pelej, Ftyjotów ozdoba,
115 Dla rady i mądrości godzien wiecznej sławy!
Niegdyś on w domu swoim pytał mię ciekawy,
Którzy i z jakiej idą krwi bohaterowie;
Dzisiaj, jeśli o takiej niesławie się dowie,
Że wszystkich trwożył Hektor, wzniesie ręce obie,

120 Prosząc bogów, by poległ jak najprędzej w grobie.

O Pallado! O Febie! I ty ojczyzna!

Czemuż teraz tych nie mam, jakie miałem lata!

Gdy pod Fei murami, przy Jardanie zdroju

Pyłowie z Arkadami stanęli do boju!

125 Tam jako bóg – Ereutał w postaci olbrzyma

Staje pierwszy, a w ręku broń Arejta trzyma,

Którego i dziewice, i męża przed wiekiem

Nazywali „z ogromną maczugą człowiekiem”;

Bo nie łukiem on walczył ani dzidą długą,

130 Ale żelazną szyki rozrywał maczugą.

Tego Likurg podstępem, nie siłą obalił,

W ciasnej zaszedłszy drodze, ani go ocalił

Żelazny pocisk w ręku, którym postrach szerzył;

Pchnął go Likurg, on ciałem o ziemię uderzył.

135 Odarłszy z niego łupy, Aresowe zbroje,

Sam się w nie zwykł ubierać, gdy chodził na boje.

Lecz gdy już wieku został przytłoczony ciężarem,

Ereutał je, towarzysza, wziął od niego darem.

W tej on zbroi wyzywał wszystkie nasze wodze:

140 Lecz największe umysły w takiej były trwodze,

Iż z tym groźnym olbrzymem spotkania się bały.

Choć najmłodszy ze wszystkich, ja tak byłem śmiały,

Żem wyszedł przeciw niemu z twarzą niezmiśzaną.

A Pallas uwieńczyła mój oręż wygraną.

145 Powaliłem olbrzyma, widziałem, jak brzemię

68

Ogromnych jego członków upadło na ziemię.

Obym dziś miał tę żywość, tę młodość w tej porze!

Walczyłbyś godny siebie przeciwnik, Hektorze!

Z was, których w pierwszym rzędzie rycerzów świat liczy,

150 Żaden sobie spotkania z Hektorem nie życzy».

Tak starzec ich upomniał. Wraz dziewięciu wstaje:

Agamemnon, którego wodzem lud uznaje,

Potem silny Diomed, greckich wojsk ozdoba,

Potem najchciwsi boju Ajasowie oba,

155 Po nich zaś Idomenej, Kreta wódz szanowny,

I Merion, Aresowi z dzidą w ręku równy:

Po nich zacny Eurypil, do bojów pochopny,

Po nim Toas¹⁰³, nareszcie Odyseusz roztropny.

Chęć walczenia z Hektorem we wszystkich gotowa,

160 Kiedy poważny Nestor przemawia w te słowa:

»Oddajcie rzecz losowi! Kogo los wyznaczy,

Przez tego się dźwignionym lud grecki obaczy;

I sobie dobrze działa, nie tylko ojczyźnie,

Jeśli z tej bitwy strasznej cały się wyśliznie».

165 Rzekł, a oni z przydaniem każdy swego znaku

Losy w Agamemnona złożyli szyszaku.
Wojska wzywają bogów, ręce w górę wznoszą
I tymi słowy pana nieśmiertelnych proszą:
»Daj, niechaj los Ajasa lub Tydejda padnie,
170 Lub króla, co w Mykenach możnych berłem władnie!«
Tak się modlą, do nieba obróciwszy oczy.
Wtem Nestor zatrząśł szyszak. Natychmiast wyskoczy
Żądany los Ajasa, Telamona syna,
Woźny go z prawej strony obnosić zaczyna
175 Przez wszystkie, co włożyli swe znaki, rycerze,
Lecz za swój nie uznając, żaden go nie bierze.
Kiedy zaś przed Ajasem niezwalczonym staje,
Ten ściąga po los rękę i za swój uznaje,
I rzuciwszy na ziemię swą radość tłumaczy:
180 »Los jest mój, przyjaciele, i dobrze się znaczy:
Że Hektora zwycięzę, mam pewną nadzieję.
Wy tymczasem, nim zbroję rycerską przywdzieję,
Proście za mną Zeusa, ale proście w ciszy,
Niech waszej nieprzyjaciel modlitwy nie słyszy.
185 Lub raczej proście głośno! Nie znam w sercu twogi,
Przed nikim z ludzi nie drzę ani cofam nogi.
Mniemam, że gdy w rycerskiej Salaminie¹⁰⁴ wzrosłem,
Znam się niepoczątkowo z Aresa rzemiosłem«.
Rzekł, wojsko wzywa bogi w pokornych odgłosach:
190 »Panie, co władasz ziemią, co rządysz w niebiosach,
Co opatrzyni wszystko ogarniasz oczyma,
Daj, niech Ajas zwycięstwo i chwałę otrzyma!
103 Toas – król Eolów, syn Andrajmona, znany z odwagi i sztuki pięknej wymowy;
104 Salamina – wyspa położona w pobliżu Attyki, słynna ze zwycięstw Greków nad Persami;
69
A jeśli i Hektora miła ci osoba,
Niech mają równą siłę, równą chwałę oba!«
195 Tak się modlą, a rycerz w świetną miedź się stroi;
Kiedy zaś cały stanął w bohaterskiej zbroi,
Sążniczym idzie krokiem. Z jaką Ares miną
Dąży w pole, gdzie wojska w krwawej rzezi giną,
Tak na plac boju wielki Ajas szedł z pośpiechem:
200 Twarz groźna się uśmiecha, lecz dumnym uśmiechem;
Długą wstrząsając dzidą wielkim stąpa krokiem.
Cieszą się Grecy męża takiego widokiem,
A Trojanie się zlekli na jego spojrzenie:
Nawet serce Hektora zimne przeszło drzenie,
205 Lecz ni bać się, ni cofać nie była już pora,
Pierwsze bowiem wyzwanie poszło od Hektora.
Zbliży się, na kształt wieży niosąc puklerz, który
Zrobił Tychej siedmioma powlekłszy go skóry:
W Hyli mieszkał, ze skórnych pierwszy rzemieślników;

210 Ten dobrze wytuczonych siedm zarzezał byków
I nie naśladowany w swym wielkim przemyśle,
Ósmą blachą umocnił siedm skór zbitych ściśle.
Takim Ajas puklerzem swe piersi okrywa
I zbliżywszy się groźnym tonem się odzywa:
215 »Gdy się moja sam na sam ręka z twoją zmierzy,
Poznasz, Hektorze, jakich my mamy rycerzy...
Którym rycerski z tobą niestraszny uczynek.
Ale nie zwlekaj boju, zacznij pojedynek!«
A Hektor: »Cny Ajasie, nie trwóż ty mnie słowy,
220 Nie doświadczej jak dziecka albo białogłowy,
Co nie znał dzieł wojennych! Bo rycerskie sprawy
Od kolebki są dla mnie najmilsze zabawy.
Na prawej i na lewej umiem trzymać tarczę,
Tak że niezmordowany długo bić wystarczę,
225 Piesze w tańcu Aresa zdolnym zwodzić bitwy
I ogniste na dzielnych rumakach gonitwy.
A skoroś taki, skrycie pociskiem nie mierzę,
Lecz jeśli mi się uda, otwarcie uderzę«
To rzekł i dzidę rzucił, a pocisk gwałtowny
230 Trafia w puklerz Ajasa siedmią skór warowny:
Przebija blachę z miedzi i sześć skór przedarła
Silna dzida, w ostatniej ledwie się oparła.
Znowu Ajas szlachetny swą dzidą niezłomną
Mierzy i trafia w tarczę Hektora ogromną:
235 I przez tarczę gwałtowny grot drogę otwiera,
I kirys, mocno tkany, na ciele przedziera
I na boku od wnętrza szatę mu przewierci:
Schylił się zręcznie Hektor i wydarł się śmierci.
Oba z puklerzów dzidy wyciągnawszy razem,
240 Z bliska sobie śmierć niosą zabójczym żelazem:
Bo jak lwy ścierwo żrące lub zajadłe dziki,
Równie oba zawzięte walczą wojownicy.
Uderza w puklerz Hektor, lecz go nie przebija:
70
Twardą miedzią odparty grot dzidy się zwija.
245 Ajas razy po razach zadawać pośpieszał,
Wpadającego nagle bohatera zmieszał
I zadrasnął go w szyję żeleźcem pociska;
Jemu natychmiast z rany krew czarna wytryska.
Lecz i tak mężny Hektor pola nie odbieżał:
250 Cofnąwszy się, głaz porwał, co na ziemi leżał,
Głaz wielki, chropowaty, i silnym ramieniem
W twarde puklerz Ajasa ugodził kamieniem:
Zaraz miedzi chrapliwe ozwały się jęki.
Lecz Ajas jakby młyński kamień wziął do ręki
255 I kręcąc go, niezmierne swe siły natęża:

Leci ogromny kamień z rąk ogromnych męża.
Strzaskął puklerz, stłukł nogi: bohater się wzdrygnął.
Upadł na wznak z puklerzem, lecz go Feb podźwignął
Już i mieczów rycerze dobywają groźnych,
260 Gdy się do nich szanownych dwu zbliżyło woźnych
(Urząd poselstwem bogów i ludzi wślawiony):
Idej przyszedł z trojańskiej, Taltyb z greckiej strony.
Ci berła wśród zajadłych bohaterów kładą,
A Idej pierwszy rzecz, mądrą znany radą:
265 »Przestańcie już, synowie, już walczyć nie trzeba,
Bo obydwu zarówno kochają was nieba.
Znamy, żeście obadwa niezwalczonej mocy,
Ale noc się przybliży, ustąpcie więc nocy«.
Na to Ajas mądrym rzecz Idejowi:
270 »Hektora zobowiążcie, niech on oto mówi:
On nadzwyczajnym wszystkich nas wyzwiał przykładem,
Więc, co zrobi, ja chętnie jego pójdę śladem«.
A Hektor: »Gdy, Ajasie, masz od bogów tyle,
Że twa roztropność równa odwadze i sile,
275 Bo ci w odwadze wszyscy ustąpią Achiwi,
Nie chcemy w pojedynku dziś być uporczywi.
Jeszcze się w polu sławy zetrze nasze męstwo,
Aż wreszcie mnie lub tobie da wyrok zwycięstwo...
Lecz dary wzajemnymi uprzedźmy rozstanie,
280 Aby o nas mówili Grecy i Trojanie:
„Walczyli w gniewie, który mężne serce bodzie,
A rozeszli się z sobą w przyjaźni i zgodzie!”«
To do Ajasa Hektor wyrzekłszy szlachetny,
Ze srebrnymi pochwami podał mu miecz świetny
285 I pas rycerski przydał na dowód szacunku;
Ajas mu purpurowy dał pas w podarunku.
Rozchodzą się rycerze: ten do Greków śpieszy,
A Hektor się udaje do trojańskiej rzeszy.
Jaką się ich radością serca rozpływały,
290 Że spod silnej Ajasa ręki wyszedł cały!
A zatem go do miasta weseli prowadzą,
Lecz że go widzą, ledwie oczom wiarę dadzą...
Grecy czuwają, póki cień nocy nie minie,
I miłej używają ochoty przy winie.
71
295 Trojanie jedzą w mieście i ich przyjaciele.
Ale gniewny gotuje Kronid nieszczęść wiele.
Grzmi strasznie. Ci na ziemię zbledli wino leją,
I poty do ust czaszy przybliżyć nie śmieją,
Póki bogu pioruna nie zrobią ofiary;
300 Kładą się, a sen słodkie na nich sypie dary.

Księga VIII

Przerwana bitwa

Już w szkarłatne Jutrzenka przybrana odzienie

Siała złote po całym okręgu promienie,

Gdy ojciec nieśmiertelnych, co piorunem włada.

Na wierzchołku Olimpu radę bogów składa.

⁵ Wszyscy milczą, on myśli obwieszcza w tej mowie:

»Słuchajcie mię boginie, słuchajcie bogowie,

I poznajcie niezmiennie wyroki mej woli!

Niech przeciw nim wystąpić sobie nie pozwoli

Nikt z bogów ani bogiń! Chylcie się do zgody,

¹⁰ Bym spełnił me zamysły bez żadnej przeszkody!

A ktokolwiek z niebiańskiej wysunie się rzeszy

I Trojanom lub Grekom na wsparcie pośpieszy,

Ranny wróci do nieba: lub go sam pochwycę

I aż w okropną wtrącę Tartaru¹⁰⁵ ciemnicę,

¹⁵ W te dalekie, pod ziemią wydrążone jamy,

Które wzmacnia próg z miedzi, a z żelaza bramy

Tak głęboko pod Hadem, jak nad ziemią nieba:

Pozna, zem najmocniejszy, że mię słuchać trzeba.

Na dowód, jak przeciw mnie słabiście i niscy.

²⁰ Uwiążcie łańcuch złoty, ciągnijcie go wszyscy;

Lecz pracując z największym siły natężeniem,

Ściągnąć nie potraficie złączonym ramieniem

Zeusa rządzącego światem samowładnie.

A ja go wzięwszy w ręce wszystko zrobię snadnie,

²⁵ Pociągnę ziemię, morza i wszelkie istoty;

Gdy do wierzchu Olimpu łańcuch przypnę złoty.

U góry wisieć będzie ten rzeczy zbiór mnogi:

Takem wyższy nad ludzi, tak wyższy nad bogi...«

Zeus zaprzął z miedzianymi rumaki kopyty,

³⁰ Włos im na pysznych karkach pływa złotolity;

Równie złotą na boskie ciało szatę wkłada,

Złoty bicz w rękę bierze i na wozie siada.

Ruszył lejc, zaraz bystre suwają rumaki

Między ziemią i nieba gwiazdzistego szlaki;

³⁵ Na wierzchołek wyniosłej Idy prosto zmierza,

Oblanej krynicami, płodnej matki zwierza.

Na poświęconym sobie wnet staje Gargarze¹⁰⁶,

Gdzie się kadzidłem jego kurzyły ołtarze.

Tam ojciec nieśmiertelnych zatrzymuje konie

⁴⁰ I wyprzągłszy je w mglistej ukrywa zasłonie.

¹⁰⁵ Tartar – najdalsza i najciemniejsza część państwa podziemnego, gdzie cierpią ci, którzy zostali skazani na największe męki (np. Tantal); pojawia się też u Hezjoda – jako miejsce strasznych tortur i pokuty;

¹⁰⁶ Gargar – Gargara, w Mizji; najwyższa góra w paśmie Ida;

Sam, chwałą otoczony, usiada wysoko,
Skąd i Troję, i flotę widzi jego oko.
W namiotach swych posiłek wzięwszy greccy męże,
Zaraz kładli na siebie z pośpiechem oręż.
45 Trojanie w murach miasta przywdziewają zbroje,
A lubo mniejsi w liczbie, gotowi na boje:
Każdy śmiały, potrzebą twardą przynaglony,
Stawić piersi szlachetne za dzieci i żony.
Pełne miasto od miedzi błyszczącej się broni,
50 Otwarte wszystkie bramy: i mężów, i koni
Cisną się hurmem w pole niezliczone tłoki,
A zgiełk i pomieszanie przebija obłoki.
Gdy się na polu walki oba wojska znidą,
Wnet się z puklerzem puklerz, dzida miesza z dzidą.
55 Siła walczy na siłę, tarcza trze się z tarczą,
Zgiełk się szerzy, pociski na powietrzu warczą,
Krzyczą zwycięzcy, smutnie jęczą zwyciężeni,
Ziemia płynie, od krwawych rozmiękła strumieni.
Póki się dzień przy świetle jutrzeńki rozwijał,
60 Wzajemnie się srogimi razy lud zabijał;
Lecz gdy słońce ubiegło połowę swej drogi,
Ten pod którego władzą i ludzie, i bogi,
Wziął złote w ręce szale, włożył dwa wyroki,
W których był oznaczony śmierci sen głęboki;
65 Ich ciężar przyszłość obu ludów zapowiada.
Waży je, wraz nieszczęście na Greki wypada,
Bo ich do ziemi na dół zniżają się losy,
A trojańskie się w górę wznoszą pod niebiosy.
Sam zaczął grzmieć na Idzie. Skoro gromy padły,
70 Zmieszały się Achaje, zadrżały i zbladły.
Nie śmiał stać Idomenej ni Atryd, ni drudzy,
Ni dwa Ajasy, godni Aresowi słudzy.
Sam Nestor czuwający w polu i obozie,
Został, choć mimo chęci: koń przy jego wozie
75 Ranny w głowę, gdzie z czoła zaczyna się grzywa,
A tam raz odebrany najszkodliwszy bywa;
Od Parysa rzucony grot mu w mózgu siedzi,
Wspina się koń na nogi i płąta się w miedzi.
Gdy wstawszy, lejce starzec swym mieczem przecina.
80 Niosą Pryjamowego bystre konie syna:
Hektor leci, którego niezwalczona cnota.
Już by był koniec, starcze, twojego żywota,
Gdyby cię nie wsparł Tydejd smutnym tknięty losem;
Więc zawołał straszliwym na Itaka głosem:
85 »Zacny synu Laerta, mądry Odyssesie,
Co czynisz? Dokąd ciebie niegodny strach niesie?

Strzeż się, by cię kto z tyłu nie dostał orężem;
Zostań, zasłońmy starca przed zajadłym mężem!«
Tak wołał. Odyseusz tym głosem nie tknięty,
90 Choć zahartowan w bojach, biegał na okręty;
Sam się więc Tydejd rzuca na dzidy, na miecze,
74

Starca wóz swym zasłania wozem i tak rzecze:
»Przemagają się młodzi, bo są w wieku kwiecie,
Ciebie siła opuszcza i lat ciężar gniecie:
95 Sługa słaby, mdłe konie. Więc w tak ciężką porę,
Siadaj, szanowny mężu, na mój wóz cię biorę.
Doświadczysz koni Trosa, jak zręcznie koleją
I cofać się na polu, i natrzeć umieją,
Wzięte Ajnejaszowi przez krwawe spotkanie.
100 O twoich koniach słudzy mieć będą staranie,
Te zwróćmy na Trojany, wnet Hektor obaczy,
Ile ten oszczep w ręku Diomeda znaczy«.
Tej przyjacielskiej radzie starzec był przychylny.
Eurymedon cnotliwy, a z nim Stenel silny
105 Zaraz Nestora konie na stronę odwiedli,
Dwaj zaś bohaterowie na jeden wóz wsiedli;
Nestor wziął lejc do ręki. Krótka była pora,
Gdy się do walecznego zbliżyli Hektora,
Który na świetnym wozie biegł na nich wzajemnie.
110 Pierwszy Tydejd grot rzucił, ale nadaremnie:
Chybił Hektora, tylko ostrzem swojej broni
Enijopa utrafił, stróża jego koni.
Padł z wozu, konie nagłym cofnęły się zwrotem,
A on z lubym na zawsze rozstał się żywotem.
115 Nie mógł Hektor nie uczuć nad tą stratą bólu,
Ale choć z umartwieniem, zostawił go w polu.
Sam patrzy, czy gdzie jeździec nie nada się śmiały;
Niedługo rządcy jego bieguny czekały:
Widzi Archeptolema, mężnego rycerza,
120 Wraz go sadza na wozie i lejc mu powierza.
Byłyby srodze zbite dardańskie narody
I do miasta wpędzone jak do stajni trzody,
Gdyby tego nie postrzegł władca wiekuisty;
Zatem strasznie grzmieć zaczął i piorun ognisty
125 Tuż przed bystrymi końmi Diomeda cisnął;
Z zajętej na powietrzu siarki płomień błysnął.
Tym przestraszone konie pod dyszlem upadły,
Świetny lejc z rąk upuszcza sam Nestor wybladły
»Tydejdzie – mówi z drzeniem – rzućmy dzisiaj boje,
130 Czym prędzej do ucieczki zwróc rumaki twoje.
Nie widzisz, że nam Zeus odmawia zwycięstwa?
Dziś dał chwałę dla tego bohatera męstwa,

Drugi raz, kiedy zechce, i nas nią ozdobi.
Lecz przeciw Zeusowi nic człowiek nie zrobi,
135 Choćby największej siły: bo on wszystkim włada«.»
A na to Nestorowi Tydejd odpowiada:
»Z twoich ust wychodzącą prawdę uznać muszę.
Ale boleść okrutna przejmuję mi duszę;
Wśród Trojan Hektor powie: „Gdym go w polu gonił,
140 Przed mym orężem Tydejd aż w nawach się schronił.”
Tak on się chlubiąc przyzna mi duszę nikczemną.
Ach! Niech się raczej ziemia rozstąpi pode mną«.

75

»Cóż ja to od męznego słyszę Diomeda?
Niech cię Hektor upodla, nikt mu wiary nie da.
145 Darmo powie, żeś gnuśny, żeś prędko strwożony,
Zawstydzą go Trojanie i trojańskie żony:
Tyle ich trupem legło z twojego oręża,
Niejedna tam młodego oplakuje męża«.
Wraz konie pędzi między pierzchające szyki.
150 A natenczas Trojanie z strasznymi okrzyki
Puszczają na nich groty, gdy zwrócili czoła;
A Aresowy Hektor wielkim głosem woła:
»Tydejdo, ciebie Grecy szanują biesiadą,
Kruż pełny nalewają i lepszą część kładą.
155 Terazęś wzgardy godzien, o podła niewiasto!
Leć na twą zgubę, dziewczko! Nie ty pewnie miasto
I wieże nasze zwalisz, nie ty weźmiesz żony:
Prędej legniesz na piasku tą ręką zwalczony«.
Rzekł, a w Tydejdzie serce na dwoje się chwiało:
160 Już chciał konie skierować i spotkać się śmiało,
Trzykroć chciał iść za głosem rycerskiej ochoty,
Trzykroć Zeus hucznymi odezwał się grzmoty,
Dając znak niepewnego Trojanom zwycięstwa.
Hektor woła na swoich, zachęca do męstwa:
165 »Trojanie i Likowie! Postawcie się śmieje
Okazać zwykłe męstwo, wierni przyjaciele!
Widzę, co nam przychylny Zeus zapowiada:
Nas pewna czeka chwała, a Greci zagłada.
Głupi! W tych murach słabych, w tej ufają tamie:
170 Nie zdoła nas odeprzeć, wnet Hektor ją złamie,
Konie me szybkim pędem przeskoczą te rowy.
Gdy do naw przyjdę, ogień niech będzie gotowy,
Flotę grecką na pastwę oddam mu i razem
Przelekle Greci w dymie wytępię żelazem«.
175 Tak rzekł i tymi słowy zachęca swe konie:
»Lampie szlachetny, Ksancie, Podargu, Ajtonie,
Nuż dziś godnie waszemu wysłużcie się panu!
Wszak Andromacha moja, królewskiego stanu,

Sama wam niesie obrok, dostarcza napoju,
180 I ilekroć do domu powrócicie z boju,
Pierwej zawsze pamięta o wasze wygody,
Niżli o mnie, choć jestem jej małżonek młody.
Natęściez teraz siły, żebyśmy dostali
Lub Nestora puklerza (świat go cały chwali,
185 Bo sam złoty i jego rękojeść jest złota),
Lub kirysa Tydejda, na którym robota
Hefajsta wszystkie swoje wyraziła cuda.
Jeśli nam te dwa łupy dziś zdobyć się uda,
Tej nocy wsiadłszy Grecy na szybkie okręty,
190 Nazad wracając, morskie poorzą zamęty...«
Tymi on słowy serca swym koniom dodaje.
Natychmiast aż do rowu odparci Danaje.
Hektor na czele swoich śmiałym stąpił krokiem,
76
Naokoło rzucając zapalonym okiem.
195 A jako gdy pies żwawy lwa ściga lub dzika,
Wszystkie zważa obroty swego przeciwnika,
Skąd łatwiej pochwycony być może zwierz srogi,
Czyli go za bok urwać, czyli też za nogi:
Tak Hektor ściga Greki, trupem ziemię kryje
200 I z pierzchających szyków ostatniego bije.
Kiedy już za okopy przeszli i za rowy,
I pod orężem Trojan wielu dało głowy,
Stają, zachęcają się, ręce w górę wznoszą
I bogów nieśmiertelnych o ratunek proszą.
205 Hektor konie przy rowie pędzi zapalony,
Błyska Aresa wzrokiem i strasznej Gorgony.
Postrzegła Hera oręż Hektora zwycięski,
Więc mówi rozboląta nad greckimi klęski:
»Nie damyż wsparcia Grekom, gdy ten naród luby
210 Już prawie do ostatniej przybliża się zguby?
Ile mąż jeden dzielnych obalił rycerzy!
Hektor zajadły wszędzie strach i pogrom szerzy,
Gdziekolwiek się obróci, mnóstwo Greków pada«,
»Już by on dawno zginął – Pallas odpowiada –
215 Orężem greckim w oczach Ilijonu pchnięty:
Lecz twardy na me chęci, na prośby niezgięty
I niesłusznie swoimi szafujący względy,
Ojciec wstrzymuje serca mojego zapędy.
Niepomny, że przeze mnie jego syn¹⁰⁷ ocalał,
220 Gdy go nieznośną pracą Eurystej przywalał.
Tetydzie Kronid sprzyja, Tetys ukochana,
Że go wzięta za brodę, ścisnęła kolana,
Aby uczył Achilla, który miasta wali;
Przyjdzie czas, że i moich trosków się użali

225 I powie, że ma lubą swą córę w Palladzie.

Twoja ręka niech jarzmo na rumaki kładzie,

A ja tymczasem w złotym Zeusa pokoju

Orężem ramię moje okryję do boju.

107 syn Zeusa – Herakles, któremu syn króla Myken Eurysteusz, kazał za namową Hery wykonać dwanaście trudnych prac: zadusić lwa mykeńskiego, zabić hydrę lernejską, złowić łanię kerynejską, wypłoszyć potworne ptaki z bagien stymfalijskich, upolować dzikie erymantejskiego, oczyścić stajnię Augiasza, pokonać byka kreteńskiego, uprowadzić dzikie klacze Diomedesa, zdobyć cudowny pas Hipolity, królowej Amazonek, uprowadzić słynne woły Geriona, zdobyć złote jabłko z ogrodu Hesperyd i na końcu najtrudniejsze zadanie: wykraść Cerbera z Hadesu (przy tej pracy, kiedy musiał przyprowadzić psa – strażnika podziemia, pomogła mu Atena, o czym jest mowa w wersie 219: „przeze mnie ocalał...”); jest jednym z najpopularniejszych bogów i herosów starożytnych, jego postać jest częstym motywem literackim, od starożytności do współczesności (Sofokles, Eurypides, Seneka, F. Dürrenmatt), a także muzycznym (J. S. Bach, G.F. Händel, C. Saint-Saëns, W. Gluck); występował też w rzeźbie starożytnej - „Herakles Fameze” i nowożytnej – A. Canova oraz malarstwie nowożytnym (A. Dürer, Tintoretto, Yeronese, P.P. Rubens, G. B. Tiepolo);

77

Obaczmy, jeśli dumny Hektor się ucieszy,

230 Kiedy nas ujrzy nagle wśród walczącej rzeszy.

Złamane przy okrętach trojańskie zastępy

Tłustym ścierwem paść będą głodne psy i sępy».

Rzekła; Hera sięjednej chwili nie ociąga,

Złoty szor kładzie, w jarzmo rumaki zaprząga,

235 Do Zeusa zaś domu odchodzi Pallada.

Tam fałdzista zasłona przy jej nogach spada,

Dzieło arcyozdobnej przemyślniej ręki.

Sama, idąc na wojnę płodna w płacz i jęki,

Ojcowski wdziewa kirys, a ręką niezłomną

240 Bierze tę dzidę ciężką, długą i ogromną,

Którą, gdy gniew jej serce lub zemsta zapala,

Najmężniejszych rycerzy zastępy obala.

Hera biczem ostrzegła bystre konie swoje;

Same się skrzypiąc niebios otwarły podwoje,

245 Których tam Hory strzegą czuwającym okiem;

Te Olimp i zasłonią, i zamkną obłokiem.

Tędy boginie bystre poganiają konie.

Kronid je obaczywszy strasznym gniewem płonie,

Woła Irydy w złote ustrojonej pióra:

250 »Bież! Mów, niech mi się wróci i żona, i córka!

Niechaj mi się przed oczy nie stawia niebacznie,

Nie najlepsza się bitwa między nami zacznie,

Bo co mówię to zrobię, a wyrok mój taki:

Najpierwej im przy wozie skaleczę rumaki,

255 Same z wozów postrącam, a wozy połamię,

Na ciele zaś bolesne wypiętnuję znamię:

Dziesięć lat ran nie zgładzi, które piorun zada.
Co to jest walka z ojcem, obaczy Pallada.
Zaś Hery zapalczywość nie tak mi jest dziwna,
260 Bo ona zawsze moim zamysłem przeciwna«.
Irys wyciągająca wiatr lekkim obrotem
Pospiesza z Idy bystrym do Olimpu lotem,
Przy bramie je spotyka, zatrzymać się prosi
I wiernie rozkaz dany Zeusa donosi:
265 »Dokądże to spieszycie? Co was tak zapala?
Achajom Zeus wsparcia dawać nie pozwala.
Jeśli spełni, co wyrzekł, los wasz będzie taki:
Najpierwej wam przy wozie skaleczy rumaki,
Same postrąca z wozów, a wozy połamie,
270 Na ciele zaś bolesne wypiętnuje znamię:
Dziesięć lat ran nie zgładzi, które piorun zada.
Co to jest walka z ojcem, obaczy Pallada«.
To powiedziawszy, poszła Irys nieleniwa.
Do Pallady zaś smutna Hera się odzywa:
275 »Pallado, serce moje na to nie zezwoli,
Aby walczyć z Zeusem dla śmiertelnych doli.
Niech giną albo żyją, jak wyrok rozrządzi,
Niechaj podług mądrości swojej Kronid sądzi,
Trojan lub Greków szczęście przedłuża czy skraca«.

78

280 To mówi i natychmiast nazad konie zwraca.
Hory je tam wyprzęgły, zdjęły szor wspaniały
I w żłobach ambrozyjską paszę im podały,
A piękny wóz o ścianę błyszczącą oparły.
Zasepiły się smutkiem, złością się rozżarły,
285 Siadły jednak boginie w inszych bogów gronie.
I Kronid pędzi z Idy do Olimpu konie:
Lecą bystre rumaki do bogów mieszkania.
Posejdon je wyprząga, wóz pyszny zasłania
Świecącym się pokryciem, w miejscu postawiony.
290 Wstępuje ojciec bogów na swój tron wzniesiony:
Olimp się trząsł po każdym chmurowładcy kroku.
Gniewna Hera z Palladą siedziały na boku,
Złość zapala ich serca, upór wargi ścina;
Postrzegł ich myśli Kronid i pierwszy zaczyna:
295 »Skąd, Hero i Pallado, umysł wasz stroskany?
W krótkiej potyczce od was zniesione Trojany,
Którym-eście nienawiść wieczną poprzysięgły?
Wiedźcie, choćby się na mnie wszystkie bogi sprzęgły,
Wszystkie legną pod mojej prawicy zamachem.
300 Lecz przejęte zbawiennym wprzód byłyście strachem,
Niżeli was ujrzały w polu krwawe boje;
Bo powiadam, a znacie, czym są słowa moje:

Gdybyście waszej chciały dokonać niecnoty,
Uderzone ode mnie piorunnymi groty
305 Już byście nie wróciły do bogów siedliska!«
Na te słowa z Palladą Hera wargi ściska;
W obu piersiach na Troi zgubę złość zaciekła.
Siedziały blisko siebie, Pallas nic nie rzekła,
Chociaż ją w głębi serca straszliwy gniew zjada,
310 Hera wstrzymać nie może, tak więc odpowiada:
»I dlaczego nas martwisz surowym wyrazem?
Dlaczego się z tak srogim rozwodzisz przekazem?
Któż nie wie, że się twojej nic nie oprze sile?
Żałujem tylko Greków, których legło tyle
315 I nad którymi jeszcze smutna wisi dola.
Wstrzymamy się od wojny, gdy to twoja wola...«
»Skoro światu Jutrzenka złotym błysnie włosem,
Obaczysz, Hero – groźnym rzekł Kronida głosem –
Jak Hektor będzie Greki bił ręką zwycięską,
320 Aż powszechną narodu poruszony klęską
Wielki stanie Achilles na pobojuwisku,
Niosąc wsparcie Achajom w ostatnim uścisku...
Ty, choćbyś krańce ziemi i morza obiegła,
Gdzie Kronosa z Japetem¹⁰⁸ jaskinia odległa
325 Kryje, którzy Tartarem czarnym otoczeni
Nie znają wiatrów tchnienia ni światła promieni –
¹⁰⁸ Japet – jeden z Tytanów, uczestnik buntu przeciw Zeusowi, wtrącony przez niego do Tartaru
na wieczne męki; był synem Uranosa i Gai;
79
Choćbyś tam nawet poszła, twe gniewy mam za nic,
Bo wiem, że zuchwałości żadnych nie znasz granic«.
Na to i słowa Hera zmartwiona nie rzekła.
330 Tymczasem ziemię czarnym kirem noc powlekła,
A słońce świetną głowę skryło w oceanie.
Z zalem gasnące światło widzieli Trojanie;
Przeciwnie Grekom, tyle cierpiącym od rana,
Przyjemna noc i trzykroć była pożądana.
335 Ściągnąwszy lud na przestrzeń od trupów daleką,
Hektor miał Trojan radę nad Skamandru rzeką;
Zsiedli z wozów, słuchali słów z ust Pryjamida.
Jedenastołokciowa w ręku jego dzida,
Błyszczą się ostrze złotym objęte pierścieniem;
340 Wódz tak mówi otoczony licznym zgromadzeniem:
»Słuchajcie mię, Trojanie i Dardany mężne,
I wiernych sprzymierzeńców zastępy potężne!
Mniemałem, że zniszczywszy achajskie narody,
Wrócę dzisiaj zwycięzcą w Ilijonu grody:
345 Ale noc nieprzyjazne rozpostarła cienie,
Jej winni Grecy swoje i naw ocalenie.

Czarnej ustąpmy nocy, gotujmy wieczerze,
I koń wyprężon z wozu niech posiłek bierze.
Sprowadźcie z miasta wszystko, co do uczty trzeba:
350 Woły, owce i wino, i dostatkiem chleba.
Drzewa także przywieźcie, aby niźli ranna
Wnidzie Jutrzenka, światłość biła nieustanna
I błyszczące płomienie, aż do nieba wzniosła;
Bo może Grecy, szybkie zgotowawszy wiosła,
355 Uciekać zechcą skrycie przez morskie odmęty:
Niech przynajmniej nie wsiedą spokojnie w okręty,
Niech strzała ich dosięgnie albo grot miedziany
I aż w domach głębokie opatrują rany!
Niech klęska ich narodom za naukę stoi,
360 Aby nigdy nieść wojny nie śmiały do Troi!
Woźni zaś w mieście wielkim to powiedzą głosem,
By młodzież i poważne starce z siwym włosom
Wstąpiły na stawiane boską ręką wieże;
Płeć niechaj ognie pali i niech każdy strzeże,
365 Ażeby się zdradziecko Achaje nie skradły
I w miasto pozbawione obrońców nie wpadły.
Tak uczynicie, jak mówię, Trojanie waleczni!
Obmyśliłem, żebyśmy dziś byli bezpieczni...
Dziś przez całą noc pilnie odprawujmy straż!
370 Rano, skoro się pierwsza Jutrzenka pokaże,
Poniesiem bój okrutny aż pod same nawy.
Obaczę, czy Diomed, ów rycerz tak żwawy,
Do murów mię odpędzi, czy sam legnie trupem
I ozdobi prawicę moją świetnym łupem...
375 Obym się tak nie starzał i tak nie umierał
I taką cześć jak Pallas i jak Feb odbierał,
Jak pewny jestem w dzień ten Achajów zagłady!«
80

Rzekł, a na to niezmierny powstał okrzyk rady.
Czynią rozkaz rycerze: wraz każdy wyprząże
380 I do wozu spocone konie lejcem wiąże.
Z miasta zaś sprowadzają, co do uczty trzeba:
Woły, owce i wino i dostatkiem chleba.
Zwożą drzewo, palą się mnogie w polu stosy,
A wiatry wznoszą gęste dymy pod niebiosy.
385 Przez noc dumną Trojanie pasąc się nadzieją,
Siedzą zbrojni w swych szykach, ogień zaś goreją.
Jako gwiazd grono pięknie przy księżycu błyszczy,
Gdy wiatr tak przyjemnego widoku nie niszczy,
Góry widać i wzgórki, i zielone gaje,
390 Całe się niebo w swojej świetności wydaje,
A pasterz w miłym sercu raduje się szczerze:
Tak też, gdzie Ilijonu czerniły się wieże,

Między achajską flotą i Skamandrem czystym
Całe się świeci pole płomieniem rześistym.
395 Tysiąc ogniów się pali, a przy każdym siedzi
Pięćdziesiąt bohaterów błyszczących od miedzi.
Jęczmień i owies chrupiąc wyglądają konie,
Aż się Jutrzenka wzniesie na różanym tronie.

81

Księga IX

Poselstwo do Achillesa

Tak czuwali Trojanie, gdy na Greków padła
Zimnego strachu siostra, Ucieczka wybladła:
Ranne bólem, najstarsze umysły się chwieją.
Jak gdy nagle z Zefirem Boreasz¹⁰⁹ zawieją
5 Burząc ocean od ryb mnogich zamieszkany,
Na odmentach się czarne podnoszą bałwany
Zielsko i pianę miecąc morskiego łożyska:
Tak strach w Achajów piersiach drżącym sercem ciska.
Obchodzi Agamemnon, cały w smutku, w trwodze,
10 I woźnym rozkazuje zwołać pierwsze wodze,
Lecz razem głos miarkować. Jego wspólna strata
Najmocniej boli, jego najwięcej przygniata.
Usiadły wodze, troski na wszystkich wryte.
Powstał król Agamemnon, łyż lejąc obfite
15 Jak zdroj, który spod skały bystrym nurtem ciecze,
I gęstym przerywane jękiem słowa rzecze:
»Przyjaciele, wodzowie, plemię wojny boga!
W ciężką mię trudność wprawia Zeusa moc sroga:
Bo, nielitosny, przedtem dał mi obietnicę,
20 Że nie wrócę, aż Trojan obalę stolicę.
Teraz mi każe płynąć do Argos bez sławy,
Kiedym już tyle ludu stracił przez bój krwawy...
Więc czas już do kochanej ojczyzny pośpieszyć,
Bo trudno się nad Troją zwycięstwem ucieszyć«.
25 Rzekł, a na to ucichło całe zgromadzenie,
I długo smutnym wargi ścisnęło milczenie;
Aż nareszcie Diomed waleczny tak powie:
»Nie miej za złe, że płochej sprzeciwiam się mowie...
Jeśli sam chcesz powracać, powracaj w tej porze,
30 Nawy twe bliskie brzegów, otwarte jest morze;
Drudzy zostaną Grecy, aż Troi dobędą.
Jeśli i ci chcą wrócić, niech na nawy wsiedą,
Niech płyną; my haniebnej ucieczki nie dzielem
I póki będziemy walczyć oba ze Stenelem,
35 Aż dumne wywrócimy Ilijonu grody,
Bośmy tu za boskimi przybili powody«.
Rycerski Diomeda głos wszystkich przenika

I zadziwiona rada z poklaskiem wykrzyka,
Gdy stary powstał Nestor: »Godny ojca synu!
40 Nie tylko słyniesz w polu z rycerskiego czynu
I radą pierwszy jesteś w równienników rządzie.
Nikt z Greków czucia twego naganiać nie będzie.
109 z Zefirem Boreasz – bogowie wiatrów północnych i zachodnich; razem powodują sztormy
nadchodzące z północnego zachodu;

82

Wszyscy, co tu jesteśmy, zgodzimy się na nie;
Najgłówniejsze atoli opuściłeś zdanie...
45 Teraz nocy słuchajmy, gotujmy wieczerze,
Niech za murem przy rowie straż mają rycerze!
Najlepiej tę powinność poruczyć młodzieży.
Królu, masz moc, do ciebie rozkazać należy.
Wiekiem zaś oświeconych przywołaj na radę
50 I daj im, jak przystoi, w namiocie biesiadę...
A kiedy się wybrani wodzowie zgromadzą,
Najlepszą radę przyjmiesz, jaką natchną nieba.
Ach! Jak dziś Grekom rady roztropnej potrzeba!
Trojanin ognie pali przy okrętach blisko:
55 Któż zimno patrzeć może na to widowisko?
Ta noc lub zgubi wojsko nasze, lub ocali.«
Tak rzekł, a wszyscy jego radzie się poddali.
Wraz się na straż rycerze wyprawiają młodzi:
Nestora syn, Trazymed, najpierwszy wychodzi,
60 Za nim Jamien, Askalaf, Aresowe syny,
Afarej i Deipir, i śmiałymi czyny
Sławny Meryjon, siódmy – zacny syn Kreona.
Idzie młodzież długimi dzidy uzbrojona,
Siedmiu wodzów, swej rocie każdy przewodniczył,
65 Każdy pod swoją władzą stu młodzieńców liczył.
Z bronią w rękę przy rowie i murze zasiedli,
Tam zapalili ognie i wieczerę jedli.
Agamemnon w namiocie swoim stół zastawia
I najcelniejszym wodzom wdzięczną ucztę sprawia.
70 Nikt sobie tam smacznego pokarmu nie szczędził,
A gdy głód i pragnienie każdy już odpędził,
Starzec, z mądrych mający rad powszechną sławę,
Gorliwy o narodu achajskiego sprawę,
Zaczął swoje wykladać myśli w tym sposobie:
75 »Królu! Od ciebie zacznę i skończę na tobie.
Ciebie Zeus na czele narodów posadził,
Dał ci berło i prawa, żebyś o nich radził,
Zdania więc pierwszość zawsze przy tobie zostaje.
Ale kiedy kto inny dobrą radę daje,
80 Słuchać jej powinieś, a w ważnym względzie
Objąwszy rzeczy, przyjąć to, co lepsze będzie.

Ja wszystko powiem szczerze podług przekonania
I sędzę, że tu nie da nikt lepszego zdania.
Nie dziś je mam dopiero, ale wtedy jeszcze,
85 Bo klęski przeczuwało we mnie serce wieszczę,
Gdyś, królu, wzięciem branki Achilla rozżalił,
Nikt natenczas postępuku twojego nie chwalił.
Ja cię wstrzymać od tego chciałem przedsięwzięcia,
Lecz ty, słuchając dumnej wielkości natchnięcia,
90 Obraziłeś rycerza, którego czczą bogi,
I dziś jeszcze w namiocie masz jego łup drogi.
Myślmy, jak by w nim zmiękczyć można gniew surowy
Przez miłe upominki, przez słodkie namowy«.

83

Na to król: »Mądry starcze, zawszem prawdę cenił
95 I wdzięcznie to przyjmuję, żeś mój błąd wymienił.
Precz, ode mnie nikczemne błędu pokrywanie:
Mąż, którego czci Zeus, sam za wojsko stanie.
Jak tego uczcił, srodze zgromiwszy Achiwy!
Ale kiedy zbłądziłem przez gniew popędliwy,
100 Chcę go znowu mnogimi złagodzić ofiary.
Wymienię je przed wami, oto moje dary:
Dziesięć talentów złota, siedm trójnogów czystych,
Dwadzieścia naczyń, koni dwanaście ognistych...
Siedm dziewcząt, zaleconych przemysłem i ciałem,
105 Które, gdy podbił Lesbos, dla siebie wybrałem,
Przenoszące pięknnością cały ród niewieści,
A między nimi wzięta Bryzeis się mieści...
To wszystko zaraz weźmie, lecz niech się ukoi.
A jeśli nam pozwolą bogi dobyć Troi,
110 Kiedy zdobytych łupów będziem czynić działy,
Miedzią i złotem okręt wyładuje cały.
Dwanaście w nim Trojanek najpiękniejszych wsiedzie,
To jest, co najpierwszego po Helenie będzie.
Gdy nas wróconych ujrzy ojczysta kraina,
115 Za zięcia go przybieram, uczczę go jak syna,
Nie różnię go z chowanym w dostatku Orestem.
Chryzotemis, z cór pierwsza, których ojcem jestem,
Ifijanassa druga, trzecia Laodyka –
Niech wybierze, bez opłat ślub ten go potyka.
120 Owszem, ja mu dam posag. Nikt tak nie obdarzył
Swej córy, gdy jej związki małżeńskie kojarzył.
Siedm pięknych miast ode mnie wianem odziedziczy...
Otrzyma on to wszystko, lecz niech się nie sroży.
Niechaj da się ubłagać i gniew z serca złoży...«
125 »Przemożny królu! – Nestor odzywa się stary –
Wielkiej ceny przeznaczasz dla Achilla dary.
Wymieńmy zatem wodzów, którzy bez odwłoki

Do rycerza spiesznymi udadzą się kroki.
Ja powiem, byle nie był wybór mój daremny:
130 Niech Fojniks¹¹⁰ ich prowadzi, on bogom przyjemny,
Z nim Odyseusz mową, Ajas sławny dzidą
I dwaj woźni, Eurybat i Odyj, niech idą.
Dajcie wody na ręce, nakażcie milczenie,
Może się skłoni Kronid na nasze westchnienie«.
135 Mądry wybór Nestora cała rada chwali.
Zaraz woźni na ręce wody im nalali,
A puchary w kwieciste ustrojone wieńce.
Pełne wina, roznoszą między nich młodzieńce.
Gdy bogom należyte oddali ofiary
140 I sami do dna z winem spełnili puchary,
Posłowie się do swojej zabierają drogi.
110 Fojniks – opiekun i wychowawca Achillesa, przybył z nim pod Troję;
84
Nestor głosem i ręką daje im przestrogi,
Najbardziej zaś Itaki króla upomina,
Aby zmiękczył Peleja zawziętego syna.
145 Idą brzegiem, szumnymi szturmowanym wały.
I boga, co swym berłem świat ogarnia cały,
Proszą, by mogli skłonić w gniewie duch zacięty.
Wkrótce przyszli, gdzie stały Ftyjotów okręty.
Zastają zajętego graniem bohatera:
150 Odzywała się w ręku jego wdzięczna lira
(Łup ten, gdy Teby zdobył, znój jego nagrodził),
Śpiewał rycerskie dzieła, tak swe bóle słodził.
Patrokl siedząc naprzeciw nadstawuje ucha
I w milczeniu do końca jego pienia słucha.
155 Wtem posłowie wchodzą. Odyseusz na czele,
Stają przed bohaterem. Zadziwiony wiele,
Rzucił lirę i z miejsca natychmiast wyskoczył;
Wstał i Patrokl zdumiony, skoro wodzów zoczył.
»Czyli was tu potrzeba, czyli przyjaźń trudzi –
160 Rzekł ściskając ich Pelid – miłych witam ludzi.
Choć jestem zagniewany, was uważam przecie
Jako moich najdroższych przyjaciół na świecie«.
To mówiąc, do namiotu swojego wprowadza
I na krzesłach purpurą okrytych posadza.
165 Zaraz do Menojtiosa odzywa się syna:
»Największy mi dzban przynieś, nie oszczędzaj wina,
Niechaj czasza przed każdym napelniona stoi!
Przyszli do mnie najlepsi przyjaciele moi«.
Na te słowa czym prędzej Patrokl się zawinie.
170 Pelid stawia przy ogniu szerokie naczynie,
Kładzie w nie wielkie sztuki kozy i barana,
Mieści się i ćwierć wieprza, tłustością oblana.

Automedon¹¹¹ wstrzymywał mięso, Pelid siekał
I porąbane szuki na rożny nawlekał.
¹⁷⁵ Patrokl wielki podnieca ogień silnym tchnieniem,
A gdy już konającym iskrzył się płomieniem,
Solą mięso potrząsa, węgle rozpościera
I obciążone rożny na głazach opiera.
Skoro się zaś upiekło wszystko jak potrzeba,
¹⁸⁰ Z pięknych koszów wykładał Patrokl sztuki chleba;
Achilles mięso dzieli, siedząc z drugiej strony
Przeciw miejscu, gdzie siedział Odyseusz wstawiony.
Lecz i wezwanie bogów nie wyszło z pamięci:
Dla nich Patrokl pierwiastki mięsa w ogniu święci.
¹⁸⁵ Im zgotowana uczta do smaku przypadła,
A kiedy już dość mieli napoju i jadła,
Ajas ostrzegł Fojniksa; lecz Itak nie czekał,
Nalał wina i rzeczy zagaić nie zwlekał:
»Bądź szczęśliwy, Achillu! Uczty nam nie braknie,
¹¹¹ Automedon – wojownik achajski, woźnica Achillesea;
85
¹⁹⁰ I u Atryda mamy, czego serce łaknie,
I od ciebie jesteśmy przyjęci tak hojnie.
Lecz możnali się ucztą dziś bawić spokojnie?
Wielkiej, bogów kochanku, lękamy się klęski.
Jeśli nie błysnie w twojej ręce miecz zwycięski,
¹⁹⁵ Nie wiem, czy zginie flota, czyli się ocali.
Już ze sprzymierzeńcami Trojanie zuchwali
Obozem nawy nasze otaczają z bliska,
Ogień ich przed greckimi namiotami błyska;
Grożą, iż do okrętów przedrą się ich roty.
²⁰⁰ Kronid pomyślne znaki daje im przez grzmoty.
Hektor szczęściem nadęty miota się zażarcie,
A czując, że od władcy pioruna ma wsparcie,
Ni się na ludzi ni też na bogów ogląda:
Wściekły, wzejścia Jutrzenki jak najprędzej żąda,
²⁰⁵ Ażeby do ostatniej przywiózł nas żaloby;
Mówi, że z naw przepyszne pozdziera ozdoby,
Płomieniem nasze zniszczy okręty, a razem
Zdumione Greki w dymie wytępi żelazem.
Lękam się, żebym skutku tych gróźb nie obaczył
²¹⁰ I żeby nam okrutny wyrok nie przeznaczył
Daleko od ojczyzny tu zginąć pod Troją.
Wstań więc i choć nierychło, zbaw nas ręką twoją.
Uskrom zuchwałych Trojan w szalonym zapędzie;
Gdy złe już dojdzie kresu, lekarstwa nie będzie.
²¹⁵ Po zgubie ból uczujesz, lecz późna ta żalność.
Uprzedź więc dzień okropny i daj Grekom całość.
Ach! Przyjacielu, wspomnij na ojca przestrozę,

W sam dzień, gdy cię wyprawiał do Atryda w drogę:
„Synu – rzekł – jeśli zechce Hera i Pallada,
220 Ich łaska bohaterską odwagę ci nada;
Ty hamuj dumne serce i umysł niezgięty:
Lepsza ludzkość, silniejsze dobroci ponęty”...
Niech więc rozum nad serca zapałem przemaga!
Agamemnon drogimi darami cię błaga
225 I byś tylko cierpliwie wysłuchać mię raczył,
Powiem, jakie ci dary dopiero przeznaczył:
Dziesięć talentów złota, siedm trójnogów czystych,
Dwadzieścia naczyń, koni dwanaście ognistych...
Siedm dziewcząt, zaleconych przemysłem i ciałem,
230 Które, gdyś podbił Lesbos, wziął dla siebie działem,
Przenoszące pięknnością cały ród niewieści.
A między nimi wzięta Bryzeis się mieści...
To masz zaraz, jak tylko gniew twój się ukoj.
A jeśli nam pozwolą bogi dobyć Troi,
235 Kiedy zdobytych łupów będziem czynić działy.
Miedzią i złotem okręt wyładujesz cały:
Dwanaście z tobą niewiast najpiękniejszych wsiedzie,
To jest, co najpierwszego po Helenie będzie.
Gdy wrócim, coś większego masz jeszcze w ofercie:
240 Uczci cię jako syna, za zięcia przybierze.

86

Różnicy między tobą i Orestem nie ma.
Rośnie mu trzy cór pięknych, jedna Chryzotema,
Ifijanassa druga, trzecia Laodyka:
Sam wybierzesz, bez opłat ślub ten cię potyka;
245 Owszem, ojciec da posag; nikt tak nie obdarzył
Swej cór, gdy jej związki małżeńskie kojarzył.
Siedem miast zięć od niego wianem odziedziczy...
Takie skoro gniew złożysz, czyni ci ofiary.
A jeślić nienawistny król i jego dary,
250 Ulituj się nad Greki w nieszczęściu tak srogiem,
Ty sam będziesz ich zbawcą, ty będziesz ich bogiem.
Oto dzień wielkiej chwały, oto właśnie pora,
Kiedy trupem szczęśliwie położysz Hektora.
Sam się pod oręż stawia w szalonym zapale,
255 Sam pod oczy przychodzi chlubiąc się zuchwale,
„Że mu żaden z rycerzy greckich nie jest rowny».
Pelid tak odpowiedział: »Odysie szanowny!
Ja wam szczerze wyłożę czucia mojej duszy
I to powiem, od czego nic mię nie poruszy,
260 Abyście, przedsięwzięcia mojego pamiętni,
Więcej dla uszu moich nie byli natrętni:
W równej mam nienawiści z Hadem obłudnika,
W .którym chytrze odbiega serce od języka.

Otwieram więc myśl moją: i król wasz daremnie,
265 I kto z Greków rozumie, że ją zmieni we mnie.
Nie ma tu ceny męstwo, za nic krwawe znoje.
Czy kto z nieprzyjacielem ciągle toczy boje
I szuka niebezpieczeństw, czy podle tył poda,
Dla obu tu cześć jedna i jedna nagroda,
270 Jednak rycerz i gnuśnik równie legną w grobie.
Za tyle prac i znojów cóżem zebrał sobie?
Com zyskał, w każdym boju mogąc paść bez ducha?
Jak ptaszek, mając dzieci w miękkim jeszcze puchu,
Szuka żeru, o sobie dla nich nie pamięta,
275 Byleby tylko lube pożywił pisklęta:
Tak ja w nocach bezsennych ciężkiem znosił trudy,
We dnie się z walecznymi potykałem ludy,
Brodziłem ustawicznie we krwi nie znużony,
Piersi moich za wasze nadstawiając żony.
280 Dwanaście miast dobyłem z okręty mojemu,
Jedenaścim ich pieszy, zważył na tej ziemi:
Wziąłem łupy, mogłem się z bogactwem niezmiernie
Lecz wszystko Atrydowi oddawałem wiernie.
Siedząc przy flocie, z mojej pracy się nadymałem,
285 Mało rozdał, a więcej dla siebie zatrzymał...
Brankę mi wziął, mnie zdradził: próżne teraz żale,
Próżno mię szuka podejść, znam go doskonale.
Niech z wodzami, niech z tobą radzi, cny Odysie,
Jak odeprzeć te ognie, które Troja niesie.
290 Niemałych on beze mnie już dokazał rzeczy.
Mur wyniósł, rów wykopał dla Trojan odsieczy.

87

Jeszcze palami szanice nasrożył dokoła;
Przecież i tak Hektora zatrzymać nie zdoła.
Dopókim ja na czele Greków na plac chodził,
295 Hektor od murów z dala potyczki nie zwodził,
Pod bramą stał i bukiem – raz na mnie zaczekał,
Ale gdym się przybliżył, natychmiast uciekał.
Już ja na niego więcej nie jestem zawzięty.
Z pierwszą Jutrzenką spycham na morze okręty.
300 Gdy z bogami Zeusa świętym uczczę darem
I wyładuję nawy kosztownym ciężarem,
Obaczysz je, gdy zechcesz, na płynnej przestrzeni
I jak od gęstych wioseł morze się zapieni.
Jeśli Posejdon dobrą żeglugę dać raczy,
305 Ojczystą ziemię flota za trzy dni zobaczy...
I drugim Grekom radzę powrócić do domu:
Nie legnie od waszego Ilijon pogromu.
Ma Troja wojska męzne, Zeus jej obrońca;
Nigdy wy pracy waszej nie ujrzycie końca.

310 Nieścież odpowiedź wierną, jak posłom przystoi,
Że Pelid nigdy gniewu swego nie ukoi,
Że trwały w przedsięwzięciu. Przez inną więc radę
Niech oddalą od wojska i floty zagładę,
Bo na mnie polegają wcale bezrozumnie.

315 Fojniks niech tu zostanie i nocuje u mnie
Jutro na okręt ze mną wsiedzie, gdy stąd ruszę,
Lecz jeżeli sam zechce, bo go nie przymuszę«.
Skończył, a na te słowa oniemiały posły:
Zdziwiła ich odmowa i ton tak wyniosły.

320 Aż z płaczem Fojniks drżący nad okrętów losem
Przerywanym jękami zaczął mówić głosem:
»Jeżeli, Achillesie, ruszasz stąd okręty,
Nie chcesz floty ocalić i w gniewie zawzięty
Zamiast uśmierzenia się jątrzysz w sercu ranę,

325 Jakże tu sam, bez ciebie, mój synu, zostanę?
Mnie ojciec twój powierzył młode lata twoje,
Kiedy cię za Atrydem wysyłał na boje.
Nie znałeś jeszcze ani Aresowej sprawy,
Ani sztuki mówienia, z której tyle sławy.

330 Chciał więc twą niedojrzałość przeze mnie prowadzić,
Byś umiał dzielnie walczyć i rozsądnie radzić.
Synu! Nic mię od ciebie oderwać nie zdoła,
Ni choćby zetrzeć zmarszczki chciał bóg z mego czoła,
Wrócić kwitnącą młodość, jaki wtenczas byłem,

335 Gdy dla niechęci ojca Grecyję rzuciłem...
Uciekałem przez wielkie Grecyi płaszczyny,
Aż wreszcie obaczyłem Ftyjotów grunt żyzny,
I w trzody zamożysty i obfity w zboże.
Nic z Peleja przyjęciem zrównać się nie może,

340 Kochał mię, jak dla syna człowiek ma kochanie,
Gdy wpośród zbiorów ojcem na starość zostanie.
On mię bogactwy, on mię chwałą przyozdobił,
88

On dał berło i królem Dolopów mię zrobił.
A ty, czym dzisiaj jesteś, Achillesie boski,

345 To najwięcej sprawiły moje czułe troski.
Jam cię zawsze na obiad do stołu prowadził:
Pókim cię na kolanach moich nie posadził,
Nie chciałeś brać pokarmu. Jam do ust przytykał
Czaszę, jam dawał sztuczki, któreś ty połykał.

350 Częstoś na szatę pokarm rzucił z ust dziecięcych.
Przykrość w pielęgnowaniu twych lat niemowlęcych
Znosiłem w tej nadziei, że gdy bóg przeszkodził,
Ażeby się potomek z mych bioder urodził,
Ciebie, plemię Peleja, za syna przyswoję,

355 I ty przeciw nieszczęściu wesprzesz starość moję.

Uśmierz, się Achillesie! Jaki zakał szpetny,
Gdyby był niezblągany umysł tak szlachetny!
Bogowie, wyżsi od nas cnotą, stopniem, władzą,
Jednak ludziom grzeszącym ubłagać się dadzą,
360 I choć już są gotowi ciężkie zesłać kary,
Łagodzą się przez prośby, kadzidła, ofiary.
Wszakże prośby Zeusa wielkiego są plemię:
Ułomne, słabą nogą wędrują przez ziemię,
Z czołem zmarszczką pokrytym, ze spuszczoneym okiem.
365 Idą ciągle za Winą: ona silnym krokiem
Poprzedza je i szkody między ludźmi sieje;
Próśb ręką na jej rany słodki balsam leje.
Gdy przyjdą do człowieka, a ten ich usłucha,
Na jego ślub chętnego nadstawują ucha:
370 Kto je odrzuca, Zeus mści się tej pogardy,
Zsyła Winę i przez nią karze umysł hardy.
Uczcij je, Achillesie! Hołdów ci nie skąpią,
Którym i najzaciętsze umysły ustąpią.
Gdyby trwał w złości Atryd, uznać błąd swój zwlekał,
375 Gdyby darów nie dawał, innych nie przyrzekał:
Choć Greków stan okropny, nigdy bym atoli
Nie żądał, byś gniew złożył i wsparł ich w niedoli.
Dziś, gdy wiele, na przyszłość więcej jeszcze daje,
Gdy cię przez pierwszych mężów błagać nie przestaje
380 I którzy są najlepsi przyjaciele twoi,
Ni prośbą ich ni przyjściem gardzić nie przystoi.
Dotąd żal twój był słuszny, odtąd już nie będzie.
Znamy, jak dawni mieli cześć na wielkim względzie,
Zwyciężali gniew jednak i serce uporne,
385 Błagali się przez dary, przez prośby pokorne...«
»Ojczy Fojniksie! Starczy kochany od nieba –
Rzekł Achilles – mnie wcale takiej czci nie trzeba:
Kronid, pan niebios, chwałą zaszczyci mię wszędzie:
I sam, póki ożywać te piersi duch będzie
390 I póki pełen zdrowia kolanami władam,
Zachowam ją. Ty słuchaj, co ja ci przekładam:
Nie przychodź dla Atryda jęczeć tu i szlochać,
Nieprzyjaciela mego ty nie możesz kochać:
89
Miłego w tobie męża wnet bym znieawdził:
395 Kim ja się brzydzę, trzeba, byś ty się nim brzydził.
Dziel moją cześć! Odpowiedź przez tych będą mieli;
Ty zostań i na miękkiej śpij u mnie pościeli.
Skoro błyśnie Jutrzenka, za pierwszym zaraniem
Naradzim się, czy ruszyc, czy jeszcze zostaniem«.
400 To rzekłszy, Patroklowi przez oka skazanie
Zalecił dla Fojnika gotować posłanie

Chcąc, by prędzej myślały o powrocie posły.
Natenczas się odezwał tak Ajas wyniosły:
»Pójdźmy, synu Laerta, nie masz tu co bawić,
405 Żadnego skutku prośby nie są zdolne sprawić.
Na radzie wybór greckich bohaterów siedzi
I niecierpliwie czeka jego odpowiedzi.
Odnieśmy ona wiernie, jakożkolwiek smutna.
Lecz w Achillesie dusza twarda i okrutna:
410 Niezłagany! Upornie w swym gniewie się zaciął,
Gardzi czią wszystkich Greków, szacunkiem przyjaciół.
Zawzięty! Nielitosny! A wszakże zapłata
Niejednemu nagradza śmierć syna i brata;
Dawszy okupy siedzi spokojnie morderca,
415 Tamten zapał umarza zjątrzonego serca.
Ty duszę masz niezgiętą, ćmiącą twe zalety.
I o cóż ten gniew straszny? Dla jednej kobiety!
Teraz ci dajem siedem prześlicznej urody,
Niesiem dary, Achillu! Nakłoń się do zgody!
420 Szanuj wreszcie dom własny i pamiętaj o tem,
Że jak posły pod twoim jesteście namiotem:
Sama tu przyjaźń krokom naszym przewodniczy,
Nikt cię więcej nie kocha, nikt lepiej nie życzy«.
Na to Achilles: »W pierwszej cenie jesteś u mnie,
425 Lubię twoją otwartość, mówiłeś rozumnie.
Ale mi serce wzdyma ta sroga ohyda:
Taką krzywdę poniosłem przez dumę Atryda,
Jakbym był najpodlejszy na ziemi wyrzutek!
Wy idźcie i poselstwa opowiedzcie skutek...«
430 Tak rzekł; oni wracają, Odys im przywodzi.
Patrokl zaleca brankom i przytomnej młodzi
Czym prędzej dla Fojniksa zgotować posłanie:
Ścielą kobierce, płótno i skóry baranie.
Śpi starzec oczekując Jutrzenki powrotu.
435 Pelid się kładzie w głębi swojego namiotu...
Przyszły posły, witają ich wodze kolejną
Z czaszą w ręku, a między trwogą i nadzieją,
Pytają, jaki skutek ich poselstwo niesie.
Pierwszy rzekł Agamemnon: »Powiedz, Odyssesie,
440 Czy chce odeprzeć ogniem grożące Trojany,
Czyli też w swoim gniewie trwa nieubłagany?«
Zahartowan był Odys na wszystkie zdarzenia:
»Królu – rzecze – nic jego serca nie odmienia:
Zamiast by się ubłagał, nie ma w gniewie miary,
90
445 Prośby twoje odrzuca, gardzi twymi dary.
„Niech Atryd – rzekł – z innymi wodzami się trudzi,
Jakby wyrwał od zguby i flotę, i ludzi”.

Grozi, że skoro tylko pierwsze błysnie zorze,
Natychmiast zepchnie swoje okręty na morze.
450 „I drugim – przydał – Grekom radzę iść do domu:
Nie legnie od waszego Ilijon pogromu.
Ma Troja liczne wojska, Zeus jej obrońca;
Nigdy wy pracy waszej nie ujrzycie końca”.
Takie są jego słowa. Jeśli się podoba,
455 I Ajas, i dwaj woźni, ludzie mądrzy oba,
To, com powiedział, swoim potwierdzą wyrazem;
Fojniks zaś tam nocuje, za jego rozkazem.
Jutro z nim, jeśli zechce, na okręty wsiedzie,
Lecz ma wolność zupełną, musić go nie będzie».
460 Skończył, a na to rada oniemiała siedzi,
Dumnym zdziwiona tonem jego odpowiedzi;
I długi czas im smutek słowa wyrzec nie da,
Aż nareszcie mężnego słyszą Diomeda:
»Obyś był przed Achillem, królu, się nie schylał!
465 Obyś był się dla niego tak szczodrze nie wylał!
Dość już dumny, na większąś dumę dziś go wsadził.
Nie myślmy więcej o nim. Sam on będzie radził,
Czy ma płynąć, czy zostać. Lecz ujmie się broni,
Kiedy go własny zapal lub który bóg skłoni.
470 A teraz wszyscy chciejcie pójść za zdaniem mojem:
Gdyśmy się zasilili jadłem i napojem,
Bo niewiele wart rycerz, którego głód ciśnie,
Idźmy spocząć; a skoro Jutrzenka zabłyśnie,
Ustaw, królu przed flotą jazdę i piechotę,
475 A głosem i przykładem pobudzaj ochotę».
Tak rzekł wielki Diomed. Jego męska rada
Całemu zgromadzeniu do serca przypada.
Leją wino, wraz każdy do siebie pospiesza;
Kładą się, sen ich prace i troski zawiesza.
91

Księga X

Pieśń o Dolonie

Inni wodzowie, liczne sprawujący ludy,
W słodkim spoczynku dzień utopili trudy.
Sam Atryd, co powszechny trzymał rząd nad Greci,
Tysiączne ważąc myśli, nie zamknął powieki...
5 Gdy na obóz trojański rzuci oczy drżące,
Trwożą go zapalonych płomieni tysiące,
Przeraża głos piszczałek i mężów wołanie.
Lecz patrząc, w jakim flota, w jakim wojsko stanie,
Targa włosy z rozpaczy, władcy gromu wzywa,
10 A jęk po jęku z piersi gwałtem się wyrывa.
Kiedy się tak myślami dręczącymi trudzi,

Wziął przed się pójść do starca, najmędrszego z ludzi,
By z nim wspólnie ułożył pożyteczną radę
I wiszącą nad wojskiem oddalił zagładę.
15 Wstaje prędko, na członki szatę wdziac pospiesza,
Wiąże sandał, na barkach lwiał skórę zawiesza
Barwy płowej (od ramion do kostek mu spada),
Nareszcie bierze oszczep, którym dzielnie włada.
Równie od Menelaja oczu sen daleki,
20 Równa trwoga w umyśle. Drżał, ażeby Greki,
Co dla niego, bój niosąc, wielkie przeszły wody,
Smutnie pod trojańskimi nie poległy grody.
Wziął swój oszczep, na głowę z miedzi szyszak włożył,
Pantery cętkowaną skórą grzbiet nasrożył
25 I biegł obudzić brata, który wyniesiony
Berłem nad wszystkich wodzów, jak bóstwo był czczony...
Agamemnon, gdy brata przy sobie obaczy,
Ten swoje troski zaraz w tych słowach tłumaczy:
»Dlaczego się uzbrajasz, jakie masz układy?
30 Chcesz-li kogo do Trojan wysłać na zwiady?
Ale ja bardzo wątpię, aby w tej potrzebie
Chciał kto przyjąć tak trudną powinność na siebie:
Pójść między nieprzyjaciół samemu i w nocy,
Jakiej trzeba śmiałości! Jakiej w duszy mocy!«
35 »Rady chytrej potrzeba – rzekł król – bracie luby,
Jak by wojsko i flotę zachować od zguby.
Kronid się zmienił, prośby nasze są daremne,
Hektora mu dziś tylko ofiary przyjemne.
Największych bohaterów on dziś chwałę zmazał,
40 Żaden rycerz w dniu jednym tyle nie dokazał...
Orężem jego wzięwszy klęskę tak ogromną,
Rozumiem, że jej nigdy Grecy nie zapomną.
Bież, przywołaj Ajasa z królem Krety siwym,
Ja do Nestora krokiem pospieszę skwapliwym,
45 Ażeby poszedł ze mną, gdzie są nasze straże:
Najlepiej usłuchają, gdy starzec rozkaże.

92

Syn jego tam przywodzi. Najwięcej zlecona
Straż obozu na niego i na Meryjona«.
A Menelaj się pyta, by uniknąć błędu:
50 »Powiedz mi, ze krwi bracie, a królu z urzędu,
Czy na miejscu przy strażach mam na ciebie czekać,
Czy dawszy im rozkazy, powrotu nie zwlekać?«
Król na to: »Zostać, owszem, każe myśl ostrożna:
W takich ciemnościach łatwo pominąć się można.
55 Przez tyle dróg w obozie nietrudne zbłądzenie.
Gdziekolwiek pójdziesz, głośnie zalecaj baczenie...
Czuwajmy, zagrzewajmy, bo chciał wyrok boski

Skazać nas od kolebki na prace i troski.«
Tak rozkazawszy bratu, sam czym prędzej zmierza
60 Do Nestora, czulego narodu pasterza.
Obok namiotu w łożu miękkim śpi spokojny.
Tuż przy nim cały jego był porządek zbrojny:
Dwie dzidy, puklerz, szyszak z rycerskim też pasem.
Ten brał, gdy niestrwożony Aresa hałasem
65 Prowadził szyki starzec na okrutne boje
I ciężkie znosił prace mimo lata swoje.
Przebudza się król Pylów, sen opada z powiek,
Pyta, na łokciu wsparty: »Coś ty jest za człowiek,
Co w nocy po obozie błędne stawiasz kroki,
70 Wtenczas, gdy oczy wszystkich ujął sen głęboki?
Czy z straży kogo szukasz? Czyli z towarzyszy?
Powiedz! Lecz do mnie, wara! Nie zbliżaj się w ciszy!«
»O Nestorze! – król mówi. – Ty Greków nadzieja,
Oto nieszczęśliwego syna masz Atreja,
75 Którego, póki ciągną Mojry życia przędzę,
Więcej nad wszystkich Zeus przeznaczył na nędzę.
Błąkam się, sen mi słodki nie zamknie powieki,
Trwożą mię srogie kłęski wiszące nad Greki,
Upadam na umyśle, drży mi w piersiach serce,
80 Gaśnie we mnie nadzieja w ostatniej iskieierce.
Przeto, jeśli co myślisz, wszak sen cię nie mroczy,
Pójdźmy na miejsce straży i na własne oczy
Zobaczmy, czy pod pracą i snem nie uległa:
Tak bezpieczeństwa wszystkich bardzo by źle strzegła.
85 Nieprzyjaciel jest blisko. Nie wiemy, czy nocą
Nie przemyśla nas podejść za cieni pomocą«.
A na to król sędziwy Pylów odpowiada:
»Nie lękaj się, by Zeus, co piorunem włada,
Wszystkie myśli Hektora do skutku przywodził...
90 Idę chętnie za tobą, niech wstaną i drudzy,
Diomed i Odyseusz, Aresowi słudzy,
I prędki Oileid i Meges waleczny.
Jak by ten bieg uczynił dla nas pożyteczny,
Co by się do stanowisk odległych potrudził
95 I tam Idomeneja z Ajasem obudził!...«
Bierze szatę, na stopy sandały przyciąga,
Z purpury płaszcz dwoisty srebrną haftką sprząga,
93
Którym starzec wygodnie całe ciało kryje:
Miękką wełną krętymi kędziory się wije.
100 A kiedy już uzbroił rękę długą dzidą,
Oba z Agamemnonem wzdłuż okrętów idą.
Na mądrego Odysa Pylów mówca krzyknął:
Czujne rycerza ucho zaraz głos przeniknął,

Wybiega i takimi pyta ich słowami:
105 »Czemu w noc po obozie błąkacie się sami?
Jakie niebezpieczeństwo do tego przymusza?«
A król: »Niech cię to, wodzu, na nas nie obrusza,
Że ci nie pozwalamy spoczywać do woli.
Ach! Lękamy się dzisiaj najsroźszej niedoli!
110 Śpiesz, obudzimy drugich. Spólna skaże rada,
Czy nam wojować, czyli uciekać wypada«.
Rzekł; Odyseusz na chwilę do namiotu skoczył,
Wziął tarczę i za nimi udać się nie zwłoczył.
Przyszli do Diomeda. Ten, w zbrojnej odzieży,
115 Pod niebem przy namiocie rozciągniony leży.
Obok snu używają mężne wojownicy:
Głowy na tarczach wsparte; w ziemię wbite piki
Blask na kształt błyskawicy rzucają do góry.
Pod sobą wódz posłanie miał z wołowej skóry,
120 A przepyszny kobierzec rozpostarł pod głową.
Trącił go lekko Nestor i tą zagrzał mową:
»Wstań! Wstań, Tydeja synu! Wcale nie przystoi,
Że gdy my czujem, ciebie jednego sen poi.
Nie razi cię z pagórka wrzask nieprzyjaciela?
125 Ach! Zbyt mała go przerwa od floty oddziela!«
Nagle bohater ze snu twardego się zrywa,
Wstaje i do Nestora prędko się odzywa:
»Niezmordowany starcze, ciebie nic nie strudzi!
Alboż to między Greki nie masz młodszych ludzi
130 Dla przywołania wodzów? Lecz w żadnym sposobie
Nie można cię przymusić, abyś wytchnął sobie«.
»Prawdę mówisz – rzekł Nestor – zacny przyjacielu!
Nie braknie mi na synach i na ludziach wielu,
Którzy by dla zwołania przeszli stanowiska;
135 Lecz najsroźsza potrzeba dzisiaj nas przyciska,
Rzecz nasza zawieszona jak na ostrzu stali:
Ta chwila albo zgubi, albo nas ocali.
Jeśli mój wiek szanujesz, który się tak chyli,
Bieź, by tu Meges z prędkim Ajasem przybyli«.
140 Wraz Diomed lwią skórę na barkach zawiesza,
Bierze oszczep i budzić tych wodzów pospiesza.
W krótkiej ich do Nestora przyprowadził chwili,
Gdy się na miejscu straży wszyscy zgromadzili,
Widzą, jak pilnie czuwa. Błyszczą się od miedzi,
145 Każdy rycerz na swoim stanowisku siedzi.
A jako psy, co wiernie ludziom towarzyszą,
Czujnie pilnują owiec, i skoro posłyszają,
Że lew z gór poruszony wyskakuje z lasu,

150 Od psów i od pasterzy spoczynek daleki:
Ten sen mężni rycerze spędziwszy z powieki,
Patrzają na obóz Trojan, czujnymi podsłuchy
Uważając najmniejsze nieprzyjaciół ruchy.
Ta baczność ich w Nestorze wielka radość nieci,
155 Zachęca ich tym słowem: »Tak czuwajcie, dzieci!
Precz sen! Waszej gnuśności to byłoby zyskiem,
Iżbyśmy nieprzyjaciół zostali igrzyskiem«.
To mówiąc rów przeskoczył, a za jego ślady
Wszyscy wodzowie Greków zwołani do rady:
160 Nestora syn za nimi i Meryjon przyśli,
Bo ich uczestnikami chcieli mieć swych myśli.
A kiedy przeskoczyli za rowy spadziste,
Tam usiedli, gdzie miejsce od krwi było czyste,
Gdzie się wstrzymała ręka Hektora zaciekła,
165 Gdy noc przychylna ziemię swym cieniem powlekła.
Myślą, każdy z kolei swe zdanie odkrywa,
Aż mądry między nimi Nestor się odzywa:
»Czyliż się między nami taki mąż nie znajdzie,
Który, w swym ufny męstwie, między Trojan zajdzie?
170 Może kogo z Hektora schwyci towarzyszy,
Może ich mowy przejmie i rady usłyszysz:
Czy ściśle w oblężeniu flotę trzymać mają,
Czy po zwycięstwie wrócić do miasta żądają.
Kto by to mógł wysledzić i przyjść do nas cały,
175 Jakiej że w oczach świata dostąpiłby chwały!
I w nagrodę takiego śmiałego uczynku
Jakiego by nie dostał od nas upominku!...«
Na te słowa ucichło całe zgromadzenie,
Dopiero przerwał śmiały Diomed milczenie:
180 »Nestorze! Mimo trudność, mimo czujne straże,
Mój umysł mi do Trojan obozu iść każe.
Ale gdyby chciał ze mną pójść który z rycerzy,
Serce me więcej swojej śmiałości zawierzy.
Kiedy dwóch idzie, nic ich uwagi nie zmniejszy:
185 Co ten chybi, ten widzi. Sam człek, najbystrzejszy,
Nigdy tyle baczności, tyle oka nie da«.
Wielu chce przedsięwzięcie dzielić Diomeda:
Chcą Ajasy, w obydwu chęć zarówno skora,
Chce Meryjon, chce bardzo syn mężny Nestora.
190 Menelaj tej wyprawy godnym się rozumie,
I Odyseusz, co pracy unikać nie umie,
Mówi, że do obozu Trojan się dostanie.
Wtedy król Agamemnon otwiera swe zdanie:
»Tydejdo! Wieczne w sercu mam dla ciebie długi.
195 Za towarzysza sobie tak ważnej usługi
Wybierz najmężniejszego z tylu mężnych rzędu.

Lecz proszę, nie miej tutaj niewczesnego względu
Na krew, na stopień władzy i na dostojęństwo:
Kto lepszy, nie kto wyższy, niech ten ma pierwszeństwo[^]
95

200 Mówił trwożny, by nie czcil stopnia w jego bracie.
»Gdy wybór towarzysza przy mnie zostawiacie,
Z którym tak niebezpieczną mam odprawić drogę –
Rzekł Tydejd – jakże minąć Odyseusza mogę?
W największych on trudnościach swoim sercem włada,
205 Nic go nigdy nie zmiesza, kocha go Pallada.
Przezorną roztropnością jego prowadzeni,
Potrafić wyjść bez szwanku i z samych płomieni«.
A na to mu Odyseusz rzekł niespracowany:
»Przyjacielu! Oszczędzaj pochwał i nagany,
210 Mówisz wśród ludzi, którzy sądzić nas umieją.
Już zbliża się Jutrzenka, już gwiazdy blednieją,
Dwie części nocy uszło a cień się przesila,
I sprzyjająca dla nas niedługa jest chwila...«
Uzbroiwszy się, pierwsze zostawują wodze,
215 A sami pospieszają w przedsięwziętej drodze.
Pallada dla nich czapłę zsyła przewodnikiem.
Nie widzą jej w ciemnościach, ale za jej krzykiem,
Słyszac go po prawicy, kierują swe ślady.
Ucieszony Odyseusz tak wzywa Pallady:
220 »Słuchaj mię, córo gromy niosącego pana!
Twoja pomoc we wszystkich pracach mi doznana,
Wiem ja, że mi za każdym towarzyszysz krokiem,
Racz więc i dziś łaskawym na mnie spojrzeć okiem!
Niech zdrowo nas wróconych Achaje obaczą,
225 A Trojanie naszego czynu długo płaczą!«
Znowu Tydejd z kolei tę modlitwę czyni:
»Wielka córo Zeusa, przemożna bogini,
Tak chciej wspomagać syna, jakeś ojca wsparła!
Gdy przy Azopie grecka broń się rozpostarła.
230 Tydeja wojsko do Teb wybrało za postą;
Mowa jego Kadmejom słodki pokój niosła.
Lecz z twej łaski, gdy ludu wolę wytłumaczył,
Niepojętymi dziwy swój powrót oznaczył.
Niechże i ja pomocną mam twoją prawicę:
235 Poświęcę ci w ofierze roczną jałowicę.
Jeszcze jarzmem nie tkniętą, nad to w kruszec drogi
Świeżo wyrastające obwiodę jej rogi«.
Nadaremnie wezwali Pallady pomocy.
Jak srogie lwy, pokryte czarnym cieniem nocy,
240 Idą przez krwi strumienie dwa waleczne męże,
Przez rzeź, przez trupów stopy i mnogie oręża.
I Hektor sobie pracy nie umiał oszczędzać,

Nie dał na spaniu nocy Trojanom przepędzać,
Lecz pierwszych zgromadziwszy rycerzów do rady,
245 Wynurzył im głębokie swej głowy układy:
»Kto mi wykonać gotów, co myśl moja poda?
Za tę przysługę wielka czeka go nagroda;
Prócz chwały, którą ściągnie na niego czyn taki,
Wóz mu dam najpiękniejszy, najlepsze rumaki,
250 Jakie mają w obozie swym nieprzyjaciele.
96

Ale tego wyciągam po nim, aby śmieie
Poszedł do floty greckiej. Tam się mu pokaże,
Czyli, jak dotąd, pilne odprawują straże,
Czy naszą bronią starci, pracy się wyrzekli
255 I tylko myślą o tym, by zręcznie uciekli?«
Na to umilkli wszyscy. Był między Trojany
Syn woźnego Eumeda, rycerz Dolon zwany.
Ten i w złocie, i w miedzi wielkie liczył zbiory;
Z wyglądu niepoczesny, ale w nogach skory;
260 Pięć otoczony siostry, sam był jedynakiem.
On się między Trojany okazał junakiem:
»Hektorze! Tyle czuję rycerskiej ochoty,
Że do naw pójdę śledzić Achajów obroty.
Wznies berło, wezwij boga, co piorunem grozi,
265 Że świetny wóz, na którym Achilles się wozi,
I pyszne jego konie otrzymam w nagrodę.
Ja zaręczam, że twoich myśli nie zawiodę:
Będę w obozie, będę w Atrydy okręcie,
Tam usłyszę radzących wodzów przedsięwzięcie,
270 Czy chcą, aby lud walczył, czy żeby uciekał.«
Hektor żądanej zrobić przysięgi nie zwlekał:
»Niechaj mi władca gromu, Zeus, świadkiem będzie:
Nikt inny na te konie, na ten wóz nie wsiędzie!
Twoja zawsze ta zdobycz, od wielu pragniona.«
275 Tak rzekł i krzywo przysiągł, lecz zagrzał Dolona.
Zaraz wziął łuk i kołczan z strzałami na bary,
Na szerokich ramionach wilk mu wisi szary,
Na głowie ma ze skóry tchórzowej przyłbicę,
A oszczepem stalowym uzbroił prawicę.
280 Pospiesza ku okrętom, lecz wyrok przeznaczył,
By Hektora z żadaną wieścią nie obaczył.
Wnet daleko od mężów i koni odbiega,
Dąży, a wtem go bystry Odyseusz postrzega
I wraz do towarzysza tak rzecze: »Tydydzie!
285 Pewnie ten mąż z obozu trojańskiego idzie.
Albo do floty naszej dostać się on życzy,
Albo się też wyprawił dla zdarcia zdobyczy
Niechaj nas minie! Biegiem nie zdoła się schronić.

Schwytamy go: a jeśli nie można dogonić,
290 Z długim oszczepem w ręku pędź go na okręty,
Tak mu do miasta powrót zostanie przeciętym
Zeszli z drogi, w zabitych ukryli się kupie;
On szedł nic nie zważając i minął ich głupie,
Ale kiedy już od nich był przeciąg tak długi,
295 Ile wołów uprzedzą muły ciągnąc pługi,
Których siła od tamtych sporzej ziemię kraje –
Wybiegają, a na ten łoskot Dolon staje.
Mniemał, że kto z rozkazu wodza za nim gonił,
By go cofnął i próżnej drogi mu ochronił.
300 Lecz gdy był na rzut dzidy albo jeszcze bliżej,
Poznaje nieprzyjaciół, a zatem najchyżej
97

Zaczął uciekać; za nim bohaterzy w tropy.
Jako biegle w myślistwie psy szybkimi stopy,
Ostrząc kły, pędzą same lub zająca w lesie,
305 Zwierz krzyczy, a bieg bystry przed nimi go niesie,
Tak Dolona przeciąwszy do swoich cofnięcie,
Odyseusz i Diomed ścigają zawzięcie.
Już bliski naw, już ledwie między straż nie wpada;
Natenczas Diomeda życzliwa Pallada
310 Nową ożywia siłą, by nikt się nie szczycił,
Że mu pierwszy cios zadał, a on drugi chwycił.
Więc bieżąc z wymierzonym pociskiem, tak rzecze:
»Lub stań, lub cię oszczepem doścignę, człowiecze!
Bo nie jesteś od śmierci wybiegać się zdolny!«
315 Natychmiast rzucił pocisk. Ten, chęciom powolny,
Śmiertelnym Trojanina razem nie przenika,
Lecz mu ramię ociera i w ziemi utyka.
Stanął Dolon, drżał, szczękał zębami wybladły,
A wtem też uziajane wodze go dopadły
320 I schwyciły nędznika. Ten rzekł rozplakany:
»Chciejcie oszczędzić życia, włóżcie mi kajdany!
Za wolność moją drogi okup dla was będzie.
Mam złoto, miedź i różne w żelazie narzędzie;
Nieskończonymi dary ojciec was nagrodzi,
325 Gdy się dowie, że żyję u achajskich łodzi.«
A na to mu podstępny Itak odpowiada:
»Ufaj, niechaj ci w serce śmierci strach nie pada,
Jeśli szczerzy przeciwko prawdzie nic nie zgrzeszysz,
Po co w noc rzucasz obóz i do floty śpieszysz?..
330 »Hektor – rzekł, a drży cały i w nogach się chwieje –
Namówił niechętnego przez wielkie nadzieje,
Przyrzekając dać konie i wóz pyszny z miedzi,
Na którym niezwalczony syn Peleja siedzi,
Żebym w nocy do floty poszedł, tego żądał,

335 I tam wszystko własnymi oczami oglądał.
A potem jemu doniósł, jak się rzecz pokaże:
Czyli z zwykłą pilnością odbywacie straże,
Czyście też, starci od nas, pracy się wyrzekli
I o tym przemyślcie, jak byście uciekli?«
340 A Odyseusz z uśmiechem: »Dobrześ sobie życzył
Pragnąc, abyś Achilla rumaki dziedziczył:
Lecz nimi rządzić ramię człowieka niezdolne,
Pana tylko swojego ręce są powolne,
Co z łona nieśmiertelnej matki życie bierze.
345 Ty mów i na pytania odpowiadaj szczerze:
Gdyś tu szedł, w której Hektor znajdował się stronie?
Gdzie jego straszny oręż? Gdzie są dzielne konie?
Jak straże Trojan stoją? Gdzie są ich namioty?
Jakie są rady? Jakie dalsze ich obroty?
350 Czy w ścisłym oblężeniu flotę trzymać mają?
Czy po zwycięstwie wrócić do miasta żądają?«
»Przełożę ci dokładnie – Dolon odpowiada –
98

Hektor i najprzedniejszych wodzów Troi rada
Od hałasu daleko, przy nagrobku Ila¹¹²
355 Na różne się wojenne przemysły wysila.
Co do straży, rycerzu, tycheśmy nie dali,
Żebyśmy od podejścia mogli zostać cali.
Trojanie, gdyż ich twarda potrzeba przyciska,
Czuwają tam, gdzie widzisz błyszczące ogniska,
360 I ciągle sobie hasło podają młodzieńcy.
Lecz z dalekich ściągnięni krain sprzymierzeńcy
Śpią spokojnie, na Trojan całą baczność zdają,
Bo blisko siebie dzieci ani żon nie mają...
Jeśli przedrzeć się do nas jest wasze żądanie,
365 Oto na boku Traki z zastępy świeżymi:
Syn Ejoneja, Rezus, ich król, między nimi.
Widziałem jego konie: niedościgłym biegiem
Z wiatry się porównają, białością ze śniegiem.
Złotem i srebrem świetny jego wóz się toczy,
370 Na oręża bogactwo durnieją się oczy;
Nic zbliżyć się nie może do kształtu tej zbroi:
O! Nie ludziom, lecz bogom nosić ją przystoi!
Prowadźcie mię do floty lub włóżcie kajdany,
Tu waszego powrotu doczekam związany.
375 Wkrótce się przekonacie, czym prawdę przelamał;
Lecz nie, sami ujrzycie, żem w niczym nie skłamał«.
A Diomed, zwróciwszy na niego wzrok srogi:
»Chociaż nam dałeś ważne, Dolonie, przestrogi,
Skoroś wpadł w ręce nasze, nic cię nie ocali.
380 Gdybyśmy cię puścili lub za okup dali,

Znowu do floty przyjdiesz na zwiady zdradzieckie
Albo w otwartej walce bić zastępy greckie.
Ale jeżeli stracisz mym oszczepem życie,
Nie będziesz Grekom szkodził ni jawnie, ni skrycie».
385 Rzekł; on sięga pod brodę i o życie prosi:
Zaś Diomed miecz ostry do góry podnosi:
Ciął go w szyję, na piasek z karku spadła głowa,
Zaczęte jeszcze w ustach domawiając słowa.
Zwycięzcy z zabitego łup Dolona biorą,
390 Oszczep długi z przyłbicą, z łukiem, z wilczą skórą.
Te Odyseusz na rękę do góry podnosi,
Poświęca je Palladzie i o wsparcie prosi:
»Przyjmij ten łup, bogini, raduj się w tym darze!
Twoje nad wszystkich bogów przenosim ołtarze.
395 Kieruj więc nasze kroki, daj, byśmy się cali
Do koni i do trackich namiotów dostali!«
Skończył, łupy na drzewie zawiesił wysoko,
Których ażeby mogło w nocy dostrzec oko
I aby w ich szukaniu, gdy wróci, nie zboczył,
400 Trzcina i złamanymi gałęzmi otoczył.
Idą wodze po zbroi, we krwi czarnej brodzą,
112 nagrobek Ila – znajdował się między Troją a obozem;
99

Aż nareszcie do trackich zastępów przychodzą.
Spały długą podróżą zmordowane męże,
Przy nich leżą w troistym porządku oręże,
405 Blisko tych są przy każdym jarzmie dwa rumaki;
W środku spoczywa Rezus między swymi Traki.
Naprzeciw stoją konie śnieżyste za wozem,
Przywiązane do niego świecącym powrozem.
Ujrzawszy je Odyseusz Tydejdę ostrzega:
410 »Oto mąż, oto konie sławione od szpiega.
Użyj tu, przyjacielu, męstwa i czyn śmiało,
Bo próżnować z orężem w rękę nie przystało.
Odwiąż konie lub jeśli chcesz, ty dobądź broni,
Ty bij, ja nie zapomnę uprowadzić koni«.
415 Rzekł, Pallada śmiałością nową serce grzeje.
Zatem na wszystkie strony rzeź okrutną sieje:
Co razy wzięli, z piersi ciągną jęk głęboki,
Ziemia się od płynącej czerwieni posoki.
Jak lew, na nie strzeżone gdy owce napada,
420 Straszliwą klęskę trzodzie opuszczonej zada:
Tak zaciekły Diomed rzeź w obozie szerzy
I bez życia zostawia dwunastu rycerzy.
Trupy ciągnie Odyseusz i składa na stronie,
Przezorny, aby do krwi nieprzywykłe konie
425 Szkodliwą nie zostały przerażone trwogą,

Tyle skrwawionych trupów tłoczący pod nogą.
Na koniec się do Reza namiotu przedziera
I życie trzynastemu królowi odbiera.
Jakby sen nieszczęśliwy w oczach jego staje;
430 Trak jęczy konający i ducha oddaje.
Konie zaś uprowadza Odyseusz z obozu
I łukiem je potraça, bo zapomniał z wozu
Wziąć z sobą bicz królewski, bicz kształtny i złoty.
Daje znak, by już krwawej poprzestać roboty.
435 Lecz Tydejd, w miejscu stojąc, waży się na dwoje:
Czyli wóz, w którym były pyszne króla zbroje,
Unieść i nadzwyczajnym czynem się ozdobić,
Czyli też jeszcze więcej śpiących Traków pobić.
Kiedy się tak namyśla, Pallada przybiegła
440 I kochanego sobie rycerza ostrzegła:
»Pamiętaj o powrocie, nie chciej dłużej czekać,
By ci nie przyszło potem haniebnie uciekać.
Może wkrótce obudzić Trojan z bogów który«.
To rzekła, on zrozumiał głos Zeusa córę.
445 Wsiadł na konia, na drugim siedzi król Itaki.
Uderza łukiem, lecą ku flocie rumaki...
Gdy stanęli na miejscu, gdzie był szpieg zabity,
Wstrzymuje konie Itak, a trup znakomity
Podjąwszy Tydejd, w rękę towarzysza składa.
450 Sam na powrót na konia ognistego wsiada.
Gęstych nie szczędzą razów, lecą zadyszali,
Pragnąc, by się czym prędzej do floty dostali.
100
Pierwszy Nestor ich tętent słyszy i tak powie:
»Przyjaciele, przemożni Argejów królowie,
455 Prawda-li? Czy się mylę? Lecz cóż wyrzec broni:
Tętent bystro lecących uderza mię koni,
Obyć (niech tej pociechy nieba nam użyczą!)
Itak, Tydejd wrócili z tak piękną zdobyczą!
Ale mi smutne staje przecucie na myśli,
460 By w tłumie nieprzyjaciół, na zgubę nie przyśli«.
Nie skończył Nestor, oni już są między rzeszą.
Zsiedli z koni, wodzowie niezmiernie się cieszą,
Ten słodko do nich mówi, ten za ręce chwyta,
Pierwszy Nestor ciekawy w tych słowach się pyta:
465 »Odyseusie! Opowiedz rzeczy niepojęte!
Skąd te konie? Czy z Trojan obozu są wzięte?
Czy was nimi obdarzył który bóg obrońca?
Prawdziwie są tak świetne, jak promienie słońca.
Zawsze walczę z Trojany. Choć spadły na sile,
470 Choć stary, nikt nie powie, bym zostawał w tyle,
A nigdy jeszcze koni takich nie obaczył;

Pewnie kto z bogów nimi was obdarzyć raczył.
Obu was kocha Zeus, co piorunem włada,
Obu was łaską ciągłą zaszczyca Pallada«.
475 A Odyseusz roztropny: »Mężu znakomity,
Co twą mądrością greckie pomnażasz zaszczyty!
I lepsze nadać konie, cóż bogom przeszkadza?
Wszak wiemy, że ich żadnych granic nie ma władza.
Te konie tu przybyły świeżo z Traków strony:
480 Reza, króla ich, zabił Tydejd niezwalczony,
Przy nim dwunastu mężów: wszyscy pierwsze wodze;
Trzynastegośmy szpiega zabili na drodze.
Skrycie śpieszył do naszych okrętów na zwiady,
Z Hektora i przedniejszych Troi wodzów rady«.
485 Rzekł i świsnął na konie; zaraz rów przesadzą.
Idzie, za nim weseli Grecy się gromadzą
I wszyscy do namiotu Diomeda dążą.
Tam u żłobu na lejcach trackie konie wiążą,
Gdzie obrok jadły jego rumaki ogniste.
490 Odyseusz chwałę swej świadectwo wieczyste,
Póki Palladzie winnej ofiary nie zrobi,
Zawiesza łup Dolona i nim okręt zdobi.
Nurza się w morzu: ciało liże woda modra,
Spędza pot, który oblał szyję, nogi, biodra;
495 Z morza do łaźni idą, a po tej kąpieli
Na członki zmordowane oliwę wyleli.
Biorą pokarm, pragnienie słodkim winem gaszą
I oba, z napełnioną w ręku stojąc czasą,
Palladzie, że ich świetnym zaszczyciła czynem,
500 Wylewanym na ziemię hołd oddają winem.

101

Księga XI

Przewagi Agamemnona

Piękna Jutrzenka z łoża Tytona¹¹³ się budzi
Niosąc żądane światło dla bogów i ludzi,
Gdy Zeus do naw greckich śle sprawczynię jęku,
Niezgodę¹¹⁴, bojów hasło trzymającą w ręku.
5 Staje wpośród obozu na Odysa łodzi,
Skąd łatwo do dwu floty końców głos dochodzi,
Gdzie Ajas i gdzie Pelid stoi niezwalczony;
Ci swym ludem zajęli dwie ostatnie strony,
Zaufawszy i męstwu, i barkom niezłomnym.
10 Skoro bogini głosem ryknęła ogromnym,
Zaraz się Aresowy ogień w piersiach pali,
Pragną, by jak najprędzej krwi zakosztowali...
Woła król, by do broni mieli się rycerze,
I sam razem na ramię świetną zbroję bierze.

15 Kształtny obuw na nodze srebrną haftką sprząga,

Na piersi kirys cudnie wyrobiony wciąga,

Dar Kinyra, przyjaźni wspólnej zakład miły;

Bo gdy nawet aż w Cyprze wieści rozgłosiły,

Że Grecy na okrętach niosą bój pod Troję,

20 Tym on darem królowi okazał chęć swoje:

Dwadzieścia pasów sztuczna w nim dała robota

Z cyny, dziesięć ze stali, dwanaście ze złota;

Trzy modre widać węże po obydwu bokach,

Tak się one wydają, jak tęcza w obłokach,

25 Znak pamiętny dla ludzi na niebie wryty.

Przypasuje miecz, gwoździ złotymi nabity;

Pochwy go srebrne kryją, ze złota pleciona,

Tasma, miecz trzymająca, obwodzi ramiona.

Całe kryjący ciało bierze puklerz tęgi,

30 Pyszna go miedź otacza dziesięcią okręgi;

Z śnieżnej go cyny garbów dwadzieścia wydyma,

A jeden z czarnej stali, który środek trzyma.

Krwawym wzrokiem błyszcząca, twarzą groźna srogą

Stoi w środku Gorgona¹¹⁵ z Popłochem i Trwogą¹¹⁶.

¹¹³ Tyton – mąż pięknej Eos (rózanopalcej Jutrzenki), na jej prośbę bogowie obdarzyli go

nieśmiertelnością; Eos zapomniała jednak poprosić o wieczną młodość dla niego, kiedy

więc się zestarzał, Zeus zamienił go w świerszcza;

¹¹⁴ Niezgoda – Eris, patrz przypis do w. 326, ks. IV;

¹¹⁵ Gorgony – potworne istoty budzące grozę swym wyglądem; miały skrzydła, szpony, długie

straszne zęby, a zamiast włosów wijące się węże; każdy, kto na nie spojrzał, zamieniał

się w kamień; Gorgona była Meduzą, którą zabił Perseusz, aby uratować Andromedę

przed smokiem (smok spojrzał w twarz Meduzy i zamienił się w kamień); głowę Meduzy

Atena umieściła na swojej tarczy (por. w. 416, ks. II i przypis);

¹¹⁶ Popłoch i Trwoga – uosobienia bogów Dejmosa i Fobosa (bóstw strachu i lęku);

102

35 Tam, gdzie do tarczy rzemień przywiązany srebrzysty,

Uderza zatrwożone oczy smok modrzysty:

Trzy w nim głowy skrzywione jedna rodzi szyja,

A przeciągną swą postać w wielkie koła zwija.

Nareszcie głowę świetnym szyszakiem przykrywa,

40 Na którym czub poczwórny, strasznie grożąc, pływa;

I ostre, w miedź okute, dwa bierze oszczepy,

Blask z nich idzie wysoko aż pod nieba sklepy.

W tak okazałej zbroi króla widzieć rada,

Czci go, wydając łoskot, Hera i Pallada...

45 Na pagórku Trojany zbroje przywdziewały,

Wodzem ich wielki Hektor i Polidam śmiały...

Hektor z ogromną tarczą śmiałym stąpa krokiem.

Jak odziany posępnym Syryjusz obłokiem,

Raz krwawym błysnie światłem, drugi raz się skryje:

50 Tak Hektor, miecz na greckie zaostrzając szyje,

Już w pierwszych widzian rzędach, już w ostatnie leci,
A miedź na nim jak groźna błyskawica świeci.
Jak żniwarze na polu możnego dziedzica,
Gdzie mu się zrodził jęczmień lub piękna pszenica,
55 Tną naprzeciwko siebie, gęste lecą kłosy:
Tak Trojanie i Grecy przez okrutne ciosy,
Niepomni o ucieczce, jak wilcy zażarci,
Biją się, w srogim boju zarówno uparci.
Patrzac na to Niezgoda krwawe oczy pasła,
60 Sama bojom przytomna dawała im hasła;
Insze bogi spokojnie w Olimpie siedziały,
Gdzie każdy z nich dla siebie ma pałac wspaniały...
Póki się dzień przy świetle Jutrzenki rozwijał,
Nawzajem lud srogimi ciosy się zabijał,
65 Z obu stron równa strata; ale w tej godzinie,
Gdy drwalnik obiad sobie gotuje w dolinie,
Gdy zemdlon pracą czuje swe siły na schyłku,
A wewnątrz ckliwie lechce żądanie posiłku –
Grecy, bojowej sobie dodając ochoty
70 I całą moc wywarłszy, łamią Trojan roty.
Najpierwszy Agamemnon na czoło wyskoczył
I we krwi Bianora wodza oszczep zboczył;
Tuż zaraz Oileja zabił, rządcę koni.
Rzucił się z wozu rycerz i z oszczepem w dłoni
75 Stanął przeciw zwycięzcy, lecz się nie ocalił:
Silnym go razem dzidy król Myken obalił
Uderzył nią w przyłbice: trzasła miedź, kość pękła,
Mózg wyprysnął, padł rycerz, ziemia pod nim jęka...
Tych rzuca, gdzie najbardziej roty Ares miesza,
80 Śmiało na czele mężnych Achajów pospiesza.
Piechotni piesze wałą pierzchających szyki,
Wozy walczą na wozy z strasznymi okrzyki,
Rumaki piasek miecą twardymi kopyty,
Tuman gęsty się wznosi pod sklep gwiazdolity,
85 A król mężów, gdy wojsko Dardanów truchleje,
103
Ściga, swoich zapala i rzeź srogą sieje.
Jako gdy się zajadły pożar zajmie w lesie,
Gdzie szalony wiatr chmurę ognistą zanieśie,
Upadają gałęzie, nikną pnie z korzeniem:
90 Tak też pod niezwalczonym Atryda ramieniem
Spadają Trojan głowy, trupy ziemię kryją,
Konie z próżnymi wozy, pyszną kręcąc szyją,
Biegną, nie czując znanej powoźników ręki:
Leżą, sępom z nich pastwa, żonom długie jęki!
95 Hektora uprowadza Kronida łaskawy
Spośród krwi, zamieszania, rzezi, boju, wrzawy.

Atryd pędzi i Greków lud zagrzewa bitny.
Już Trojanie grób Ila przeszli starożytny,
Uciekają, gdzie w polu stoi dzika figa,
100 Pragnąc w mieście schronienia. Tuż ich Atryd ściga...
Już zbliżał się pod same mury Ilijonu,
Gdy ojciec nieśmiertelnych z niebieskiego tronu
Stąpił na Idę, piorun trzymając w prawicy,
A wezwawszy Irydy, bogów posłannicy:
105 »Bież – rzeź – do Hektora! I nie szczędząc kroku,
Uwiadom go o moim najwyższym wyroku.
Póki między pierwszymi Atryd wojowniki
Rozjuszonym oszczepem zmiata w polu szyki,
Póty niech ustępuje, powściąga swą śmiałość,
110 Troi w pracach Aresa zaleca wytrwałość.
Lecz gdy dzidą lub strzałą ranny na wóz wsiedzie,
Dam szczęście Hektorowi, przy nim chwała będzie...«
Rzekł; bogini złotymi ustrojona pióry
Zaraz bieży z Idajskiej do Hektora góry.
115 Bohater na swym wozie nieprzełomnym stoi;
Zbliżywszy się posłanka do obrońcy Troi:
»Hektorze! – mówi – Zeus panujący w niebie,
Przysłał mię z takowym poselstwem do ciebie:
Póki między pierwszymi Atryd wojowniki
120 Rozjuszonym oszczepem zmiata w polu szyki,
Póty unikaj ciosu, powściągaj twą śmiałość,
Troj w pracach Aresa zalecaj wytrwałość.
Lecz gdy dzidą lub strzałą ranny na wóz wsiedzie,
Wtenczas przy tobie chwała i zwycięstwo będzie...«
125 Poszła Irys; wódz boga rozkazu nie zwłoczył,
Lecz w świetnej zbroi z wozu natychmiast wyskoczył,
Dwoma kręcąc oszczepy, wojska upomina.
Wracają się Trojanie, nowy bój się wszczyna,
Zwyciężeni zwycięzcom niosą grom straszliwy,
130 Lecz znowu rotę swoje zwierają Achiwy.
Z obu stron groźne czoła: najpierwszy uderzy
Agamemnon, chcąc wszystkich wypędzić rycerzy.
Teraz, niebieskie muzy, chcecie mi objawić,
Kto pierwszy pod broń jego odważył się stawić,
135 Czy to z walecznych Trojan, czy z ich sprzymierzeńców.
Ifidam, wzrostem, męstwem najpierwszy z młodzieńców,
104
Godny syn Antenora, w Tracyi chowany,
W domu Kissesa, ojca swej matki, Teany.
Na wstępie lat młodzieńczych, kiedy przedsięwzięcia
140 Wielkie podnoszą umysł, wziął go dziad za zięcia.
Ale szlachetny rycerz, chwałą zapalony,
Słyszając o wojnie greckiej, z domu młodej żony

Poszedł z dwunastą nawy, i w Perkocie swoją
Rzuciwszy flotę, lądem udał się pod Troję.
145 On pierwszy z mężów z królem spotkał się w tej chwili,
A kiedy już obadwa blisko siebie byli,
Król Myken oszczep cisnął, lecz chybił rycerza:
Ifidam zaś kierował grot niżej pancerza.
Odparł go pas, i chociaż wielką siłą pchnięty,
150 Srebrem grot zatrzymany, jak ołów był zgięty.
Ciągnie król oręż jego, wnet w rękach Atryda
Wydarta z Ifidama rąk została dzida.
Zaraz mu w szyję mieczem raz śmiertelny zadał:
Tak życie, broniąc swoich współziomków, postradał
155 I od żony daleko zginął rycerz młody,
Za którą próżno ojcu liczne oddał trzody...
Starszy syn Antenora, sławiony przez męstwo,
Koon, śmierć brata widząc, Atryda zwycięstwo,
Tak zabolał, iż oczy stanęły mu w mroku.
160 Więc się przybliży skrycie do zwycięzcy boku
I natychmiast go w rękę pod łokciem ugodzi:
Na drugą stronę ostre żelazo przechodzi.
Niezmiernym Agamemnon bólem był przejęty,
Ale nie przestał boju, lecz srożej zawzięty
165 Rzuca się i Kooną oszczepem dościga,
Gdy on, wołając na swych, braterski trup dźwiga.
Nieszczęsny! Chcąc ocalić brata podpadł zgubie:
Król mu głowę odwalił na bratnim tułubie...
Dopóki krew mu wrząca wytryskała z rany,
170 Dzidą, mieczem, kamieniami walczył na Trojany;
Zwalał wszystkich, ktokolwiek śmiał mu się nawinać.
Ale gdy z oschłej rany przestała krew płynąć,
Mimo mężne wytrwanie ból wielki go przeszył...
Wsiadł na wóz, każąc słudze, by do floty śpieszył,
175 Ale wprzód niżli odszedł, lubo cierpiał srodze,
Tak do boju zagrzewał i wojska, i wodze:
»Przyjaciele! Rycerze pomiędzy Achiwy!
Odpierajcież wy teraz od naw bój straszliwy,
Kiedy Zeusa twarde wyroki nie dały,
180 Aby dziś z Trojanami walczył przez dzień cały«.
Rzekł, a biczem powoźnik bystre konie bije;
Te do naw biegną, pyszne wykręcając szyje,
Kurz im grzbiety okrywa, piana na pierś pryska,
Gdy rannego unoszą króla z bojowiska.
165 Hektor widząc, że Atryd z boju się oddalał,
Tak do rycerskich czynów Trojany zapalał:
»Trojanie i Likowie! Postawcie się śmieje,
105
Okażcie zwykłe męstwo, wierni przyjaciele!

Najstraszniejszy mąż z Greków ranny uszedł z pola,
170 Nam zwycięstwo przeznacza dziś Zeusa wola.
Nuż! Dla tym większej chwały, ścisnąwszy orszaki,
Na lud grecki dzielnymi natrzyjcie rumaki!«
Tymi słowy zapala umysł boju chciwy.
Jak psy ręką i głosem zachęca myśliwy,
195 By na lwa lub odyńca uderzyły śmieie:
Tak swoich grzeje Hektor. On pierwszy na czele,
Podobny bogu, który losem wojny włada,
I na zażarte Greki tak gwałtownie wpada,
Jak wichur, gdy się nagle powietrze zachmurzy,
200 Wylatuje z obłoków i ocean burzy...
Już by Achiwów srogi wyrok nie oszczędził,
Już by zwycięzca Hektor do naw ich zapędził,
Gdy Odyseusz w te słowa zagrzął Diomeda:
»Cóż to? Czyli nasz oręż odporu już nie da?
205 Stań przy mnie, spólną bronią ważmy bój zacięty!
Jaka hańba, gdy Hektor zapali okręty!«
»Nie ustąpię ja kroku – Tydejd odpowiada –
Wstrzymam nieprzyjaciela, co nam na kark wsiada.
Ale coż my dokażem, kiedy zagniewany
210 Opuszcza Zeus Greki, a wzmaga Trojany?«
Rzekł i Tymbraja zwałił, pchnąwszy go wśród łona:
Odyseusz powoźnika zabił Molijona.
Tych porzuciwszy, wieczną ogarnionych nocą,
Sami z nową na Trojan uderzają mocą.
215 A jak śmiało odyńce, kiedy ich psy gonia,
Zwracają się i kłami walecznie się bronią:
Tak ci zwróceni walczą, dając tym odporem
Wychnienie pierzchającym Grekom przed Hektorem.
Zeus z Idy na równej bitwę trzymał szali:
220 Tak śmierć zgubnymi ciosy brali i dawali.
Tydejd syna Pajona zabił, Agastrofa;
Ten śmiało wszędzie walczy, nigdy się nie cofa,
Nawet nie ma przy sobie do ucieczki koni,
Każąc je słudze z dala trzymać na ustroni;
225 Pieszono się bił, aż oręż w nim Diomed zboczył.
Hektor, gdy wśród zastępów zgon rycerza zoczył,
Leci, niebo strasznymi przebijając krzyki,
Za nim trojańskie idą tłumem wojownicy.
Nie mógł nie uczuć Tydejd, choć na chwilę, trwogi.
230 Mówi do Odyseusza: »Przyjacielu drogi!
Na nas to mężny Hektor idzie tak zażarcie!
Ale stańmy i dzielne dajmy mu odparcie!«
Rzekł i pocisk z ogromnej wypuścił prawicy.
Nie chybił, w Hektorowej czub trafił przyłbicy,
235 Jednak czoło nie tknięte, skóra nie przeszyta,

Wstrzymał cios szyszak, miedzią miedź była odbita –
Od Feba miał go Hektor, z jego łaski żyje,
Lecz wzięwszy raz tak srogi, między swych się kryje.
106

Upada na kolana, ręką się podpiera,
240 A mgła cień gęsty w oczach jego rozpościera.
Tymczasem, kiedy kroki wyskoczył wielkimi
Tydejd, aby utkwioną dzidę podjąć z ziemi,
Hektor przyszedł do siebie. Zaraz na wóz wsiada
I śmierci unikając, między swoich wpada;
245 Wierni go towarzysze otoczą gromadnie...
Wtenczas Parys, za słupem ukrywszy się zdradnie,
Wyniesionym na Ila starożytnym grobie
(Niegdyś lud starość jego miał za chwałę sobie),
Przeciw Diomedowi krzywy łuk napina.
250 Kiedy on świetny zdziera łup z Pajona syna,
Równie chciwy szyszaka, pancerza i tarczy,
Napięty od Parysa nagle łuk zawarczy,
Leci strzała i celu swojego nie mija:
Rani w nogę Tydejda i w ziemię się wbija.
255 Wesół, że swym takiego męża dosięgł ciosem,
Śmiejąc się wybiegł Parys, rzekł chełpliwym głosem:
»I tyś przecie posoką twoją ziemię skropił!
Czemużem strzały w sercu twoim nie utopił!
Drżące jak przed lwem kozy na twoje spojrzenie,
260 Miałyby przecież w boju Trojany wytchnieniem
»Próżny strzelcze! – rzekł Tydejd – z łuku twe zalety,
A najmilsza zabawa uwodzić kobiety.
Jeżeliś mężny, w polu oba stańmy śmieie,
Na nic ci się nie przyda twój łuk i strzał wiele.
265 Chlubisz się, żeś mię w nogę drasnął? Raz twój słaby,
Gardzę nim, jakby wyszedł od dziecka lub baby,
Bo nikczemnego człeka i pocisk nikczemny.
Co z mojej ręki, nigdy cios nie jest daremny:
Kogo się dotknie, z tego wraz dusza wyleci,
270 Rwie włosy po nim żona, sieroty są dzieci,
Więcej go miłe niewiast grono nie obsiedzie,
Ale, zgniły, dla sępów brzydką pastwą będzie«.
Tak łajał, wtem do niego Odyseusz przypada,
Swym go zasłania ciałem. Rycerz w tyle siada
275 I grot wyciąga z nogi. Musiał rzucić pole
I spieszyć do okrętów, takie cierpiał bole.
Natenczas sam na placu został król Itaki,
Bo wszystkie trwogą zdjęte pierzchnęły orszaki,
I jęcząc, różne myśli tak rozbiera sobie:
280 »Jakżem ja nieszczęśliwy! Co pocznę w tej dobie?
Jeśli ucieknę, ciężką sławie zadam ranę;

Gorsza, gdy otoczony sam jeden zostanę.
Wszyscy pierzchli. Lecz dłużej wahać się nie godzi,
Wiem, że z placu haniebnie sam gnuśnik uchodzi,
285 Mąż zaś wielkiego serca nigdy się nie boi,
Czy zwalczy, czy go zwalczą, na miejscu dostoi«.
Kiedy się tak utwierdza w niebezpiecznym stanie,
Wielkim tłumem nadchodzą pancerni Trojanie,
Wojsko ich zgubcę swego wśród siebie zamyka.
107

290 A jak psy i myśliwi obracają dzika,
Gdy się z kniei pokaże, błyszczą groty w ręce,
On białe kły w skrzywionej zaostrza paszczęce,
Zgrzyt zębów grzmi po lesie, a choć zwierz tak srogi,
Psy i myśliwcy w piersi nie przejmują trwogi:
295 Tak na Odysa biją Trojanie zuchwali.
On broniąc się najpierwej Dejopejta wali,
Potem oręż w Toonie i Ennomie zboczył;
Przy nich zginął Chersydam, gdy z wozu wyskoczył.
We wnętrzości odebrał ciężki raz dziryta,
300 Pada i piasek własną krwią zboczony chwytą.
Tych rzucił, ale jeszcze nie stępił żelaza:
Poległ brat Soka, Charop, mężny syn Hipaza.
Sokus, mąż bogom równy, ratunek mu niesie
I zbliżywszy się, rzecze: »Mądry Odysie,
305 Równie chytróści niesyt, jak rycerskich czynów!
Albo chlubić się będziesz, żeś dziś obu synów
Hippasa zabił w polu i z nich odarł zbroje,
Albo też tym żelazem ja przetnę dni twoje«.
To rzekł i silnym w tarczę pociskiem uderza;
310 Przebił ją, nawet dzida przeszła wśród pancerza
I zdarła z kości skórę, dosięgnąwszy ciała,
Ale ją od wnętrzości Pallada wstrzymała.
Czuł Ódyseusz, iż z rany tak płytkiej nie zginie.
Więc cofnąwszy się rzecze: »Biedny Trojaninie,
315 Zaraz się to dla ciebie spełni, czegoś żądał:
Już więcej słońca nie będziesz oglądał...
Skończył; Sokus ucieczką od śmierci się chronił,
Lecz go pocisk Odysa wśród ramion dogonił...
Wraz z ciałą, z tarczy Soka dobywa dziryta;
320 Ból go przeszył, za grotem płynie krew obfita.
Postrzegłszy krew ciekącą z Odyseusza rany,
Zachęcają się, tłumem lecą nań Trojany,
Zgubcę swego pragnący otoczyć dokoła.
On, cofając się, na swe towarzysze woła.
325 Trzykroć, ile mu piersi tchu wystarczą, krzyknął,
Trzykroć głos ten Atryda młodszego przeniknął,
Więc mówi do Ajasa, bliskiego rycerza:

»Ajasie, głos Itaka w uszy mię uderza,
Musi on w niebezpiecznym znajdować się '73tanie.
330 Otoczyli go pewnie zawzięci Trojanie;
Woła wsparcia, niezdolny sam oprzeć się wielu.
Wyrwijmy go z rąk zjadłej tłuszczy, przyjacielu!
Choć mężny, lecz sam; liczba i mężnych zwycięża.
Ach! Żeby Grek nie płakał tak wielkiego męża!«
335 To rzekłszy idzie przodkiem, Ajas za nim śpieszy:
Znajdują Odyseusza wśród trojańskiej rzeszy.
A jako tłum zgłodniałych szakali krwi chciwy
Ugania za rogaczem ranionym z cięciwy
Ten, póki siły starczą i krew nie upłynie,
340 Szybkim biegiem po gęstej ucieka krzewinie,
108
Wreszcie pada bez życia, osłabion od strzały,
Przypadają szakale, szarpią go w kawały;
Lecz gdy tam lwa srogiego przypadek zaniesie,
Lew żre zdobycz, szakale rozprysną po lesie:
345 Tak i liczni, i silni za Odysem idą
Trojanie, a Odyseusz śmierć odpędza dzidą;
Lecz gdy Ajas z puklerzem, na kształt wieży, stanie,
W różne strony przełękli pierzchają Trojanie.
Atryd wziął go za rękę, z boju wyprowadził,
350 I gdy z końmi powoźnik przybył, na wóz wsadził.
Wtedy wielki Trojanom Ajas na kark wsiada:
Natychmiast Dorykl, boczny syn Pryjama, pada,
Przy nim Piraz, Lizander i Pilart z Pandokiem.
A jak rzeka, obfitym wezbrana potokiem,
355 Kiedy gwałtowne spadną na góry ulewy,
I dumne wali dęby, i poziome krzewy
Czarny muł pędząc w morze: tak nieprzyjaciele
Gromi Ajas i konie wraz, i męże ściele.
Nie doszła do Hektora klęska tych szeregów,
360 Na lewym walczył skrzydło u Skamandra brzegów...
By łatwiej rozbił rotę i w ich krwi się zboczył,
Rozżarty Hektor z wozu na ziemię wyskoczył;
Walczył, a wiele silnym dokazując razem
Walił nieprzyjacioły mieczem, dzidą, głazem.
365 Gdziekolwiek się pokazał, mężnie się potykał,
Z wielkim jednak Ajasem spotkania unikał.
Wtedy strach na Ajasa przypuścił pan górny:
Zdumiał się, na grzbiet rzucił puklerz siedmioskómy,
Uchodzi, wkoło wzrokiem rzuca jak zwierz srogi,
370 Znowu się zwraca, wolnym krokiem stawiać nogi.
A jak psy i wieśniacy, do bitew zwyczajni,
Nie dają lwu do wołów przybliżyć się stajni,
Całą noc przy niej pilnie odprawując straże;

On wpada rozjuszony, lecz nic nie dokaże,
375 Próżno na mięso ostrzy kły w krwawej paszczęce,
Bo groty nań rzucają zewsząd śmiałe ręce
I smolne miecą głównie, a tak bez nadziei
Smutnie ryczący rano uchodzi do kniei:
Tak niechętny, tak bólem i smutkiem przejęty,
380 Cofał się Ajas, trwożny o greckie okręty.
Jak zaś na chłopców mało dba osieł leniwy,
Gdy na okryte kłosem dostanie się niwy;
Ci łamią o grzbiet kije, osieł ścina zboże,
I nic mu mdła ich siła poradzić nie może,
385 Aż wtedy go wypędzą, gdy już wypcha boki:
Tak się Ajas wolnymi usuwając kroki,
Hamuje zapęd Trojan i ich sprzymierzeńców.
Odbierając pociski w puklerz z rąk młodzieńców,
Już on się zatrzymuje, wszelkie siły zbiera
390 I natarczywość Trojan zajadłych odpiera,
Już uchodzi powoli, już zwrócony staje
109
I zbliżyć się Trojanom do floty nie daje.
Mąż ten pośród wojsk obu sam wszystkim wystarczy.
Z śmiałych rąk lecą groty: jedne więzgną w tarczy,
395 Drugie nie dojdą ciała i w ziemię się wbijają,
Ani się krwi, tak chciwie żądanej, napiją...
Tymczasem Nestor bystrym do naw pędem zmierza
Uwożąc Machaona, narodów pasterza.
Poznał go Pelid, stojąc na wierzchołku nawy,
400 Skąd widział prace mężów i zważał bój krwawy.
Zraz wzywa Patrokla i tak doń powiada...
»Bieź prędzej do Nestora, abyś się dowiedział,
Który to z wodzów ranny na wozie z nim siedział.
Jeżeli sądzić można z podobieństwa, mniemam,
405 Że to Machaon, lekarz, lecz pewności nie mam.
Z tyłu-m go ujrzał, oczy twarzy nie postrzegły,
Gdy szybkim pędem konie pomimo przebiegły«.
Na rozkaz przyjaciela swego Patrokl gotów,
Czym prędzej wzdłuż naw greckich idzie i namiotów.
410 Oni wtedy, szczęśliwie dopadłszy obozu,
Przed Nestora namiotem wystąpili z wozu;
Sporocone wyprzągł konie Eurymedon wierny.
Wodze na morskim brzegu, gdzie wiatr ciągnął mierny,
Zamokłe suszą suknie z obfitego potu,
415 I siadają na krzesłach, wszedłszy do namiotu...
Tymczasem do namiotu mąż podobny bogu
Wchodzi, waleczny Patrokl, i staje u progu.
Widzi go starzec, zaraz z miejsca się podnosi
I za rękę prowadząc, aby usiadł, prosi.

420 Patrokl się opierając, tymi słowy rzecze:
»Nie namówisz mię siedzieć, szanowny człowiecze.
Przyjaciół mój, którego prawem dla mnie wola,
Kazał mi się dowiedzieć, kogoś uwiózł z pola?
Lecz oto Machaona mężnego poznaję.
425 Biegnę więc do Achilla i znać o tym daję...«
Na to mówi w te słowa Pylów król sędziwy:
»Skąd ta Achillesowi litość nad Achiwy?
Nie wie, jak ciężko Greki los wojny przyciska:
Pierwsi wodzowie ranni, ci z dala, ci z bliska
430 Strzałą Tydejd przeszyty, rycerz zawołany,
Odyseusz, Agamemnon dzidą wzięli rany;
Strzała ciężko zraniła w biodro Eurypila
I tego, com go uwiódł, krótka temu chwila.
Chociaż ma wielkie serce i oręż zwycięski,
435 Litości Pelid nie ma nad naszymi klęski.
Czyli wtedy uzbroi jego rękę dzida,
Kiedy już wszelki odpór na nic się nie przyda?...
Pamiętam, przyjacielu, jaką ci przestrożę
Dał ojciec, wysyłając do Atryda w drogę...
440 „Synu! Z rodu Achilles większe ma zalety,
Jeszcze siła i męstwo nad ciebie go kładą,
Aleś ty wiekiem starszy. Bądźże jego radą,
110
Proś, zachęcaj, przekładaj; nie zatknij on ucha,
I gdy uzna swe dobro, chętnie cię usłucha”.
445 Ty jednak zapominasz, co ojciec zalecił.
Staraj się, byś do boju w nim ochotę wzniecił.
Któż wie, czy go nie skłonisz za pomocą boga?
Jak mocna z ust przyjaźni idąca przestroga!...«
Skończył; głos ten w Patrokl na wskrós serce przeszył,
450 Powracając czym prędzej do Achilla śpieszył.
Lecz gdy przyszedł, gdzie stały Odysowe nawy,
Gdzie na miejscu publicznym rozsądzano sprawy
I gdzie dla bogów była błagalnia wzniesiona,
Spotkał się z Eurypilem, synem Eumona.
455 Kulejący, nierównym porusza się krokiem,
Pot i z ramion, i z głowy płynie mu potokiem,
Z głębokiej rany krople krwi czarnej tryskały;
Na ciele srodze cierpiał, lecz w umyśle stały.
Na ten widok Patrokla serce ciężko boli,
460 I rzecze, Greków smutnej litując się doli:
»O biedne wodze Greków! O wy biedni Grecy!
Tak-że więc od ojczyzny, od krewnych dalecy,
Wszyscy marnie zginiecie wpośród nieszczęść tylu
I psom będziecie pastwą? Lecz mów, Eurypilu:
465 Mogą-li jeszcze wstrzymać Hektora Achiwi?

Czyli już bez nadziei zginą nieszczęśliwi?«
»Nic Greków przed ostatnią nie zbawi ruiną—
Rzekł Eurypil – wnet wszyscy przy okrętach zginą.
Trojan się coraz bardziej moc i zapał wzmaga,
470 Nasi zaś, których była największa odwaga,
Leżą w okrętach, ranni od srogiego grotu.
Lecz ty mnie ocal życie! Prowadź do namiotu,
Ciepłą wodą krew obmyj, daj ratunek wczesny,
Przyłóż plaster, wyrznawszy z biodra grot bolesny...«
475 Na to syn Menojtiosa: »Bohaterze luby!
Jakież będzie nasz koniec? Jak unikniem zguby?
Biegnę do Achillesa strapiony niezmiernie
I co Nestor zalecił, opowiem mu wiernie.
Ale cię nie opuszczę, gdyś tak osłabiony«.
480 Rzekł i wodza podpira własnymi ramiony.
Zaraz na ziemi sługa wole skóry ściele:
Kładzie się, on mu ostry grot wyrzyna w ciele:
Krew ciepłą myje wodą i korzeń doznany
Na proch utarłszy w rękę, przykłada do rany.
485 Wkrótce wszelkie cierpienia musiały przeminać,
Zwolniał ból, oschła rana, krew przestała płynąć.

111

Księga XII

Walka o mur

Tymczasem kiedy Patrokl lekarstwem zasila
Okrutnie ranionego w boju Eurypila,
Coraz więcej się w rzezi zażerają strony.
Już Grekom rów głęboki i mur wyniesiony,
5 Którym flotę i zdobycz swoją zasłonili,
Bardzo się słabą staje obroną w tej chwili.
Wynieśli oni mury, wykopali rowy,
Zaniechawszy wprzód bogom miłe bić stugłowy:
Przeto w niedługim czasie rozpoczęte dzieło
10 Bez woli nieśmiertelnych smutny koniec wzięło...
Przy owym murze z strasznym krzykiem lud się rzeże,
Od silnych grotów trzeszczą w swych spojeniach wieże.
Okrutny bicz Zeusa poczuwszy nad głowy,
Za okopy się Grecy chronią i za rowy,
15 Lękając się gromiącej Hektora prawicy,
Który na kształt gwałtownej idzie nawałnicy.
Jako lew lub odyniec, gdy nań śmiałym krokiem
Nastąpią psy i męże, krwawym błyska wzrokiem,
Oni się dzielą w czworgran, tak zewsząd na zwierza
20 Brzemie silnych pocisków mnóstwo rąk wymierza,
Lecz mężnego w nim serca podły strach nie zmiesza,
Nie cofa się, i zgubę męstwo mu przyśpiesza...

Tak wszędzie biega Hektor, wściekły na Danaje,
Iżby rów przeskoczyli, swym serca dodaje.
25 Nie śmia jego rumaki bystrym sławne biegiem,
Ale rżą przeraźliwie nad przepaści brzegiem.
Trudno ten rów przestąpić, trudno go przeskoczyć;
Nie zaniedbali Grecy zewsząd go otoczyć
Pochyłą wysokością, a niezmierne doły
30 Wał umacnia, ostrymi nasrożony koły.
Tęgi odpór, niełatwo do niego się zbliży
Ani jeździec waleczny, ani rumak chyży;
Piesze jednak zastępy chciały go przesadzić,
Gdy roztropny Polidam tak zaczyna radzić:
35 »Hektorze! I wy Trojan i przyjaciół głowy!
Płochy my chcemy końmi przeskoczyć te rowy.
Z obydwu stron wał ostry przystępu nie daje
I mur ogromny, który wynieśli Danaje.
Trudno tu przejść z wozami, a którzy by wbiegli,
40 W takiej walcząć cieśninie, pewnie by polegli...
Więc zbawienniejszej rady słuchajcie, wodzowie!
Niech z wozy powoźniki zostaną przy rowie,
My w ścisłych rotach idźmy za Hektora krokiem.
Nie wstrzymają nas Grecy, jeżeli wyrokiem
45 Dziś dla nich przeznaczona ostatnia zagłada«.
Podobała się dobra Hektorowi rada,
112
Więc zaraz skoczył z wozu w świecącej się zbroi;
Nikt nie został na wozie z bohaterów Troi,
Skoczyli za Hektorem rycerze zuchwali,
50 Stróżom koni przy rowie stanąć rozkazali,
A na pięć rot ogromnych wszystkie dzieląc siły,
Idą, gdzie ich waleczne wodze prowadziły.
Najliczniejsi, najwięksi rycerze wychodzą
Pod znakiem Polidama i Hektora wodzą;
55 Ci pragną jak najprędzej zwalić mur warowny,
I przy samych okrętach stoczyć bój gwałtowny...
Idą: wielki Hektor i Polidam grzeją,
Aż nagle się wstrzymawszy nad rowem, dumieją.
Już go myślą przeskoczyć, kiedy wzrok młodzieży
60 Straszna uderza wieszczba: oto orzeł bieży
Z obłoków, przedzielając wojska w lewej stronie.
Skrwawionego on węża w silnej ujął szponie;
Ten drga, żyjący jeszcze, a srodze zawzięty,
Choć był ostrymi orła pazurmi przejęty,
65 Wykręciwszy się z tyłu, w szyję go ujada;
Puszcza go ptak raniony, wąż wśród wojska pada,
A orzeł w chmurach smutne wydając odgłosy,
Na skrzydłach bystrych wiatrów leci pod niebiosy.

Widząc, że z nieba upadł wąż pomiędzy szyki,
70 Zmieszały się niemało Trojan bojownicy:
Od Zeusa przesłana ta wieszczba straszliwa.
Wtedy się do Hektora Polidam odzywa:
»Bracie! Choć dobrze mówię, łajasz nieprzystojnie.
Lecz prawy obywatel na radzie, na wojnie
75 Więcej zważa na prawdę niż na twoją władzę;
Co więc najlepszym sędzę, to ci szczerze radzę:
Nie myślm, byśmy z Greki o nawy walczyli,
Zły skutek, jeżeli wieszczba mię nie myli
Widziana, kiedy chcemy te rowy przeskoczyć.
80 Jak orzeł, co dopiero dał się wojsku zoczyć,
Skrwawionego niosący w ostrych szponach węża,
Który zwycięzcę, w szyję raniwszy, zwycięża,
Nie doniósł go do gniazda na pokarm dla dzieci,
Ale, sam obrażony, próżen łupu leci:
85 Tak też i my, Trojanie, chociaż nasze ramię
Przewycięży te mury i bramy wyłamie,
Choć przed nami uciekną Grecy zdjęci trwożą,
Od brzegu nie powrócim szczęśliwie tąz drogą;
Wielą naszych trupami ziemia się okryje,
90 Których, walcząc za nawy, mężny Grek pobije,
Tak by wieszcz każdy mówił, znaków nieba świadom,
A lud by był posłuszny dobrym jego radom«.
Spojrzawszy nań surowo, Hektor odpowiada:
»Mogłeś lepiej pomyśleć, gniewa mię twa rada.
95 A jeśli szczerze czucia w tej otwierasz mowie,
Widzę, że ci już rozum odjęli bogowie.
Ty chcesz, abym na słowa Zeusa niepomny,
113
Które stwierdził znakami niebios pan ogromny,
Powodował się raczej płochym ptaków lotem?
100 Nic ja nie zważam na nie, gardzę ich obrotem,
Czyli na prawo lecą, tam gdzie słońce wschodzi,
Czyli na zachód lewy, skąd się ciemność rodzi.
My słuchajmy Zeusa, on nas nie omyli,
Pod jego władzą niebo i ziemia się chyli.
105 Jedna prawdziwa wieszczba: bić się za ojczyznę!
Czemu się chronisz boju? Czemu drżysz na bliznę?
Choć pod orężem Greków całe wojsko zginie,
Choć my wszyscy polegniem, ciebie śmierć ominie.
Ty na niebezpieczeństwo nie znasz się narazić!
110 Lecz gdy nie pójdziesz z nami albo będziesz kazić
Zwodniczą mową zapał, w którym z tych rycerzy,
Wnet ci tu raz śmiertelny mój oręż wymierzy«.
Rzekł i stanął na czele zastępom niezłomnym,
Idą za bohaterem z okrzykiem ogromnym.

115 Kronid łaskaw swojego wsparcia im nie szczędzi,
Wzrusza wiatr: ten na nawy gęsty piasek pędzi,
Miękcząc umysły w Grekach, zapal ich ostudza,
A w Hektorze waleczność i Trojanach wzbudza,
W jego znakach i w męstwie mając zaufanie,
120 Siłą się mur achajski przełamać Trojanie:
Już mocnymi drągami podważają wręby,
Już wierzchy wież wzruszają i ogromne dęby,
I przyciesie, na których mur Achajów leży,
Ufni, że wnet wylamią otwór w środku wieży.
125 Achaje przed gwałtownym bronią się napadem,
Pod mur idących – grotów obsypują gradem,
Wieże tarcz rzędem kryją; a tymczasem roty
Obiegając Ajasy, dodają ochoty...
»Zacne pierwszego rzędu rycerstwo! I takie,
130 Coś jest w drugim lub trzecim! Bo męstwo jednakie
Nie zapala nas wszystkich; stańmy teraz wszyscy!
Znacie sami, jakiego nieszczęścia-śmy bliscy.
Nie uchodźcież przed groźbą Hektora nikczemnie,
Stawcie się, serca sobie dodając wzajemnie.
135 Tak za łaską Zeusa tęgi odpór damy,
Ścigając nieprzyjaciół aż pod miasta bramy«.
Tym słowem Grek zapalon, niezwruszony stoi.
Jak w zimie, gdy się Zeus w swe groty uzbroi
I nakazawszy wiatrom Północy milczenie,
140 Skład wilgoci, niebieskie otworzy sklepienie...
Tak tam z obu stron gęste kamieni ciskanie,
Grecy na Trojan miecą, na Greków Trojanie.
Wzdłuż muru bój zawzięty, grzmi powietrze wrzaskiem
I głos mężów z chrapliwym głazów miesza trzaskiem.
145 Jednak z Trojanym mimo najgorętszej żądy
Nie złamałby bram Hektor i mocnych wrzeciędzy,
Gdyby w swym synu Zeus męskiej nie wzmógł cnoty,
Aby jak lew na woły wpadł na greckie roty.
114
Z dwiema dzidy Sarpedon drze się na mur gwałtem;
150 Na piersiach gładki, cudnym wyrobiony kształtem,
Z byczych skór, blachą kryty trzyma puklerz tęgi,
Który złoto świetnymi obwodzi okręgi.
Z takim puklerzem idzie wódz Lików narodu.
Jak lew na górach karmion, niecierpliwy głodu,
155 Długo w krwawej paszczęce nie mając mięsiwa,
I na bronną owczarnię śmiało się porywa,
Choć tam straż czuwającą z każdej widzi strony,
Choć gotowi i męże, i psy do obrony,
Jednak, żwawy, od owiec nie odejdzie wprzód,
160 Aż uderzy i albo porwie co z zagrody,

Albo ostrym pociskiem ranny sam polegnie:
Tak do muru Sarpedon zapalony biegnie,
Tym słowem grzeją Glauka, Hippolocha syna:
»Za co czci nas jak bogów likijska kraina?
165 Za co na ucztach zawsze pierwsze miejsce nasze?
Lepsza część na biesiadach? Większe z winem czasie?
Za co dzierzym przy Ksancie tak obszerne niwy,
Okryte winnicami i pięknymi żniwy?
Oto, żebyśmy stojąc na wojsk naszych czele,
170 Tam szli pierwsi, gdzie Ares plon najgęstszy ściele.
Niech się dadzą usłyszeć Lików głosy zgodne:
„Wodze nasze, prawdziwie swego miejsca godne,
Tłustym się mięsem, słodkim zasilają winem,
Lecz też wszystkich przechodzą bohaterskim czynem”.
175 Gdybym wiedział, że jeśli strzec będziem się broni,
Starość nas nie nachyli, śmierć nas nie dogoni,
Ani sam do szlachetnej spieszyłbym kurzawy,
Ani ciebie do pięknej zachęcałbym sławy.
Ale gdy nad człowiekiem wisi wyrok srogi
180 I tysiączne do śmierci prowadzą nas drogi,
Pójdźmy walczyć i wpośród krwawego pogromu
Lub miejmy z kogo chwałę, lub z nas dajmy komu!«
Tak rzekł; przejął Glauk w serce ten zapal szlachetny.
Idą, za nimi idzie Lików zastęp świetny.
185 Zląkł się Menestej, widząc spieszących do wieży,
Której bronił na czele ateńskiej młodzieży.
Spojrzał na wszystkie strony upatrując męża,
Co by młódź Aten siłą swego wsparł oręża.
Widzi obu Ajasów słonym złanych potem
190 I Teukra¹¹⁷, co dopiero rozstał się z namiotem;
Lecz by go nie słyszeli, by najmocniej krzyczał,
Taki od tarcz i przyłbic, i bram łoskot ryczał,
Bo do każdej Trojanie zbiegali się hurmem,
Chcąc koniecznie gwałtownym wywalić je szturmem.
195 Więc woźnego Toota w tym ostrzega słowie:
»Pójdź! Mów, niech mężni do mnie przyjdą Ajasowie,
117 Teukros, Teucer – najlepszy łucznik Greków, syn Telamona, brat Ajasa;
115
A oba, jeśli można, bo likijskie hordy
Niosą do nas broń straszną i okrutne mordy.
Wodze ich, które zawsze walecznie się biły,
200 Wszystkie przeciw nam teraz obracają siły.
A jeśli i ich srogą pracą Ares kona,
Niech przynajmniej syn wielki przyjdzie Telamona.
Jemu niech sławny łukiem Teucer towarzyszy«.
Skoro woźny takowe zlecenie usłyszy,
205 Bieży spieszno wzdłuż muru przez dzidy i miecze,

I stanąwszy do mężnych Ajasów tak rzecze:
»W ciężkim niebezpieczeństwie Menestej was błaga:
Niechaj na chwilę wasza wesprze go odwaga!
A oba, jeśli można: bo likijskie hordy
210 Niosą do nich broń groźną i okrutne mordy.
Wodze ich, które zawsze walecznie się biły,
Wszystkie przeciw nim teraz obracają siły.
Jeśli i tu Aresa praca wytężona,
Przynajmniej pospiesz, wielki synu Telamona!
215 Tobie niech sławny łukiem Teucer towarzyszy«.
Ajas, którego serce za bojami dyszy,
Do syna Oileja krótkim rzekł wyrazem:
»Zagrzewajcie tu Greci z Likomedem razem,
Aby mężnie wstrzymali trojańskie natarcie,
220 A ja Menestejowi dam potrzebne wsparcie.
Niedługo tu powrócę od ateńskiej rzeszy«.
To wyrzekłszy do wieży Menesteja śpieszy,
Z nim Teucer, brat wsławiony ze strzelania sztuki:
Pandyjon, giermek Teukra niesie jego łuki.
225 Poza murem szli, chciwi wzmóc zastępy bratnie,
Już im niebezpieczeństwo groziło ostatnie.
Wodze Lików podobne do gwałtownej chmury
Rzucali się na wieże, darły się na mury;
Tamci się opierają, grzmi wrzaskiem powietrze.
230 Wraz Ajas Lików męża walecznego zetrze:
Był to Epikl, towarzysz Sarpedona mężny.
Widząc leżący kamień na murze potężny
(Dzisiaj człowiek w lat kwiecie, gdyż tej siły nie ma,
Z trudnością by go dźwignął rękami obiema),
235 Podniósł i na Epikla spuścił z wysokości.
Czworokończasty szyszak pęknał, trzasły kości,
Pada jak nurek z wieży, a życie z człowieka
Ogromnym skruszonego kamieniem ucieka.
Teucer Glauka ukrocił duszę w bitwach śmiałą,
240 Bo gdy na mur się miotał, ugodził go strzałą
W miejsce, gdzie jego ramię obnażone zoczył.
Musiał ustąpić z boju, zatem z muru skoczył
I czym prędzej ukryty między swymi stanie,
Żeby kto z Greków jego nie urągał ranie.
245 Zasmucił się Sarpedon, że Glauk odszedł miły,
Lecz, rozzarty, tym bardziej swe natężył siły.
Pchnął Alkmajona dzidą; gdy ją ciągnął z ciała,
116
Grek za nią upadł z muru, a zbroja szczęk dała.
Potem wieży koronę, uciosaną z dębu,
250 Bał w silne chwycił ręce, wyruszył ze wrębu,
Odkrył mur i otworzył dla wielu rot wniście.

Wtedy na walecznego wodza tak ogniście
Teucer i Ajas razem zgubny cios wymierza:
Przy piersiach Teucer strzałą w pas świetny uderza;
255 Cios ten mu nic nie szkodził, chociaż go nie minął:
Nie chciał Zeus, aby jego syn przy nawach zginął.
Ajas nań z dzidą skoczył, ta puklerz przedarła
I przecież zażartego rycerza odparła.
Uderzony, cokolwiek od bram kroku ruszył,
260 Cokolwiek, bo je złamać jeszcze sobie tuszył.
Woła na swoich, myśląc o tak wielkiej chwale:
»Cóż to. Liki, w rycerskim stygnięciu zapale?
Złamałem mur, lecz tego dokazać nie mogę,
Bym własnym do naw męstwem otworzył wam drogę.
265 Nuż, waleczni rycerze! Wstępujcie w me ślady
Złączone siły wszystkie zwyciężą zawady«.
Na ten głos nowy zapal śmiało przejął Liki,
Zbiegły się pod bok swego króla wojownicy.
Z drugiej strony Achaje rotę swoje zwarli,
270 Żeby się przy tym miejscu skutecznie oparli.
Z równą mocą i męstwem walczą strony obie:
Nie mogą do naw drogi Liki zrobić sobie,
Choć mur już przelamany był dla nich otworem,
Ni Greki Lików z muru silnym zmieść odporem.
275 A jak z tykami w ręku dwa gruntu dziedzice
Przy krańcach roli swojej walczą o granice,
Nie chcąc sobie ustąpić ziemi ani stopy:
Tak ci między murami i między okopy
W ciasnym miejscu bój toczą, a łoskot rozszerza
280 Broń tłuczona od broni, puklerz od puklerza.
Wielu i tych poległo trupem, których były
Do pierzchliwej ucieczki obrócone tyły
I tych, co mężnie w boju do upadłej trwali;
Nie wstrzymały puklerze ostrej ciosów stali.
285 Z obu stron mnóstwo ludu w tej rozprawie ginie,
Z wież, z okopów krew Trojan i Achajów płynie.
Stoją Grecy, choć wściekle Troja na nich bije.
Jak skrzętna robotnica, co z kądzieli żyje,
Póty na ścisłej wadze szalę trzyma z wełną,
290 Aż w obu wagach równość obaczy zupełną,
Aby kochane dzieci czym pożywić miała;
Tak tam z obu stron bitwa w równowadze stała.
Aż wreszcie Hektor chwilę żadaną obaczył,
W której mu Zeus chwałę największą przeznaczył.
295 On pierwszy na mur leci i na swoich woła:
»Nic się, mężni Trojanie, oprzeć wam nie zdoła!
Złamcie ten mur i nieście ogień na okręty!«
Usłyszeli, więc każdy tym głosem przejęty

117

Śpieszy, zuchwale rotę hurmem na mur idą
300 I wstępują na wieże z wymierzoną dzidą.
Ostry i wielki kamień, co przed murem leżał,
Silną chwyciwszy ręką do bram Hektor biegał;
Dzisiaj, nim kamień taki, choć z największą mocą,
Dwa męże na wóz włożą, dobrze się zapocą.
305 Jak owczarz z runem w rękę prawie nie rozróżnia,
Czy niesie co, bo w rękę nic go nie opóźnia:
Tak lekko Hektor leci do bram z wielkim głazem.
Z grubych tarcic zrobione, okute żelazem...
Staje, jedno w tył nogę, drugą w przód rozszerza,
310 I wygiąwszy się, kamień ogromny wymierza.
Ten padł w sam środek bramy i zawiasy skruszył
I poprzeczne ciężarem zapory wyruszył:
Wstrząśnione bramy ciężkim zahuczały grzmotem,
A na bok wyskoczyły podwoje z łoskotem.
315 Czarnej burzy podobny w bramy Hektor leci,
Miedziana zbroja na nim groźnym blaskiem świeci,
Kręci dwoma wielkimi groty rycerz srogi:
Nikt by go tam nie wstrzymał, chyba same bogi.
Ogień mu w oczach pała, gniew bucha mu z czoła,
320 I by natychmiast na mur szli, na swoich woła.
Na głos jego posłuszni, ci na wieżę skoczą,
Drudzy tłumem przez bramy otwarte się tłoczą.
Wtenczas do naw strwożeni chronią się Danaje,
A na brzegu zgiełk straszny i wrzawa powstaje.
118

Księga XIII

Bitwa przy okrętach

Do naw greckich zbliżywszy Hektora z Trojany,
Zostawił ich tam Kronid na znój, śmierć i rany;
Tymczasem konnych Traków przeglądał siedliska
I Mizów, co orężem zręcznie robią z bliska,
5 I naród Hippomolców, którzy mleko piją,
Najsprawiedliwsi z ludzi, i najdłużej żyją.
Na Ilijon nie patrzył, pewny, że nikt z bogów
Nie będzie śmiały z niebieskich wysunąć się progów,
Aby na pomoc Grekom pospieszył lub Troi.
10 Lecz niepróżno na straży Posejdaon¹¹⁸ stoi.
Wstąpiwszy na wierzch Samu¹¹⁹ drzewami zarosły,
Które dumny grzbiet jego wyżej jeszcze wzniosły,
Skąd widać Idę, Troję i achajskie łodzie,
Patrzył na mężów prace w Aresa zawodzie.
15 Przewaga Trojan, Greków bolała go strata,
Przeto się bardzo gniewał na swojego brata.

Zszedł z przepaścistej góry, a lasy i skały
Pod władcy Posejdona stopą się wstrząsały...
Jadąc zaledwie wody szybkim dotknie biegiem:
20 Przybył, gdzie stały greckie okręty nad brzegiem...

Podobni do pożaru albo nawalnicy,
Za Hektorem trojańscy idą wojownicy;
Ściśnione hufce okrzyk wydają straszliwy
Pewne, że wezmą nawy i wyrzną Achiwy.

25 Lecz bóg, który grożące wały na świat leje,
Ożywia w Grekach męstwo, zapal i nadzieje;
Udaje głos Kalchasa¹²⁰, jego postać bierze
I Ajasy zapala, dwa pierwsze rycerze:

»Wy zachowajcie Greków do ostatniej kłęski,
30 Ale nie przez ucieczkę, lecz przez umysł męski.
Gdzie indziej ja trojańskiej nie lękam się siły:

Choć się ich wojska tłumem przez mur przewaliły,
Silny odpór im dadzą Achaje waleczne;
Tu nam niebezpieczeństwo grozi ostateczne.

35 Hektor, co się Zeusa synem być powiada,
Z największą zajadłością tu na Greki wpada.

118 Posejdaon – Posejdon;

119 Samu – Samotraka, wyspa u wybrzeży Tracji, dawnej krainy historycznej na Półwyspie Bałkańskim, w 342 r. p.n.e. podbitej przez Filipa Macedońskiego, a w 46 r. n.e. przez Rzymian; zamieszkiwana przez waleczny lud Traków; Samotraka jest słynna dzięki posagowi Nike, który odkryto w 1863 roku, a pochodzi z początków II wieku p.n.e.; Rodyjczycy ufundowali go na pamiątkę zwycięstwa nad Antiochem III (dziś znajduje się w muzeum w Luwrze);

120 porównaj przypis do w. 73, ks. I;

119

Lecz jeśli was tą myślą który bóg zapali,
Byście i sami bili, i drugich zagrzałi,
Próżno się Hektor wściekły okręty wziąć kusi:

40 Choćby z nim sam był Zeus, odpartym być musi«.
Rzekł i dotknął ich berłem. Nadzwyczajną wodze
Moc w ręku, zapal w piersiach, lekkość czują w nodze.

Zaraz im zniknął z oczu. Jak bystrymi pióry
Upada na dół jastrzęb ze skalistej góry,

45 Gdy lecącego ptaka pod sobą postrzega:
Tak prędko Posejdon tych wodzów odbiega.

Pierwszy to poczuł Ajas, syn Oilejowy,
I do Telamonida tymi rzecz słowy:

»Pewnie bóg jaki, pewnie który z nieśmiertelnych
50 W kształcie wieszczka zagrzewa nas do czynów dzielnych,
Choć przybrał twarz Kalchasa, wyroków tłumacza,
Krok jego, gdy odchodził, coś więcej oznacza.

Na próżno się chciał ukryć; boga w nim poznałem,
Piersi moje niezwykłym przejęte zapalem,

55 Cały gorę za bojem, nie znam w sercu trwogi,
Drżą mi przez niecierpliwość i ręce, i nogi«.
Na to syn Telamona: »Taż sama odwaga,
Tenże zapał, co w twoim, w mym sercu się wzmaga.
Czuję, jak ręka chciwa broni, noga skora:
60 Sam jeden bym uderzył śmiało na Hektora«.
Tak z nich każdy nad własnym uczuciem się dziwił,
Obadwa pełni boga, który ich ożywił.
Posejdon spieszył znowu tylne zagrzać szyki:
Znużone spoczywały chwilę wojownicy,
65 Członki zdrętwiałe, już im siły nie wystarcza.
Lecz jeszcze jaki smutek umysły obarcza!
Widzą, że już Trojanie przez mur się przedarli,
I nadziei nie mają, aby ich odparli;
Łzy leją rozpaczając o nawy, o życie,
70 Ale wnet ich ożywia Kalchasa przybycie...
Taki głos, pełen ognia, z ust jego posłyszają:
»O hańbo! Grecka młodzi! Gdzież jest wasza śmiałość?
Na was ja pokładałem floty naszej całość;
Lecz dzień ten smutny, jeśli opuści nas męstwo,
75 Oświeci zgubę naszą, a Trojan zwycięstwo.
O nieba! Mógłżem kiedy przypuścić do myśli,
Aby Grecy na taką ostateczność przyšli!
Zuchwały nieprzyjaciel bój pod nawy niesie!
Niegdyś do łań podobni rozpierzchłych po lesie,
80 Co niezdolne się oprzeć, lada czym się straszą,
Przeznaczone być wilków i lampartów paszą –
Nigdy Grekom Dardanie nie dostali kroku,
Nawet nie mogli wstrzymać naszego widoku.
Dziś aż pod samą flotę śmiałe hufce wiodą!
85 Zginiemże błędem króla i wojska niezgodą?...
Wy więc strząście tę gnuśność, która grozi zgubą,
Wy, coście chwałą kraju, a rycerstwa chlubą!
120
Niech serce bojaźliwe od boju unika,
Nie pójde ja zagrzewać próżno nikczemnika:
90 Lecz wasza mię beczynność obraża i dziwi.
Nie widzicież, co przez nią ucierpią Achiwi?...«
Tak im dodał Posejdon do boju ochoty:
Gamą się do Ajasów nieprzełomne roty.
Widząc, z jakim przy wodzach stawią się pośpiechem,
95 Ares by na nich, Pallas patrzała z uśmiechem.
Gęsty rząd, przy szyszaku szyszak, mąż przy mężu,
Puklerz jest przy puklerzu, oręż przy orężu.
Na hełmach pływające mieszają się kity,
W śmiałych ręku ogromne błyszczą się dziiryty.
100 Wre zemsta wszystkim w sercach, gniew im z oczu strzela.

Pragną obmyć swą hańbę w krwi nieprzyjaciela.
Wraz się walecznych Trojan zastęp do nich zbliży,
Hektor wpada na czele na ten mur paizy¹²¹.
Lecz jako oderwana siłą wód opoka,
¹⁰⁵ Po ostrych skacząc progach, upada z wysoka,
Leci, trzęsą się lasy – ale na dolinie
Pęd się jej zatrzymuje i ruch całkiem ginie;
Z takim zapędem Hektor na Greki uderzył.
Wszędzie rzeź, pomieszanie, wszędzie postrach szerzył.
¹¹⁰ Mniemał, że się pod same dostanie namioty,
Aż nagle stanął, wpadłszy na ściśnione roty:
Zastłonili się Grecy gęstym włóczni rzędem,
Przełamać ich daremnym kusił się zapędem.
Wielką odparty siłą, rozbić ich nie zdoła,
¹¹⁵ Cofa się i na swoich wielkim głosem woła:
»Trojanie i Likowie! Niech was nie zastrasza
Ten zastęp, trwajcie tylko, a wygrana nasza!
Wnet ja tę Greków rotę w kształcie wieży złamię,
Jeśli dziś bóg pioruna moje wzmaga ramię:
¹²⁰ Wszak on nigdy nadziei płonnych nie udzielał«.
Tymi słowy swój zapał wszystkim w piersi przelał...
Tymczasem trwała walka, grzmi wrzaskiem powietrze;
Wtedy się Teucer młody z śmiałym Imbrym zetrze...
Pod uchem pchnął go Teucer, Telamona plemię,
¹²⁵ A gdy dzidę wyciągnął, rycerz padł na ziemię.
Jak na wierzchołku góry jesion okazały,
Którego niebios pyszne gałęzie sięgały,
Pada z trzaskiem, gdy ostrym toporem go zetną:
Tak z trzaskiem upadł rycerz ze swą zbroją świętą.
¹³⁰ Przybiegł Teucer do trupa, obedrzyć go chciwy;
Wtedy nań dzidę rzucił Hektor zapalczywy,
Ale zgubnego razu zręcznie się uchronił;
Amfimach ten cios dostał, który Teukra gonił.
Miał on ojca w Kteacie, a w Aktorze dziada;
¹²¹ paiza – krótka metalowa tarcza, używana przez konnych rycerzy; nazwa pochodzi od włoskiego miasta Pavia, albo z języka węgierskiego;
¹²¹
¹³⁵ Szczękła broń, gdy na ziemię z łoskotem upada:
Hektor chciał zerwać szyszak z Amfimacha głowy,
Kiedy odpór w Ajasie znajduje gotowy.
Rzucił nań Ajas dzidę, lecz się nie przedarła
Do ciała, bo miedź gruba silny raz odparła.
¹⁴⁰ Daremnie mu więc życie odebrać się kusił,
Jednak go do cofnięcia tym razem przymusił;
Lubo nierad, opuścił bohater swe łupy,
Achaje zaś natychmiast oba wzięli trupy.

Stychij, Menestej, którzy wiodą Ateńczyki,
145 Amfimacha dźwigają między greckie szyki,
Imbriosa Ajasowie w silne wzięli ręce.
Jak łanię, psom wydartą, wysoko w paszczęce
Lwy niosą przez las krzewy gęstymi zarosły:
Tak trup ten bohaterzy wysoko podniosły.
150 Już przez nich zdarta zbroja z męża Ilijonu.
Syn Oileja mszcząc się Amfimacha zgonu
Uciał głowę Imbremu i Trojanom w oczy
Cisnął: ta na kształt kuli po piasku się toczy
I pod samymi stopy Hektora upada.
155 Śmierć wnuka bardziej władcę morskiego rozjada:
Nowym gniewem przeciwko Trojanom zawzięty,
Zapalając, obiema namioty, okręty,
Pragnie, by krew dardańska lała się potokiem.
Wtedy mu Idomenej spiesznym zaszedł krokiem.
160 Ledwie minęła chwila, jak wyszedł z namiotu,
Gdzie swego przyjaciela, rannego od grotu,
Z krwawego uniósł pola: tam o jego ranie
Biegłym lekarzom czule kazał mieć staranie,
Sam zaś pospieszał jeszcze dzielić męstwa sławę.
165 Posejdon, wzięwszy na się Toasa postawę,
Który był Kalidonu¹²² panem i Pleurony,
A od ludu swojego jak bóg uwielbiony:
»Królu! Gdzie owa dumna Greków chluba – rzecz –
Groźących, że nic Troi upadku nie zwlecze?«
170 A wódz Kretów: »Toasie! Mowa twoja próżna.
Mym zdaniem dziś obwiniać nikogo nie można.
Nie znamy trwogi, każdy walecznie się bije,
Nikt przed śmiercią swej głowy przez gnuśność nie kryje
Ale Zeus nas gnębi okrutnym sposobem,
175 On chce, aby te brzegi były naszym grobem.
Lecz ty, coś zawsze przykład waleczności dawał,
Coś i drugich zapalał, gdy który ustawał.
Dziś trwaj, zachęcaj! W męstwie jest nasza nadzieja.«
Posejdon mówi znowu do Idomeneja:
180 »Ach! Królu, kto się dzisiaj gnuśnością ohydzi,
Niech tu zginie! Niech więcej ojczyzny nie widzi!
Weź swoją broń najlepszą i tu złącz się ze mną,
122 Kalidon – miasto w Etolii, słynne dzięki łowom na ogromnego dzika kalidońskiego; zabił
go Meleager, skórę zaś podarował Atalancie;
122
Będziemy oba sobie pomocą wzajemną.
I słabych broń złączoną wiele może zrobić,
185 A my i najdzielniejszych potrafimy pobić.«
To rzekłszy, władca morza zniknął pośród rzeszy,
Do swego zaś namiotu Idomenej spieszy.

Tam dwa wzięwszy dziiryty i świecąca zbroję,
W pole idzie, okazać chcąc odwagę swoją.
190 A jakim na powietrzu ogniem piorun błyska,
Gdy syn groźny Kronosa gromy z nieba ciska,
Razi ludzi okropną światłością i trzaskiem;
Takim z ramion królewskich miedź strzelała blaskiem...
Meryjones wodzowi Kretów towarzyszy.
195 A jak na wojnę idzie Ares, ludzi zbrojca,
Przy nim Postrach, syn krwawy okrutnego ojca...
Tak do boju szli, miedzią błyszczącą okryci,
Meryjon, Idomenej, wodze znakomici...
Skoro ich na kształt ognia idących postrzegli,
200 Natychmiast wielkim tłumem Trojanie się zbiegli:
Jeden drugiego żwawym głosem upomina,
Nacierają, przy nawach straszny bój się wszczyna.
Jak w gorących dniach lata nagłych wiatrów burza
Piaski wzrusza i całe powietrze zachmurza –
205 Tłukąc się, sprzeczne wichry groźnym warczą szumem:
Tak walczyli rycerze pomieszani tłumem.
Wszystkich serca zajadłość ogarnęła dzika,
Rad by każdy napoić broń krwią przeciwnika.
Tych ścina Ares dziki, tych strzela, tych kole;
210 Długimi dziirytami nasrożone pole,
Broń o broń starta odgłos wydaje szeroko,
Blask puklerzy, kirysów, przyłbic razi oko.
Wielkie by ten miał serce, kto by na tak srogi
Widok patrzył spokojnie i nie uczuł trwogi...
215 Zachęcając Achiwów i ręką, i głosem,
Staje okryty siwym Idomenej włosem.
Uciekają Trojanie. Król pierwszy na czele
Otryjoneja z Traków kraju trupem ściele.
Ten chciał pojąć Kasandrę¹²³ i żeby oszczędzić
220 Zwykłych darów, obiecał Achajów odpędzić:
Przez niego miały greckie starte być narody;
Przystał Pryjam, on walczył dla pięknej nagrody.
Silnym go Idomenej dziirytem dogonił,
Ani go z twardej miedzi puklerz nie zasłonił:
225 Upada, zbroja dźwiękiem żalobnym szeleszcze,
Zwycięzca zaś tak z niego natrzęsa się jeszcze:
123 Kasandra – wieszczka, która przepowiedziała upadek Troi; dar wieszczenia otrzymała od
zakochanego w niej Apollina, ale ponieważ nie odwzajemniła jego miłości, za karę nikt
nie wierzył w jej przepowiednie; była najpiękniejszą córką króla Troi Priama i Hekuby,
siostrą Parysa i Hektora; po zdobyciu Troi została branką Agamemnona; zamordowała ją
Klitajmestra; dziś pot.: Kasandra, czyli zwiastunka nieszczęścia;

123

»Otryjoneju! Pierwszym tyś jest mężem u mnie,
Jeśli tego dokażesz, coś przyrzekał dumnie

I za coś miał Pryjama córkę mieć w nagrodę!
230 My też podobną z tobą uczynim ugodę:
Pierwszą z córek Atryda za żonę ci damy,
Gdy nam pomożesz złamać Ilijonu bramy.
Lecz pójdź ze mną do floty, tam układ nastąpi,
Bo my także jesteśmy ojcowie nieskąpi«.

235 To rzekłszy ciągnie trupa. Wtem Azjos wyskoczył
Chcąc się pomścić; szedł pieszo, za nim wóz się toczył,
A powoźnik przy panu wiódł konie tak z bliska,
Że ich piana gorąca na ramię mu pryska.
Mierzył, chciwy, by oręż we krwi króla skropił –
240 On mu tymczasem dzidę w gardzieli utopił.
Srogi zwalony ciosem padł na ziemię Azy.
Jak głębokie siekiery odebrawszy razy
Wali się dąb lub sosna na górze wyrosła,
Lub topola, co pyszny wierzch do nieba wzniosła:

245 Tak padł Azy na ziemię, zębem ostro zgrzyta,
I własną krwią zbroczony piasek ręką chwytą.
Giermkowi zaś przytomność odjął widok taki:
Nie śmie od nieprzyjaciół w tył zwrócić rumaki –
I gdy zbladły, przelękły, odurzony siedzi,
250 Pchnął go Antyloch: przeszła dzida kirys z miedzi;
Mdleje, chyli się, pada z wspaniałego wozu,
A zwycięzca wziąć kazał konie do obozu.
Widząc, że Idomenej Azemu dni skrócił,
Przeciw niemu Deifob swą zemstę obrócił.

255 Rzuca na niego dzirynt. Lecz z przeciwnej strony
Postrzegłszy Idomenej pocisk wymierzony,
Zręcznie się go uchronił i sobie przytomny,
Skupiwszy członki, ukrył pod puklerz ogromny;
Tak więc żywot ocalił przed śmiertelnym ciosem.
260 Tknięty nim puklerz ostrym zajęczał odgłosem.
Jednak Deifob darmo nie cisnął żelaza:
Hypsenor, pasterz ludu, zacny syn Hippaza,
Dostał raz wymierzony na inną osobę;
Trafił go dzirynt w łono i przeszył wątrobę.

265 Padł, a zwycięzca woła: »Jednegom pominął,
Lecz drugi legł, i Azy bez pomsty nie zginął!
Nie tak smutny odwiedzi czarne Hada bramy,
Kiedy mu towarzysza w drodze posyłamy«.

Rzekł; sarknęły Achaje, że dął tak zuchwale,
270 Lecz największe Antyloch uczul w sercu żale,
A choć nad jego zgubą obfite łzy ronił,
Przybiegł i swej obwodem tarczy go zasłonił...
Idomenej pracuje w polu najgoręcej:
Pragnie lud żeby Trojan zgubił jak najwięcej,
275 Lub ażeby na ziemię i sam się obalił,

Byleby zgonem swoim lud grecki ocalił.
Niedługa uszła chwila, gdy nowym się czynem
124

Wślawił walcząc z Alkatem, Ajzyjeta synem.
Starsza z córek Anchiza była jego żona,
280 Hippodamija, w domu od swych ulubiona,
Wyższa nad rówieśnice wszystkie przez swe wdzięki,
Przez rozum i przedziwne prace biegłej ręki;
Stąd ją najszlachetniejszy mąż w Troi poślubił.
Jego Posejdon ręką wodza Krety zgubił:
285 Członki mu jakby w więzy ujął, wzrok zamroczył,
Nie ma siły, by uciekł lub żeby odskoczył;
Stał jak słup albo drzewo, sobie nieprzytomny.
W piersi mu Idomenej zadał cios ogromny.
Kirys, który był tyle razy zasłoniony,
290 Dzisiaj niedostateczny dla jego obrony:
Rozdziera się, chrapliwy dźwięk darcie wydaje.
Pada rycerz, a włócznia do serca dostaje:
To drga i wstrząsa dzidę za każdym swym biciem.
Tak Alkat rycerz Troi rozłączył się z życiem.
295 Pyszny, że swym takiego męża zwał ciosem,
Do Deifoba wielkim król zawołał głosem:
»Ty, co lada pomyślność na dumę cię wsadza!
Czyliż trzech śmierć jednego śmierci nie nagradza?
O biedny Trojańczyku! Chlubą dmiesz daremną!
300 Zbliż się, jeśliś bohater, i spotkaj się ze mną!
Doświadczysz, jakie we mnie Zeusa jest plemię.
Minos mądry, syn jego, rządził Krety ziemię,
W Deukalijonie czysta Minosa krew płynie,
Ja zaś, syn jego, Kretów panuję krainie.
305 Przybyłem tu, a ze mną towarzysze moi,
Niosąc zgubę dla ciebie, Pryjama i Troi«.
To rzekł, a myśl wątpliwa była w Deifobie,
Czy kogo z Trojan przyzwać ma na pomoc sobie,
Czyli też własną siłą spotkać się z nim śmiało;
310 Lecz wezwać Ajnejasza bezpieczniej się zdało.
Znalazł go w tyle wojska; nie bił on się wcale,
I słuszne miał bohater do Pryjama żale,
Bo chociaż pierwsze w boju przechodził rycerze,
Atoli usług jego nie szacował szczerze.
315 »Ajnejaszu! – zawołał. – Wodzu naszej młodzi!
Jeśli cię los twojego krewnego obchodzi,
Pójdź ze mną, daj ratunek mężowi twej siostry!
Idomenej w Alkacie utopił raz ostry,
Zginał; niechże choć Grecy zwłok jego nie biorą!
320 On twą młodość wychował, on był twą podporą«.
Rzekł, a wyraz ten przebił serce Ajnejasza;

Idzie, oręż go wodza Krety nie zastrasza.
Ten się takim, jak dziecko, nie przeląkł widokiem:
Wygląda Ajnejasza niezmiśzanym okiem.
325 Jak odynieć, zaufan w sile, nie ucieka
I śmiało na myśliwców idących tłum czeka,
Najeża grzbiet, kły ostrzy, ogniem błyska żywym.
Gotów dać tęgi odpór i psom, i myśliwym:
125

Tak Idomenej stoi, w ręku silna pika,
330 I oczekuje przyjścia swego przeciwnika.
Lecz wzywa swych: Afarej i Askalaf żwawy,
Deipir i Antyloch, mistrz bitewnej wrzawy,
I Meryjon, przed których bronią drżą Trojanie,
Takie Idomeneja słyszeli wołanie:
335 »Przybądźcie, przyjaciele! Cios mi grozi srogi,
Oto na mnie Ajnejasz idzie prędkonogi.
Ma siłę: gdzie on w boju, tam pełno rozpaczy,
A jest w kwiecie młodości, co najwięcej znaczy.
Przy tym sercu, gdybyśmy równi w lecjach byli,
340 Wraz ja jego lub on mnie do ziemi nachyli!«
Jakby duch jeden wszystkie ożywiał rycerze,
Śpieszą się i zniżają z ramienia puklerze.
Ajnejasz też pomocy równie szuka sobie
W Agenorze, w Parysie, w mężnym Deifobie...
345 Straszliwy bój się zaczął przy trupie Alkata:
Jęczą zbroje, gdy mnóstwo pocisków wylata,
Lecz w tym rycerzów tłumie, bijących się srodze,
Ajnejasz i król Krety, dwa najpierwsze wodze,
Wszystkie siły zbierają, zręczni bronią władać
350 I oba chcący sobie śmiertelny cios zadać.
Pierwszy Ajnejasz rzucił grot na przeciwnika,
Ale ten go postrzegłszy, przed śmiercią unika:
Choć silną ręką ciśnion, krwi pocisk niesyty
Chybił, zawarczał tylko i drży w ziemię wbity.
355 Wódz Krety zgubnym dosięgnął Ojnomaja razem,
Przebił puklerz, wnętrzości wyciągnął żelazem.
Pada i konający w zębach piasek gryzie,
A król wyciąga dzidę utkwioną w paizie.
Lecz od walecznych Trojan obkoczony dokoła
360 Pięknej mu z ramion zbroi obedrzyć nie zdoła,
Nie umie tak, jak dawniej, cofać się i gonić,
Swoją dzidę odzyskać, przed cudzą się schronić;
Wstępny bojem odpędza dzielnie śmierć od siebie,
Ale niezdolny szybko uskoczyć w potrzebie.
365 Gdy więc wolnymi z pola krokami uchodzi,
Zażarty nań Deifob długą dzidą godzi;
Lecz go chybił, Aresa za to trafił plemię,

Askalafa; ten upadł, gryząc w zębach ziemię.
Dziki Ares o śmierci syna nic nie wiedział.
370 Z innymi bogi razem i bóg wojny siedział
Na złocistych obłokach: bo Zeus nikomu
Nie pozwolił na wojnę wyjść z górnego domu.
Przy Askalafa trupie nowy bój się wszczyna:
Deifob ściągnął hełm z głowy boga wojny syna;
375 Pchnięty od Meryjona, upuścił łup z ręki,
Pada na głaz przyłbica brzmiać ostrymi dźwięki.
Jeszcze Meryjon skoczył, podobny do sępu,
Grot wyrwał i do swego cofnął się zastępu.
Nie była Politowi tajna brata dola:

126

380 Bieży, w ręce go bierze, uprowadza z pola;
W tyle rot się znajdował jego wóz wspaniały,
Tam na niego i giermek, i konie czekały.
Jedzie do miasta jęcząc, krwią wszystkich oblany,
Która strumieniem z świeżej wytryskała rany.
385 Wzmaga się rzeź, krzyk wkoło straszny się rozlega;
Nagle na Afareja syn Anchiza wbiega,
Pchnął go w gardziel, chyli się głowa i przyłbica,
I puklerz; padł, wzrok wieczna ogarnia ciemnica.
Postrzegłszy, że się Toon do ucieczki zwrócił,
390 Antyloch grot nań cisnął i żywot mu skrócił.
Ciągająca się wzdłuż grzbietu aż do szyi żyła
Oстрыm razem przecięta na dwie części była.
Upada na wznak Toon i choć dycha ledwie,
Do towarzyszków ręce wyciąga obiedwie.
395 Chciwy łupu zwycięzca szybkim przybiegł skokiem,
Pilnym na wszystkie strony pogładając okiem.
Już ciągnął zbroję, kiedy trojańskie dziryty
Zewsząd biją gwałtownie w puklerz miedzią kryty.
Żadnego przecież ostrze ciała nie przewierci:
400 Posejdon Antylocha zasłania od śmierci.
Nigdy on się nie chronił, ustawnie nacierał,
Pierwszy między trojańskie rotę się przedzierał,
Nie spoczywał mu dziryty: lub go z dala ciska,
Lub na nieprzyjaciela następuje z bliska...
405 Na Deipira Helen ciężką wzniosł prawicę,
Rąbnął go mieczem w skronie, potrzaskał przyłbicę;
Ta upadła na ziemię, podniosły ją Greki,
Jemu noc nieprzespana zamknęła powieki.
Widok ten Menelaja niezmiernie zasmucił,
410 Zaraz się chciwy pomsty na Helena rzucił.
Przeciw sobie obadwa śmiałym krokiem idą,
Ten krzywy łuk napina, tamten wstrząsa dzidą;
I kiedy jeden grozi drugiemu zajadły,

Razem zgubne pociski z obu stron wypadły.
415 Pod piersi w kirys trafia Trojanina strzała,
Ale odbita miedzią, precz w bok uleciała,
A tak żądanej Helen nie odniósł korzyści.
Jak w miejscu, gdzie gospodarz ziarna od plew czyści,
Wyskakują z opalki boby albo grochy,
420 Jak je rolnik podrzuca i wiatr niesie płochy:
Tak grot od Menelaja kirysa odskoczył,
Otarł się o miedź śliską i na stronę zбочzył.
Atryd młodszy dzirytem Helena nie chybił:
Rękę, którą łuk trzymał, do łuku mu przybił.
425 Ustępuje przed śmiercią, krew obfita ciecze,
Zwisła ręka i ciężki grot za sobą wlecze.
Agenor spółziomkowi dał ratunek wczesny:
On Helenowi z ręki wyjął grot bolesny,
Wziął od giermka swojego procę z wełny tkaną,
430 Tą raniony miał rycerz rękę zawiązaną.

127

Pejzander szybkim idzie na Atryda krokiem
Pchnięty pod jego ciosy nieszczęsnym wyrokiem;
Spodziewa się zwycięstwa; śmierć nie triumf zyska.
Zbliżyli się, w obydwu rękach oręż błyska.
435 Wtedy pierwszy Menelaj pocisk rzuca silny,
Lecz obłąkana dzida poniosła raz mylny.
Pewniejszą ręką dziryt Pejzander wymierza,
Trafił, ale twardego nie przebił puklerza;
A choć na dwoje pocisk złamany obaczy,
440 Śmiały rycerz nie umie poddać się rozpaczy.
Menelaj na Pejzandra mieczem znów naciera,
Błyszczą się ostra w ręku Pejzandra siekiera
Z oliwną rękonością (pod tarczą wisiała).
Obalić przeciwnika chęć w obydwu pała:
445 Greka w szyszak Trojanin swoim dosięgł ciosem,
Grek w czoło Trojanina ciął nad samym nosem.
Potrzaskały się kości, krwią cały się broczy,
Od razu okrutnego wypłynęły oczy;
Nachyla się, upada wpośród bojowiska,
450 Król go, na piersi nogą stąpiwszy, przyciska,
Odziera świetną zbroję, pyszny łup dostaje,
I chlubny swym zwycięstwem, tak Trojanom łaje:
»Tym sposobem od floty będziecie odparci,
Wiarołomni Trojanie, na krew tak zażarci!
455 I będziecież przydawać, o ludzie niegodni,
Do obelgi obelgę i zbrodnię do zbrodni?
Bóg, co się gościnnymi opiekuje stoły,
Pomści się, miasto wasze obróci w popioły!
Żadną nie zaczepieni krzywdą, żadną szkodą,

460 Wzięliście moje zbiory i małżonkę młodą,
Gdy ona otworzyła dla was dom życzliwy.
Dziś chcecie spalić flotę i wyrznąć Achiwy!
Nie zdołacie wy Greków ze szczętem zatracić,
Wkrótce musicie drogo zuchwalstwa przypłacić.
465 Co cię mądrość nad ludzi i nad bogów stawia,
Możesz-że cierpieć takie, Zeusie, bezprawia?
Wspierasz zdrajców, ożywasz w nich odwagę srogą,
Tym sprzyjasz, co się wojną nasycić nie mogą?...«
To rzekłszy, zdartą zbroję swym ludziom oddaje,
470 Sam zaś między pierwszymi rycerzami staje...
Gdy tu na kształt pożaru walczą obie strony,
Nie wiedział od Zeusa Hektor ulubiony,
Że mu na lewym skrzydle achajskie narody
Niezmiernie w gęstych szykach zadawały szkody.
475 Może by nawet Grecy odnieśli zwycięstwo,
Tak ich wspierał Posejdon, tak wzmagał ich męstwo.
Hektor ciągle tam walczył, gdzie przełamał bramy,
Mur przeszedł, rotę rozbił, wszystkie przebył tamy...
Wtem do wodza Polidam z tą radą przychodzi:
480 »Hektorze! Nierad naszej ty słuchasz przestrogi.
Że ci wyższe nad ludzi dały męstwo bogi,

128

Toś i w radzie nad wszystkich wynosić się gotów?
Nigdy człek jeden wszystkich nie dostał przymiotów:
Ten z łaski bogów w polu rycerz zawołany,
485 Ten grą, ten głosem słynie, ów lekkimi tany;
Inszemu wielki nieba władca mądrość nada,
Zna pierwszy jej szacunek ten, co ją posiada:
Ona zbawia narody, zachowuje kraje.
Ja ci powiem, co mi się najlepszego zdaje:
490 Straszliwy pożar wojny zewsząd cię otoczył,
Lud nasz, jak złamał bramy i mury przeskoczył,
Walczy mężnie, lecz jedni już się zmordowali,
A pozostałych liczbą samą Grek przywali.
Cofnij się, zwołaj wodze! Tam naprędce sobie
495 Poradzimy, co czynić trzeba nam w tej dobie!...«
Podobała się dobra Hektorowi rada,
Zaraz z wozu bohater w świetnej zbroi zsiada:
»Niechaj tu, Polidamie! – wielkim głosem woła –
Pod twym bokiem Trojanie stawią mężne czoła!
500 Ja odejdę i w drugich szal Aresa wskrzeszę,
A skoro dam rozkazy, do ciebie pośpieszę«.
Podobny śnieżnej górze obiega młodzieńce,
Na Trojany, na wierne woła sprzymierzeńce.
Wszyscy się zgromadzają na rozkaz Hektora,
505 W Polidamie ich męstwo najtęższa podpora.

Poszedł na lewe skrzydło, gdzie walczyli śmieje
Deifob, Helen, Azjos, Adamas na czele.
Próżno ich szuka zdrowych: jedni już polegli,
Drudzy ranni zostali, kiedy na mur biegli.
510 Gdy tak boju wypadki okiem wodza znaczył,
Pięknowiącej Heleny małżonka obaczył;
Parys zagrzewa słowem i przykładem razem.
Gniewny Hektor tym rzecz do niego wyrazem:
»Złowróbnny ty Parysie! W kształcie twe zalety,
515 A cała na tym zręczność – uwodzić kobiety!
Gdzie Deifob? Gdzie Helen? Gdzie Adamas śmiały?
Gdzie Otryjonej, pełnej mąż rycerskiej chwały?
Dziś się z wierzchołku swego wielka Troja wali
I dzisiaj nic od zguby ciebie nie ocali«.
520 A na to piękny Parys: »Może w innej porze
Słuszną miałeś przyczynę, łajać mię, Hektorze,
Lecz dzisiaj twego brata obwiniasz daremnie,
Bo nie wydała matka nikczemnika we mnie.
Jakoś tylko przy nawach stoczył bój straszliwy,
525 Ty, bez wytchnienia, walczę z mężnymi Achiwy.
Wodze, o których pytasz, już cień śmierci kryje,
Helen z nich tylko jeszcze i Deifob żyje;
Od zgonu zachowała ich Zeusa wola,
Lecz w ręce oba ranni, ustąpili z pola.
530 Teraz, gdzie chcesz, prowadź nas! Wszyscy za twą cnotą,
Za twym przykładem pójdziem z największą ochotą;
Wszystko zrobim i męstwa w nas nie będziesz winić,
129
Ale nad swoje siły nikt nie może czynić«.
Tymi słowy gniew brata Parys ułagodził...
535 Śpieszą oba, gdzie walkę Ares straszną zwodził.
Zaraz Hektor z największym zapalem uderzy.
Jako gdy szumem wichur po polach się szerzy,
A Zeus trzaskające pioruny zapala –
Wzmaga się hałas, morze straszna tłucze fala,
540 Wzdyma wody i ryczy ocean zhukany,
Na bałwanach spienione wznoszą się bałwany:
Tak za Hektorem Trojan cisną się tysiące,
Śpieszą hufce po hufcach, od miedzi błyszczące.
Godzien z Aresem chwały podzielać zaszczyty
545 Idzie Hektor; ma puklerz z wołowych skór zbity,
Nieprzełamana z miedzi blacha go pokrywa,
Na głowie szyszak świetny, nad nim kita pływa.
Naciera mężnie, rotę przełamać się kusi,
Patrzy, czy do ucieczki Greków nie przymusi;
550 Lecz nie trwożył się żaden mąż jego widokiem.
Pierwszy Ajas na przodek wielkim wyszedł krokiem,

I w te wyzwiał go słowa: »Zbliż się więcej ku mnie!
Myślisz, że nas przestraszysz tym, iż grozisz dumnie? .
Umiemy walczyć, boju nikt się z nas nie lęka,
555 Zeusa tylko mściwa przytłacza nas ręka.
Chciałbyś ty ogień rzucić do achajskich łodzi,
Ale nam do odparcia na sile nie schodzi:
Prędziej ręką Achajów miasto wasze zginie
I w wiecznej zagrzebane zostanie ruinie.
560 Niedaleka ta chwila, gdy chroniąc się zguby,
Zeusowi i bogom będziesz czynił śluby,
Aby twe bystre konie ptaka biegły lotem,
Unosząc cię do Troi przed śmiertelnym grotem«.
Rzekł, a wtem orzeł z prawej przeleciał mu strony.
565 Krzyknął lud grecki, dobrą wieszczbą ucieszony.
A Hektor: »O Ajasio! Przechwalco zuchwały!
Jakież mi się od ciebie słowa słyszeć dały?
Obym tak był, Zeusa syn, tak nie umierał,
I taką, jako Hery plemię, cześć odbierał,
570 Dzieląc gody śmiertelnych z Febem i Palladą,
Jak dzień ten będzie Greków ostatnią zagładą!
Dostój tylko, a zguba twoja nieomylna
Oto cię ta na ziemię zwali dzida silna;
Białe twe ciało będzie pastwą psom i sępom«.
575 To rzekłszy, krzycząc śmiałym przywodzi zastępom.
Tylne wojska też same powtórzyły krzyki,
Równym głosem zagrzmiały greckie wojownicy.
Silne natarcie, silne było odpieranie,
A nieba przebijało obu stron wołanie.
130

Księga XIV

Oszukanie Zeusa

Nestor jeszcze w namiocie pragnienie uśmierza,
Gdy go w uszy straszliwy krzyk mężów uderza.
»Ach! Machaonie – rzecze – jakież nasze losy?
Coraz większe się w polu rozlegają głosy.
5 Ty pij tymczasem wino, póki Hekamedą
Na obmycie twej rany łaźni cieplej nie da,
Ja wybiegnę, bym widział i stan wojowników,
I co jest za przyczyna tych strasznych okrzyków«.
Rzekł i zaraz się starzec uzbrajać poczyna:
10 Świecący bierze puklerz Trazymeda, syna,
Który z ojcowską tarczą w polu się potyka;
W rękach Nestora błyszczący nieprzełomna pika.
Wychodzi. Jak mu widok smutny w oczach stanie!
Tych zbili, drugich pędzą zażarci Trojanie;
15 Nawet już przełamany widzi mur warowny.

Jako, gdy wkrótce powstać ma wichur gwałtowny,
Czujący falę wody Ocean zamroczy,
Ale dopóty czarnych bałwanów nie toczy:
Póki silny wiatr w pewną stronę nie zawieje,
20 Tak się w swych myślach starzec zawieszony chwieje,
Czy ma się rzucić wpośród pierzchającej rzeszy,
Czy też raczej do króla narodów pośpieszy?
Przemogła myśl ostatnia. Idzie, a tymczasem
Rozpoczęta trwa walka z niezmiernym hałasem:
25 Szczęk mieczów, broni trwożą przeraźliwe błyski.
Tłukąc się wzajem jęczą miedziane pociski.
Atryd, Odys, Diomed, ranne w polu wodze,
Wyszły z naw i z Nestorem schodzą się na drodze.
Z dala od bojowiska ich okręty stały,
30 Często bite od morza pianistymi wały,
Te, co wprzód doszły lądu, wyciągniono z wody
I murem zasłoniono od wszelkiej przygody,
Lecz wszystkim największego miejsca jeszcze mało.
Aby się więc gdzie wojsko rozpościerać miało,
35 Na kształt szczyblów oparte są jedne o drugie
I brzegi wśród przylądków napelniają długie.
Wyszli, żeby się rzeczy przypatrzeli z bliska,
Idą wsparci na dzidach, smutek serca ściska;
Widok Nestora bardziej jeszcze ich zatrwożył.
40 »Ty, w którym naród Greków nadzieję położył! –
Król Myken rzekł – Ty chwało i podporo ludu!
Po co idziesz, męskiego zaniechawszy trudu?
Lękam się, by nas Hektor zajadły nie zgubił,
Jak na radzie trojańskiej dumnie z tym się chlubił.
45 Że nie wprzód do pysznych wróci Troi grodów,
Aż po zniszczeniu floty i greckich narodów.

131

Tak groził: nie jesteśmy od zguby dalecy...«
»Nieszczęście – Nestor mówi – ściska nas dokoła,
Zeus z piorunem w ręku wybawić nie zdoła.
50 Warowni i okrętów, i greckiej młodzieży,
Z tak wielką dźwignion pracą mur zwalony leży.
Zajadły nieprzyjaciel bój przy nawach toczy,
Najbystrzejsze rozeznac nie potrafią oczy,
Z której strony achajskie walczą wojownicy,
55 W takim zamięcie rzeź, w takim pomieszaniu krzyki.
Naradzmy się atoli, co czynić wypada,
Może nam jeszcze natchnie jaki sposób rada.
Was nie wzywam do boju; rzecz byłaby próżna:
Bo jak jesteście, w stanie tym walczyć nie można«.
60 A król: »Gdy przy namiotach już wrze bój gwałtowny,
Ani nas rów zasłonił, ani mur warowny,

Dzieło, nad którym tyle potu-śmy wyleli,
Żebyśmy w nim zasłonę wojska i naw mieli,
Trudno wątpić, że taka Zeusa jest wola,
65 By Grecy sprośnie trupem te zalegli pola.
Był czas, gdy triumfami wieńczył nasze boje –
Dzisiaj do nieprzyjaciół przeniósł względy swoje:
Ku nim zwycięstwo, szczęście, chwała obrócona,
Nasze ostudza serca, krępuje ramiona.
70 Słuchajcie! Ja wam powiem, co czynić w tej porze:
Okręty bliskie brzegów ściągnijmy na morze
I tam je obwarujmy, rzuciwszy kotwice;
A skoro noc ponure rozciągnie ciemnice,
Resztę floty przed smutną ocalimy dolą:
75 Przecież nam wtenczas wytchnąć Trojanie pozwolą...«
A Odyseusz na niego spojrzawszy surowo:
»O rado bezrozumna! O haniebna mowo!
Podły królu, bodajbyś podłym ludem władał!
Za co cię wielki Kronid nam za wodza nadał,
80 Których z młodych lat w bojach doświadczone męstwo
Ma za niezmiennie hasło: śmierć albo zwycięstwo!
Więc to miasto opuścisz, z którego przyczyny
Tyle łez i krwi greckie już wylały syny?...
Co? Gdy jeszcze w największym walka trwa zapale,
85 My wtenczas będziemy spuszczać na morze okręty?
Tegoż żąda Trojanin swym szczęściem nadęty;
Śmiałość jego zostanie dwakroć powiększona
I zguby naszej wtedy tym łatwiej dokona.
Gdy wojsko ujrzy nawy ciągnione na morze,
90 Dotąd trwałe, ostygnie w rycerskim uporze,
Straci męstwo i z pola uciecze szkaradnie.
Królu! Ten zgubny skutek z twej rady wypadnie«.
Atryd na to: »Odysie! Ta nagana żywa
Oстрым ciosem me serce strapione przesywa.
95 Jeśli Grecy tchną jeszcze szlachetnym zapalem,
O wstydlivej ucieczce wcale nie myślałem.
Niechaj kto zbawienniejsze da zdanie w tę chwilę,
132
Czy jest młody czy stary, ja się wraz przychylę«.
»Nie braknie wam na zdaniu – Diomed zawoła –
100 Niedaleki jest człowiek, co wam radzić zdoła,
Jeśli to w piersiach waszych gniewu nie rozżarzy,
Że młody tam śmie mówić, gdzie zamilkli starzy.
Lecz temu, co z krwi zacnej Tydeja pochodzi,
Mniemam, że się otwarcie wszystko wyrzec godzi...
105 Mimo stanu naszego, w tak ciężkiej potrzebie
Pójdźmy na nieprzyjaciół, dajmy przykład z siebie!
Nie chcę ja, byśmy, ranni, szli na nowe rany,

Lecz zagrzejmy lud bojem długim zmordowany.
Przytomność nasza męstwo w tych nawet zapali,
110 Którzy się teraz podłej gnuśności poddali«.
Przyjęli z uwielbieniem, co Diomed radził.
Idą w pole królowie, Atryd ich prowadził.
Posejdon nie przeoczył żadnego ich kroku:
Stanął przy bohatera mykeńskiego boku,
115 W zmarszczonej twarzy starca, siwym kryty włosem,
Wziął ręką rękę króla i rzekł takim głosem:
»Jak teraz dmie Achilles! Dopiął, czego żąda,
Pomieszanie, ucieczkę, rzeź Greków ogląda.
Nie ma żadnego czucia. Niechże gnuśnie żyje,
120 Niechaj go niebo wieczną sromotą okryje!
Lecz na ciebie nie wszystkie zagniewane bogi.
Wnet ujrzysz, jak wodzowie Trojan pełni trwogi,
Piaskiem zaćmią powietrze, gdy chroniąc się zgonu,
Pędzić będą rumaki w mury Ilijonu«.
125 Rzekł; wraz rzuci się w pole i straszliwie krzyknie.
Jakim dziesięć tysięcy ludzi głosem ryknie,
Gdy ich pchnie w srogą walkę Ares boju chciwy:
Tak z piersi Posejdona wyszedł ryk straszliwy.
Nagle wszystkich nappełnił serce zapał nowy,
130 Każdy do ostatniego walczyć jest gotowy.
Wtedy na złotym tronie siedząca wysoko
Z wierzchu Olimpu Hera, rzuca na świat oko;
Poznaje brata swego wśród achajskich rzeszy,
Na ten widok jej serce niezmiernie się cieszy.
135 Ale Kronid, co z Idy Trojan szczęściem darzył,
Gdy go postrzegł, straszną w sercu złość rozżarzył.
Zaraz jakby go podejść, w myśli układ czyni.
Ten sposób za najlepszy uznała bogini,
Żeby poszła na Idę, pięknie wystrojona:
140 Gdy męża swymi wdzięki przyciągnie do łona,
Wtedy go, niebacznego, słodkim snem zamroczy,
Uśpi jego myśl boską i przenikłe oczy...
Miała bogini pokój, dzieło wiekopomne
Hefajsta, który wzmocnił zamkiem drzwi niezłomne:
145 Żadnego by ich boga ręka nie otwarła,
Tam wszedłszy Hera świetne podwoje zawarła.
W ambrozyjskim likworze skąpawszy się cała,
Na śnieżne ciało boskie balsamy rozlała:
133
Tych woń gdy się rozejdzie po Zeusowym gmachu,
150 Pełno ich w niebie, pełno na ziemi zapachu.
Tak namaszczona, włosy zbiera na grzebienie,
Prześliczne z nich na głowie układa pierścienie,
Pyszny ich okrąg lekko na ramiona spada:

Wzięła ozdobną szatę: w niej mądra Pallada
155 Wydała, co dowcipna umie jej robota,
Na okrągłym ją łonie haftka spina złota.
Cudowną taśmą ciało przedziela dostojne,
Na uszach diamenty zawiesza potrójne,
Daleko strzelające jasnością rzęsistą:
160 Zaś na głowę zasłonę kładzie przezroczystą,
Której śnieżnej świetności słońce nie jest równe:
Wreszcie wzuwa na nogi obuwie kosztowne.
A gdy już nic bogini nie brakło do stroju,
Wspaniałym wyszła krokiem ze swego pokoju.
165 Cyprydę piękną zaraz na ustronie bierze:
»Czy zechcesz, córko luba, być pomocną Herze?
Czy do wzajemnych względów ta przeszkoda stoi,
Że ja wspieram Achajów, a ty sprzyjasz Troi?«
»Wielka córo Kronosa – Afrodyta skromnie
170 Rzecze – powiedz mi, proszę, czego żądasz po mnie:
Rozkaż, co zdolność może, wszystkiego chcę użyć,
Aby ci podług żądań najlepiej usłużyć.«
»Daj mi ponętę, rzecz bogini fortelna,
Daj mi ten słodki powab, którego moc dzielna
175 Poddaje ci i ziemi, i nieba mieszkańce.
Idę, gdzie ostateczne łądu dźwierzają krańce
Tetys¹²⁴ matka i bogów ojciec siwobrody.
Gdy Zeus zepchnął Kronosa pod ziemię i wody,
Oni mnie z łona Rei wzięli na swe ręce
180 I wypielęgnowali me dni niemowlęce.
Pragnę umorzyć przykry spór, który ich dzieli:
Już od dawna słodkiego momentu nie mieli,
Długi czas, jak ich wspólne nie połączy łożo.
Jeśli namowa moja pogodzić ich może,
185 Jeżeli ich powrócę do pierwszych uścisków,
Jakichże w ich wdzięczności nie będę mieć zysków!«
Afrodyta z uśmiechem tę odpowiedź czyni:
»Cóż tobie można, wielka odmówić bogini,
Która pieścisz na łonie twym Kronosa syna?«
190 To rzekłszy pas czarowny z piersi swych odpina,
W nim zamknięte powaby wszystkie, wszystkie wdzięki,
Miłość, żądza, kochanków rozmowy i jęki,
Słodkie głosy, wyrazy skrycie ujmujące
Serca, tkliwej się nawet czułości strzegące:
195 »Weź, rzeczce, ten pas drogi, w nim wszystko się mieści,
124 Tetys – wychowawczyni Hery, córki Kronosa i Rei – matki bogów; sama Tetys była córką Uranosa i Gai; ojcem bogów był Okeanos, a pramatką wszystkich bogów Tetys;

Że pewnym skutkiem twoje uwieńczysz zamiary«.
Uśmiechnęła się Hera, gdy ten pas posiadała,
200 Uśmiechnęła się jeszcze, gdy go na pierś kładła.
Afrodyta w Zeusowym pałacu zostaje;
Olimpu śpiesznie Hera porzuciła kraje,
Ematię i Pteros mija szybkim biegiem,
I konnych Traków góry, wiecznym kryte śniegiem,
205 A nigdzie lekką stopą ziemi nie zamiata;
Wnet na morze z Atosu wyniosłego zlata.
Przyszła do Lemnu, cnego Toasa siedliska,
Szuka Snu, brata Śmierci, za ręce go ściska
I słodkim go wyrazem głaszcze niebios pani:
210 »Śnie! Któremu bogowie i ludzie poddani,
Jużeś mi raz w mych prośbach dał pomoc skuteczną,
Daj ją teraz, a wdzięczność mam dla ciebie wieczną.
Kiedy Zeus w słodkim znoju napięści się ze mną,
Ty spuść mu ociążałość na oczy przyjemną;
215 Uśpij go; masz w nagrodę krzesło wiecznie trwałe,
Hefajsta, syna mego, dzieło doskonałe;
W nim on okaże wszystkie cuda swej roboty,
I jeszcze, dla podparcia, podnózek da złoty«.
Na to Sen: «O! Bogini, pierwsza w bogiń rządzie,
220 Wszystkich mnie uśpić bogów rzecz nietrudna będzie,
I sam Ocean, groźne miotający wały,
Od którego pochodzi ród niebianów cały.
Jednakże uśpić Zeusa, jeśli sam nie każe,
A nawet się do niego zbliżyć nie odważę.
225 Pamiętam, zem przez ciebie już ledwie nie zginął.
– Herakles zburzył Troję i do domu płynął –
Oko Zeusa ja mymi ująłem ponęty.
Tyś wtedy gniew na syna wywarła zawzięty,
Wysłałaś wiatry, które srogie burze wzniosły,
230 Ledwie rycerz słabymi do Kos przybył wiosły,
Oddalon od przyjaciół i ojczystych progów.
Jakże ciężko się za to Zeus gniewał na bogów!
Strasznym rozżarty gniewem wszystkich niebian gonił,
A mnie szukał najbardziej; gdybym się nie schronił,
235 Gdyby mnie nie ukryła w cieniach Noc przychylna,
Jaki by mi cios dała jego ręka silna!
Zostałbym z nieba strącon, gdyby mnie był złapał;
Przecież na widok Nocy swój uśmierzył zapał.
Chcesz-li mnie na przypadek narażać tak srogi?»
240 A Hera: »Porzuć – rzecz – porzuć próżne trwogi.
Możnaż mniemać, żeby Zeus losy Trojanina
Kładł na tej samej szali, co Herakla, syna?
Skłoń się, a ja cię drogą zawdzięczę nagrodą,
Jedną z trzech Hor ci oddam, Pazyteę młodą;

245 Ona cię słodkim nazwie małżonka imieniem,
Wszak dawno do niej lubym gorejesz płomieniem».

135

Sen ucieszony: »Pani! Żądań twych nie zwlekę,
Ale przez niezgwałconą Styksu przysiąż rzekę:
Jedną się ręką morza, drugą dotknij ziemi,
250 Niech Kronos będzie świadkiem z bogi piekielnymi;
Za tę uczynność drogą zawdzięczysz nagrodą,
Jedną z trzech Hor mi oddasz, Pazyteę młodą,
Która mię słodkim nazwie małżonka imieniem;
Dawnoż ja lubym do niej goreję płomieniem!«

255 Łatwo się Hera skłania do jego życzenia,
Zaraz bogów piekielnych, Tytanów wymienia,
Świadcząc się, że dotrzyma obietnicy święcie.

A gdy tak uroczyste zrobiła zakłęcie,
Imbros i Lemnos spiesznym opuścili krokiem;
260 Idą, oboje ciemnym odziani obłokiem.

Wkrótce stają pod Idą, matką zwierza płodną,
Tamże, pod Lektem, drogę porzucają wodną,
Jeszcze chwilę na ładzie sobie towarzyszą,
A za każdym ich krokiem drzewa się kołyszą.

265 Lecz Sen, aby go Zeusa oczy nie ujrzały,
Siadł na wysokiej jodle; tej wzrost okazały
Wszystkie przewyższa drzewa, które Ida rodzi,
I wspaniałym wierzchołkiem do nieba dochodzi.

Tam Sen został, w ukryciu jodły gałęzistym,
270 W kształcie ptaka zwanego imieniem dwoistym,
Chalcydą bogi, lud go Cymindą nazywa.

Na szczyt Gargaru Hera wstępuje skwapliwa.
Zeus ją zaraz zobaczył, cały się rozpali,
Jako gdy się raz pierwszy z siostrą pokochali
275 I bez wiedzy rodziców sobie potajemnie,
W spełnieniu rozkosz, miłość stwierdzili wzajemnie.

»Jaki cię cel – rzekł słodko –jaka cię potrzeba,
Bez wozu i bez koni wyruszyła z nieba?«

A Hera: »Do ostatnich ziemi krańców idę,
280 Chcę ocean odwiedzić i matkę Tetydę,
Chcę zawdzięczyć ich dobroć, że mię na swe ręce
Przyjąwszy hodowali me dni niemowlęce.

Pragnę umorzyć przykry spór, który ich dzieli,
Już od dawna słodkiego momentu nie mieli.

285 Bystre moje rumaki pod górą zostały,
Na nich przebiegam lądy, na nich morskie wały.
Dlatego zaś przed tobą tu stawię się, panie,
Bym o moim zamiarze poznała twe zdanie:

Mógłbyś mnie winić słusznie, gdybym po kryjomu
290 Do niezgłębnego poszła Oceanu domu».

»Cóż ci później wykonać te myśli przeszkadza –
Rzekł Zeus – dzisiaj miłości niech panuje władza.
Nigdy mnie, jak dziś, piękność nie ujęła żadna,
Nie rozgrzała bogini ni ziemianka ładna:

295 Ani wdzięki prześlicznej Iksyjona żony,
Z której Pirytoj, bogom równy mąż zrodzony;
136

Ani też dla Danai¹²⁵ tak silnie gorzałem,
Z której Perseusza¹²⁶, męża walecznego miałem;
Ni tak córka Fojniksa rozpałała gładka,
300 Sławnego Radamanta i Minosa matka;
Ni dwie wabne Tebanki, Alkmene, Semele,
Z tej Herakles, z tej Dioniz, Olimpu wesele;
Ni Demeter, żółtymi włosy upiękniona,
Ni wspaniałą kibicią poważna Latona;

305 Iz tołą przeszłe chwile równałbym daremnie,
Nigdyś ognia takiego nie wzbudziła we mnie«.

Chytra Hera: »O! Synu Kronosa natrętny!
Czy tak daleko jesteś w żądzach niepamiętny,
Abyś to czynił jawnie, co się czyni skrycie?

310 Wszyscy nas widzieć mogą na Gargaru szczycie;
Cóż by o nas mówiono, gdyby z bogów który
Ujrzał nas w tej zabawie na wierzchołku góry
I w niebie to rozgłosił? Wstydem zrana cała
Nigdy bym do Olimpu wrócić się nie śmiała.

315 Jeśli twój umysł żądy oprzeć się nie może,
Jest w niebie pokój skryty, jest małżeńskie łożo,
Tam przystojnie twa miłość będzie nasycona,
Kiedy tyle powabów ma dla ciebie żona«.

»Za co się myśl próżnymi bojażniami trudzi –
320 Rzecze Zeus – nikt nas z bogów, nikt nie ujrzy z ludzi,
Każę, a złota zaraz chmura nas otoczy,
Najbystrzejszej przejrzyć nie potrafią oczy,
Nawet słońce, przed którym nic się nie ukryje,
Zasłony tej promieniami swymi nie przebije«.

325 Skończył i wraz boginię chwycił w ręce... leżą,
Ziemia pod nimi trawę podesłała świeżą,
Szafran, hiacynt, narzanek, zajętych rozkoszą
Na miękkich głowach lekko nad ziemią unoszą.

Na tym ich łożu wkoło złoty obłok ściska,
330 Z niego rosa srebrnymi kroplami wytryska.
Tak uległ na Gargarze, na łonie swej żony,
Zeus razem i miłością, i snem zwyciężony.

Sen, gdy pod jego władzą władca gromów legnie,
Do Posejdona z miłą wieścią szybko biegnie

335 I rzecze, donosząc mu o tym, co się stało:

»Teraz twoje Achaje możesz wspierać śmiało;

Śpi Kronid. Niech z tej pory korzystają Greci:
Hera zwiódła miłością, jam zamknął powieki«.
Te chytre panu morza, gdy odkrył zamiary,
340 Sen poszedł sypać swoje na ród ludzki dary.
Posejdon się w zapędzie utrzymać nie zdołał,
125 Danae – córka króla Argos, za sprawą Zeusa, który przybrał postać złotego deszczu, poczęła
Perseusza;
126 Perseusz – syn Zeusa i Danae; mąż Andromedy, pogromca Meduzy; dziś: jeden z
gwiazdozbiorów
nieba północnego; (por. przypis do w. 34, ks. XI);
137
Zaraz naprzód wyskoczył i głośno zawołał:
»Ścierpicieź, Grecy, aby syn Pryjama śmiały
Spalił flotę i wiecznej stąd dostąpił chwały?
345 Ta nadzieja pochlebna jemu serce łechce,
Że Pelid siedzi w nawie i wojować nie chce.
Lecz nie poczuje, że on wyrzekł się oręża,
Niech tylko rota rotę, mąż zapala męża!
Zróbcie tak, jak ja powiem: najpierwsi rycerze
350 I najsilniejsi, weźmy największe puklerze;
Na głowy nasze włożmy najtęższe przyłbice,
A najdłuższymi dzidy uzbrojmy prawice.
Pójdźmy! Ja wam przodkuję. Choć się tak nadyma,
Wiem, że naszego Hektor natarcia nie wstrzyma!...«
355 Tak rzekł; w momencie rozkaz jego wykonany.
Atryd, Itak, Diomed mimo ciężkiej rany
Obiegają zastępy, ustawiają w szyki...
Posejdon ich prowadzi, a w strasznej prawicy
Ogromnym wstrząsa mieczem na kształt błyskawicy.
360 Nikt się nie waży śmiałym mierzyć z nim zamachem,
Wszystkich Trojan przejęte serca zimnym strachem,
Hektor ich stawia, bojaźń z umysłów oddala.
Natenczas się straszliwy w polu bój zapala,
Gdy Posejdon i Hektor od trwogi daleki
365 Prowadzą – ten Trojany, ten waleczne Greci.
Wzdęte morze namioty tłucze i okręty,
Trwa walka uporczywa, wrzask niezmierny wszczęty.
Nie tak straszliwie ryczy ocean zhukany,
Gdy o skaliste brzegi rozbija bałwany;
370 Nie taki szum na górach ogień rozpościera,
Kiedy lasy paszczką niesytą pożera;
Nie z takim hukiem, wyszły z Boreasa gęby,
Gwałtowny wicher wali niebotyczne dęby:
Jak straszne napelniło powietrze wołanie,
375 Kiedy się starli z sobą Grecy i Trojanie.
Hektor pierwszy Ajasa obalić się silił.
Biegłej rycerza ręki pocisk nie omylił,

Lecz pas, jeden od tarczy, a drugi od miecza,
Krzyżując się na piersiach, męża zabezpiecza;
380 W to miejsce ugodziwszy, został '72az odparty.
Bardzo takim trafunkiem Hektor był rozżarty,
A widząc, że Ajasa próżnym ciosem gonił,
Sam, unikając śmierci, między swych się chronił.
Ajas nie tracił czasu, i w oddaniu skory,
385 Jeden z głazów służących nawom za podpory
(A mnóstwo ich tam było przy stopach rycerzy)
Silną pochwyca ręką i w Hektora mierzy:
Trafił kamień pod szyję, od tarczy odskoczył
I niemały czas jeszcze po piasku się toczył.
390 Jak ognistym Zeusa uderzony grotem
Z ogromnym dęb na ziemię wali się łoskotem,
Pełne powietrze siarki przykrego zapachu,
138

A bliski widz srogięgo Zeusa zamachu
Ogłuszony zostaje od ognia i trzasku:
395 Tak nagle wielki Hektor upada na piasku...
Zostać panami łupu tak wielkiego chciwi,
Zewsząd na niego z krzykiem napadli Achiwi.
Lecz gdy w niebezpieczeństwie Hektora postrzegli
Polidam, Glauk, Ajnejasz, Sarpedon przybiegli,
400 I Agenor; ci rotę wstrzymują grożące,
A za nimi się Trojan cisnęły tysiące.
W ich puklerzach bezpieczna dla niego zasłona.
Tymczasem go ziomkowie wzięli na ramiona
I w tył wojska unieśli, gdzie wóz jego stoi,
405 Prowadzą jęczącego rycerza ku Troi.
A skoro tam przybyli, gdzie Ksantu krysztaly
Krętymi nurty żyzne pola przerzynały,
Wspaniały wóz i bystre zatrzymali konie,
Zsadzili go na ziemię, wodą zlali skronie.
410 Odzyskał dech bohater, na nogi się dźwignął,
Otworzył oczy, z piersi krew czarną wyrzygnął,
Lecz upadł znowu, znowu zawarły się oczy:
Tak go ciężko Ajasa cios ogromny tłoczy.
Najlepsza dla Achajów zajaśniała pora,
415 Gdy z placu schodzącego postrzegli Hektora;
Natarli zatem, nowym zapałem zagrzani.
Ajas, syn Oileja, Satnijosa rani...
Zwalił go Ajas dzidą, rycerz padł na plecy,
Przy nim wszczęli bój krwawy Trojanie i Grecy.
420 Polidam zgonu ziomka zemścić się pośpieszył,
Oszczepem prawe ramię Protenora przeszył.
Chwytny piasek ręką padł syn Arejljika,
A chlubny tym zwycięstwem Trojanin wykrzyka:

»Mogę sobie pochlebić, że syn Panta mężny
425 Wprawną ręką niepróżno cisnął grot potężny
Ktoś z Achajów odebrał cios hartownej miedzi
I wnet czarne siedliska Hadesa odwiedzi«.
Sarknęli Grecy, Ajas bardzo się zapalił,
Obok niego Polidam Protenora zwałił;
430 Więc na uchodzącego szybkim rzucił grotem:
Polidam śmierci zręcznym uchronił się zwrotem,
Lecz za to Archelocha cios dosięgnął srogi,
Dla niego zgubę mściwe przeznaczyły bogi.
W kark go utrafia dzida Telamona syna,
435 Okrutnym razem żyły obiedwie podcina.
Padł i ziemi, waląc się pod śmiertelnym ciosem,
Wprzód niż kolanem dotknął czołem, twarzą, nosem.
Ajas do Polidama chlubnie rzekł w tę porę:
»Ciebie ja, Polidamie, za sędziego biorę:
440 Nie nagradzań nam straty mąż, co teraz pada?
Niepodły z niego rycerz i ród w nim nie lada.
Że złączon z Antenorem, prawie jestem pewny,
Syn to albo brat jego, a przynajmniej krewny«.
139
Rzekł, znając dobrze, kogo obalił żelazem.
445 Zasmucili się dumnym Trojanie wyrazem,
Akamas broni trupa i Promacha zmiata
Wtenczas, kiedy za nogi ciągnął jego brata.
Wraz wykrzyknął: »Na nasze wystawieni sztychy,
Kiedyż, junacy, próżnej przestaniecie pychy?
450 Nie nam tylko w podziale dostały się smutki,
Równie na was padają zgubne wojny skutki.
Patrzcie, jak poległ Promach, gdy po zdobycz bieżał!
Niedługo brat mój drogi bez zemszczenia leżał.
Jak pełne tego losy pomyślności, komu
455 Łaskawe dały nieba mieć mściciela w domu!«
Głos tak chełpliwy wszystkich Achajów rozżalił,
Lecz najbardziej się mężny Penelej zapalił;
Leci na Akamasa, ale ten się chroni:
Zgubny raz Ilijonej dostał z jego dłoni.
460 Ojciec, Forbas, największe stada tam posiadał,
Hermejas go pokochał, bogactwami nadał,
A tego tylko żona powiła mu syna.
Zgasła twa, biedny starcze, pociecha jedyna!
Trafił w oko, źrzenicę ruszył grot stalony,
405 Przeszedł na wylot głowę. Rycerz, krwią zboczony,
Wyciąga obie ręce i na ziemi siada;
Wtedy z mieczem dobytym Penelej przypada,
Tnie w szyję: głowa z włócznią, którą jest przebita,
I z przyłbicą upada. Zwycięzca ją chwytą,

470 A podniósłszy utkwioną na żeleźcu głowę,
Wielkim głosem do Trojan tak obraca mowę:
»Niechaj Ilijoneja i ojciec, i matka
Lubego syna płaczą aż do dni ostatka!
Lecz i żonie Promacha ten dzień smutny będzie,
475 Gdy z powróconej floty mąż jej nie wysiedzie«.
Rzekł, a wszystkich Trojanów strach ogarnął blady,
Myślą, jakby ostatniej uniknąć zagłady...
140

Księga XV

Powtórne odparcie od okrętów

Zwycięską bronią Greków ścigani tuż w tropy,
Cofają się Trojanie za rowy, okopy;
Mnóstwo ich legło trupem w ucieczce i zbladli
Dopiero się wstrzymali, jak wozów dopadli.
5 Wtedy Zeus na górnej Idzie przebudzony,
Wyrwał się z towarzystwa pięknej swojej żony,
Wstał, na Greków i Trojan boskim rzucił okiem:
Ci pierzchają, ci mężnym następują krokiem;
Posejdon tam achajskiej przywodzi młodzieży;
10 Hektor wśród towarzyszków osłabiony leży,
Silną ranion prawicą, krew z piersi wyrzuca
I ledwie mu tchem słabym oddychają płuca.
Zabolał ojciec bogów nad rycerza losem...
I takim do Irydy odezwał się głosem;
15 »Posejdonowi rozkaz nieś wiernie, Irydo,
I powiedz, że te słowa od Zeusa idą:
Niech bitwę porzuciwszy w tej mi zaraz porze
Śpieszy do rady bogów lub skryje się w morze!
Jeśli na me rozkazy nie chce być powolny,
20 Niech zważy, czy mej sile oprzeć się jest zdolny;
I władza mię nad niego wynosi, i lata.
Więc tak lekce starszego będzie ważył brata?
Więc sobie równość ze mną w pysznej uprzął głowie?
Ze mną, przed którym wszyscy inni drżą bogowie?«
25 Rzekł; zaraz wykonana była jego wola,
Zbiega Irys z Gargaru na trojańskie pola.
A jak śnieg lub grad pada z tchnieniem Boreasza,
Który wraca pogodę, a chmury rozprasza:
Tak posłanka złotymi ozdobiona pióry
30 Szybko do Posejdona z Idy spada góry:
»Posejdonie! – tak mówi – Zeus władzący w niebie,
Przysłał mię z takowym zleceniem do ciebie,
Byś porzuciwszy bitwę, w tejże zaraz porze
Szedł lub do rady bogów, lub też skrył się w morze.
35 Nie będziesz-li słów jego miał w należnym względzie,

Sam tu z otwartą wojną do ciebie przybędzie...«
Posejdon rozgniewany tak jej odpowiada:
»Choć jest mocny, atoli nadto dumnie gada.
Próżno równego w stopniu siłą swą zastrasza,
40 Trzech nas miała z Kronosa synów matka nasza:
Zeusa, mnie, Hadesa, co Erebus dziedziczy –
Trzech panów, na trzy części podzielon, świat liczy,
Każdy ma swe dziedzictwo. Za losów udziałem
Hades wziął czarne cienie, ja morze dostałem,
45 Zeus objął w swej części niebo i obłoki:
Ziemia wspólna jest wszystkim i Olimp wysoki.

141

Rządzić mną dla Zeusa byłoby za wiele,
Choć mocny, niech spokojny siedzi w swym wydziale!
Mam umysł wyniesiony, więc mu nie przykleknę,
50 Ręką niech mi nie grozi, bo się jej nie zleknię;
Niech na syna i córki te pogrożki chowa,
Co ze drżeniem słuchają jego lada słowa«.
Na to bogini urząd sprawująca posła:
»Chcesz-li, abym odpowiedź tak twardą odniosła?
55 Czy ją raczej osłodziś? Lubo czasem zbłądzi,
Nigdy się wielkie serce uporem nie rządzi.
Znasz doskonale, jakie stopnie są rodzeństwa;
Mszczą się Jędze¹²⁷ za prawa zgwałcone starszeństwa«.
Postrzegł się bóg, na morzu wzruszający flagi.
60 »Czuję – rzecz – Irydo, moc twojej uwagi.
Jak dobrze, gdy w posłańcu i poradnik wierny!
Ale ogarnął serce moje ból niezmierny,
Gdy ten, z którym wyroku zrównały mię prawa,
Ze mnie się grożącymi słowy naigrawa.
65 Ustąpię, lecz ci serce otworzę w tej chwili:
Jeśli mimo żeśmy się zgładzić ugodzili
Przy pomocy Pallady, jego miłej córy,
Zeus zechce ocalić ilijońskie mury
I danej obietnicy Achajom nie ziści,
70 Niech wie, że będzie w wiecznej u nas nienawiści«.
Rzekł Posejdon i zaraz w morzu się zagłębił;
Uczuł to Grek, bo w piersiach zapał się oziębił.
»Weź pieczę – rzekł do Feba Zeus – o Hektorze;
Chroniąc się mego gniewu Posejdon wszedł w morze.
75 Gdyby na mnie śmiały czekał był rękoma,
Strasznym łoskotem walki między nami dwoma
W swych by posadach niebo i piekło zadrżało.
Ale lepiej dla niego i dla mnie się stało,
Że choć z gniewem, ustąpił nie czekając boju:
80 Rzecz by ta wiele bardzo kosztowała znoju.
Weź egidę i w groźnej wstrząsaj nią prawicy,

By greccy na jej widok drżeli wojownicy.
Szczególnie miej o wielkim Hektorze staranie,
Z nową w piersiach odwagą niechaj w polu stanie!...«
85 Rozkazał; wykonywa Feb zlecenie ojca.
Jak szybko leci jastrząb, grzywaczów zabojca,
Żaden mu ptak lekkimi nie wyrówna pióry:
Takim on właśnie lotem spadł z idajskiej góry.
Już bohater nie leżał, gdy Feb przed nim staje:
90 Siedział, odzyskał zmysły, przyjaciół poznaje,
Co mu we wszystkich byli przygodach najszczerzi.
Pot nie leje się z niego, nie robią mu piersi –
127 Jędze – Erynie (od gr. Erinys), boginie kary i pomsty, które prześladowały i karały
przestępców;
w stosunku do winowajców żałujących stawały się boginiami dobrotliwymi
Eumenidami; w mit. rzymskiej występują jako Furie;
142
Tak go Zeusa pamięć ożywiła sama.
Apollo rzekł w te słowa do syna Pryjama:
95 »Czemu siedzisz na tronie, od wojsk twoich z dala?
Co cię wyzuwa z siły? Jaki ból przyzwala?«
Uchylił Hektor powiek i rzekł słabym głosem:
»Ktoś ty, z bogów najlepszy, moim tknięty losem?
Nie wiesz-li? Gdym przed flotą stoczył walkę śmiałą,
100 Ajas wtedy na ziemię obalił mię skałą.
Mniemałem, że odwiedzę dziś Hadesa progi,
Utraciwszy od ciosu tego żywot drogi.«
»Ufaj! – Bóg odpowiada. – Pan władający w niebie
Silnego pomocnika przysła dla ciebie.
105 Ja, Apollo, przy tobie z mieczem groźnym stoję,
Ja, com dawniej i ciebie zasłaniał, i Troję...«
Tym słowem wzmocnił siły, które w nim już gasły.
Jak przy żłobie trzymany długo koń wypastry,
Zerwawszy uwiązanie, bieży, piasek miece,
110 I przywykły się kąpać w przeźroczyściej rzece,
Pyszny swoją pięknnością, leci, dumnie płąsa,
Głowę do góry wznosi, a grzywą potrząsa
I pędzi na znajome sobie klacz pastwiska:
Tak za wzmocnieniem boga, który strzały ciska,
115 Mężny Hektor wielkimi kroki w pole sadzi
I walczone do boju Trojany prowadzi.
A jak biegną, zwierzyny pięknej dostać chciwi,
Za samą lub jeleniem i psy, i myśliwi –
On, gdy mu jeszcze zguby zły wyrok nie niesie,
120 Chowa się między skały albo w gęstym lesie;
Wtem gdy się lew pokaże, krzykiem ich wzbudzony,
Psy i myśliwcy w różne rozpierzchną się strony:
Tak trwożnych pędzą Trojan szeregi Grecy,

Tną mieczami, dzidami przebijają plecy;
125 Lecz gdy ujrzą Hektora, przejęci są trwogą,
I cała ich w tym siła, że uciekać mogą...
Idą Trojanie, Hektor wielkim stąpa krokiem,
Apollo go poprzedza odziany obłokiem:
W rękach jego egida nieśmiertelna błyska,
130 Frędzle ją srożą, groźny blask daleko ciska,
Na postrach ludzi Hefajst dał ją panu nieba;
Taka egida rękę uzbrajała Feba.
Ścisnąwszy swe zastępy czekają Achiwy;
Z obu stron krzyk powietrze napelnia straszliwy,
135 Z mocnych rąk dzidy, z brzmiających cięciw lecą strzały:
Jedne się w łono mężów szlachetnych dostały,
Drugie nie dojdą ciała i w ziemię się wbiją,
Ani się krwi tak chciwie żądanej napiją.
Póki Feb trzymał w rękach tarczę niewzruszoną,
140 Ginał lud, bój za żadną nie ważył się stroną.
Lecz wkrótce przeciw Grekom zwrócona egida –
Wraz nią wstrząśnie i z piersi głos ogromny wyda:
Słabiej w męstwie, bojaźń w umysłach zajęta.
143

Jak gdy w nocy napadną dwa srogie zwierzęta
145 W nieprzytomności stróża na woły lub owce,
Drżąca trzoda się w różne rozbieganie manowce:
Tak uciekają Grecy; Feb ich mdłymi zrobił,
A Trojan i Hektora chwałą przy ozdobił...
Gdy się zwycięzcy bawią nad krwawymi łupy,
150 Uciekają w nieładzie drżące Greków kupy;
Hektor swoich zachęca, wielkim głosem krzyczy,
By prosto szli na flotę, niechciwi zdobywcy:
»A kto mi kolwiek od naw na stronę odbiegnie,
W tymże zaraz momencie z mojej ręki legnie!
155 Ni go bracia, ni siostry nie uczczą pogrzebem,
Ale go psy w kawały rozszarpią pod niebem!«
Rzekł i ogniste biczem rumaki zacina,
Do śmiałego natarcia rotę upomina.
Zwracają wszyscy konie z groźnymi okrzyki,
160 Przodkiem Apollo mężne wiedzie wojownicy.
Zarzuca rów, okopy zwała jego noga:
Wnet się dla nich zrobiła tak szeroka droga,
Ile zasięgnie dzida od męża rzucona,
Gdy doświadcza, jak silne są jego ramiona.
165 Tą drogą tłumem idą Trojanie zuchwali,
Pod stopą Feba gruby mur Greków się wali.
A jako drobne dziecię, bawiąc swe tęsknoty,
Rozmaite na piasku buduje roboty,
Wnet je ręką i nogą igrając zagrzebie:

170 Tak się mur grecki kruszy pod twą stopą, Febie.
Tyś ich zmieszał, tyś zrobił, że pierzchli nikczemnie;
Dopiero się przy nawach wstrzymują wzajemnie...
Jak gdy zhukane wiatry na morzu srożęją,
Wzdęte na boki w okręt bałwany się leją
175 I nic go nie zachowa od gwałtownej fali:
Tak się wojsko trojańskie na mur grecki wali.
Pędzą ku nawom konie śmiałe wojownicy,
Trojanie z wozów długie wyciągnęli piki,
Grecy z okrętów drągi wzięli na odparcie
180 Kute miedzią, w ogniowym ustalone harcie.
Gdy się bój z dala od naw przy murze wysiła,
Patrokl siedział w namiocie cnego Eurypila;
Miłymi w nim tęsknotę rozmowami słodził,
A plastrzem bole rany głębokiej łagodził.
185 Lecz widząc, że Trojany przez mur się waliły,
Że Grecy uciekają bez ładu, bez siły,
Jęczy, bije się w uda, łza mu gęsta ciecze,
I tak do przyjaciela z ciężkim łkaniem rzecze:
»Mimo twej rany dłużej nie mogę być z tobą,
190 Wkrótce się Grek ostatnią okryje żałobą.
Nich ci pomoc potrzebną wierny sługa niesie,
Ja biegnę chęć do boju wzbudzić w Achillesie.
Któż wie, czy go nie skłonię za pomocą boga?
Mocna jest z ust przyjaźni idąca przestroga«.
144
195 Rzekł i opuścił namiot Patrokl rozplakany.
Tymczasem Grecy dzielnie wstrzymują Trojany,
Lecz ni ci zdolni, lubo mniejsze, odbić roty,
Ni ci Greków przełamać i wpaść im w namioty.
A jak ostrym toporem cieśla zręcznie włada,
200 Którego sztuki sama uczyła Pallada,
I za sznura kres ostrej nie zapuści stali:
Tak ci w równi zupełnej bój utrzymywali.
Po wszystkich stronach walka uparta się szerzy.
Hektor z okrytym chwałą Ajasem się mierzy,
205 Przy jednej walczą nawie; ni Hektor jej spalić,
Ni Ajas od niej może Hektora oddalić.
Już Kaletor niósł ogień, ów śmiały syn Klity,
Lecz w piersi został dzidą Ajasa przeszyty:
Leci na ziemię, głównia z ręki mu wypada.
210 Patrząc na śmierć krewnego Hektor się rozjada
I wielkim głosem woła na trojańskie szyki:
»Trojanie i Dardany, i waleczne Liki!
Nie ustępujcie z miejsca, walczcie w tej ciaśninie
I nie dajcie wziąć zbroi po Klitiosa synie!«
215 Skończył i długą dzidę w Ajasa wymierzył;

Chybił go, Likofrona mężnego uderzył.
Przymuszony z Kityry uciec dla zaboju,
Ajasowi w rycerskim towarzyszył znoju;
Przy boku przyjaciela stał bohater dzielny,
220 Przy nim walczył, gdy w głowę dostał raz śmiertelny;
Bez duszy z wyniesionej nawy na łeb złata.
Ajas przejęty żalem tak mówi do brata:
»Teukrze! Jakie nas teraz czekają tęsknice?
Syn Mastora, kochany od nas jak rodzice,
225 Którego w domu naszym żaden wzgląd nie minął,
Zajadłego Hektora srogim ciosem zginął.
Gdzie twe strzały niosące śmierć, bóle i jęki?
Gdzie jest łuk otrzymany z Apollina ręki?«
Na głos brata przybiega Teucer, strzelec główny,
230 Łuk ma w ręku i kołczan strzałami ładowny.
Grot wylata po grocie, warczy żyła tęga,
Wraz Pejzenora syna strzałą swą dosięga:
Ranny Klejtos, powoźnik Polidama śmiały.
W Hektora oczach pięknej szukający chwały,
235 Gardził niebezpieczeństwem, tam pędził rumaki,
Gdzie się najbardziej mężne zgęszczały orszaki.
Nie mogła go od zguby żadna zbawić siła,
Puszczona strzała w szyję z tyłu utrafiła;
Padł na ziemię, śmiertelnym dosięgniony grotem,
240 Konie wóz próżny z wielkim wstrząsnęły łoskotem.
Postrzegłszy to Polidam, zaraz je uchwycił
I Astynoja rękę strażą ich zaszczycił,
A gdy mu blisko siebie trzymać je zaleci,
Sam znowu między pierwsze wojownicy leci.
245 Teucer zaś na Hektora nowy grot nakładał,
145
I pewnie ostateczny byłby mu cios zadał,
Gdyby Zeus srogiemu nie wstrzymał wyroku.
On mając bohatera dnia na bacznym oku,
Nadto wyniosłym Teukra zamiarom urąga,
250 Rwie mu w ręku cięciwę, kiedy ją naciąga:
Pryśła strzała i łuku dotrzymać nie umiał;
Nadzwyczajnym przypadkiem strwożył się i zdumiał.
»Bracie – rzekł – boga ręka, nam nie sprzyjająca,
Mieszka układy nasze i łuk mi wytrąca;
255 Z tęgich żył dziś ode mnie skrecona cięciwa,
Zdolna nieść strzał tysiące, nagle mi się zrywa«.
»Porzuć twój łuk i strzały – rzekł Ajas żaloszny –
Gdy ci je z rąk wydziera jakiś bóg zazdrozny;
Weź raczej długą dzidę, piersi okryj tarczą,
260 Walcz, zachęcaj – bijmy się, póki siły starczą,
Jeśli mają wziąć flotę, niech ją wezmą z pracą

I niech drogo zwycięstwo Trojanie opłacą«.
Tak radził; Teucer zaraz namiotu dopada,
Łuk zostawia, na ramię tęgi puklerz wkłada,
265 Głowę kształtnie zrobionym szyszakiem przykrywa,
Nasrożona piórami groźna kita pływa.
Ogromną bierze dzidę, a nie szczedząc kroku,
Bieży spieszno i staje przy Ajasa boku.
Widząc łuk Teukra, boskim osłabiony cudem,
270 Hektor między trojańskim głośno woła ludem:
»Walczcie! Gdzie z taką chwałą bitwa rozpoczęta.
Niech każdy z was o dawnej sławie swej pamięta!
Widziałem na me oczy, jak bezsilne strzały
W ręku najbiegłego rycerza zostały.
275 Zeus to sam dokazał i znak jest niemylny,
Dla kogo on niechętny, a komu przychylny:
Dziś od niego Achajów zmniejszona odwaga,
Dziś przeciwko nim bije, a nam dopomaga.
Walczcie więc, bo zwycięstwem pewnym się zaszczyciem.
280 Kto ma paść, niech bez żalu rozstanie się z życiem!
Ach! Jak tu dla rycerza chwały plac jest żyzny!
Pięknie mu z bronią w ręku umrzeć dla ojczyzny,
A dom swój, żonę, dzieci, majątek ocali,
Gdy męstwem swym Achajów z tych brzegów oddali«.
285 Tak Hektor w serca wszystkich zapał swój przelewał.
Nie z mniejszą Ajas siłą Achajów zagrzewał:
»Mężowie! Dziś najsrozszych klęsk jesteście bliscy,
Albo ocalim flotę, albo zginiem wszyscy.
Mniemacie-li, gdy Hektor naw panem zostanie,
290 Że możecie piechotą przejść po oceanie?
Nie widzicie-li, jak on rzuca się gwałtownie?
Jak zapala, jak woła na Trojan o głównie?
Nie na tańce ich wzywa, lecz żeby nas dobić.
Ja sądzę, że nie mogę nic lepszego zrobić,
295 Jako gdy nasz zmieszamy oręż z ich orężem:
Niech już raz albo zginiem, albo też zwyciężem!«
146

W gorących sercach nową wzniecił żądzę sławy:
Miedzianym z tarczy murem otoczyli nawy;
Zeus wzmaga w Trojanach zapał i nadzieje,
300 A Menelaj tak serce w Antylochu grzeje:
»Nikt z tobą, Antylochu, z achajskich rycerzy
Ni miłością, ni biegiem, ni siłą się zmierzy.
Wyskocz, byś kogo z wodzów trojańskich obalił«.
Tym słowem jego zagrzał, a sam się oddalił.
305 Z błyszczącą zaraz dzidą przed pierwszymi stanie,
Na jego widok trwożni uchodzą Trojanie;
Jednak nie był rycerza zamach bezskuteczny:

Gdy śmiało biegł do boju Melanip waleczny,
W piersi raz dostał, upadł tym zwalony ciosem,
310 A zbroja na nim smutnym zajęła odgłosem.
Jak szybko, przyskakuje bystry chart do łani,
Gdy ją myśliwiec z kniei wychodzącą rani:
Tak prędko pierwszy z greckiej Antyloch młodzieży,
By z ciebie, Melanipie, ściągnąć zbroję, bieży.
315 Ale próżny był zapęd, bo go Hektor zoczył,
I tchnąć zemstą za brata przeciw niemu skoczył.
Antyloch, lubo dzielny bohater, nie czeka,
Zbiera swe wszystkie siły i co tchu ucieka.
Jak zwierz srogi, niemałe gdy porobi szkody,
320 Zabije psa lub męża broniącego trzody,
Chroni wprzód, nim mnóstwo pasterzy się zbiegnie:
Tak on ucieka, skoro Hektora postrzegnę.
Krzyczą za nim Trojanie, gęste miecą groty.
Zwrócił czoło, ze swymi złączywszy się rotę.
325 Jak lwy do naw Trojanie szli wielkimi kroki –
Tak się spełniały boskie Zeusa wyroki.
Z jego woli Dardanin śmiałości nabierał,
On w Greku męstwo słał, chwałę mu wydzierał,
On chciał imię Hektora zrobić wiekuiste,
330 Iż pierwszy rzucił głównie na flotę ogniste:
Tak Tetydzie uiszczał, co jej przyrzec raczył,
Więc czekał, aby ogień na nawach obaczył.
Od tej chwili przedsięwziął Trojan szczęście skrócić
I zwycięstwo na stronę Achajów obrócić.
335 W tym zamyśle Hektora sam pchał na okręty,
Lubo już dosyć własnym zapalem był pchnięty.
Jak Ares, gdy zabójczą dzidę chwyci ręką,
Lub jak ogień, gdy lasy zjadł zre paszczką,
Wścieczony lata Hektor i z ust pianę toczy;
340 Zapalone pod groźną brwią iskrzą się oczy,
Niez mordowana robi oszczepem prawica,
A podskakując, skronie tłucze mu przyłbica...
Chcąc złamać Greków, ciosy tam obraca swoje,
Gdzie najdzielniejsze męża i najcięższe zbroje;
345 Lecz nadaremnie wszystkie swe siły wywiera –
Niewzruszony jak wieża zastęp go odpiera.
Jak kiedy szturm przypuszczą do nadbrzeżnej skały
147
I wiatry rozhukane i spienione wały –
Ona ich gniew silnymi wstrzymuje ramiony:
350 Tak szyk grecki na miejscu stoi niewzruszony...
Widzą cię pośród siebie Achaje, Hektorze!
Jak gdy na pasące się woły przy jeziorze
Wpadnie lew – nieprzywykły walczyć pasterz młody

Już od czoła, już z tyłu broni swojej trzody –
355 On skacze nagle w środek i buhaja zjada,
W różne się strony drżąca rozpierzcha gromada:
Podobnie, gdy wpadł Hektor (Zeus go zapalił),
Wszyscy pierzchli i tylko Peryfeta zwałił...
Z przodu Greci okrętów jeden rząd zamykał;
360 Stąd wyparci, przy drugim, który morza tykał
Stawają, przy namiotach gęsto się gromadzą
I o daniu odporu najtęższego radzą.
Przez wstyd i strach w obozie rozbiec się nie śmieją,
Jedni krzycząc na drugich krzepią się nadzieją.
365 Nestor, ludu stróż, wszystkich czule upomina,
On rycerzów na imię ich ojców zaklina:
»Przyjaciele! Chciejcie się mężami pokazać,
A nade wszystko hańbą lękajcie się zmazać!
Myślcie o żonach, dzieciach, majątku, rodzicach,
370 Czy żyją, czy już w wiecznych zostają ciemnicach.
Oni wołają na was tym słowem przeze mnie:
Stójcie! Wstydzicie się tyły podawać nikczemnie!...«
Wielki Ajas za hańbę sobie to rozumie,
By z innymi Grekami dłużej krył się w tłumie;
375 Wraz na widok trojańskiej pokazał się młodzi,
Z nawy na nawę krokiem sążnistym przechodzi,
Dwudziestodwułkciowym obracając drągiem,
Z okrętów na okręty przeskakiwał ciągiem.
Jak, obok cztery konie sprzągłszy, jeździec zręczny
380 Ludowi ciekawemu chcąc dać widok wdzięczny
Bieży ku miastu, chlubnej szukając zalety;
Zbiegają się mężczyźni, zbiegają kobiety,
Obróconych na niego oczu pełno wszędzie,
On z konia na koń skacze w najbystrzejszym pędzie,
385 Tak po nawach wielkimi skakał Ajas kroki,
A ogromnym swym głosem przebijał obłoki.
Zachęca bezustannie ten mąż nieznużony
Do dzielnej i namiotów, i floty obrony.
I Hektor między swymi nie został orszaki,
390 Lecz jak orzeł zoczywszy pasące się ptaki
Uderza na żurawie, gęsi lub łabędzie,
W takimże Hektor śmiały rzucił się zapędzie...
Pod samą flotą walkę stoczyli tak srogą,
Iżbyś rzekł, że wyczerpnąć swoich sił nie mogą;
395 Taka zjadłość ich piersi, taki ogień pali,
Jakoby w tym momencie bitwę zaczynali.
Wielki do męstwa powód miały strony obie:
Grek już zbawienia prawie nie rokuje sobie,
148

Trojanin dzisiaj wszystko chce zakończyć razem,

400 Okręty zniszczyć ogniem, a Greci żelazem.
W tym przekonaniu wszystkie swe siły wywarli,
Jedni, by zwyciężyli, drudzy, by odparli.
Hektor chwycił za okręt, co wiosły licznymi
Protezyłaja¹²⁸ stawiał na trojańskiej ziemi,
405 Ale go nie powrócił: zginął z wziętej rany –
O jego walczą okręt Greci i Trojany.
Nikt tu strzał, nikt oszczepów dalekich nie ciska,
Obie, równo zajadłe, strony walczą z bliska.
Okrutna rzeź: ten kole, ten rąbie, ten siecze,
410 Błyszcą w rękach dzidy, siekiery i miecze,
Powietrze od orężów tłukących się chrzęści,
Z rąk, z ramion lecą miecze strzaskane na części,
Podruzgotanych zbroi pełno na równinie,
Ziemia cała zbroczona krwi potokiem płynie.
415 Hektor jak chwycił okręt, tak się ciągle trzyma,
Z zapalonymi na swych wołając oczyma:
»Nies pochodnie, następuj śmiało, mężna młodzie!
Dzień ten dziesięcioletnie klęski nam nagrodzi.
Weźniemy flotę, całkiem wyrzniemy lud grecki.
420 Bez woli bogów przyszedł ten naród zbójceki.
Gnuśność starych zrobiła, że się Grek ocalił,
Ja bym był dawno natarł, ich zbił, flotę spalił,
Lecz mię wstrzymała starców rada zbyt ostrożna.
Dziś wszystkich błędów naszych powetować można,
425 Bo Zeus nam łaskawej udziela opieki«.
Rzekł; oni z nową mocą natarli na Greci.
Na Ajasa tysiączne zwrócone pociski;
Już on zaczął rozumieć, że jest śmierci bliski.
Schodzi z wierzchu na ławę przed licznymi grotami,
430 Tam staje, pilnie Trojan zważając obroty:
Ktokolwiek z ogniem bieży, dzidą go oddala,
A Greków nieustannym głosem tak zapala:
»Przyjaciele! Narodzie bogu wojny miły!
Nie ustawajcie w męstwie, zbierzcie wszystkie siły!
435 Czyż my to posiłkowe w tyle wojska mamy?
Czyż nas nowe zasłonią mury, nowe bramy?
Jestże w bliskości miasto, które by nas trudem
Osłabionych schroniło? Świeżym wsparło ludem?
Tu jesteśmy, daleko od ojczystych brzegów,
440 Od morza i trojańskich ściśnieni szeregów –
Nie gnuśność, dzielne tylko ocali nas ramie!«

¹²⁸ Protesilaos – Protesilas, mąż wiernej Laodamii; król Fylake w Tesalii, jako pierwszy poległ pod Troją z rąk Hektora; motyw miłości Protesilasa i Laodamii często wykorzystywany był w sztuce i literaturze;

Kto od Hektora pięknym zapalem natchnięty,
Z ogniem w ręku zuchwale bieżał na okręty,
445 Na tego się okrutnym Ajas ciosem srożył:
Tak dwunastu rycerzy przed flotą położył.
150

Księga XVI

Pieśń o Patroklosie

Kiedy ci przy okręcie zwodzą bój okrutny,
Przed obliczem Achilla staje Patrokl smutny;
A jako zdrój spod skały hojne wody toczy,
Tak obfitymi łzami płyną jego oczy.
5 Wzruszon Pelid tak mówić do niego zaczyna:
»Patroku! Czemu płaczesz, jak mała dziewczyna,
Która za matki śladem drobnym krokiem goni,
Chwytają za skraj szaty i rzewne łzy roni,
I twarzą jej przesyła chęci niemowlęce,
10 Aż ją zmiękczona matka weźmie na swe ręce.
Ach! Tak miękkie łzy płyną Patroklowi memu.
Czy zwiastujesz co wojsku? Czy też mnie samemu?
Czyś odebrał wieść jaką smutną po kryjomu?
Ale mówią, że żyje Menojtijos w domu;
15 Że Pelej Myrmidony rządzi w szczęściu, w chwale:
Ich by śmierć najdotkliwsze sprawiła nam żale.
Czy nad Grekami płaczesz, że przy nawach giną?
Własną oni ściągnęli te nieszczęścia winą.
Lecz mów! Oba wszak sobie jesteście najszczersi«.
20 Na to Patrokl, westchnąwszy z głębokości piersi:
»Daruj łzom, najmężniejszy z Greków, przyjacielu!
Trudno ich nie wylewać wśród nieszczęść tak wielu...
Oby nigdy gniew taki nie zajął twej duszy!
Godnaż chwały w złem stałość? Nic cię więc nie wzruszy?
25 Jeśli Greków nie wesprzesz w tak okrutnej dobie,
Któż z rąk twych będzie pomoc obiecywał sobie?
Gniew ten ród boski w tobie ściera do ostatka:
Nie jest Pelej twój ojciec ni Tetys twa matka,
Ale cię wyrzuciły groźne morza wały,
30 Albo tak twarde serce z twardej kute skały.
Jeśli niechęć do boju wyrok w tobie sprawił
Lub jeśli ci co Zeus przez matkę objawił,
Pozwól, niechaj ja pójde z mężnymi Ftyjoty
I za bogów pomocą zbawię greckie rotty.
35 Daj twą zbroję! Trojanin, tę ujrzawszy postać
I mnie biorąc za ciebie, nie będzie śmiał dostać,
Wstrzyma zapęd; Grek wytchnie, gdy wsparcie obaczy,
A i lekkie wytchnienie wiele w boju znaczy.
Kiedy świezi wpadniemy na lud zmordowany,

40 Samym krzykiem odeprzem pod miasto Trojany«.
Tak Patrokl do Achilla tkliwy głos zanośli.
Nieszczęśliwy! Nie wiedział, że o zgubę prosił.
Pelid ciężko wzdychając tych słów mu udziela:
»Cóż ja to z ust mojego słyszę przyjaciela?

151

45 Ani wyrok do boju niechęć we mnie sprawił,
Ani mi też co Zeus przez matkę objawił,
Lecz mi stoi w pamięci męża czyn gwałtowny.
Co za hańba! Rownego śmiał pokrzywdzić równy
I użyć władzy swojej na gwałtu narzędzie!
50 Ta obelga niełatwo w sercu startą będzie:
Owoc mych trudów, dana po dobytciu miasta,
Gwałtem z rąk przez Atryda wydarta niewiasta...
Ale przeszłe zostawmy rzeczy w niepamięci,
Nie przystoi mi w wiecznej uprzeć się niechęci!
55 Powiedziałem: nie pierwej skrócę gniew zawzięty,
Aż bitwa o tesalskie otrze się okręty...
Teraz idź, wpadnij na nich, Patroklu waleczny,
Oddal od floty greckiej wyrok ostateczny,
By nie rzucili na nią ognistej pożogi
60 I nie przecięli wojsku do powrotu drogi!...
A gdy od naw odeprzesz Trojan, wracaj do mnie,
Choćby ci szczęścił Zeus, użyj szczęścia skromnie
I staraj się powściągać twą zwycięską dzidę!
Beze mnie walcząc, moją zwiększyłbyś ohydę.
65 Niechże twojego serca zwycięstwo nie poi,
Strzeż się wojska prowadzić aż pod mury Troi!...
Gdy w naw zbawieniu nasze chęci się uiszczą,
Zostaw obadwa wojska, niech się w polu niszczą«.
Tymczasem silny Ajas już ulec był bliski,
70 Zeus go tłoczy i Trojan biją nań pociski.
Świetna przyłbica, gęstym uderzana ciosem,
Wedle skroni straszliwym jęczała odgłosem,
Dłoń słabnie pod ciężarem wielkiego puklerza,
Jednak z miejsca nie mogli wyruszyć rycerza.
75 Zatchnęły mu się piersi tak, że ledwie zięje,
Z członków jego pot słonym strumieniem się leje,
Jedne odeprze, leci druga dzida skorsza;
Zemdlał, coraz się więcej jego stan pogorsza.
Muzy! Które dzierzycie dom Zeusa święty,
80 Mówcie, jak płomień greckie zapalił okręty!
Na dzidę, którą Ajas walecznie się składał,
Wpadł Hektor i ogromnym cios mu mieczem zadał.
Odcięta miedz od drzewca przeraźliwie dzwoni
I daleko upada, a bohater w dłoni
85 Drąg stępiony daremnym obraca zamachem.

Uznał w tym dzieło bogów, zimnym zadrżał strachem
I nie wątpił, że Zeus niszczy jego trudy,
A obdarzyć zwycięstwem chce trojańskie ludy.
Spośród grotów ustąpił wyparty gwałtownie.
90 Trojanie zewsząd niosą rozżarzone główne,
Pali się okręt, smolne zajmują się sosny.
Bije w się w uda Pelid i mówi żaloszny:
»Przyspieszaj, o Patroklu, twoje przedsięwzięcie!
Nieprzyjacielski ogień widzę na okręcie.
95 Ocal flotę, powrotu naszego nadzieję,
152
Weź oręż, a ja wojsko zbiorę i zagrzeję«.
Rzekł; Patrokl się natychmiast uzbrajać poczynił:
Srebrną haftką na nogach kształtny obuw spina,
Pyszny Ajakowego pancierz bierze wnuka,
100 W który blaski gwiazd cudna wyraziła sztuka;
Miecz ciężki z brązu wiesz na silne ramiona,
Błyszczą mu się główica srebrem ozdobiona;
Nieprzebitym pokryciem zabezpiecza zdrowie
Mocny na piersiach puklerz, a szyszak na głowie;
105 Z końskich włosów na helmie wspaniałym uwita,
Pływając, strach daleko niesie groźna kita.
Wziął i silne oszczepy, lecz równe swej dłoni;
Dzidy tylko nie zabrał z przyjaciela broni...
Automedon ogniste zaprzęga rumaki.
110 Po Achillu, ścielącym trupami orszaki,
Patroklowi najwięcej Automedon miły,
Bo doznał w bojach jego i wiary, i siły.
Ksant i Balios w zaprzęgu są, dwa bystre konie,
Mogące wiatry w szybkim wyścignąć przegonie...
115 Pedaz im towarzyszy, śmiertelnego rodu,
Lecz nieśmiertelnym zrówna koniom do zawodu.
Tymczasem zaś Achilles obiega namioty,
Sam uzbraja, sam żwawe zagrzewa Ftyjoty;
Chęć do boju w nich długa powiększyła przerwa.
120 A jako srogie wilki i niesyte ścierwa
Na górze rogatego zabiwszy jelenia,
Jedzą go, krew im brzydkie paszcze zaczerwienia;
Potem do źródła kupą idą rozbójniki,
Chłodzą się, chlipiąc wodę chciwymi języki,
125 Mięso się z paszcz odrzuca, wzdymają się brzuchy,
A w piersiach niestrwożonych śmiało rosą duchy:
Tak gorąco Ftyjotów wodze za krwią dyszą
I z takim Patroklowi męstwem towarzyszą.
W środku stoi Achilles, w nim Aresa mina,
130 On i męże, i konie żwawo upomina.
Pięćdziesięciu okrętom Pelid przewodniczył,

A na każdym pięćdziesiąt bohaterów liczył;
Pięciu dał wodzów, każdy swój szyk doprowadza,
Ale przy nim najwyższa zostawała władza...

135 Gdy więc uszykowany lud z wodzami staje,
Achilles ostrym tonem rozkazy im daje:
»Przez czas gniewu mojego nieraz ja słyszałem
Burzących się was wielkim na Trojan zapałem,
I takeście, '77odzwowie, czynili wyrzuty:
140 Achillu! Żółcią karmion lub ze skały kuty,
Czemu w tej nieczynności nasze trzymasz ramię?
Jeżeli już nic gniewu twojego nie złamię,
Nie lepiej iść do domu, niż gnuśnieć szkaradnie?"
Te-ście mi słowa nieraz mówili gromadnie.
145 Mężel! Oto dzień boju tak od was żądany.
Idźcież więc i uderzcie śmiało na Trojany!«
153

Tym słowem dodał wszystkim do boju ochoty,
Po głosie wodza bardziej skupiły się roty.
A jak ściśle budownik spaja ściany w murze
150 Dom stawiać, mocen wiatry wytrzymać i burze:
Tak ściśle się skupili mężni wojownicy:
Puklerz tyka puklerza, przyłbica przyłbicy,
Przy kicie pływa kita, zbroja bliska zbroi,
Mąż przy mężu i dzielne wojsko jak mur stoi.
155 Na czele bohaterów zapalonych srodze
Patrokl i Automedon, dwa stawają wodze.
Jedna w obydwu śmiałość, jedna w obu dusza,
Za nimi wybór wojska Myrmidonów rusza.
Pelid wszedł do namiotu i od matki daną
160 Otworzył skrzynię, drogim sprzętem ładowaną;
Tam się w darach dla syna wylało jej serce:
Były kosztowne szaty, płaszcze i kobierce;
Tam i kształtnie ze złota rznęta była czasza.
Sam tylko z niej Achilles pragnienie ugasza,
165 Nikt inny z ludzi swymi usty jej nie spodlił,
Z nią w rękę do samego Zeusa się modlił.
Okurza ją i czyści, rękę myje w wodzie,
W otaczającej namiot stanąwszy zagrodzie,
Leje wino i dłonie do Zeusa wznosi,
170 Który moc swoją światu piorunami głosi:
»Boże, siedzący w niebie na wysokim tronie,
Boże Pelazgów, w zimnej wzywany Dodonie,
Gdzie niemyte, na gołej ziemi rozciągnięte,
Selle w piersi przyjmują twe natchnienia święte!
175 Wysłuchałeś mej prośby i twój gniew surowy
Za mą cześć obrażoną spadł na greckie głowy.
Racz i dziś prośbę moją wysłuchać łaskawie!

Ja jeszcze sam przy flocie zostaję na nawie,
Lecz do boju posyłam z wojskiem przyjaciela –
180 Niechże mu szczęścia twoja prawica udziela...
Niech wróci, odpór dawszy Trojanom zuchwałym,
Sam cały, z całą zbroją i z mym ludem całym!«
Tak prosił, lecz inaczej Zeus postanowił,
Jedną część prośby przyjął, a drugą odmówił:
185 Zezwolił bój odeprzeć, śmiałość Trojan skrócić,
Lecz zaprzeczył mu zdrowym do floty powrócić.
Taką gdy do Zeusa modlitwę uczyni,
Powraca do namiotu, czarę kładzie w skrzyni.
Wkrótce wyszedł, ciekawe na plac zwrócił oczy
190 Chcąc widzieć, z jakim skutkiem nowy bój się toczy.
Pod Patroklem w porządku szły mężne Ftyjoty,
Aż też niedługo wpadły na trojańskie rotę...
Gdy obaczyli mężni wojownicy Troi
Patrokla z powoźnikiem w znanej od nich zbroi,
195 Zmieszali się i widok nagły ich zatrwożył;
Sądził, że Achilles gniewy z serca złożył
I pojednan z Atrydem wyszedł floty bronić:
154
Myślą więc, jak od zguby grożącej się schronić...
Jak szumi chmura, idąc do górnych sklepieni,
200 Gdy Zeus w straszną burzę dzień pogody zmieni,
Tak też z Trojan ucieczką zgiełk i wrzawa wzrosły...
Wielu rycerzom konie dyszle połamały
I zostawiły wozy strzaskane w kawały...
Gdzie najbardziej lud zmieszany, Patrokl ku tej stronie
205 Z przeraźliwym okrzykiem swoje pędzi konie:
Wywracają się wozy, trzaskają się koła,
A strąconych rycerzy w piasku grzęzną czoła.
Już bieguny, którymi obdarzyły bogi
Peleja, rów lekkimi przeskoczyły nogi,
210 Chciwie na drugiej stronie śmierć i postrach szerzyć.
Hektora szuka Patrokl, jego chce uderzyć,
Lecz go prędkie uniosły konie na przestrzeni.
A jako chmury, w mglistej zebrane jesieni,
Obfite wylewają potoki na ziemię,
215 Gdy gniewny Zeus ukarać chce przestępne plemię,
Kiedy, z pogardą bogów, na świętym urzędzie
Krzywe czynią wyroki niegodziwe sędzie;
Nagłym wzdęte ulewem potoki się wzbiorą,
Mdłą dla nich najsilniejsze groble są zaporą;
220 Przełamawszy je, z szumem pędzą w morze wody,
Niszcząc domy i drogie pracy ludzkiej płody:
Taki się szum rozlegał w trojańskim szeregu,
Takie jęki ich konie wydawały w biegu.

Ale nie tu się Trojan zakończyła nędza:
225 Zabiega im od miasta, ku flocie napędza,
Między rowem i rzeką trwożne zbija kupy
I za Greków zabitych liczne ściele trupy...
Widząc na ziemi ległe swoje wojownicy,
Zapalony Sarpedon tak woła na Liki:
230 »Gdzie pierzchacie? Ach! Waszą uznajcie ohydę!
Ja przeciwko zwycięzcy temu prosto idę,
Ja chcę zaraz doświadczyć jego ręki siły,
Której pociski tylu Trojan obaliły«.
Rzekł i natychmiast z wozu w świetnej skoczył zbroi.
235 I Patrokl to postrzegłszy na wozie nie stoi,
Skoczył – oba na wszystkie biorą się sposoby.
A jak z ostrymi szpony i z krzywymi dzioby
Sępy z hałasem walczą na wyniosłej skale:
W takim idą rycerze na siebie zapale.
240 Widząc tej bitwy skutek, niebios pan wzruszony
Tak się do swej odzywa i siostry, i żony:
»Zbliża się smutna chwila przeznaczona losem,
W której ma lec Sarpedon pod Patrokla ciosem.
Dwoiste we mnie myśli wzbudza jego dola:
245 Czyli go unieść z tego fatalnego pola
I posadzić w zamożnej likijskiej krainie,
Czy przystać, że od tego bohatera zginie?«
Gniewna Hera: »Kronosa potomku surowy!
155
Mogąż mieć dzikie myśli wstęp do twojej głowy?
250 Od śmierci śmiertelnego chcesz zbawić człowieka,
Którego wszędzie Mojra niepochybna czeka?
Czyń, lecz bądź pewny bogów powszechnej niechęci,
A co ci powiem, dobrze zachowaj w pamięci!
Jeśli Sarpedon żywy powróci do domu,
255 Któryż z bogów nie zechce z krwawego pogromu
Ocalić swego syna? Mnóstwo ich pod Troją,
I każdy z nieśmiertelnych będzie za krwią swoją.
Lecz by twój żal ukoić, kiedy ci tak luby,
Pozwól, niech od Patrokla nie uniknie zguby,
260 Ale gdy pod zwycięskim orężem już skona,
Niech go słodki Sen weźmie i Śmierć na ramiona
I zanosą do krajów Likiji obszernych.
Tam otoczony od braci i przyjaciół wiernych
Ich łzami uczczony będzie; ci mu pogrzeb sprawią
265 I grobowiec na wieczną pamiątkę wystawią«.
Poddał się Kronid losów nieodzownej sile,
Lecz ostatnie czcząc syna kochanego chwile,
Który miał z dala zginąć od krain ojczystych,
Hojną rosę na ziemię w kroplach spuścił krwistych.

270 Gdy dwaj rycerze blisko byli na równinie,
Wraz Trazymed, towarzysz Sarpedona, ginie,
Z trafnej ręki Patrokla utkwiał pocisk w brzuchu,
On z wozu wspaniałego stoczył się bez ducha.
Znowu mężny Sarpedon silny grot wymierzył,
275 Chybił Patrokla, konia Pedaza uderzył.
Zarżał smutnie, bo w głębi piersi grot utonął,
Wspiął się, nachylił, upadł i życie wyzionął.
Traf ten dwa drugie konie przeraził niemało,
Skoczyły, lejc się zwickłał, jarzmo zatrzeszczało:
280 Koń ich miesza, który się na ziemi wywrócił;
Przecież nieład ten baczny Automedon skrócił,
Odciął mieczem postronki; zaraz Ksant i Bali
Na swym stanęli miejscu i lejca słuchali.
Z nowym oba zapałem wznieśli ręce silne,
285 Lecz w dłoni Sarpedona żelazo omyłne,
I tylko, lecąc, pocisk nad ramieniem świsnął.
Patrokl zaś grotu z ręki daremnie nie cisnął:
Utrafia tam rycerza dzida zapalczywa,
Gdzie się we wnętrzu serce bezpiecznie ukrywa...
290 Jak buhaj, który licznym stadom przewodniczy,
W paszczęce ogromnego lwa okropnie ryczy,
Tak też Sarpedon jęczał pod Patrokla ciosem,
Wzywając przyjaciela konającym głosem:
»Kochany Glauku, sławny przez liczne zwycięstwa,
295 Dziś trzeba ci śmiałości, odwagi i męstwa!...
Niestarta by okryła plama imię twoje,
Gdyby Grek odarł z twego przyjaciela zbroje,
Który przy flocie śmiało stawiał się ich szykom.
Walcz więc mężnie i mężnym dzielnie dowódź Likom!«

156

300 To mówiącemu czarny cień zamyka oczy...
Serce w Glauku te jęki żałosne rozdarły,
I że go próżno wzywa przyjaciel umarły.
Wzdycha ciężko, bo w ramię od Teukra zadana,
Gdy walczył na okopie, dolega mu rana:
305 Wspierając towarzyszków nie oszczędzał siebie.
Więc wzywa boga łuku w tak ciężkiej potrzebie:
»Czy w Likiji czy w Troi mieszkasz, wielki boże,
Wszak głos nieszczęśliwego wszędzie cię dojsć może!
Ulituj się dziś mojej okrutnej niedoli:
310 Rana ciężka mię trapi, ramię srodze boli,
Krew płynie i nie władam odrętwiałą dłonią,
Nie mogę dzidy chwycić ani walczyć bronią.
Najdroższemu druhowi śmierć zbieliła lica,
Nie ma żadnej pomocy od Zeusa rodzica.
315 Ty więc ból uśmierz, wlej mi siły, ulecz ranę,

Daj, niech mężnie na czele dzielnych Lików stanę,
Bym przyjaciela mego drogich zwłok obronił.
Rzekł; Feb do jego prośby łaskawie się skłonił.
Tamuje krew płynącą, boleści uśmierza
320 I wielką siłą piersi napęlnia rycerza.
Gdy tak miłą odmianę w sobie Glauk obaczył,
Cieszył się, że go prędko bóg wysłuchać raczył,
Zagrzał Lików do walki, o ich króla zwłoki;
Potem, Trojan szybkimi obiegając kroki,
325 Wołał na Polidama, wzywał Agenora,
Mężnego Ajnejasza, wielkiego Hektora,
Na którym świetna z miedzi błyszczała paiza.
Do niego się z takimi słowami przybliża:
»Hektorze! Tyś nietknięty sprzymierzeńców stratą!
330 Oni, rzuciwszy krewnych i ziemię bogatą,
Dla obrony ścian waszych wyziewają życie –
Wy przecież nic w nieszczęściu dla nich nie czynicie.
Oto smutnie na piasku rozciągniony leży
Sarpedon, wódz szlachetny likijskiej młodzieży:
335 On i sądów słusznością, i odwagą słynął,
Teraz z Aresa woli od Patrokła zginął.
Zapalcie się więc zemstą, bohaterzy Troi,
Nie dajcie Myrmidonom zabrać jego zbroi!
Ach! By Grecy zwłok drogich nie dostali łupem
340 I swoich klęsk nad jego nie mścili się trupem!«
To wyrzekł, oni w serca żal i zemstę biorą,
Bo choć obcy, warowną miasta był podporą
I liczne ściągnął wojska, i mężnie się stawił.
Zgon Sarpedona serce w Hektorze zakrwawił.
345 Idą Trojanie, klęski tej pomścić się radzi,
Sam Hektor zapalone zastępy prowadzi.
Patrokl bardziej się sroży, zwiększa zapal dziki...
A kiedy ze stron obu wzmocniły się szyki,
Trojanie, Myrmidony, Likowie, Achiwy
350 Przy trupie Sarpedona zwiedli bój straszliwy...
157

A jak się jęk daleko po lasach rozlega,
Gdy od siekier padają dęby z wielkim grzmotem:
Z takim jęczą przyłbice i tarcze łoskotem,
Gdy w nie dzidy i miecze, i ogromne głązy
355 Gęsto powtarzanymi uderzają razy.
Tak były Sarpedona zmienione ostatki,
Iżby go własnej oko nie poznało matki:
Od głowy do stóp groty i piaskiem okryty.
Oni zajadłe przy nim rzucają dziryty.
360 Ile się much uwija latem w tej godzinie,
Gdy słodkim pasterz mlekiem napęlnia naczynie,

Tyle przy Sarpedonie rycerzów się tłoczy.
Kronid na ten bój ciągle zwrócone miał oczy,
A na dwoje w swej myśli nie przestawał radzić:
365 Czy przy synu – Patrokla przez Hektora zgładzić
I dać mu w zbroi godną jego dzieł zapłatę?
Czy powiększyć dnia tego pracę, znój i stratę?
Długo dwie ważąc myśli, ostatniej się chwycił,
Pozwolił, aby jeszcze Patrokl się zaszczycił,
370 A do miasta trojańskie z wodzem przegnał roty
I liczne trupy zwałił pod swoimi groty.
Spuszcza strach na Hektora. Zaraz na wóz wsiada,
Uchodzi, za nim trwożna ciśnie się gromada.
Widząc, że Kronid wagę swęj przechylił szali,
375 Ani Likowie dłużej pola nie dostali:
Wojsko – króla na stosie umarłych odbiegło,
Gdzie mnóstwo bohaterów z obu stron poległo,
Gdy Zeus tam zapalił uporczywe boje.
Myrmidony odarły Sarpedona zbroje,
380 Patrokl do naw odesłał trofeje swego czynu.
Zeus zaś rzekł do Feba: »Pójdź prędzej, mój synu!
Unieś spośród pocisków Sarpedona zwłoki,
A obmywszy je w wodzie z kurzu i posoki,
Ręka twoja nań wonne balsamy wyleje
385 I ciało w nieśmiertelne szaty przyodzieje.
Potem Sen słodki i Śmierć, siostra Snu rodzona,
Martwe jego ostatki wzięwszy na ramiona,
Zaniosą go do krain Likiji obszernych.
Tam otoczony od krewnych i przyjaciół wiernych
390 Ich łzami uczczony będzie; ci mu pogrzeb sprawią
I grobowiec na wieczną pamiątkę wystawią«.
Natychmiast wykonana była jego wola:
Zbiega szybko Apollo na trojańskie pola
I spośród strzał unosi Sarpedona zwłoki;
395 A obmywszy je w wodzie z kurzu i posoki,
Ambrozyjskie balsamy na ciało rozlewa
I w nieśmiertelne szaty rycerza przywdziewa.
Oddał go Snu i Śmierci; te skrzydły prędkimi
W momencie go zniosły do ojczyściej ziemi.
400 Patrokl w Automedonie, w koniach zapal nieci,
Ściga Trojan i Lików i na zgubę leci.
158
Głupi – gdyby się sprawił, jak Pelid ostrzegał,
Pewnie by się przed srogą Mojra był wybiegał,
Ale rada Zeusa nad ludzką przemaga
405 – Uciecze się poddaje największa odwaga –
Nieraz podniósł w rycerzu męstwo i osłabił,
A wtenczas wzmógł Patrokla na to, by go zabił.

Jakie pierwsze, ostatnie jakie padły głowy,
Gdy cię na śmierć, Patroklu, skazał los surowy
410 Legł Adrest i Autonój, i Echekl, i Muli,
Perym, Pillart, Melanip zgubny cios poczuli,
Epistora, Elaza trup na trupie pada;
Tych zabił, a trwożliwa pierzchnęła gromada.
Już by Grecy trojańskie wyłamali bramy,
415 Bo nie mogły zwycięzcy żadne wstrzymać tamy,
Gdy na wieży Apollo usiadł zagniewany,
Myśląc Patrokła zgubić, a wesprzeć Trojany.
Po trzykroć go na mury niosła chęć gorąca,
Po trzykroć z szanów miasta Apollo go strąca
420 W ogromny puklerz boską uderzając dłonią.
Lecz gdy, jak bóg, czwarty raz wypadał z krwawą bronią,
Przerażającym głosem Apollo zawoła:
»Pójdź precz! Nic twoje ramię dokazać nie zdoła,
Bo nie tobie wyroki dobyć Troi dały.
425 Choć mocniejszy, nie będzie miał Pelid tej chwały«.
Tak rzekł; on się nacierać więcej nie ośmiela,
Chroniąc się gniewu boga, który śmiercią strzela.
Pod Bramą Skajską trzymał rumaki ogniste,
A w głowie Hektor myśli rozważał dwoiste:
430 Czy jeszcze wpaść na Greków i tłum ich wygładzić?
Czy zastępy trojańskie pod mury sprowadzić?
Wtem Apollo w postaci Azjosa przychodzi:
Starzec ten, brat Hekuby, z Dymanta się rodzi,
Obszerne dzierży włości we Frygów krainie,
435 Gdzie biegiem zapieniony bystry Sangar płynie.
»Czemu – rzecze Apollo – nie walczysz, Hektorze?
Haniebna twa beczynność w takiej jeszcze porze!
Gdybyś ty nie był mocny, a ja mdły '69 stary,
Za tę nikczemność słusznej nie uszedłbyś kary.
440 Zwróć konie na Patrokła, może go zabijesz
I z łaski Feba wieczną chwałą się okryjesz«.
To rzekłszy w tłum się rzucił. Hektor kazał pędzić
Konie Kebryjonowi i bicza nie szczędzić.
Apollo między Greci zamieszanie szerzy,
445 A chwałę dla trojańskich gotuje rycerzy.
Hektor zaś wszystkie inne pomija orszaki
I na Patrokła bystre obraca rumaki.
Ten skacze z wozu, lewą ręką robi bronią,
A prawą kamień ostry uchwyciwszy dłonią,
450 Ciska go – i niepróżno swe siły natęża:
Kebryjona obala, walecznego męża.
Gdy na wozie Hektora trzyma lejce świetne,
159
Ogromny kamień w czoło uderzył szlachetne:

Odarł brwi, kości złamał i wybił mu oczy.
455 Rycerz z wozu jak nurek na ziemię się toczy
I na piasku, bez duszy, swe członki rozciąga.
Wtedy się z niego Patrokl w te słowa urąga:
»Zręcznyż to mąż, który się tak lekko zanurza!
Choćby najgwałtowniejsza morzem tłukła burza,
460 On między wały z nawy zniżyć się gotowy
I obfitymi gości nakarmić połowy.
Prawdziwie, Troja nurków doskonałych liczy!«
To powiedziawszy leci do swojej zdobyczy...
Hektor wyskoczył z wozu. Jak się żrą i ranią
465 Dwa lwy na górach, walcząc o zabita łąnią,
Oba zarówno mocni, oba równo głodni:
Tak dwaj bohaterowie, z sobą walczyć godni,
Patrokl i Hektor, wielki bój zaczęli toczyć,
Jeden w drugiego ciele chciwi oszczep zbroczyć.
470 Hektor za głowę chwycił i łup trzymał drogi,
Z drugiej zaś strony Patrokl ciągnął go za nogi;
A wojska swej upornie doświadczały mocy.
Jak wiatry, ten z południa, a drugi z pomocy,
Walczą, kto z nich obalić ma przyległe lasy,
475 Dęby i buki jęczą z strasznymi hałasy,
Dłgie się zawadzając gałęzie szeleszczą,
Łamiąc się, drzewa z hukiem przeraźliwym trzeszczą:
Tak między nimi walka uporczywa wszczęta
I o zgubnej ucieczce nikt z nich nie pamięta.
480 Dzidy ziemię okryły, krwawe niosąc razy,
I strzały z żył puszczane, i ogromne głązy,
Tarcze na piersiach mężów uderzając z trzaskiem:
A członki Kebryjona, obsypane piaskiem,
Szerokim ciałem na ziemię, szeroko zaległy.
485 Zapomniał j eździec sztuki, w której był tak biegły.
Póki słońce na górne wstępowało sklepy,
Z równą stratą ciskane obu stron oszczepy;
Lecz gdy się już zaczęło chylić do zachodu,
Przemogło wyrok męstwo greckiego narodu:
490 Mieli korzyść, bo z miejsca Trojanów odparli,
Unieśli Kebryjona i zbroję odarli.
Wtedy się w swym zapale Patrokl nie posiada,
Podobny do Aresa na zastępy wpada,
Trzykroć na Trojan z krzykiem straszliwym naciera,
495 Trzykroć trupem dziewięciu mężów rozpościera.
Już czwartym grozi razem strwożonej gromadzie –
Stój Patroclu! Tu wyrok dniom twoim kres kładzie!
Feb mu w przerażającej postaci zaskoczył;
Nie mógł go Patrokl widzieć, bo się mgłą otoczył.
500 On boską dłoń spuściwszy, w plecy go uderza:

Rozciągają się cienie przed okiem rycerza...
On mu wytrąca oręż, obnaża ze zbroi:
Zadumiały, zmieszany, Patrokl w miejscu stoi,
160
Odrętwienie żadnego nie da zrobić kroku.
505 Wtedy Euforb z oszczepem przyskakuje z boku;
Śmiały Euforb, którego wślawił się wiek młody
Dzidą, jazdą i w polu szybkimi zawody.
Rycerskie jego dzieła Ares wziąłby sobie:
Z wozu mężów dwudziestu w pierwszej zwałił probie.
510 Od niego Patroklowi z tyłu cios zadany;
Lecz natychmiast wyciąga długi oszczep z rany...
Boską ręką i ludzkim osłabiony ciosem,
Zaczął uchodzić rycerz przed ostatnim losem.
Obaczywszy to Hektor, wpośród zbrojnej rzeszy
515 Z żelazną w rękę dzidą za Patroklem śpieszy
I aż w głębi wnętrzości raz utapia mściwy.
Padł z łoskotem i smutkiem napełnił Achiwy.
A jak odyniec, uciec nie znający podle,
Walczy na górach ze lwem przy maleńkim źródle,
520 Siłą chcąc rozstrzyc, kto z nich wody się napije,
Wreszcie lew zziąjanego odyńca zabije:
Tak Patrokla, co strasznie na Trojan się srożył,
Dzidą przebiwszy, Hektor na placu położył.
Nareszcie z niego w takiej natrząsa się mowie:
525 »Więc ty sobie Patroklu, w dumnej prządłeś głowie,
Ze zwalisz mury Troi? Ze trojańskie żony
W twardych więzach w achajskie uprowadzisz strony?
Głupi! Daleka od nich służba i niewola!
Dla nich me konie lecą wśród krwawego pola
530 I ja groźnym oszczepem przywodzę zastępy;
One bezpieczne; ciebie pożrą psy i sępy.
Twój Pelid cię przed smutnym nie zasłonił razem.
Zapewne on cię z takim wysyłał rozkazem:
„Nie pierwej mi, Patroklu, powracaj do nawy,
535 Aż na piersi Hektora zadrzesz kirys krwawy”.
Tak ci mówił, tyś jego słów przypłacił zgubą«.
Patrokl omdlonym głosem: »Nadymaj się chlubą!
Woli bogów chce człowiek oprzeć się daremnie.
Od Zeusa i Feba masz zwycięstwo ze mnie...
540 Ale wyryj me słowa na sercu głęboko:
Światło dzienne niedługo twoje widzi oko.
Nieodzowny cię wyrok z bladą śmiercią goni,
Zgubny dla ciebie oszczep jest w Achilla dłoni!«
Domawiał, gdy śmierć blada zamknęła mu wargi.
545 Poszła dusza, żalosne rozwodząca skargi,
Ze ją twarde wyroki rzucić przymusiły

Miłe dla niej siedlisko młodości i siły.
Skonał. Hektor do niego w te rzekł słowa jeszcze:
»Za co mi śmierć rokujesz? Skróć te groźby wieszczce!
550 I ja oszczepu mego nie ciskam daremnie.
Któż wie, czyli Achilles nie zginie ode mnie?
Rzekł i nastąpił trupa, i natychmiast z rany,
Nogami go kopnąwszy, wyrwał grot miedziany.
Już Automedonowi równym ciosem groził,
161

555 Który w polu Achilla biegłą ręką woził,
Ale konie Peleja, bogów dar wspaniały.
Byстрыm z niebezpieczeństwa pędem uleciały.
162

Księga XVII

Przewagi Menelaosa

Już to przed Menelaja okiem się nie kryje,
Że Patrokl, ręką Trojan zwalony, nie żyje;
Więc z zastępów prędkimi wysuwa się kroki
I zasłania drogiego przyjaciela zwłoki.
5 Jak pierwszy płód jałówka złożywszy na ziemię,
Z czułym rykiem troskliwa obchodzi swe brzemię:
Tak on krążył przy trupie, świetną tarczę zniżył,
Grot wytknął, śmiercią grożąc, kto by się przybliżył.
Widząc Patrokla zgubnym zabitego ciosem,
10 Bieży Euforb i takim odzywa się głosem:
»Atrydo, ludów królu, porzuć myśl daremną,
Nie chciej walczyć o zwłoki ni o zdobycz ze mną!
Nikt z Trojan, z przymierzeńców nikt mię nie uprzedził,
Jam pierwszy pchnął Patrokla, jam porę wyszedził.
15 Pozwól, niech wielką chwałą u ziomków zabłyszczę,
Inaczej – tym oszczepem duszę ci wycisnę.«
»Wielki boże! – zawołał Menelaj w zapale –
Możnaż się tak nadymać? Chłubić tak zuchwale?
Ni lwy srogie, pantery ani silne dziki,
20 Najzjadliwsze sobie w bojach przeciwniki,
Nie mają tej wściekłości, co Panta synowie:
Taka śmiałość w ich sercu! Taka duma w głowie!
Lecz twój brat Hiperenor, gdy się ubezpieczył
W swych koniach, czekał na mnie i brzydko złorzeczył.
25 Zowiąc mię najgnuśniejszym wpośród Greków mężem,
W kwiecie wieku swojego mym poległ orężem.
Już się więcej do swego domu nie pośpieszył,
Ni żony swej, ni młodych rodziców ucieszył.
Koniec równy niedługo twojej będzie dumie.
30 A przeto sam ci radzę, abyś skrył się w tłumie
I nie mierzył się ze mną w Aresa zawodzie.

Głupi dopiero widzi nieszczęście po szkodzie«.
Euforb na to: »Więc teraz i za brata zgubę
Twoja mi krew odpowie, i za dumną chlubę.
35 Owdowiłeś mu w świeżej małżonkę łożnicy,
Ojca-ś i matkę w wiecznej pograżył tęsknicy.
Osłodziłbym ich żale, długie jęki skrócił,
Gdybym do nich z twą zbroją i głową powrócił:
Dar ten jakby Pantowi, Frontydzie był miły!
40 Teraz doświadczyć naszej nie zwlekajmy siły:
Kto lepiej walczyć umie, niechaj ten przemaga,
Niech się wyda nas obu bojaźń lub odwaga!«
Rzekł i uderza w tarczę, lecz jej nie przebija:
Twardą miedzią odparte żelazo się zwija.
45 Menelaj do Zeusa zaniósłszy modlitwy,
Od którego pomyślny zawisł koniec bitwy,
163
Podskoczył za Euforbem, kiedy cofał nogi:
Trafia w brodę, a silnie grot naparłszy srogi,
Na wylot miękką szyję przebija rycerza,
50 On z łoskotem o ziemię swym ciałem uderza.
Wala w kurzu i we krwi Euforb rozciągnięty,
Śliczny włos i od Charyt samych złotem spięty.
Jako pielęgnowana w ustroniu oliwa,
Gdzie czysta woda nurtem podskocznym upływa,
55 Stroi się w liść zielony, kwiaty białe wiszą,
Lekkim ją tchem Zefiry, igrając, kołyszą;
Aż Boreasz przybywszy z wichry gwałtownemi
Wrywa ją z korzeniem i zwała na ziemi:
Tak syna Panta mężny Menelaj ugodził
60 I zaraz na odarcie jego zbroi godził.
Jako gdy lew żarłoczny na bydlęta wpada,
Najokazalszą krowę porywa ze stada,
Chwyta ją, w ostrych zębach potrzaskana szyja,
Żre chciwie jej wnętrzości, posokę wypija:
65 Szczękają psy z daleka i pasterze krzyczą –
Król zwierząt się spokojnie pasie swą zdobyczą,
Bo zbliżyć się im nie da zimne w sercach drganie:
Tak też daleko stali przelękli Trojanie;
Nikt bić się z Menelajem nie miał dosyć męstwa.
70 I byłby Atryd łatwo dokonał zwycięstwa,
Łup odarł, jemu drogi, Trojanom żaloszny,
Gdy Apollo tej chwały zwycięzcy zazdrosny
Hektora nań pobudził, który mógł mu dostać,
I rzekł, wodza Kikonów Menta wzięwszy postać:
75 »Czemu, Hektorze, próżnej pracy nie oszczędzisz?
Ścigasz konie Achilla, których nie dopędzisz;
Nimi śmiertelne ramię kierować niezdolne,

Pod pana tylko swego ręką są powolne.
Lecz gdy za nimi dążysz zawodnymi kroki,
80 Wtenczas Atryd Patrokla zasłaniając zwłoki
Z najwaleczniejszym Troi spotkał się młodzieńcem,
Poległ Euforb, niejednym zaszczycony wieńcem«.
Rzekł bóg i między tłumy walczone się rzucił.
Hektor się w głębi serca na ten głos zasmucił,
85 Spojrzał pomiędzy szyki i zaraz postrzega,
Że ten odziera zbroje, ten ziemię zalega;
Krew z rany świeżej czarnym płynęła potokiem.
Wyskakuje z zastępów i sążnistym krokiem
Jako pożar, którego nic wstrzymać nie zdoła,
90 W groźnej miedzi pospiesza i straszliwie woła.
Głos jego wnet uderza w Menelaja uszy;
Jęczy i takie myśli rozbiera w swej duszy:
»Jakież dzisiaj nieszczęście na mnie się wylało!
Jeśli porzucę zbroję i Patrokla ciało,
95 Który dla mojej sprawy z życia tu wyzuty,
Lękam się ściągnąć Greków powszechnie wyrzuty;
Jeżeli samą chwałę będę miał przed oczy,
164

Gardząc niebezpieczeństwem – Hektor mię otoczy,
Bo widzę, że tu wszyscy idą z nim Trojanie.
100 Lecz za co się niepewne we mnie chwieje zdanie?
Kto na miłego bogom rzuca się człowieka,
Niechybne go nieszczęście za ich wzgardę czeka.
Gdy zejdem Hektorowi, któż mię stąd obwini?
Nie bez nieba on woli tak odważnie czyni.
105 Gdybym gdzie mógł Ajasa obaczyć w tej chwili,
Aniby nas bogowie od boju zwrócili;
Wszystkie natężym siły, aby ciało zbawić
I przynajmniej tę ulgę Achillowi sprawić.
W złym razie to najlepsze« – Wtem nieprzyjaciele
110 Idą gęstymi rotami, a Hektor na czele.
Odszedł i rzucił trupa, lecz w tył zwracał oczy.
Jak lew, co przeciw mężom i psom walkę toczy,
Gdy lud z drągami leci i strasznie nań krzyczy,
Lubo niechętny, swojej zaniecha zdobycy
115 I odejdzie od stajni, do której wpaść żądał:
Tak odchodził Menelaj, a w tył się oglądał.
Złączywszy się ze swymi stanął niestrwożony,
Wraz Ajasa na wszystkie upatruje strony.
Na lewym skrzydle wielki głos rycerza słyszy,
120 Ożywiający męstwo w piersiach towarzyszy,
Które w nich boską mocą Apollo osłabił.
Pobiegł i rzekł: »Śpiesz! Hektor Patrokla nam zabił!
Przyjacielu, tu całej użyjmy odwagi,

By przynieść Achillowi przynajmniej trup nagi;
125 Już zuchwały zwycięzca jego trzyma zbroję». Na to Ajas rozdartą uczuł duszę swoją
Zaraz za Menelajem wysunął się z kupy.
Już wtedy Hektor świetne zdarł z Patrokła łupy,
Ciągnął go, chcąc znieważyc sposobem niegodnym:
130 Odciać głowę, na pastwę ciała dać psom głodnym,
Gdy Ajas z równym wieży puklerzem przypada.
Kryje się w tłumie Hektor, szybko na wóz wsiada,
Zlecając swoim, żeby pyszny łup tej zbroi,
Pamiętkę jego chwały, zanieśli do Troi.
135 Ajas zasłania drogę swym puklerzem zwłoki.
Jak lwica młodych dzieci wspierająca kroki,
Gdy ją w lesie myśliwców tłum nagle obskoczy,
Gniewna, na wszystkie strony wzrok zajadły toczy,
Brew ściągiona źrenice zasłania jej prawie:
140 W tak strasznej Ajas trupa obchodził postawie.
Miał przy sobie mężnego obok Menelaja,
Którego każda chwila boleści podwaja.
Wtedy Glauk, co na czele dzielnych Lików staje,
Oстрыm nań patrząc wzrokiem, Hektora tak łąje:
145 »Hektorze! Kiedyś łatwo do ucieczki skory,
Jak sobie śmiesz rycerskie przywłaszczać honory?...
Jaka będzie dla niższych rycerzy obrona,
Gdyś pozwolił wziąć Grekom ciało Sarpedona,
165
Z którym cię i przymierze, i przyjaźń wiązały?
150 On, póki żył, dla waszej obrony żył cały,
Nieraz ciebie i Troję wsparły jego ręce;
Chciałżeś go wyrwać dzisiaj chciwej psów paszczęce?
Jeśli zechce lud, wracam do mojej krainy:
Nic Troi od ostatniej nie zbawi ruiny.
155 Gdybyć Trojanie mieli w swych sercach natchniętą
Śmiałość niezwyciężoną, odwagę niezgiętą,
Jaką mieć swej ojczyzny obrońcom przystoi,
Wnet by ciało Patrokla było w murach Troi.
A skoro byśmy jego zostali panami,
160 Niezadługo by przyszli do nas Grecy sami.
Nic by im dla Patrokla drogim się nie zdało,
Daliby Sarpedona i zbroję, i ciało,
Bo największego męża, który tu przyplynał,
Najmilszy w nim towarzysz i przyjaciel zginął.
165 Lecz bałeś się wielkiemu Ajasowi dostać,
Sam cię przeraził jego wzrok i groźna postać.
Przyznaj więc, że w nim większa odwaga i śmiałość». Hektor obrazon: »Glauku! Skąd twoja zuchwałość?
Mniemałem, przyjacielu, że z likijskiej młodzi

170 Żaden cię w roztropności rycerz nie dochodzi;
Nie wiem, jak mam osądzić teraz płochosć twoją.
Mówisz więc, że z Ajasem potykać się boję
Nie drżałem ja ni w mężów, ni w rumaków tłumie,
Lecz wszystkie nasze chęci Kronid zniszczyć umie:
175 Największego rycerza osłabi on męstwo,
Zapali w nim odwagę lub wydrze zwycięstwo.
Stań przy mnie, abys próbę potrzebną uczynił,
Czy ja tak gnuśny jestem, jakieś mię obwinił,
Czy też w tej walce długiej, niżli zajdzie słońce,
180 Poznają moją rękę Patrokla obrońce«.
Wraz woła: »Idźcie śmiało, Trojanie i Liki!
Wyćwercie wszystkie siły, mężne wojownicy!...«
Sam wszędzie biega, wszędzie grzeje lud orężny.
Mestles, Glauk, Medon, Forkis, Astepej mężny,
185 Tersyloch, co achajskie rotty dzielnie gromi,
Dejzenor, Ennom wieszczek, Hippotoj i Chromi,
Rycerze, co w Aresa pracach towarzyszą,
Z piersi wodza swojego te wyrazy słyszą:
»Słuchajcie, niezliczone wojska sprzymierzeńców!
190 Nie dla liczb tu waszych zgromadził młodzieńców,
Ale że ich przydana broń do waszej broni
Żony i dzieci Trojan od Greków zasłoni.
Ciągnąc z mojego ludu żywność i pobory,
Nagradzam was, by każdy był do boju skory.
195 Trzeba zatem, żebyście mężnie nacierali,
Czyli z was który zginie, czyli się ocali:
Taki jest układ wojny. Kto więc pójdzie śmiało,
Kto Ajasa odpędzi, uniesie to ciało,
Temu ja dam połowę Patrokla zdobyczy
166
200 I jednaką z Hektorem chwałę odziedziczy«.
Tylko to wyrzekł, długie wyciągnawszy piki,
Z całymi siły mężne idą wojownicy,
Pewni wydrzeć łup z ręki syna Telamona.
Bezrozumni! Broń jego mnóstwo ich pokona.
205 Ajas, choć pełen w piersiach odwagi i siły,
Mówi do Menelaja: »Królu, niebu miły!
Już się ostatnia dla nas przybliży godzina.
Nie tak mię los obchodzi Menojtija syna,
Który tu psy i sępy swym nakarmi trupem,
210 Jak – byśmy oba śmierci nie zostali łupem.
Cały lud Hektor na tej zgromadził równinie,
Z wojennym idzie tłumem: zguba nas nie minie.
Niech głos twój najmężniejszych Greków tu przywoła,
Jeśli tylko w tym wrzasku kto usłyszeć zdoła«.
215 Menelaj równie smutnym przerażony losem

Woła na Greki silnie natężonym głosem:
»Rycerze! Co przywodząc w polu wojska nasze,
Przy Atrydach spełniacie uwienzione czasze!...
Ze wszech stron pożar wojny zajął się tak srogo,
220 Że wcale niepodobna z was rozeznac kogo:
Lecz śpieszcie na to miejsce, by przez wasze wsparcie
Psom zgłodniałym nie poszedł Patrokl na pożarcie«.
Ajas, syn Oileja, pierwszy głos ten słyszy
I zaraz bieży spośród swoich towarzyszy,
225 Za nim król Idomenej, a za jego bokiem
Śpieszy Merion, godny stać pod Aresa okiem.
Lecz kto wszystkich imiona ogarnie w swej myśli,
Którzy z nimi dla wsparcia tego boju przyśli?
Pierwsi na nich Trojanie uderzyli tłumem,
230 Hektor szedł na ich czele. A jak z strasznym szumem
Przy ujściu rzekę morskie odbijają wały,
Raz noszą ryk po lasach okoliczne skały:
Z takim krzykiem na Greków Trojanie natarli.
Ci jednym tchnący duchem mężne rotę zwarli
235 I murem tarcz Patrokla zasłonili zwłoki.
Zeus przy kitach ciemne rozciągnął obłoki...
Pierwsi od Trojan Grecy zostali odparci;
Lecz choć na nich Trojanie wpadli tak zażarci,
Żadnego nie zabili, tym zajęci cali,
240 Aby zwłoki Patrokla czym prędzej porwali.
Ale niedługo z miejsca Greków strach oddalił:
Nagle się powracają, Aj as ich zapalił.
On męstwem, wzrostem wszystkie przewyższa rycerze
I po boskim Achillu pierwsze miejsce bierze,
245 On przebił drogę między silnymi orszaki.
Jak odynieć, przez gęste przedarłszy się krzaki,
Rozpędza psów i ludzi, gdy kłami zaszczeka:
Tak wielkiego Ajasa niezwalczona ręka
Skupione przy Patrokle rozbija Trojany,
250 Mniemające, że wezmą łup tak pożądanym...
167
Przy Patrokle dzień cały bój okrutny wszczęty:
Równie w rzezi Trojanin, równie Grek zawzięty:
Uziajął ich i zwał tam Ares surowy
Potem, kurzem, posoką, od stopy do głowy.
255 Jak garbarz, namaściwszy tłuszczem skórę z wołu,
Każe ją mnóstwu ludzi uchwycić pospołu;
Ci gdy równo pociągną, wraz się skóra poci,
A tłustość w nią wstępuje na miejsce wilgoci:
Tak oni ciągną ciało Patrokla ku sobie
260 I w ciasnym miejscu strony wydzierają obie.
Jedna nadzieja Trojan i Achajów poi,

Tych, że je do naw wezmą, tamtych, że do Troi...
W śmiałych ręku przy zwłokach długie błyszczą piki,
Wzajemnie sobie grożą srogie wojownicy,
265 Gęste latają rany, trupów śmierć nie skąpi.
»Ach! Niech się raczej ziemia pod nami rozstąpi –
Wołają Greci – niżli cofniem się do floty!
Śmierć jest dla nas znośniejsza od takiej sromoty!
Ścierpimyż, by Trojanie prawicą zuchwałą
270 Wzięli trupa i wieczną okryli się chwałą?«
»Zgińmy! Zgińmy! –wołają nawzajem Trojanie–
Niechaj raczej z nas żaden żywy nie zostanie,
Niżby nam Grecy ciało Patrokla wydarli!«
Tak grzejąc siebie jeszcze bardziej się rozżarli:
275 Wzmaga się zgiełk, szczękają żelazne oszczepy,
Dźwięk ich bije o nieba miedzianego sklepy.
Boskie zaś Achillesa, stanąwszy na stronie,
Rzewnie płakały swego powoźnika konie,
Widząc, że był zabity od Pryjama syna.
280 Daremnie Automedon biczem je zacina,
Wszystkich używa środków: nic nie znaczą groźby,
Nic wyrazy łagodne i najtkliwsze prośby.
Uparte konie w miejscu niewzruszone stały,
Ni do floty, ni w pole iść nazad nie chciały:
285 Tak, gdzie wieczne schronienie zrobił człowiek sobie,
Stoją nieporuszone kolumny na grobie.
Przy świetnym wozie głowy nachyliły smutne,
Serca im rozdzierają boleści okrutne:
Którego rękę znały, zginął mężny człowiek!
290 Rzęsiste im na ziemię łzy leją się z powiek,
Rozpuszczonymi piasek zamiatają grzywy...
Nad Patroklem trwa walka smutna, krwawa, zjadła,
Pallada ją zapala; po to z nieba spadła,
Zesłana od Zeusa, żeby zagrzeć Greci,
295 Który już był od pierwszych wyroków daleki.
W jakich się farbach tęcza maluje na chmurze,
Zwiastująca lub wojny, lub też zimne burze,
Patrząc, jak na sklepieniu górnym rozciągnięta,
Rzucają prace ludzie, smucą się zwierzęta:
300 Tak Pallada niebieskim odziana obłokiem
Między greckie narody spiesznym wchodzi krokiem
168
I nowy ogień w sercach wojowników żarzy;
A w głosie Fojniksowi podobna i w twarzy,
Tymi słowy bliskiego Menelaja grzeje:
305 »Jaka hańba na imię twoje się rozleje,
Achilla towarzysza gdy wezmą Trojanie,
Gdy się psom pod murami na pastwę dostanie!

Bij więc śmiało i w wojsku ożyw zapał rowny«.
A Menelaj: »Fojniksie! Mój ojciec szanowny!
310 Gdyby-ć Pallada w swojej miała mię obronie,
Gdyby ogień na nowo rozżarzyła w łonie,
Niestrożony przy zwłokach Patrokla bym krążył!
Ach! Jak mię w gorzkich żalach zgon jego pograżył!
Lecz Hektor, gdy mu Kronid chętny wsparcie daje,
315 Rozszerza się jak pożar i bić nie przestaje«.
Rzekł; cieszy się niezmiernie błękitna bogini,
Że z niebian wszystkich do niej pierwsze śluby czyni;
Rozlewa siłę w członkach i ożywia ducha.
A jak upornie ludziom naprzykrza się mucha
320 Spędzana – w nacieraniu póty się zacieka,
Dopóki nie skosztuje słodkiej krwi człowieka:
Tak zjadły w jego sercu upór się rozszerzył.
Zbliżył się do Patrokla i oszczep wymierzył.
Był między Trojanami Podes, człowiek rzadki,
325 Nie zmniejszyły w nim męstwa obfite dostatki;
Hektor go umiał cenić w towarzysów kole,
Zaszczycał swą przyjaźnią, przy swym sadzał stole.
Gdy się cofał, Menelaj dostał go pod pasem
I na ziemię obalił z ogromnym hałasem.
330 Zwycięzca ciągnie trupa i czasu nie traci,
Gdy Apollo w Fajnopa zbliżył się postaci,
Który w Abydzie domy wspaniałe dziedziczył,
A Hektor w gronie swoich przyjaciół go liczył,
I mówi przyodziawszy postać tego męża:
335 »Któż z Greków będzie twego lękał się oręża,
Gdy już słaby Menelaj tve piersi zatrwożył?
Oto ci w oczach trupem rycerza położył,
Oto go na bok ciągnie dla odarcia zbroi:
Legł Podes, twój towarzysz, dzielny mściciel Troi«.
340 Na to Hektora serce żal niezmierny ścisnął;
Wybiegł naprzód i miedzią grożącą zabłysnął.
Ogromną wziął egidę pan władający chmury,
Nad całą Idą obłok rozciągnął ponury,
Zagrzmiał i groźnym tarczę wstrząsając zamachem
345 Trojan męstwem, a Greków napelnił przestraczem...
Ani się wielki Ajas, ani Atryd mylił,
Że Zeus ku Trojanom los boju nachylił.
»Już człowiek – Ajas krzyknął – i najprostszy powie,
Że całkiem życzą Troi zwycięstwa bogowie.
350 Czy silna puszcza groty, czyli słaba ręka,
Wszystkie Grekom śmierć niosą, tak nas Kronid nęka,
A nasze utykają na ziemi bez skutku.

Lecz myślmy, jakby trupa stawić pod namiotem
355 I towarzyszków naszych ucieszyć powrotem.
Ach! Jaka tam boleść, jaki żal przytłacza!
Ku nam wzrok obróciwszy, niejeden rozpacza,
Że niezdolny oprzeć się Hektorowej broni,
Każdy się z nas haniebnie na okręty chroni.
360 O! Żeby-ć jak najprędzej doszła ta nowina
Przez którego z rycerzy do Peleja syna!
On nie wie, że najmiłszy przyjaciel mu zginął;
Lecz nikt mi się do tego zdolny nie nawinał.
Nas i wozy otacza wkoło cień ponury.
365 Wszemmocny niebios panie! Spędź od nas te chmury,
Wróć dzień, daj oczom widzieć, a jeśli do końca
Zawzięty chcesz nas zgubić, zgub przy świetle słońca!«
Mówił z płaczem, łzy jego nie były daremne;
Oddalił obłok Kronid, mgły rozpędził ciemne;
370 Słońce błysnęło, przestrzeń cała w świetle staje.
Ajas Menelajowi to zlecenie daje:
»Menelaju! Którego wielki Kronid kocha,
Na wszystkie strony okiem szukaj Antylocha!
Niech zaraz do Achilla z tą nowiną bieży,
375 Że najmiłszy przyjaciel jego trupem leży«.
Odchodzi, lecz niechętnie. Jak lew, gdy utrudzi,
Drażniąc ich bez przestanku, psów pilnych i ludzi,
Chce koniecznie do wołów przybliżyć się stajni;
Ale ci napaść zwierza odpierać zwyczajni,
380 Całą noc wszyscy bacznie odprawują strażę;
Wpada lew zapalony, lecz nic nie dokaże,
Próżno na mięso ostrzy kły w krwawej paszczęce,
Zewsząd nań gęste miecą groty śmiałe ręce
I smolne niosą główne, a tak bez nadziei
385 Smutnie ryczący, rano uchodzi do kniei:
Tak niechętnie od ciała szedł Menelaj boski,
W głębi serca wielkimi napelniony troski,
Ażeby Grecy trupa nie rzucili w trwodze.
Tymi więc słowa pierwsze upomina wodze:
390 »Ajasy! Meryjonie! Stawcie mężne roty
I biednego Patrokla przypomnijcie cnoty!
Póki żył, nikt na jego serce się nie żalił,
Teraz go śmierć i wyrok niezbędny obalił«.
Odchodzi, wzrok na wszystkie obracając strony.
395 Jak pod niebem lotnymi skrzydły uniesiony,
Powietrze plemię bystrym celujący wzrokiem,
Wiedzie orzeł żrzenicę za zająca skokiem;
Choć skryje się w zaroślach, on go ujrzy przecie,
Spadnie, pochwyci w szpony i ducha wygniecie:
400 Tak Menelaj szukając kogo ujrzyć żądał,

Błyszczącym wzrokiem roty i szyki przeglądał,
Śledzi syna Nestora, czyli jeszcze żyje.

Niezadługo na lewym skrzydle go odkryje:

170

Zagrzewa swych, by mężnie postawili czoła.

405 Bieży do niego Atryd i zaraz tak woła:

»Posłuchaj, Antylochu, najsmutniejszej wieści!

Czemuż nie oszczędziły nieba tej boleści!

Już sam widzisz zapewne, że bóg zagniewany

Przyspiesza Grekom zgubę, a wspiera Trojany.

410 Jeden z pierwszych rycerzy i wojska ozdoba,

Legł Patrokl. Jakaż po nim dla Greków żałoba!

Bieź, donieś Achillowi o tym, co się stało,

By nam pomógł przynajmniej zbawić nagie ciało.

Już się Hektor zwycięzca pyszni w jego zbroi«.

415 Na te słowa Antyloch oniemiały stoi,

Mowa mu w ustach kona, żalność serce ściska,

A z oczu łza gęstymi kroplami wytryska.

Lecz go nie zatrzymała boleść tak głęboka.

Oddawszy swe orężę w ręce Laodoka,

420 Który sprawował jego rumaki ogniste,

Śpieszy, a z oczu w drodze łzy lejąc rześiste

Z najsmutniejszą nowiną do Achilla bieży.

Nie chciał przywodzić Atryd pylijskiej młodzieży,

Którą odejście wodza osłabiło wiele.

425 Mężnego Trazymeda stawia na jej czele,

A sam dąży, gdzie leżał Patrokla trup nagi,

I zaraz te Ajasom przekłada uwagi:

»Już do Achilla syna Nestora posłałem.

Lecz choćby był największym uniesion zapałem

430 Chcąc pomsty na Hektorze, zapęd jego płonny:

Bo jak w pole Aresa może wyjść bezbronny?

Więc jego tu przybycie za niepewne kładę.

Ale sami zbawienną przedsięweźmy radę,

Ażebyśmy i drogie zwłoki zachowali.

435 I z tej walki okrutnej sami wyszli cali«.

»Bardzo mi się – rzekł Ajas – myśl twoja podoba.

Więc wy, nie tracąc czasu, z Meryjonem oba,

Trzeba, żebyście wzięwszy ciało z pola wyśli;

My, których jedno imię, jedne łączą myśli,

440 Blisko walcząc, przywykli dawać sobie wsparcie,

Wstrzymamy i Hektora, i Trojan natarcie«.

Rzekł; oni wzniesli ciało: Trojan zał przeniknął,

Cały lud w tyle głosem przeraźliwym krzyknął

I przeciwko nim wszystkie swe siły wywiera.

445 Jak mnóstwo psów na dzika rannego naciera,

Pędzą, zapuścić w niego zęby ostre chciwi,

Za nimi postępują z daleka myśliwi,
Ale gdy zwróconego ku sobie postrzegną,
Drżące psy nagle w różne strony się rozbiegną:
450 Tak za nimi tuż w tropy szły przez czas niejaki,
Mieczem i dzidą bijąc, trojańskie orszaki.
Lecz gdy zwrócenii groźnym spojrzą na nich okiem
I śmiałym się Ajasy postawią im krokiem,
Blednieje, drży dopiero żwawa Trojan kupa
171

455 I nie śmie więcej z bliska nacierać na trupa...
Jak muły, których razem pod jarzmo zaprzęgą,
Z góry, po ostrej drodze, bal ogromny ciągną,
Wszystkie zawady swoją przewyciężą mocą,
Jednak bardzo się zdyszą, zaziąją, zapocą:
460 Tak zmordowani niosą ten ciężar mężowie,
A z tyłu odpierają Trojan Ajasowie.
Jako wzdłuż pola grobla, gdy się wody wzbiorą,
Niezwyciężoną rzekom staje się zaporą,
Najbystrzejsze ich wały nazad wraca w łóże,
465 I grzbietu jej pęd wody przełamać nie może:
Tak Ajasowie Trojan z tyłu odpierali.
Ci przecież nie przestają nacierać zuchwali,
Zagrzani przez Hektora i przez Ajnejasza.
A jak szpaki lub sójki wrzaskliwe zastrasza
470 Jastrząb, którego drobne ptaki są zdobyczą –
Pierzchając w różne strony, przeraźliwie krzyczą;
Tak na ich widok reszta Greków się rozbiega,
A ostry wrzask po całym polu się rozlega.
Wielu Grekom w rów wpadły zbroje w tej gonitwie;
475 Lecz nie tu jeszcze koniec tej upartej bitwie.
172

Księga XVIII

Sporządzenie zbroi Achillesa

Gdy tam na kształt pożaru Ares boje zwodzi,
Antyloch przed oblicze Achilla przychodzi.
Rycerz stał przed nawami, na pole pozierał,
A serce najsmutniejszym przecuciom otwierał:
5 »Skąd to jest – słowy tymi sam w sobie narzeka –
Że Grek rozpierzchnion w polu ku nawom ucieka?
Ach! By mię nie strapiła ma Dola zaciekła!
Ach! By się nie ziściło, co mi Tetys rzekła...
Pewnie los nieszczęsnego Patrokla dni skrócił!
10 Zleciłem, aby ognie zgasiwszy, powrócił
I nie śmiał bronią z mężnym Hektorem się ścierać«.
Gdy nie przestawał myśli tak smutnych rozbierać,
Nestora syn przychodzi, łza mu gęsta ciecze

I żalną donosząc nowinę tak rzecze:
15 »Achillu, głos ode mnie usłyszysz zbyt srogi:
Za co nas tak okropnie utrafiły bogi!
Leży Patrok! O nagie zwłoki Grek się bije,
Bo już zbroja – Hektora pyszne piersi kryje«.
Rzekł; jemu boleść czarna mgłą oczy zasłoni.
20 Wraz gorący w obojej garnąc popiół dłoni,
Sypie na głowę, wściekły z tak bolesnej straty,
Szpecąc nim boskie czoło i prześliczne szaty.
Wyniosłym ciałem ziemię szeroko zakrywa,
W piasku się tacza, z głowy piękny włos wrywa...
25 Antyloch łączył rzewne łzy do jego jęku,
Lecz ręce Achillesa w swoich trzymał ręku,
Bojąc się, by tak srogim utrapiony razem,
W rozpaczy sam zabójczym nie pchnął się żelazem.
Achilles stęka żalem ściśniony gwałtownym.
30 Na dnie morza siedząca przy ojcu szanownym,
Tetys jęknęła smutne słysząc jęki syna.
Nereid grono do niej kupić się zaczyna...
Jęczą, razy gęstymi śnieżne bijąc łona,
Gdy między nimi rzecze Tetys rozkwilona:
35 »Słuchajcie mię, o siostry! Wam powiedzieć muszę,
Jak okrutne boleści moją cisną duszę:
Ach! Jakżem nieszczęśliwa jest matka! Niestety!
Wydałam na świat syna, wszystkie ma zalety:
Największy z bohaterów, zaszczyt swej ojczyzny,
40 Wyrósł mi na kształt krzewu ssącego grunt żyzny.
Posłałam go na wojnę dla Troi pogromu,
Lecz go więcej w Peleja nie obaczę domu.
Dręczy się, póki słońce ogląda na niebie,
A z matki nie ma żadnej pomocy dla siebie.
45 Śpieszę zaraz obaczyć i spytać się syna,
Skąd ta, gdy walczyć przestał, boleści przyczyna«.

173

To wyrzekłszy głębokie opuszcza jaskinie,
Za nią płaczące tłumem cisną się boginie;
Przed nimi srebrne wały morze na pół dwoi.
50 Gdy przybyły do krain żyznorodnych Troi,
Porządkiem na brzeg wyszły, który był zajęty
Achilla i Ftyjotów licznymi okręty.
Rycerz wzdychał, wtem nagle twarz matki zabłyśnie;
Chwyta za głowę syna, z czułym jękiem ściśnie.
55 »Synu! – mówi – dlaczego łzami skraplasz lice?
Odkryj matce twojego serca tajemnice!
Jużes skutek zupełny twoich próśb oglądał,
Gdyś, obie do Zeusa wzniosłszy ręce, żądał,
By Grek, do naw odparty, w hańbie i rozpaczy

60 Poznał, ile dla niego broń Achilla znaczy«.
A syn z ciężkim westchnieniem: »Prawda, matko miła,
Że prośby moje wola Zeusowa spełniła.
Lecz jak pociechę w ciężki żal wyrok zamienił,
Gdy ten, com go najwięcej z towarzyszków ceniał
65 I któregom ukochał jako duszę moję,
Patrokl zginął! Już Hektor pyszną dzierży zbroję,
Wtenczas dan Pelejowi upominek drogi,
Gdy cię w łożę śmiertelne wprowadzały bogi.
Obyś była została w bogiń morskich gronie,
70 A Pelej był w śmiertelnej pokochał się żonie!
Dziś cię smutne z człowiekiem połączyły śluby,
Żebyś rzewnie płakała twego syna zguby.
Nie uściskasz go więcej po wojennym trudzie!
Ja żyć nie chcę i pierwej nie ujrzą mię ludzie,
75 Póki mą dzidą Hektor żywota nie straci
I swą śmiercią Patrokla śmierci nie opłaci«.
A Tetys wylewając hojne łez potoki:
»Ach, synu! Sam przyśpieszasz twej śmierci wyroki.
Jeżeli Hektor zginie, twój zgon się nie zwlecze«.
80 »Niech zginę zaraz – rycerz zapalony rzeczce –
Gdy od tego nieszczęścia los mię nie uchronił,
By umarł mój przyjaciel, a jam go nie bronił...
Choć moja krzywda ciężka, potrzebie ulegnę,
Wraz na zabójcę mego przyjaciela biegnę;
85 Potem niechaj śmierć na mnie spełni wyrok srogi,
Jak wielki Kronid zechce i Olimpu bogi...
Nie odradzaj mi, matko! Twe łzy, twe zaklęcia
Niedzolne mię od tego cofnąć przedsięwzięcia«.
Na to mówi królowa srebrnopłynnych toni:
90 »Czynu tak chwalebne matka ci nie broni.
Z niebezpieczeństwa, które wkoło ich ścisnęło,
Wyrwać swych towarzyszków, rycerskie jest dzieło...
Ale póty się hamuj w bojowym zapędzie,
Dopóki tu do ciebie matka nie przybędzie.
95 Jutro z pierwszym promieniem obaczysz mię rano,
Z piękną zbroją przez władcę Hefajsta kowaną«.
Wraz tym słowem ostrzega sióstr Nereid grono:
174
»Wy powróćcie się w morza niezgłębnego łono,
Gdzie podeszły nasz ojciec ma pałac wspaniały,
100 I powiedzcie mu wszystko, coście tu słyszały.
Ja śpieszę do Hefajsta, czy na prośbę moję
Nie skłoni się dla syna nową ukuć zbroję«.
Rzekła; nimfy się skryły w ocean głęboki.
Sama dąży szybkimi do Olimpu kroki,
105 By przyniosła dla ciebie zbroję, Achillesie.

Gdy Tetydę lot bystry do górnych bram niesie,
Z strasznym okrzykiem Greków Hektor pędzi wściekły:
Złękłe rotę do brzegów i floty uciekły;
Mimo pracy rycerzy jeszcze nie zostało
110 Bezpieczne od obelgi zabitego ciało.
Już piechoty, już jazdy orszak je okrążył
I Hektor, co jak pożar zapalony dążył,
Trzykroć chcąc zostać panem tak srogiej zdobyczy,
Chwyta za nogi trupa i na Trojan krzyczy;
115 Trzykroć Ajasy, w męską przyodziani śmiałość,
Odparli natarczywą Hektora zuchwałość.
On, rozszarty, już na nich z nową mocą godzi,
Już, stojąc, na swych woła, ale nie uchodzi.
Jak pasterz pilnujący trzód na bujnej paszy,
120 Głodnego lwa od bydła niełatwo odstraszy:
Tak Ajasy, choć groźni męstwem, bronią srogą,
Zajadłego Hektora zatrwożyć nie mogą.
I byłby wyrwał trupa, wieczną zyskał chwałę,
Gdy Hera, chcąc odwrócić tak wielką zakałę,
125 Szybką Irydę zsyła z górnych nieba progów...
Zbliżywszy się posłanka tak rycerza budzi:
»Wstań, Pelido, ze wszystkich najstraszniejszy ludzi!
Daj pomoc Patrokłowi! Dla niego bój krwawy
Obiedwie toczą strony przed samymi nawy;
130 Mnóstwo rycerzy ginie, okrutna rzeź wzrasta,
Ci chcą ocalić trupa, ci porwać do miasta;
Najbardziej bije Hektor, bo sobie uradził,
Aby mu odciął głowę i na pal ją wsadził.
Wstań więc! I nie leż dłużej w spoczynku niegodnym,
135 Nie dawaj sam Patrokła na pastwę psom głodnym;
Gdy zwłoki jego będą zelżone szkaradnie,
Na ciebie stąd, na ciebie cała hańba padnie...«
Poszła Irys, Achilles wstaje, a Pallada
Swoją tarczę na silne ramiona mu wkłada...
140 Zbliżył się do okopów, lecz pomny przestrogi
Swej matki, tam nie poszedł, gdzie bój huczał srogi.
Krzyknął, ogromnie razem krzyknęła Pallada:
Zaraz trwoga w pierś mężów, w zastępy strach pada.
A jak ostro przenikłym dźwiękiem trąba ryczy,
145 Gdy nieprzyjaciół chciwy rzezi, krwi, zdobyczy
Do przypuszczenia szturmów znak wydaje zwykły:
Taki z piersi Achilla wyszedł głos przenikły.
Trojanie usłyszawszy to brzmienie straszliwe
175
Przelekli się niezmiernie: konie pięknogrzywe
150 Wozy nazad zwróciły, przyszłe czując klęski
I w piersiach powoźników struchlał umysł męski...

Trzykroć bohater stojąc nad okopem krzyknął,
Trzykroć strach sprzymierzeńców i Trojan przeniknął.
Tam dwunastu przedniejszych śmierć zwała mężów:
155 Spadli z wozów od własnych przebici orężów.
Wreszcie Grecy, wyrwawszy z rzezi i posoki,
Na łożu pogrzebowym kładą martwe zwłoki.
Koło nich rzewnie wierni towarzysze płaczą.
Achilles napelniony żalem i rozpaczą
160 Patrzy na smutne reszty ranami okryte,
Idzie, nad przyjacielem łzy lejąc obfite.
Sam pozwolił mu wozu i ognistych koni,
Lecz wróconego w żywej nie uściskał dłoni...
Trojańskie też na drugiej bohaterzy stronie
165 Rzuciły rzezi pole i wyprzęgły konie.
Przed wieczerzą naprędce złożona ich rada,
Wszyscy zdumieni stoją, żaden z nich nie siada.
Strach ściska serca mężów zebranych w tym kole,
Że długo niewidziany rycerz wyszedł w pole.
170 Mądry Polidam pierwszy swe zdanie otwiera...
»Uważcie, przyjaciele – rzekł radca wsławiony –
Jakiej się dzisiaj chwycić powinniśmy strony;
Ja radzę, by do miasta powrotu nie zwlekać
I przy flocie, od murów z dala, dnia nie czekać...
175 Teraz Achilla więzi noc i spoczywanie,
Lecz gdy nas jutro zbrojni w tym miejscu zastanie,
Trudno będzie odwadze jego się obronić.
Szczęśliwy, kto do murów potrafi się schronić!
Mnóstwo Trojan żreć będą psy i sępy sprosne.
180 Ach! Bogowie! Odwróćcie rzeczy tak żałosne!
Jeśli mię posłuchacie, choć was troski gonia,
Noc na rynku spędzimy czuwając pod bronią.
Miasta mury strzec będą i wieże ogromne,
I szańce nieprzebyte, i bramy niezłomne.
185 Rano, z Jutrzenką, zbrojni staniemy na wieży.
Niech ten mąż najgwałtowniej, jeśli chce, uderzy,
Cóż przeciw nam dokazać może? – Nic zaiste.
Daremny biegiem konie spieniwszy ogniste,
Do naw powróci, w smutku pogrążon i wstydzie,
190 Choćby najbardziej pragnął, do miasta nie wnidzie:
Nim je złupi, psy wprzód nakarmi swym ciałem«.
Hektor nań ostro patrząc, tak rzecze z zapalem:
»Polidamie! Twa mowa gniew obudza we mnie.
Chcesz, byśmy w murach znowu gnuśnieli nikczemnie!..
195 Dziś, gdy mi bóg łaskawszy tę chwałę dać raczył,
Żem Greci zatrwożone przy nawach osaczył,
Przestań obywatelów płochą radą zwodzić;
Nikt z Trojan nie usłucha, ja zdołam przeszkodzić.

Teraz bądźcie powolni mym słowom, rycerze:

176

200 Niechaj każdy posiłek na miejscu swym bierze
I pilnując obozu w polu czuwa zbrojny...

Rano, skoro Jutrzenkę różopalcą zoczym,
Uzbrojeni, przy nawach srogą walkę stoczym.

Jeśli prawda, że w pole Achilles wychodzi,

205 Chciwie żądając boju, sam on sobie szkodzi.

Ja przed nim nie ustąpię, mężnie mu dostoję:

Albo mam głowę jego, albo on ma moją;

Jeden się z nas uwieczni. Ares słusznie włada:

Kto chce zwalić drugiego, sam częstokroć pada«.

210 Rzekł; mowę tę z okrzykiem przyjęli Trojanie.

Głupi! Pallas im zdrowe odebrała zdanie:

W Hektorze źle radzącym swoją ufność kładą,

A pogardzają dobrą Polidama radą.

Biorą posiłek, czujnie na obozy baczą,

215 Przy Patroklu zaś całą noc Achaje płaczą.

Łono jego Achilles w silnych cisnąc rękach,

Bez przerwy smutne jęki wydawał po jękach.

A jak lew, gdy mu dzieci skryte w gęstym lesie,

Przedarłszy się do kniei myśliwiec uniesie,

220 Nie widząc ich, wróciwszy, srodze się zasmuca,

Potem ryczy okropnie i wściekły się rzuca

Obiegając doliny za śladem człowieka:

Tak, między nimi jęcząc, Achilles narzeka:

»Biada mi! Jakżem strasznie zawiódł mego druha

225 Menojtia, gdy odchodząc dodawałem ducha,

Gdym go ciesząc, zaręczał, że po wzięciu Troi

Syn, pełen sławy, łupów, żal jego ukoi.

Ale układy ludzkie bogów niszczy wola:

Obydwo krwią chce wyrok zrumienić te pola.

230 I ja do ojczystego nie wrócę siedliska,

Ni mię tam Pelej stary, ni Tetys uściska:

Ta mię zatrzyma ziemia. Lecz kiedy po tobie,

Kochany mój Patroklu, w smutnym mam lec grobie,

Nie wprzódę czarną bryłą twe ciało pokryję,

235 Aż Hektora, twójego zabójcę, zabiję!...«

Rzekł i do ognia trójnóg przystawić zalecił

I obmyć martwe ciało, które kurz oszpecił.

Słudzy wodza ogromne naczynie nalali;

Suchym podsyccon drzewem już się ogień pali

240 I wkoło miedź ogarnia płomieniem gorącym.

A skoro wrzeć zaczęła woda w kotle brzmiącym,

Myją ciało i maszczą w pachnące oleje;

Długo oszczędzon drogi sok w rany się leje.

Potem kładą na łożu: od głowy trup cały

245 Okrywa prześcieradło miękkie i płaszcz biały.
A kiedy noc rozwlekła ponure zasłony,
Przy Achillu Patrokla płaczą Myrmidony...
Tetys tymczasem w domu Hefajstowym staje.
Dom ten wśród mieszkań bogów świetnie się wydaje.

250 Nieśmiertelny gmach z miedzi gwiazdami ozdobił
177

I własną go prawicą kulawy bóg zrobił.
W kuźni był, wpośród miechów, z ciężkim w ręku młotem,
Cały pracą zajęty, słonym płynął potem.

Razem dwadzieścia pysznych ukształcał trójnogów
255 Mających przyozdabiać pałac ojca bogów...

Zoczy Tetydę Charys¹²⁹ pięknie ustrojona,
Krasnych liców bogini, Hefajstowa żona.

Bieży mówiąc: »Cóż naszej radości wyrowna!

Dawność u nas nie była, bogini szanowna;

260 Jakież przecie znagiły twe przyjście zamiary?

Lecz wnidź i przyjmij wdzięczne gościnności dary«.

To wyrzekłszy boginię do domu wprowadza

I na cudnie zrobionym tronie ją posadza,

Na podnóżku ozdobnym noga jej spoczywa.

265 Sama wychodzi zaraz i męża przyzywa:

»Pójdź, bo Tetyda mówić chce z tobą, o panie!«

»Jakiegoż gościa moje przyjmuje mieszkanie! –

Rzekł Hefajst –jak ją kochać, jak ją czcić należy!

Gdy wstydząc się kalectwa mego, z górnej wieży

270 Strąciła mię na ziemię srogiej matki wola,

Doznałem, co to nędza, czułem, co niedola.

Wtenczas Tetys biednego litując się stanu

I Eurynome skryły w łonie oceanu...

Gdy Tetys do mnie przyszła, uściskam ją mile,

275 Muszę się jej wypłacić za dobrodziejstw tyle.

Ty idź! Niech zastawiony stół gościnny będzie,

A ja miechy poskładam i całe narzędzie«.

To rzekłszy, od kowadła powstał bóg wysoki

I z wolna nierównymi ruszając się kroki,

280 Oddała miechy z ognia, w kuźnicy ład czyni

I swoich prac narzędzia składa w srebrnej skrzyni.

Gąbką ociera z dymu swe czoło wyniosłe

I ręce, i kark silny, i piersi obrosłe.

Wdział szatę, a do ręki wziął berło złocone;

285 Dwa zaś posągi w kształcie dwóch dziewic zrobione

Krok niepewny swym pewnym krokiem podpierały:

I ruch, i głos, i rozum bogi im nadały

I przemysł, najcudniejsze dzieła robić zdolny.

Idą, pilnie zważając na pana krok wolny.

290 Stanąwszy, gdzie siedziała srebrnych wód królowa,

Uściskała ją za rękę i rzekł w takie słowa:

»Bogini, której tyle doznałem przysługi,
Czego chcesz? Dom nasz ciebie nie widział czas długi.

Powiedz, ja się do twoich żądań chcę sposobić,
295 Wszystko zrobię, co mogę i co się da zrobić«.

A Tetys rozplakana: »Ach! Hefajście drogi!

Któraż z bogiń, dzierzących olimpijskie progi,

129 Charys, Charyta – żona Hefajstosa, boga kowali, autora zbroi Achillesa; Charyty nazywane
inaczej Gracjami były boginkami wdzięku kobiecego i służyły bogini piękności Afrodycie;

178

Tyle doznała smutków, nędzy i niedoli,

Ile ich na mnie spadło z bogów ojca woli...

300 Wydałam na świat syna, zaszczyt swej ojczyzny,

Wyrósł mi na kształt krzewu, ssącego grunt żyzny;

Posłałam go na wojnę dla Trojan pogromu,

Lecz go więcej w Peleja nie obaczę domu.

A chociaż krótko słońce ogląda na niebie,

305 Dręczy się, nie ma z matki pomocy dla siebie...

Więc niech matki nieszczęsnej prośba cię nakłoni:

Daj dla syna, któremu krótki wiek wytknięty,

Tarczę, przyłbicę, pancerz, obuw kształtnie spięty.

Zbroję, którą miał, w ręku Patrokla postradał,

310 Zgon przyjaciela jemu najsroższy cios zadał«.

»Porzuć troski, szanowna i miła bogini!

I czegoż dla Tetydy Hefajst nie uczyni?

Obym tak mógł zatrzymać srogą śmierć w zapędzie,

Kiedy go niezblągany wyrok ścigać będzie,

315 Jak mu zbroję wyrobię, która na kształt cudu

Błyszcząc się będzie w oczach zdziwionego ludu!«

Idzie do kuźni, zwraca wprost ku ogniu miechy:

W dwudziestu piecach gęste ich szumią oddechy,

Na przemiany swe piersi wzdymają i płaszczą,

320 I różny wiatr posłuszną wyziewając paszczą,

Do roboty, do chęci sztukmistrza stosowne,

Raz wolne niecą żary, drugi raz gwałtowne.

Potem w piec rozpalony grube kładzie szyny

Z miedzi, z drogiego złota, ze srebra i cyny,

325 A stawiając pod kowadło wielkie pniak niezłomny,

Jedną ręką wziął kleszcze, drugą młot ogromny.

Wielki i tęgi puklerz boski sztukmistrz robi:

Złoty obwód okręgi troistymi zdobi¹³⁰,

Srebrzysty wiąże rzemień. Pięć blach w kupę bije,

330 A na powierzchni cuda swojej sztuki ryje.

Wydana ziemia, niebo, ocean głęboki,

Słońce nieustannymi biegające kroki,

Księżyc i nieba w gwiazdach ozdobna korona,

Plejady¹³¹ i Hyjady, i moc Oryjona,

335 I Arktos, wozem zwany, bo jak wóz się toczy
Na Oryjona ciągle obracając oczy;
W tej części nieba krąży wiecznymi obwody,
A nigdy się nie zniża w oceanu wody.
Ryje także dwa miasta długo nieśmiertelne,
340 Jedno wyraża śluby i gody weselne:
Prowadzą przy pochodniach z domu nowożeńców,
„Hymen! Hymen!” wołają, a grono młodzieńców
130 opis wykonania wspaniałej tarczy Achillesa w kuźni Hefajstosa, ze wspomnianych w wersie
324 metali (złota, miedzi, srebra i cyny);
131 Plejady – córki Atlasa, było ich siedem, zostały zamienione w układy gwiazdne; do dzisiaj
można je obserwować na niebie południowym; wskazują drogę żeglarzom;
179
Skocznymi tany lekkie zawiązuje koła;
Brzmi fletni i oboi kapela wesola.
345 W progach domów niewiasty chciwym patrzą okiem,
Nie mogą się tak miłym nasycić widokiem
W tymże mieście na rynku liczny lud się tłoczy,
Między dwoma mężami żwawy spór się toczy
O zabójstwa zapłatę. Ten – lud zabezpiecza
350 Pod przysięgą, że oddał, a tamten zaprzecza.
Stawia świadki, by prędzy sprawy koniec mieli –
Na dwie strony krzykliwa gromada się dzieli.
Woźni lud uciszają; we środku zaś rada
Sędziwych na świecących kamieniach zasiada.
355 Biorąc z rąk woźnych berło z nim każdy powstaje,
I gdy nań przyjdzie kolej, wyrok w sprawie daje.
We środku dwa talenta dla tego nagrody,
Kto słuszność najlepszymi wykaże dowody.
Pod murami drugiego miasta wojska stoją,
360 Straszny blask oręż ciska, lecz w chęciach się dwoją:
Jedni je na łup dzikim skazują zapalem,
Drudzy bogactwa jego chcą wziąć równym działem.
Lecz niestrwożeni knują zasadzki mieszkańce:
Niewiasty, dzieci, starce osiadają szańce,
365 Do skrytej zaś wyprawy gotują się młodzi;
Ares srogi i można Pallada przywodzi,
Oboje złoci, odzież złota, w złotej zbroi,
Wzrostem, kształtem celują, jak bogom przystoi,
Przyszedłszy tam, gdzie zrobić zasadzkę wypada,
370 Gdzie się nieprzyjacielskie napawały stada,
Skrycie pochyłe rzeki zasiadają brzegi;
Dwa zaś, wybrane od nich, na pagórku szpiegi
Czekają, aż się zbliżą i owce, i woły.
Nie myśląc o nieszczęściu, trzody stróż wesoly
375 Idzie, na fletni nucąc pieśni rozmaite.
Za danym znakiem męże wypadły ukryte,

Krzyk ostry naokoło i postrach się szerzy;
Biorąc trzody, krew leją '6Eiwinnych pasterzy.
Głos boju gdy rycerze radzący usłyszą.
380 Wsiadają na swe wozy, piersi zemstą dyszą,
Lecą na bystrych koniach, aż w niedługiej chwili
Nieprzyjaciół pędzących zdobycz dogonili.
Wszczyła się bój nad rzeką: tamci walczą stale,
Obie rażą się strony w okrutnym zapale...
385 Ta strona ciągnie trupy, tamta ją odpycha.
Wszystko pod boskim dłutem żyje i oddycha. –
Tamże wydał przemyślny bóg obszerne pole:
Liczni rolnicy tłuste przewracają role;
Dopiero w nie po trzykroć zapuścili pługi.
390 A ile razy zakrój dokańczają długi,
Dziedzic ich tam obchodzi, gdzie się kończy staje,
I pełny wina puchar każdemu z nich daje.
Ci, zagrzani nagrodą słodkiego napoju,
180
Nowe rysują bruzdy i nie szczędzą znoju.
395 W złocie czystą wydała ziemię boga sztuka:
Czerni się i zdziwiony wzrok łatwo oszuka.
Druga niwa okryta dojrzałymi kłosa:
Żeńce tną zboże, ostre mając w ręku kosy,
Gęste spadają garści; tuż za nimi dążą
400 Trzej wiązacze, co zboże w grube snopy wiążą.
I mnóstwo drobnych dzieci w pracy nie ustaje,
Zbiera garści i pierwszym do wiązania daje.
W milczeniu król wzniosł berło, którego ta niwa,
Ciesząc się nieskończenie z obfitego zniwa.
405 Pod cieniem dębu wiejską zajęci biesiadą
Woźni, wołu zabiwszy, mięso w ogień kładą:
I żeńce znajdują pokarm z pola wracające,
Dla nich dłonie niewiasty w miękkiej grzebią mące.
Tuż winnica, obfitym płodem obciążona:
410 Wśród złota, którym błyszczą, wiszą czarne grona.
Tyki ze srebra rzeźbiarz porządkiem zasadza,
Rowem ze stali, płotem z cyny ją ogradza,
A jedna tylko do niej wiedzie ścieżka kręta.
Tędy weseli chłopcy i różne dziewczęta,
415 Gdy czas zbierania przyjdzie, z głośnymi okrzyki
Niosą ładowne słodkim owocem koszyki.
W środku młodzieniec ruszać formingę uczony
Gra, sam sobie zgodnymi przynucając tony;
Młodzież idzie i takiej wesołości rada
420 W takt i nogą, i wdzięcznym głosem odpowiada.
Dalej głowy i silne podnosząc szyje
Ze złota, z cyny, wołów pyszne stado ryje:

Biegna, sycząc, na paszę, tam gdzie rzeka płynie,
Nurty głośno szumiące w gęstej pędząc trzcinię.

425 Ze złota czterech idzie pasterzy za trzodą,
A dziesięciu za sobą śmiałych kundli wiodą.

Wtem nagle dwóch straszliwych lwów z kniei wypada,
Porywają buhaja wśród drżącego stada:

On biedny, gdy go ciągną, przeraźliwie ryczy;
430 Spieszą psy i pasterze, lecz wziętej zdobyczy
Wydrzeć lwom nie potrafią; już skórę odarli,
Już wypili krew czarną i wnętrze pożarli.

Próżno kundlów pasterze do natarcia grzeją,
Szczekają one z bliska, lecz ugryźć nie śmieją.

435 Ryje także dolinę: tej miłe manowce
Śnieżnym okryte runem napełniają owce;
Widać chaty i stajnie, gdzie się kryją trzody,
I w koło otoczone drzewami zagrody.

Ryje i cudny taniec, który Dedal w Krecie¹³²

132 Dedal na Krecie – Dedal był architektem; na zlecenie króla Krety Minosa zbudował słynny pałac, zwany Labiryntem dla syna króla – Minotaura, który był pół-człowiekiem, półbykiem; inna wersja mówi, że Minotaur był potworem, któremu składano corocznie w ofierze młode dziewczęta lub młodych chłopców; Minotaura zabił Tezeusz, heros ateński,
181

440 Wymyślił Aryjadnie, prześlicznej kobiecie;
Skaczą chłopcy i dziewczki wzięwszy się za ręce.

Lekka zasłona wdzięki pokrywa dziewczęce,
Na chłopcach zaś bogatsza zawieszona odzież;
Obojej płci z urody najdobrańsza młodzież.

445 Dziewczęta głowy w piękne ustroiły wieńce,
Na srebrze złote mają mieczyki młodzieńce.

Raz jak koło (ruch jego ledwie wzrok dostrzegnie,
Gdy go doświadcza garncarz, czyli bystro biegnie)
Uczone stopy w szybkie kręcą kołowroty;

450 To znowu się mieszając wśród wdzięcznej ochoty,
W tysiącznych kształtach płasy lekkim robią skokiem.

Liczny lud stoi miłym zachwycon widokiem:

W pośrodku zaś dwa skoczki z wszystkich zadziwieniem
Pokazują swe sztuki i słodkim brzmia pieniem.

455 Nareszcie świetny puklerz sztukmistrz doskonały
Szumiącymi obwodzi oceanu wały.

Takie zrobiwszy dzieło cudnym wynalazkiem,
Kuje pancierz, płomienie swym gaszący blaskiem;
Ukuta i przyłbica w różne dziwy ryta,

460 Ciężka, mocna; na hełmie złota pływa kita;
Z cyny obuw ukształcon. Więc zbroję tak rzadką
Ukończywszy, bóg złożył przed Achilla matką.

Ta jak jastrząb z Olimpu pośpiesza na ziemię,
Niosąc zbroję Hefajsta, przemisterne brzemie.

dzięki pomocy pięknej córki króla Minosa – Ariadny, która dała mu kłębek wełny, aby
znaczył drogę, którą idzie do labiryntu; Dedal był ojcem Ikara;

182

Księga XIX

Wyrzeczenie się gniewu

Opuściwszy Jutrzenka oceanu wody
Rzucała blask na nieba i ziemskie narody.
Tetys przyszła do syna z górnego siedliska;
On jęcząc martwe zwłoki przyjaciela ściska,
5 Z płaczącym wodzem broni towarzysze płaczą.
Matka ściskając syna zdjętego rozpaczą:
»Czas już, mój synu! – rzecze – by ten ból przeminął.
Niech zmarły leży, z boga wyroku on zginął.
Oto zbroja, Hefajsta przemyśłem zrobiona,
10 Jakiej żaden śmiertelny nie wdział na ramiona«.
To rzekłszy świetny ciężar składa mu pod nogą.
Jęknęła groźnie zbroja; przerażeni trwogą
Nie śmieli Ftyjotowie ciągnąć po niej okiem,
Ale się nagle drżącym w tył cofali krokiem
15 Pelid, gdy ją obaczył, gniew mu serce ścisnął
I pod powieką ogniem iskrzącym się błysnął.
Chciwą ręką cudowny dar boga uchwycił,
A gdy się już tak miłym widokiem nasycił:
»Matko! – zawoła – bóg mię tym darem zaszczyca,
20 Boska go wyrobiła, nie ludzka, prawica.
Ja nie zwlekając piersi do boju uzbroję;
Lecz kiedy się oddalę stąd, bardzo się boję,
By nieczyste robactwo, padając na rany,
Które liczne odebrał przyjaciel kochany,
25 W członki nie zapuściło skazy i zepsucia«.
A matka: »Oddal, synu, troskliwe te czucia!
Ręka moja robactwo natrętne oddali,
Chciwie żrące rycerzy, których Ares zwali.
Nie zepsuje się, choćby cały rok leżało,
30 Owszem nową świeżością upięknię to ciało.
Ty na radę zbierz zaraz wodze i narody
I gniew złożywszy przystąp z Atrydem do zgody,
A z tą zbroją wdziej męstwo do wielkiego czynu«.
Rzekła i bohaterski duch zagrzała w synu.
35 W nozdrze zaś Patroklowi dla ochrony ciała
Czerwony nektar z wonną ambrozyją wlała.
Pelid obiegał brzegi morskie i hukliwy
Z piersi głos wypuszczając zwoływał Achiwy.
Liczni na radę tłumem idą wojownicy...
40 By widokiem rycerza napaść oczy swoje,
Którego długo krwawe nie widziały boje...

Już są wszyscy, milczenie wszystkim wargi ścina,
Gdy powstawszy, Achilles tak mówić zaczyna:
»Królu! Przez brankę serce w nas się rozjątrzyło.
45 Lepiej by to i dla mnie, i dla ciebie było,
Skoro przez nią niezgoda wszczęła się zajadła,
183

By po wzięciu Limesu z rąk Artemis padła.
Nie okryłyby ziemi tylu Greków ciała
Przez czas, gdy w sercu moim zapalczywość trwała.
50 Troja i Hektor z naszej korzystał niechęci,
Ach! Długo nam jej skutki nie wyjdą z pamięci!...
Ja gniew mój przewyciężam, anim się nauczył
Tej sztuki, żebym wieczny upór w piersiach tuczył.
Zagrzej Greków, Achilles im staję na czele!
55 Doświadczymy niedługo, czy nieprzyjaciele
Będą śmieli okręty cały dzień oblegać.
O! Kto z nich przed mą włócznią zdoła się wybiegać,
Jakże będzie się żywo cieszył, gdy nareszcie
Znajdzie swe bezpieczeństwo i spokojność w mieście!«
60 Rzekł, lud krzyknął; we wszystkich radość i nadzieja,
Że z serca gniewy złożył wielki syn Peleja.
Wstał Atryd, król wśród królów trzymający przodek,
Lecz z miejsca, gdzie był, mówił, i nie szedł na środek:
»Przyjaciele, rycerze, mężne wojownicy!...
65 Często skargi ostrymi wojsko mię przebodło,
Nie ze mnie jednak było naszych nieszczęść źródło.
Gniewny Zeus i Mojra, i Jędza szalona
W cieniach nocy błędząca – wlały złość do łona
Wtenczas, gdy Achillowi śmiałem gwałt wyrządzić.
70 Zaślepiony od bogów, jakżem nie miał zbłądzić?...
Chciał Zeus mym zaślepieniem srodze mi zaszkodzić;
Ja dziś błąd mój uznaję, pragnę go nagrodzić.
Bierz broń, lud zapal, aby w męstwie nie ustawał;
Dam wszystko, com niedawno przez Odysa dawał.
75 Lecz choć w pole cię zapał najgorętszy niesie,
Proszę, byś się zatrzymał chwilę, Achillesie!
Wnet słudzy zniosą dary, a wtedy rozumiem,
Sam uznasz, że dla ciebie skąpym być nie umiem«.
»Królu, dzierżący berło twych przodków dziedziczne–
80 Rzekł Pelid – godny rządzić narody tak liczne!
Czy dasz, czy też zatrzymasz pyszne dary twoje,
Czyń, co ci się podoba. My zaś bierzmy zbroje,
Niechaj na słowach droga chwila nie upływa,
Idźmy walczyć, rąk naszych wielkie dzieło wzywa!...«
85 »Bogów synu! – Odyseusz tymi rzeczce słowy –
Achillu! Hamuj w sobie zapał Aresowy
I głodnych ludzi w pole nie prowadź niebacznie;

Bo gdy raz bój uparty z Trojany się zacznie,
A bóg w piersi rycerzom odwagę wlać raczy,
90 Nierychły bardzo koniec ta walka obaczy.
Kaź, niech w namiotach wojsko chleb i wino bierze:
Chleb i wino do boju umacnia rycerze.
Nikt nie dotrzyma pola do słońca zachodu,
Kto cierpi we wnętrznościach przykre czucie głodu;
95 Przy najdzielniejszym sercu członki mu słabiej,
Pod niebem i pragnieniem kolana się chwieją.
Inny jest mąż, gdy dobrze pokarmu użyje:
184
Silny, niezmordowany, cały dzień się bije,
Nie osłabi go praca ani ciężar zbroi,
100 Póki wszyscy nie zejda, na placu dostoi.
Zatem posiłek wojsku kaź wziąć, Achillesie!
Tymczasem Agamemnon upominki zniesie.
Niech je wszystkim lud widzi, a ty na nie okiem
Rzuciwszy, tak przyjemnym uciech się widokiem!...«
105 Atryd na to: »Odysie! Dobrze radzić zwykły,
Nowym stwierdzasz dowodem twój rozum przenikły...
Achilles niecierpliwy, że się bitwa zwleka,
Niechaj na prośbę moją kilka chwil zaczeka...
Tobie zaś przyjacielu zdaję to życzliwy:
110 Najpierwszą młodź wybrawszy pomiędzy Achiwy,
Pójdź do namiotu mego z rycerstwa ozdobą,
Przynieś dary, przyprowadź razem branki z sobą«.
»Przemóżny ludów królu! – rzekł Achilles boski –
Proszę, byśmy podobne odłożyli troski
115 Na ów czas, gdy po walce wytchniemy przyjemnie,
A ogień ten zwolnieje, co się pali we mnie.
Leżą trupy rycerzy: Pryjamid ich pobił,
Kiedy go chwałą Zeus przemóżny ozdobił,
A wy chcecie używać słodczy biesiady!
120 Ach! Gdyby mojej chciano usłuchać tu rady,
W tym Grek momencie, gardząc pragnieniem i głodem,
Upartą zwiódłby walkę z zradzieckim narodem.
Wieczorem stół zastawim, weźmiem w ręce czasie;
Słodka ucztą, gdy zmyjem we krwi krzywdy nasze!
125 Teraz możesz smakować biesiada wesola,
Gdy zabity przyjaciel mój o zemstę woła,
Gdy towarzysze łzami kropią jego zwłoki?
Nie łaknę, tylko rzezi, jęków i posoki«.
Jemu jeszcze Odyseusz mądry odpowiada:
130 »Achillu! W którym zaszczyt lud grecki posiada,
W polu, gdzie twoja włócznia gęste trupy kładzie,
Dam ci pierwszość; ty pierwsze daj mi miejsce w radzie.
Wyższym od ciebie laty i dłuższym poznaniem,

Pozwól, abym twój zapal miarkował mym zdaniem:
135 Czyż Grecy czcić powinni pamięć zmarłych postem?

Codziennie śmierć rycerzów obala pomostem:

I kiedyż byśmy wreszcie łzy z oczu otarli?

Oddajmy cześć pogrzebną tym, którzy umarli,

Ale się nam potrzeba stałością uzbroić,

140 Przez dzień płakać, a potem jęk smutny ukoić.

Więc, którzyśmy po srogim pozostali boju,

Nie oszczędzajmy sobie jadła i napoju,

Abyśmy twardą miedzią cali uzbrojeni

Bez przerwy bój stoczyli na krwawej przestrzeni.

145 Niech drugiego nikt gnuśnie rozkazu nie czeka,

Biada temu, kto wyjście swoje w nawach zwleka!

Wszyscy się rzućmy, wojsko wyprowadźmy całe

I przy flocie zetrzyjmy Trojany zuchwałe!...«

185

Atryd rozpuścił radę; porusza się rzesza

150 I do swojego każdy namiotu pośpiesza.

Chlubni Tesalczykowie z wodza swego chwały,

Niosą darów królewskich ciężar okazały.

Przyszły branki, z nich każda w miejscu swym usiada;

Rumaki do Achilla przyłączone stada.

155 Bryzeis, być mogąca Kipyrydy obrazem,

Widząc Patrokła srogim skłutego żelazem,

Krzyczy, pada na ciało (rany jego liczne),

Drze łono, miękka szyję, policzki prześliczne,

Wynurzając wśród jęków swój żal, wśród łez wielu:

160 »Patroku! Bryzeidy biednej przyjacielu!

Żywegom cię odeszła, rycerzu waleczny,

Dziś, gdy wracam, już ciebie okrywa cień wieczny!

Nieszczęścia po nieszczęściu me ciągnie tęsknice!

Mąż, którego mi dali kochani rodzice,

165 Widziałam, jak przed miastem pchnięty miedzią zginął;

Tenże smutny los braci lubych nie ominął...

Gdy Pelid zabił męża i miasto obalił,

Tyś moje łzy ocierał, tyś jęków się żalił.

I abym nie tak czuła srogość mojej zguby,

170 Świetneś mi z Achillesem obiecywał śluby.

Ty miałeś płynąć ze mną do Ftyi przez wody,

Ty mi sprawić weselne przyrzekałeś gody.

Płacę ciebie, z łez oczu nigdy nie osuszę,

Twa dobroć zawsze będzie zajmować mą duszę«.

175 Inne branki swe jęki łączą z jej rozpaczą:

Lecz na pozór Patrokła, w rzeczy – siebie płaczą.

Achilla proszą wodze, by się chciał posilić...

Cieszą, nic ku pociesze nie może go schylić,

Aż stanie wśród krwawego Aresa igrzyska.

180 Dręcząca pamięć nowe jęki mu wyciska:
»Biedny! Lecz najgodniejszy mojego kochania!
Tyś o mnie, przyjacielu, czułe miał starania,
Tyś gotował posiłek, tyś mój stół nakrywał,
Kiedy na pole sławy dźwięk Aresa wzywał!
185 Dzisiaj, gdy cię na łożu pogrzebnym oglądam,
Nic nie chcę, łzami tylko zasilać się żądam.
Cóż mi pokarm bez tego, co obok mnie siedział?
Gdybym nawet o śmierci ojca się dowiedział,
Nie czułbym w piersiach moich boleśniejszej rany!
190 Może teraz we Ftyi starzec rozplakany
Wzdycha, pragnąc godnego siebie widzieć syna;
A mnie obca daleko trzyma tu kraina,
Dla złej Heleny długie toczącego boje...«
Tak jęczał i w przytomnych wodzach tkliwość sprawił:
195 Każdy westchnął wspomniawszy, co w domu zostawił..
Wzrusza się liczne wojsko i porzuca brzegi.
A jak się gęste bielą na powietrzu śniegi,
Gdy Boreasz zawieje niosący pogody:
Tak, gdy się z naw ruszyły achajskie narody,
186
200 Błysnęły na powietrzu ognie pałające,
Strzelały razem w górę płomieni tysiące
I tarcze, i przyłbice, i silne oszczepy;
Blask z nich idzie wysoko aż pod nieba sklepy.
Tym blaskiem upiękniona ziemia się rozśmiała,
205 A pod mężów stopami, jęczy przestrzeń cała.
Wśród zastępów chciwy kurzawy i znoju
Wyprawia się szlachetny Achilles do boju...
Zapalon, ciężkie Troi gotujący jęki,
Przywdziewa zbroję, dzieło nieśmiertelnej ręki.
210 Na lekką nogę piękne cholewy zaciąga,
Które mocno haftkami srebrzystymi sprząga;
Nieprzebitym pancerzem piersi zabezpiecza,
Z ramion zawiesza ciężar ogromnego miecza:
Wziął i puklerz ozdobny, który ogniem błyskał,
215 I jako świetny księżyc blask daleko ciskał...
Ciężką przyłbicą czoło wspaniałe pokrywa,
Świecąc się na kształt gwiazdy groźna kita pływa,
Na złotym hełmie złote wstrząsają się włosy:
Zbroja kształtna i trwała na najtęższe ciosy.
220 Doświadcza jej na sobie, czy ciału przystoi,
I czy będzie miał wolny ruch w tak ciężkiej zbroi;
Lecz ta jakby na skrzydłach unosiła męża.
Nareszcie ojcowskiego dostaje oręża:
Wyjęta z pochew długa i ogromna dzida,
225 Której by nikt nie dźwignął prócz ręki Pelida.

Niegdyś Chejron ściał jesion, Pelijonu¹³³ chlubę,
I dał go Pelejowi na rycerzy zgubę.
Automedon waleczny, drugi Alkim skory
Dzielne rumaki w pyszne przybierają szory;
²³⁰ Już hartowne wędzidła w twardych pyskach żują,
Lejc przywiązany w tyle, już na wozie czują
Biegłego powoźnika, który z biczem stoi.
Zaraz Achilles siada w jaśniejącej zbroi,
Jak słońce gdy niezgłębne rzuca morza tonie,
²³⁵ I groźnym głosem – ojca upomina konie:
»Ksancie i Baliu, których krew Podargi rodzi,
Pomnijcie wrócić pana zdrowego do łodzi,
Gdy się boju nasycim; lepiej mi się sprawić
I trupem jak Patrokla nie chcecie zostawić«.
²⁴⁰ Ten wyrzut Ksant słyszawszy, Ksant, co bystrze lata,
Schyla głowę i piasek grzywą swą zamiata,
A Hera dała tymi odezwać się słowy:
»Bądź pewny, Achillesie, że dziś będziesz zdrowy.
Dzień jednak niedaleki, gdy nie wrócisz z pola –
²⁴⁵ Nie nasza w tym jest wina, lecz wyroku wola.
Nie, że naszymi nogi mniej skory bieg władał,
¹³³ Pelijon – góry w Tesalii, nad brzegiem morza, gdzie mieszkał mądry centaur Chejron, który
wychowywał Achillesa; (por. przypis do w. 202, ks. IV);
187
Zginał nieszczęsny Patrokl i zbroi postradał;
Syn Latony, niechybne miotający strzały,
Obalił go na czele dla Hektora chwały.
²⁵⁰ Bieg nasz choćby się równał i z Zefiru lotem,
Ty musisz zginąć, boga i człowieka grotem:
Nie chybi to, co stoi w smutnej losu księdze«.
Na tym wyrazie usta zamknęły mu Jędze¹³⁴.
»Ty mi zgon wróżysz! – gniewny Achilles zawoła –
²⁵⁵ Wiem ja, że nic od śmierci zbawić mię nie zdoła.
Tu, daleko od ojca i matki, polegnę.
Jednak ochotnym sercem na Trojany biegnę:
Poznają dobrze oręż mój nieprzyjaciele.
Rzekł i wołając, pędzi na Achajów czele.
¹³⁴ Jędze – Erynie, por. przypis do w. 58, ks. XV, tu: przywołane także jako boginie, które
strzegą porządku, nie pozwalają na odkrywanie przyszłości i na wieszczanie;
188

Księga XX

Walka bogów

Tak przy okrętach Grecy zażarci na boje,
Koło ciebie, Achillu, przywdziewają zbroje,
Trojanie na pagórku w groźnej błyszczą miedzi,
Gdy Zeus, co na Olimpie wyniesionym siedzi,

5 Kazał Temidzie¹³⁵ zwołać zgromadzenie bogów.
Biega skrzętna i wzywa do niebieskich progów...
W gładkim przedsiönku rada zasiadła gromadnie,
Który Hefajst dla ojca wybudował składnie.
I Posejdon przybycia nadal nie odkłada,
10 Przybywa, miejsce w górnym Olimpie zasiada;
Wraz pyta się Kronidy: »Po co, władco gromu,
Wszystkich bogów do twego przywołujesz domu?
Chcesz-li dać wyrok między Trojany i Greci?
Już dla nich krwawej rzezi moment niedaleki«.
15 »Posejdonie, myśl moja tobie nie ukryta –
Rzekł Kronid – twa przenikłość w moim sercu czyta.
Choć na zgubę skazanych ludzi los mię boli,
Ale chcę tylko świadkiem zostać ich niedoli
I z Olimpu widokiem wojny napaść oczy.
20 Wy drudzy pójsć możecie, gdzie się walka toczy,
Stanać, jak wola, w greckim lub trojańskim rzędzie.
Jeśli z Trojany walczyć sam Achilles będzie,
Nie są zdolni na chwilę dotrzymać mu kroku.
Już się dawniej samego przelekli widoku;
25 Dziś, gdy o przyjaciela na rzeź się zapalił,
Lękam się, aby murów przed czasem nie zwalił«.
Tak powiedział i wzniecił wojenne pożogi.
Pobiegły na dwie strony podzielone bogi:
Do floty dąży Hera i można Pallada,
30 Posejdon, co ład wzrusza a morzami włada,
I wynalazca kunsztów, Hermejas przemyślny...
Za Troją Ares zbrojny i Feb z włosiem długim,
Artemis, której w strzałach najmilsze uciechy,
Latona też i Kiprys kochająca śmiechy.
35 Póki się bogi w ludzkie nie wmieszały szyki,
Nadymały się chlubnie greckie wojownicy,
Że Pelid się pokazał wpośród bojowiska...
Lecz gdy Olimp do zbrojnych zamieszał się ludzi,
Krwawa Niezgoda wściekły zapal w sercach budzi:
135 Temida – Temis (z gr. Themis), bogini sprawiedliwości, wyobrażona z zawiązanymi
oczami (na znak bezstronności), z wagą w jednej ręce, a mieczem w drugiej; dziś jej posąg
znajduje się w prawie każdym dawniej zbudowanym gmachu sądu; u Homera jest
uosobieniem ładu, porządku i sprawiedliwości, ustanowionej przez prawa, tradycję i obyczaje;

189

40 Pallada szańce, brzegi, okopy przebiega,
Krzyczy, głos jej po całym polu się rozlega.
Z drugiej zaś strony Ares niby czarna fala
Straszliwym Trojan rykiem do boju zapala;
Już na nich woła z murów, już z wyniosłej wieży,
45 Już z przyjemnych pagórków, skąd Symois bieży.
Tak nieśmiertelni, obie zagrzewając strony,

Wzmagają rzeź okropną i zapal szalony.
Ojciec bogów piorunem zaczął huczeć grzmiotem,
Posejdon łąd i góry strasznym wstrząsł łoskotem,
50 Chwieje się wielka Ida ze swymi podstawy,
Drżą mury Troi, greckie podskakują nawy.
Król podziemia spadł z tronu, krzyknął zdjęty strachem,
Bał się, żeby Posejdon trójzęba zamachem
Nie wzruszył do samego gruntu posad ziemnych
55 I nie odkrył tych siedlisk, czarnych, pustych, ciemnych
Na które bledną ludzie i same drżą bogi;
Tak wielkiej nieśmiertelnych bój nabawił trwogi...
Tak bogi przeciw bogom idą. Achill dyszy
Przedrzeć się do Hektora wpośród towarzyszy;
60 Nad nim zwycięstwem pragnie swą rękę zaszczyścić,
Okrutnego Aresa jego krwią nasycić.
Natenczas bóg, co łukiem narody przestrasza,
Przeciwko Achillowi wzbudza Ajnejasza;
Młodego kształt na siebie Likaona wdziewa
65 I tymi słowy syna Anchiza zagrzewa:
»Wodzu! Którego Troja wśród najpierwszych kładzie,
Gdzie twoje słowa, ziomkom dane przy biesiadzie?
Gdzie się podziały groźby, gdy zagrzany winem
Przyrzekałeś się spotkać sam z Peleja synem?«
70 »Pryjamido – wódz mówi – czemu mię chcesz kusić?
Czemu mię chcesz do boju z Achillem przymusić?
Nie pierwszy raz bym jego broni się nastawił;
Lecz mię dzidą już przegnał, już strachem nabawił,
Kiedy na Idzie nasze opanował trzody
75 I wyrócił Limesu i Pedazu grody.
Gdyby w tej bitwie Kronid nie był mię ochronił,
Gdyby nie dał szybkości, gdy mię Pelid gonił,
Z rąk jego i Pallady wziąłbym raz śmiertelny...
Próżno na niego rzuca człowiek pocisk celny;
80 Wszystkie od niego ciosy odwraca bóg bliski,
A jego w ciele więzgną niechybne pociski.
Gdyby nas obu równą chwałą bóg ozdobił,
Choćby cały był z miedzi, nic by mi nie zrobił.«
»Nie lękaj się – Feb rzecze – z tym rycerzem starcia.
85 Nie masz-li chętnych i bogów dla twojego wsparcia?
Wszakże mówią, że ciebie piękna Kiprys rodzi,
A on z niższej nierównie bogini pochodzi...
Więc hańba, gdybyś groźbą lub wzgardą się trwożył.«
Tymi słowy rycerski duch w piersiach nasrożył:
90 Zatem przed pierwsze rzędy szedł zuchwałym krokiem...
190
Piersi swoje zasłania tarczą nieprzełomną,
W silnym zaś rękę dzidą wykręca ogromną.

Wielki Achilles prosto przeciw niemu zmierza.
Jako lew, na którego wieś cała uderza,
95 Zuchwale idzie, gardząc grożącym mu razem;
Lecz gdy go który młodzian dosięgnie żelazem,
Zwraca się, pysk otwiera, kły ostre zapienia,
Jęczy i z piersi straszne wydając ryczenia
Zabiera się do walki z mnóstwem uzbrojonem
100 I boki oba długim uderza ogonem,
A tocząc wzrok okropny, wpada pośród grotów,
Lub zabić kogo z mężów, lub sam zginąć gotów:
Tak wielkiego Achilla niesie zapał męski,
Aby start z Ajnejaszem swój oręż zwycięski.
105 Gdy zaś już mieli z sobą rozpocząć bój srogi,
Do przeciwnika mówi Pelid prędkonogi:
»Co ty rokować sobie możesz stąd rozumnie,
Że twe hufce rzuciwszy, śmiało bieżysz ku mnie?
Sądziś, że trupem z twojej poległej prawicy?...
110 Lecz wątpię, żebyś takiej palmy się doczekał –
I podobno już przed mim oszczepem uciekał.
Czyliś zapomniał, kiedy samego u trzody
Napadłszy, z góry Idy ścigałem w zawody?
Nie rzuciłeś w tył okiem, uciekałeś zbladły
115 Do Lirnesu, którego wkrótce mury padły.
Z Zeusem i Palladą jam to miasto zwałił,
Wziąłem przesłiczne branki; ciebie bóg ocalił.
Dziś sobie, że cię zbawi, pochlebiasz daremnie;
Twoim zuchwalstwem gniewu nie pomnażaj we mnie.
120 Ustąp się z oczu moich i ukryj się w tłumie!
Bezrozumny, kto szkody przewidzieć nie umie!«
»Achillu! – rzekł Trojanin – źle znasz Ajnejasza,
Jeśli mniemasz, że twoja groźba go zastrasza.
Słownych przekazów drobna obawia się dziatwa:
125 Na obelgę – obelgą odpowiedź jest łatwa...
Po co kłótnie? Rzemiosło bohaterów inne,
Mężne starcie jest bronią, nie swary dziecinne...
Język lata i podłych słów nie umie szczerzyć;
Nie wiem zatem, byś z pola groźbą mógł mię spędzić.
130 W innej wcale ci trzeba doświadczyć mię probie:
Nuż więc! Długimi dzidy walczmy przeciw sobie!«
Wraz ogromnym uderzył w świetny puklerz ciosem,
Ten silnie wstrząśnion brzęknął straszliwym odgłosem.
Wziąwszy raz tak gwałtowny Achilles się zdumiał,
135 Wystawił przed się puklerz, zląkł się, bo rozumiał,
Że go na wylot przejdzie oszczep Ajnejasza.
Nieuważny! Jak próżną trwogą się zastrasza!
Nie wie, że zbroja boska, co mu piersi kryje,
Najtęższego człowieka zamachy odbije.

140 Teraz jej Ajnejasza dzida nie przedarła,
Złota ją zatrzymała blacha i odparła...

191

Wtedy z kolei pocisk Achilles wymierza
I górny brzeg utrafia gładkiego puklerza,
Gdzie z cienką miedzią lekki rzemień się umieszczają;

145 Przebił go pelijoński jesion – ten zatrzeszczał;
Ajnejasz zebrał członki, do ziemi się schylił,
Wystawił przed się puklerz i tak cios omylił,
Który mu tuż nad samym grzbietem lecąc, warczy;
Tkwi w ziemi potrzaskawszy dwa obwody tarczy.

150 Powstał, ale strach wielki rycerza zamroczył,
Kiedy tak blisko siebie grot straszliwy zoczył.
Pelid miecza dobywa i głośno wykrzyka,
Z nowym ciosem na swego bieżąc przeciwnika.

I Ajnejasz w zapale męskim nie ostygnął,
155 Silną ręką ogromny kamień z ziemi dźwignął:
Dzisiaj dwóch ludzi wspólna nie ruszy go praca,
On go sam i podnosi, i łatwo obraca.

I byłby Achillowi, co na niego wpadał,
Lub w puklerz, lub w przyłbicę raz nielekki zadał,
160 Bo od śmierci w swej zbroi życie miał bezpieczne;
Pelid by go zaś mieczem w cieniu wtrącił wieczne,
Gdy Posejdon, co bitwie przyglądał się bacznie,
Bogom swoją troskliwość tak wyrażać zacznie:

»Żałuję Ajnejasza, nieśmiertelne bogi!

165 Wkrótce zwalon odwiedzi czarne Hada progi.
Porwał się na Pelida zwiedziony od Feba,
A teraz opuszczony, gdy mu wsparcia trzeba.

Ale za cóż niewinny ma za winnych ginąć,
On, który dnia jednego nie może przemiąć,
170 Aby nie uczcił panów górnego siedliska?
Oddalmy śmierć od niego, która tak jest bliska.

Zeus by na to sarknął, gdyby się miał zwalić:
Przeznaczenie wyroków jego chce ocalić,
By Dardana zupełnie lud się nie zagubił.

175 Jego najbardziej Kronid ze wszystkich polubił
Dzieci, które mu ziemskie piękności powiły.
Już niebu ród Pryjama od dawna niemiły,
Ajnejasz będzie z chwałą rządził Trojan ziemię
I syny jego synów, i późne ich plemię«

180 Wspaniała Hera zdanie swoje tak ogłasza:
»Ty sam radź, królu morza, względem Ajnejasza,
Czy go zachować jako cnotliwego męża,
Czy pozwolić, by zginął z Achilla oręża.

Mnie się w to nie przystoi mieszać ni Palladzie:

185 Uroczyście na bogów przysięgaliśmy radzie,

Że dłoń nasza nikogo z Trojan nie ocali...«
To słowo usłyszawszy władca morza śpieszy
Wśród świszczących oszczepów i walczącej rzeszy,
Gdzie Ajnejasz i boski Achilles bój toczył.
190 Zaraz wzrok rycerzowi greckiemu zamroczył;
Z Ajnejasza puklerza jego ręką dzida
Wyjęta i złożona przy stopach Pelida.
192

Dźwignąwszy Trojanina pchnął bożek przychylny:
Od niego rycerz dostał taki popęd silny,
195 Że lecąc z miejsca bitwy nad polem szerokiem,
Liczne roty i wozy jednym przebył skokiem
I do ostatnich rzędów został zaniesiony,
Gdzie zbroje przywdziewały do boju Kaukony.
Tam się Posejdon zbliża do Anchiza syna
200 I takimi rycerza słowy upomina:
»Kto cię z bogów obłąkał? Żleś twej cnoty zażył,
Gdyś z orężem Achilla mierzyć się odważył.
Silniejszy on i więcej kochają go bogi.
Więc kiedy się z nim spotkasz, ustępuj mu z drogi,
205 Żebyś wbrew przeznaczeniu nie padł w przepaść czarną.
Lecz gdy już smutne cienie Pelida ogarną,
Wtenczas zapału w tobie nic nie może słabić,
Walcz na czele, nikt z Greków nie zdoła cię zabić«.
Tak Posejdon rozsądnych przestróg nie oszczędził;
210 Potem pobiegł, z Achilla oczu chmurę spędził.
Widzi wszystko bohater i z jękiem zawoła:
»Jakież tu zaszło cudo, niepojęte zgoła!
Mój oszczep jest przy nogach, a ten mi precz znika,
Którego zabić chciałem, nie masz przeciwnika.
215 Niech żyje! Wszak mi uległ. Raz uszedłszy zgonu,
Nie będzie śmiał mojego doświadczać jesionu.
Teraz Greków na dzielne zagrzejmy spotkanie
I obaczmy, co drudzy umieją Trojanie«.
To rzekłszy, skacze w roty i Greków zapala:
220 »Dziś przeciwko Trojanom nie bijcie się z dala!
Niech mąż idzie na męża! Niech wstydy się wzdrygać!
Moja siła niezdolna wszystkich bić i ścigać:
Nieśmiertelnego praca tak wielka obarczy,
Ares, choć bóg, i Pallas wszystkim nie wystarczy.
225 Lecz, ile mam szybkości w nogach, siły w ręce,
Bez żadnego wytchnienia dla was je poświęcę,
Przedrę się w te zastępy: niedobre tych losy,
Co się zbliżyć odważą pod mej dzidy ciosy«.
Hektor groźnie trojańskich zapala rycerzy,
230 Ręcząc, że na Achilla natychmiast uderzy:
»Nie drzyjcie przed Pelidem, bohaterzy dzielne!

Na słowa ja bym wyzwiał bogi nieśmiertelne,
Na broń bym ich nie wzywał, bo mocniejsi Wieczni.
Nie wszystkie swe zamiary Pelid skuteczni:
235 Jedne spełni we środku, drugie bóg przełamie.
Ja pójdę przeciw niemu, by miał z ognia ramię;
Tak! By miał z ognia ramię, a serce ze stali,
Będziemy oba naszej broni doświadczać!«
Na te słowa podniosły dzidy wojownicy
240 I ścisnęły zastępy z ogromnymi krzyki.
Wtem Feb ostrzegł Hektora: »Nie chciej sobie wierzyć
I waruj się sam na sam z Achillesem mierzyć.
W tłumie się mu opieraj, ten cię zabezpiecza,
193
Byś nie zginął od jego oszczepu lub miecza«.
245 Rzekł, a Hektor się ciśnie wpośród towarzyszy,
Gdy z zadumaniem taką przestrogę usłyszy.
Aresowym zapalem Achilles zagrzany
Straszliwy krzyk wydając wpada na Trojany.
Zaraz Ifityjona walecznego zgładził,
250 Syna Otrynta, który liczny lud prowadził...
Gdy rycerz na Achilla zapalony wlatął,
Ten w głowę go uderzył, na dwoje rozplątał.
Padł z chrzęstem, a zwycięzca chlubny z tego czynu:
»Leżysz – rzekł – silny mężu, równy ojcu, synu,
255 Urodzony przy sławnym Gygai jeziorze!
Po coś niwy porzucił, które Otrynt orze,
Gdzie Hyde urodzajna, gdzie Herm płynie kręty?
Czy po to, abyś moim oszczepem był pchnięty?«
Tak się natrząsał; jego oczy już zawarte,
260 Już i ciało kołami na sztuki rozdarte.
Na miejscu, gdzie zachęcał Trojan lud orężny,
Upadł syn Antenora, Demoleon mężny.
Trafił go Pelid w skronie, szyszakiem okryte:
Pękł szyszak, miedzią kości zostały przeszyte,
265 Aż w mózgu krwi niesyty oszczep mu utonął –
Wywrócił się Trojanin i duszę wyzionął.
Hippodam z wozu skacze, ucieczką się chroni,
Lecz go wnet z tyłu pocisk Achilla dogonił;
Z rycerza dusza z rykiem okropnym wychodzi.
270 Jak w Helice wół ryczy, prowadzon od młodzi
Przed ołtarz Posejdona. Tak z tego człowieka
Sroga dusza z okropnym ryczeniem ucieka.
Już na syna Pryjama, Polidora, leci
(Najmłodszy był, najmilszy ojcu z wszystkich dzieci).
275 Już prędkim skokiem rycerz Achilla pomija,
Ten jeszcze prędeż ściga i z tyłu przebija
W miejscu, gdzie pas zapięty i pancerz dwoisty.

Na drugą wyszedł stronę pocisk zamaszysty.
Wyje, pada zaciemnion i rękami chwyta
280 Z ciała srogim żelazem wypchnięte jelita.
Hektor, gdy w takim stanie brata swego zoczył,
Przejął go ból okrutny, cień mu wzrok zamroczył;
Już nie może się wstrzymać, żal w nim śmiałość nieci,
Jak ogień z groźną dzidą na zabójcę leci.
285 Ten widząc, z radości ledwie się posiada,
Z jaką prędkością, z jakim nań zapałem wpada!
»Oto – dumnym rzekł głosem – oto jest morderca,
Który mię najboleśniej przebił w głębi serca:
Z jego ręki najmilszy mój przyjaciel ginie!
290 Już nie będziem się szukać na krwawej równinie«.
To mówi, a wzrok wściekły na Hektora ciska:
»Zbliź się i leć czym prędzej w podziemne siedliska!«
A Hektor nie zmieszany: »Skróć groźby zuchwałe!
Mniemasz, że się słów złękę, jakby dziecię małe?
194
295 I ja bym takiej broni mógł użyć wzajemnie.
Znam twą moc, znam, żeś w polu jest wyższy nade mnie,
Lecz wszystko w mocy boga, on łatwo nas zrówna.
I choć moja od twojej ręka mniej gwałtowna,
Mogę cię zranić, mogę raz śmiertelny zadać;
300 Mam oszczep niestępiony i umiem nim władać«.
Skończył i dzidę silnym wyrzucił ramieniem,
Ale Pallas ją lekkim odwróciła tchnieniem;
Wraca dzida i pada pod Hektora nogą.
Wtedy Pelid przejęty zajadłością srogą
305 Leci z okropnym krzykiem, by w nim oręż zboczył,
Lecz Feb wydarł Hektora i chmurą otoczył.
Trzykroć wpada i dzidą zgubny cios wymierza,
Trzykroć próżnym zamachem w cień chmurny uderza.
Gdy próżne wysilenie czwartym postrzegł razem,
310 Wściekły, z groźnym do niego ozwał się przekazem:
»O psie zajadły! Jeszcześ zgonu się uchronił,
Któryś tak blisko widział; '41pollo cię bronił.
Jemu na wojnę idąc, święte czynisz śluby.
Spotkaj się jeszcze ze mną, a nie ujdiesz zguby,
315 Jeżeli i mnie z bogów który sprzyja w niebie.
Teraz, kogo doścignę, będę bił za ciebie...«
Jako zajęty pożar na górze szaleje
I gdziekolwiek niszczącym ogniem wiatr zawieje,
Zjada najwyższe drzewa niesytą paszczką:
320 Tak Pelid jak bóg straszną broń wstrząsając ręką
Bije, ściga, zaciekły lata na równinie;
Całe pole zbroczone krwi potokiem płynie...
195

Księga XXI

Walka nad rzeką

Już w ucieczce trojańskie wojsko tam się tłoczy,
Gdzie Ksant, z Zeusa zrodzon, piękne nurty toczy.
Żadna się przed zwycięzcą siła nie ostoï,
Rozbija ich na części: tych pędzi ku Troi
5 I rozprasza na tejże równinie, gdzie wczora
Uciekali Achaje przed bronią Hektora.
Rozpierzchli się przelękli. By spóźnić ich kroki,
Hera przed nimi gęste rozciąga obłoki.
Drudzy lecą z łoskotem w srebrne Ksantu wały,
10 Rozlega się smutnymi jękami brzeg cały,
Słysząc głosy rozpaczy tonącego męża;
Płyną, lecz wartki potok siłę ich zwycięża.
Jak szarańcza niszcząca drogie ziemi płody,
Gdy ujrzy ogień, biegnie chmurami do wody,
15 Ściga ją bystry płomień, robactwo ucieka,
Aż je bliska pochłonie w swych bałwanach rzeka:
Tak gdy Pelid zwycięzca trwożnych Trojan goni,
Bród Ksantu był zawalon od mężów i koni.
Sparłszy oszczep o drzewo rycerz zapalony
20 Wpadł w rzekę z mieczem, szerzył rzeź na wszystkie strony.
Ci jęczą przeraźliwie wzięwszy raz głęboki,
A woda się od hojnej czerwieni posoki.
Jako strwożona krain wilgotnych rodzina
Szuka w portach schronienia przed paszczą delfina,
25 Bo których on dosięgnie zębem, już nie żyją:
Tak wśród zakrętów przed nim Trojanie się kryją.
Znużon rzezią dwunastu młodych ludzi bierze,
Których krew Patrokłowi ma przelać w ofierze.
Zadumiałych, wyciągnął ich z rzeki jak łanie,
30 A z tyłu rękoma dawszy mocne zawiązanie
Z pasów, którymi każdy miał ściśnioną szatę, .
Śle do floty, na smutną przeznacza zatrąę.
Lecz niedługo spoczywa; znowu się rozjada,
Na Likaona z rzeki wybiegłego wpada.
35 Już dawniej był od niego pojman rycerz młody,
Gdy w nocy ciął gałęzie na wozu obwody;
Schwytał go, wziął chcącego bronić się daremnie.
Wyprawił na okręcie i zaprzedał w Lemnie.
Kupił go syn Jezona: lecz się z nim ugodził
40 Etyjon, gość Pryjama, więźnia oswobodził
I posłał do Aryzby; stamtąd po kryjomu
Wyrwawszy się, powrócił do rodziców domu.
Jedenaście dni, oddan miłym ojca progom,
Cieszył się z przyjaciółmi; lecz zdało się bogom

45 Wrócić go dwunastego dnia w ręce Pelida:
Ten go do Hadu ześle, płacz mu się nie przyda.
196
Gdy rycerz, co mu żaden w biegu nie wystarczy,
Postrzegł go bez szyszaka, bez dzidy, bez tarczy
(Bo młodzian całą zbroję porzucił na brzegu,
50 A z trudnością wyrwany z bystrego wód biegu
Mdłym się porusza krokiem, pot obfity ciecze),
Rozgniewany, rozjadły, sam w sobie tak rzecze:
»Jakież uderza oczy moje widowisko?
Już Trojan i podziemne nie wstrzyma siedlisko,
55 Nie uwiężą pobitych Hadesowe ściany!
Ten, od śmierci ocalon, w Lemnie zaprzędany,
Wrócił, głębokie morza przeskoczywszy wody,
Którego ludziom tylu nieprzestępne brody...
Ale kto wnet żelazny ten oszczep doścignie –
60 Obaczym, jeśli z czarnych otchłani się dźwignie.
Czyli też zaśnie w ziemi, gdy ducha wyzionie.
W ziemi, co najsilniejszych w swoim więzi łonie«.
Gdy Pelid stojąc w miejscu, ten zamysł układa.
Trojanin, by ująć zgonu, zlekły do nóg pada.
65 Już straszny oszczep w ręce bohatera błysnął,
Likaon padł, rękami za kolana ścisnął;
Otarł się grot o plecy, krwią się nie nasycił.
Młodzieniec go pokornie za nogi uchwycił,
Ręką jedną kolana, drugą oszczep trzyma
70 I zebrze z łez kroplistych pełnymi oczyma:
»Zmiłuj się, Achillesie! Nie bądź na mnie mściwy,
Niech gość u ciebie znajdzie litość nieszczęśliwy!
Pamiętaj, że u stołu twojego chleb jadłem,
Wówczas, kiedy na polu w ręce twoje wpadłem.
75 Uwiózłszy mię od ojca, od przyjaciół, w Lemnie
Piękny okup stu wołów zarobiłeś ze mnie.
Dzisiaj trzykroć tak wielkiej bądź pewny nagrody.
Biedny ja! Ucierpiawszy rozliczne przygody,
Dwunasta jest jutrzienka, jak ujrzałem Troję:
80 Lecz mię znowu oddaje wyrok w ręce twoje...
Nie zabijaj mię! Słuchaj! Niech cię to złagodzi,
Że nie jedna mię matka i Hektora rodzi;
Z jego ręki, nie z mojej, twój przyjaciel zginął,
Co razem i ludzkością, i odwagą słynął«.
85 Tak wisząc u nóg, czule rozwodzi swe żale,
Gdy Pelid niewzruszony zawołał w zapale:
»Głupi! Milcz z twym okupem i skróć próżne słowa!
Póki mego Patrokla cała była głowa,
Oszczędziałem Trojanów chętnie i niejedni
90 Stratą samej wolności ocalili swe dni.

Ale żaden z nich dzisiaj nie uniknie zgonu,
Kogo tylko doścignę w oczach Ilijonu.
Najsroższy dla Pryjama synów mściciel we mnie:
Umieraj, przyjacielu! Nie skarż się daremnie!
95 Zginął Patrokl, od ciebie więcej życia godny.
Widzisz, jaki ja jestem silny i dorodny,
Z ojca wielkiego w łonie bogini poczęty:
197
Jednak mię ściga Mojra i wyrok niezgięty;
W każdej chwili śmierć grozi i niedługo muszę
100 Od oszczepu lub strzały wyzionąć mą duszę«.
Rzekł; Likaona serce i siła opada;
Puszcza dzidę, rozciąga ręce i przysiada.
Rycerz, miecza dobywszy, utopił go w łonie,
Mocno pchnięte żelazo całe w ciele tonie.
105 Pada czołem na ziemię, wiecznym zaćmion cieniem,
A krew z rany szerokiej lała się strumieniem.
Zwycięzca zaś trup, jego za nogi uchwycił,
Rzucił go w nurty rzeki, chępliwie się szczycił:
»Leż pomiędzy rybami w wilgotnej krainie!
110 Niech piją krew bezpiecznie, która z rany płynie!
Nie złoży cię na marach matka rozkwilona,
Skamander do morskiego zanieś cię łona,
Gdzie z czarnych wyskoczywszy wałów potwór wodny
Twym ciałem, Likaonie, nasyci brzuch głodny.
115 Gińcie! Pierchajcie! Trwożnych ściga dzida moja,
Aż nareszcie i dumna obali się Troja.
Ta was rzeka, choć bystra, nie zasłoni przecie?
Próżno jej liczne woły w ofierze bijecie,
Próżno żywe bijecie konie w jej głębiźnie.
120 Żaden się z was od srogiej śmierci nie wyśliznie.
Za zgon Patrokla drogą dacie mi zapłatę
I, w moim oddaleniu, tylu Greków stratę«.
Obraził się Ksant groźnym rycerza przekazem,
Więc rozgniewany w sercu przemyśla, jak razem
125 Achilla wstrzyma zapal, a Trojan ochroni...
I wydając bóg gniewny wyrazy człowiecze,
Z głębi swoich przepaści do Achilla rzecze:
»Achillu! Ufny w męstwo i od bogów wsparty,
Za co na biednych ludzi tak jesteś zażarty?
130 Jeśli Zeus już Trojany oddał w ręce twoje,
Przynajmniej nie w mych nurtach srogie czyn zaboje!
Zawalony trupami, ściśnioną mam drogę
I toczyć już do morza wód moich nie mogę.
Czy tu mają Trojanie zginąć nieszczęśliwi?
135 Przestań! Dość dla twej chwały, że ci się bóg dziwi«.
Achilles rzekł: »Skamandrze! Słuszne twoje żale,

Lecz później cię usłucham, dzisiaj trwam w zapale,
Dzisiaj walczę bez przerwy, mszcząc się za lud grecki,
Aż do miasta zapędzę ten naród zdradziecki

140 I z walecznym Hektorem zmierzę się wzajemnie.

Czy ja zginę od niego, czyli on ode mnie...«

I nic go już w zapędzie rycerskim nie wstrzyma.

Skacze w koryto: rzeka mąci się i wzdyma,

Wzrusza gwałtownie wody i z swego łożyska

145 Powaleń obalone trupy na brzeg ciska,

Ryczy jak wół; w głębokich swych otchłan ukryciu

Ocala tych, co jeszcze zostali przy życiu.

Groźne wały o puklerz bijąc strasznie warczą:

198

Już się im oprzeć siły Achilla nie starczą,

150 Już silnym porwanego pędem nurty niosły.

On się za wąż chwyciwszy, na brzeg wyrosły,

Wyrywa go z korzeniem i kruszy brzeg cały;

Gałęzie jakby tama zatrzymują wały.

Wysoki wąż na wodzie jak most się roztoczył;

155 Bohater z czarnych głębi na niego wyskoczył

I zdumiony na pole czym prędzej ucieka.

Szczerniona bardziej jeszcze nadyma się rzeka

I ściga za Achillem, aby go oddalić,

A nieszczęśliwych Trojan od zguby ocalić.

160 Rycerz na rzut oszczepu wielkie sady skoki;

Albo jak lekkim skrzydłem wzniesień pod obłoki

Orzeł, górny król ptaków, zdobycz swoją pędzi,

Tak on bystrze się rzuca i kroków nie szczędzi.

Mieć mu dzwoni na piersiach, krzywym skacze zwrotem,

165 A rzeka za nim ściga z szumiącym łoskotem.

Jak ogrodnik od źródła, sączącego wody,

Wiedzie strumień przez gaje, przez wdzięczne ogrody –

Tylko co uprzątneła zawady motyka,

Po głazach, po kamieniach słyhać bieg ponika;

170 Na pochylej on z wolna toczy się równinie

I ubiegłszy wieśniaka, słodko mrużąc, płynie:

Tak tam wody prędkiego Achilla goniły –

Przy boskiej sile słabe bohaterów siły,

Ileć chciał się oprzeć, mocno stawiać nogi,

175 I widzieć, czy go wszystkie niebios pędzą bogi,

Tyleć Ksant wezbrany w trop za nim poskoczył

I groźnymi bałwany ramiona otoczył.

Przerażon wyskakuje, ucieka od brzegu,

Ale Ksant gniewny, w krętym ścigając go biegu,

180 Mdli mu kolana, ziemię spod nogi podrywa.

Patrzy w niebo i z gorzkim jękiem się odzywa:

»Zeusie, czyż bogowie tak są zagniewani,

Że mię nie wyrwie żaden z tej strasznej otchłani?...
Oby, co najdzielniejszym w tej ziemi jest mężem,
185 Hektor mię był zwycięskim obalił orężem!
Jak rycerz z rąk rycerza zginąłbym szlachetnie.
Dzisiaj dni moje wyrok najnikczemniej przetnie:
Pograżony w tych wałach, marnie stracę ducha
I umrę w głębi na kształt lichego pastucha...«
190 Ale Ksant z strasznym szumem wznosił wody obfite.
Pianą, krwią i gęstymi trupami okryte,
Na powietrzu zawieszon stanął potok wzdęty;
Już nim zupełnie rycerz został ogarnięty.
Krzyknęła Hera, trwożna, żeby nie utonął,
195 Żeby go potok w głębiach swoich nie pochłonał,
Więc prędko tymi słowy do Hefajsta rzekła:
»Śpiesz synu! Patrz, jak rzeka sroży się zaciekła!
Ty sam uskromisz Ksantu wody szalejące,
Natęż twe siły, natęż twe tchnienie gorące!
199
200 Ja z morza wzbudzę wiatry: przez ich silne wianie
Wzmoże się ogień, pożar niezgasły powstanie.
I trupy, i trojańskie zbroje zniszcz płomieniem,
I drzewa, wdzięczny Ksantu brzeg chłodzące cieniem,
Potem zwróć na koryto ognie nieodporne,
205 A nieczuły na groźby, na prośby pokorne,
Pal i w zapędzie twoim żadnej nie znaj miary;
Dopiero za mym znakiem wstrzymasz twe pożary«.
Wraz Hefajst ogniom biegu wolnego pozwala,
Ogarnia całe pole i wszystko wypala,
210 Trawi trupy, niezmiernym pożarem oddycha:
Cofa się rzeka w biegu, równina osycha.
Jak w jesieni hojnymi namoczone wody
Dech Boreasza czyści z wilgoci ogrody,
Widok ten miłym czuciem gospodarza wzrusza:
215 Tak Hefajst pali trupy, równiny osusza.
Potem na rzekę zwraca pożary ogniste,
Zjada zielone wierzby, wiązy rozłożyste,
Topole i cyprysy, i te piękne ziela,
Których kwiat Ksantu brzegi tak wdzięcznie wyściela.
220 Igrające po głębiach ryby ledwie żyją,
Omdlewają od ciepła i na dnie się kryją.
Pałą się wody Ksantu, wrą spienione wały.
Więc się smutnym odzywa głosem zaziąjały:
»Hefajście, żaden z bogów sprostać ci nie zdoła!
225 I ja ogniu straszному nie stawilibym czoła.
Przestań! Pelid niech mury trojańskie wypróżni!
Na co dane im wsparcie mnie i ciebie różni?«
Kipiała woda gęstą wyziewając parę.

A jako, gdy zabiją wieprza na ofiarę,
230 Rozpalone naczynie na żarze ognistym
Skwarzy tłustość i miota wybuchem pienistym:
Tak Ksant, gdy go pożary swymi Hefajst niszczy,
Uwięziony w korycie, warzy się i świszczy.
Nareszcie mocą jego całkiem przytłoczony,
235 Pokornym głosem wzywa Hery, Zeusa żony:
»Za co mię gniew najbardziej twego ściga syna?
Czyż moja większa, niżli bogów drugich, wina,
Od których pomoc w boju zyskują Trojanie?
Ja wstrzymam się, gdyż każesz; niechże on przestanie.
240 Przysięgam: Trojan więcej nie bronić od zgonu,
Choćby Grecy dostali murów Ilijonu;
Przysięgam: choćby Troja w żywych ogniach stała,
Nigdy ode mnie wsparcia nie będzie już miała«.
Gdy Hera te pokorne usłyszała żale,
245 Tak mówi do Hefajsta: »Wstrzymaj się w zapale!
Dość twą moc okazałeś, przestań go już dręczyć!
Czyż bóg boga dla ludzi ma tak srodze męczyć?«
Uśmierza Hefajst ognie i gasi w tej porze,
Rzeka wraca w koryto, pędzi nurty w morze...
250 Ale między bogami nowa kłótnia wzrosła
200
I zawziętych nienawiść na dwie strony niosła:
Lecą na siebie, w rękę z groźnymi oszczepy.
Ryknęła ziemia, nieba zatrzęsły się sklepy.
Obaczywszy z Olimpu Zeus, co się dzieje,
255 Patrzy na walkę bogów, a w sercu się śmieje.
Już nie stoją osobno, już bitwa się wszczyna:
Dziurawiący puklerze Ares bój zaczyna,
A zbrojną mając rękę zabójczym żelazem,
Do Pallady zelżywym tak rzecze wyrazem:
260 »Bezwstydnico! Ty tylko mordami oddychasz!
Czemu bogów do boju przez twą dumę wpychasz?
Przypomnij, jakieś na mnie zagrzała Tydyda:
Twą ręką prowadzona była jego dzida,
Tyś ją utkwiała w ciele, tyś skórę rozdarła.
265 Dziś mi za to zapłacisz, gdyś ze mną się starła«.
Rzekł i zamach na straszną egidę natężył,
Której by i Zeusa piorun nie zwyciężył:
W nią Ares popchnął ostrze długiego dziiryta.
Cofa się w tył Pallada, ręką silną chwyta
270 Kamień wielki i ostry: nim starzy dziedzice
Oznaczyli na polu dwóch gruntów granice.
Tym Aresa utrafia i pozbawia siły.
Upadł, a członki jego siedem staj okryły.
Włos w piasku zwał, ziemia pod ciężarem, jękla

275 I z ogromnym łoskotem ciężka zbroja szczękała.
Śmieje się z niego Pallas, chępliwie zawoła:
»Szalony! Czyż twa siła mej wyrównać zdoła?
I będzieszże śmiał jeszcze wyzywać Palladę?
Cierp, żeś matkę rozgniewał, żeś popełnił zdradę.
280 Lękaj się czego więcej za przewrotność twoją:
Tyś Greków śmiał odstąpić, a wspomagać Troję!«
To mówiąc odwróciła błyszczące się oczy.
On jęczy przeraźliwie, ból go ciężki tłoczy;
Ledwie przyszedł do siebie, gdy zrodzona z toni
285 Afrodyta, za rękę wzięwszy go, osłoni.
Obaczywszy to Hera tak Pallady wzywa:
»Pośpiesz, Zeusa córo! Oto niegodziwa
Chce Kiprys wziąć Aresa spośród szczęku miedzi.
Pójdź, ukarż jej zuchwałość! Niech spokojnie siedzi!«
290 Chętnie to czyni Pallas, co jej zalecono,
Bieży i pięścią w śnieżne uderza ją łono:
Wywraca się natychmiast, zemdląca i zbladła,
I na ziemi przy bogu kochanym upadła.
Zwaleni od Pallady leżeli oboje,
295 A ona tak zwycięstwo ogłaszała swoje:
»By cały orszak bogów dla Trojan przychylny
Okazał się na polu tak śmiały, tak silny,
Jak Kiprys, gdy Aresa upadłego broni
I zuchwale się mojej nadstawuje dłoni,
300 Już dawno z bogów każdy pola by odbieżał,
A Ilijon zniszczony w swych gruzach by leżał!«
201
Na te wyrazy Hera śmieje się wesola,
A Posejdon, pan morza do Feba tak woła:
»Myż stoimy spokojnie, gdy już walczą inni?
305 Jaka niesława dla nas, gdy będziemy beczynni,
Gdy wrócimy przez żadne nie wślawieni boje!
Zacznij zatem potyczkę, młodsze lata twoje...
Na to bóg, co strzałami z dala umie ranić:
»Posejdonie, słusznie byś mógł nierozum ganić,
310 Gdybym się twej dla ludzi nastawiał prawicy.
Czyż takiej pracy warci biedni śmiertelnicy,
Co raz piękni jak liście, kiedy się rozwiną,
Znowu, jak liście zwiędłe padają i giną!
Ustąpmy! Co tu mamy czynić w tym zawodzie?
315 Dość jest ludziom do zguby na własnej niezgodzie,
I dla stworzeń tak lichych my, bogi, się bijem?«
To rzekł i odszedł nie chcąc walczyć ze swym stryjem.
Gdy to postrzegła lasów sajdaczna bogini¹³⁶,
W obelżywych wyrazach wyrzuty mu czyni:
320 »Uciekasz podle z pola! Gdzie więc twoje męstwo?

Bez boju bogu morza zostawiasz zwycięstwo?
Po cóż łuk masz na grzbiecie? Po co liczne strzały?
Niechże więcej nie słyszę w niebie twej przechwały!
Kiedy masz podle serce, bądźże skromny w gębie,
325 Śmiało o Posejdona nie gadaj trójzębie,
Żeś bez uczucia twogi mierzyć się z nim gotów«.
Nic na to nie rzekł siostrze bóg niechybnych grotów,
Lecz tym zuchwalstwem pani Olimpu rozjadła
Do Artemis ze słowy ostrymi przypadła:
330 »I ty, bezwstydną – rzecze – wytartego czoła,
Przeciw mnie? Lecz twój kołczan nic zdziałać nie zdoła!
Lwicą jesteś dla kobiet, to twoja ozdoba!
Możesz zabijać wszystko, co ci się podoba,
Ale łatwiej na górach pierzchliwe bić łanie,
335 Niż w polu z mocniejszymi wytrzymać spotkanie.
Zuchwała! Mierz się z moją prawicą niezłomną,
Ta walka cię na zawsze nauczy być skromną!«
Lewą ręką za ręce chwyta zapalczywa,
Prawą zaś jej narzędzia strzeleckie wrywa
340 I śmiejąc się zadaje razy kilkakrotnie.
Wykręca się Artemis, padły strzały lotne.
A opuszczając pole, czym prędzej ucieka.
Jak bystrego jastrzębia chroniąc się z daleka
Kryje się gołębica w wydrążeniach skały:
345 Tak Artemis, rzuciwszy swój kołczan i strzały,
136 sajdaczna bogini – bogini łowów Artemida; Artemida (gr. Artemis), dziewicza bogini,
siostra Apollina, opiekunka stad i zwierząt leśnych; łowczyni, bogini księżycy; w mitologii
rzymskiej występuje jako Diana; tu: sajdaczna bogini (od sajdaka – dawnej formy staropolskiej,
przyjętej z ukraińskiego, oznaczającej kołczan na łuk i strzały); bogini ta zawsze
jest wyobrażana z łukiem i strzałami;

202

Biegła, gdy się wydarła z rąk Zeusowej żony.
Natenczas tak tam Hermes mówi do Latony:
»Ja nie chcę walczyć z tobą, lękam się tych ręki,
Które Zeusa swymi zwyciężyły wdzięki.
350 Pójdź, głos w niebie, żeś bogów pokonała posła,
Ześ nade mną wygraną bez boju odniosła«.
Latona podejmuje łuk i liczne strzały,
Co się na piasku w różne strony rozsypały;
Poszła za córką, wzięwszy strzeleckie jej groty.
355 Ową przyjął w Olimpie dom Zeusa złoty.
Rozplakana usiadła na ojca kolanie,
Boską wstrząsa zasłonę ciężkie jej wzdychanie.
Ściska ją czule Kronid i z uśmiechem pyta:
»Córo! Skąd ta żaloba na tobie wryta?
360 I któryż to cię z bogów skrzywdził tak bezprawnie,
Jak gdybyś się występku dopuściła jawnie?«

A na to uwięczona tak mówi łowczyni:
»Małżonkę swoją, ojczę, córą swoją wini:
Hera mię pokrzydziła, jej gniew niezblągany
365 Wszystkie rodzi niezgody dzielące niebiany«.
Tak mówili, gdy Troi Feb osiada wieże
I okopy od losu ostatniego strzeże,
By dziś nie były wzięte od Greków walecznych:
Insi poszli bogowie do swych mieszkań wiecznych –
370 Jednych triumfujący wzrok, drugich ponury,
I usiedli przy bogu, który wzrusza chmury.
Pelid razem obala i mężę, i konie.
Jak gdy ogniem strasliwym całe miasto płonie,
Czarny dym ślą pod nieba szumiące pożary,
375 Drżą ludzie, smutne gniewu boskiego ofiary:
Taki on postrach szerzył w trojańskiej młodzieży.
Stojąc sędziwy Pryjam na wyniosłej wieży,
Obaczył bohatera nadśmiertelną postać:
Wszyscy przed nim pierzchają, nikt mu nie śmie dostać,
380 Schodzi z płaczem na ziemię, pod bramami staje
I straży tam będącej taki rozkaz daje:
»Otwarte miejcie bramy! Niech się w miasto schronią
Rozprószone zastępy Achillesa bronią.
Pędzi; teraz ja strasznych obawiam się rzeczy!
385 Ale skoro się w murach wojsko zabezpieczy,
Znowu bramy zamknijcie! Bojaźń we mnie wzrasta,
Aby ten srogi rycerz nie wpadł nam do miasta«.
Otwarli je, zaporę uchylili grubą:
Tak ocalone wojsko przed ostatnią zgubą...
390 Oni kurzem okryci, spaleni pragnieniem,
Lecą w miasto i w murach szukają obrony.
Ściga ich z dzidą w ręku Pelid zapalony,
Tenże ogień wre w sercu, który go raz chwycił,
Jeszcze się zemstą, jeszcze chwałą nie nasycił.
395 Byliby Grecy bramy dostali potężne,
Kiedy Feb w Agenorze zagrzał serce mężne;
203
On syna Antenora odwagą zapalił
I aby śmierć od niego w potrzebie oddalił,
Za bukiem stojąc, gęstym cieniem się otoczył.
400 Ten więc, kiedy Achilla zbliżonego zoczył,
Stanął: serce się wzdyma jak przed burzą wody,
Jęczy i tak rozmyśla w sobie rycerz młody:
»Biedny! Jeśli Achilla przeląkłszy się broni,
Pierzchnę z pierzchającymi, i tak mię dogoni,
405 Zginę podle, jak człowiek bez cnoty, bez męstwa;
Jeśli mu tu pozwolę dokonać zwycięstwa,
Oddalę się od murów na Idy doliny

I tam się między gęste ukryję krzewiny:
Ochłodzony wieczorem i omyty z potu
410 Pewny jestem łatwego do miasta powrotu.
Lecz co myślę? Jakimże uwodzę się błędem?
Niech mię zoczy i szybkim niech doścignie pędem,
Nic mię nie zbawi, zginę przez nikczemność własną,
Bo choć największe siły ludzkie, przed nim gasną.
415 Czemu z orężem w ręku naprzeciw nie stanę
Wszak śmiertelny, ma duszę i może wziąć ranę...«
Taką ukrzepion myślą na Achilla czeka;
Ręka drży, aby walczyć, serce jej dowodzi.
Jak na myśliwca z krzaków pantera wychodzi,
420 Nie trwoży jej blask broni ani psów szczekanie
I choć pierwszy oszczepem krwawy raz dostanie,
Jednakże, zapalona, boju nie odbiegnie,
Aż lub rani myśliwca, lub sama polegnie:
Tak się syn Antenora – Achilla nie lęka,
425 Póki obu nawzajem nie zmierzy się ręka.
Wystawia przed się puklerz, oszczep swój wymierza,
I tymi słowy głośno woła do rycerza:
»Więc ty mniemasz, żeś mocą nieodparty żadną?
Że dziś przed tobą mury trojańskie upadną?
430 Głupi! Wiele przy naszych ucierpicie szańcach!
Ma dość obrońców Troja w swych mężnych mieszkańcach,
Którzy walczym za ojców, za dzieci i żony.
A ty, luboś tak strasznym ogniem zapalony,
Zginiesz! Ten jest dla ciebie wyrok nieomylny«.
435 To Agenor wyrzekłszy, rzucił pocisk silny.
Ten trafia pod kolano, z pewnej puszczeń ręki:
Nagolenice ostre wydawały dźwięki;
Ale nie doszedł ciała, we krwi się nie zboczył,
Boskim dziełem odparty, warknął i odskoczył.
440 Pelid na Agenora swe siły wywiera,
Lecz mu pewną z rąk chwałę Apollo odbiera:
Okrył obłokiem, wstrzymał wyrok ostateczny.
Tak wyszedł z tego boju Trojanin bezpieczny.
Sam zaś, aby zwycięzcę od murów oddalił,
445 Wziął postać Agenora. Pelid się zapalił,
Ścigał za nim; ten długą uciekał równiną,
Gdzie srebrnego Skamandru kręte nurty płyną:
204
Niewiele zaś poprzedzał, bo go łudził zdradnie,
Że Agenora w każdym momencie dopadnie.
450 Tymczasem w bramy wchodzą Trojany struchlałe,
Drżącymi napelniając tłumy miasto całe.
Nikt za murem nie czekał, ażeby obaczył,
Kto się zbawił, kto dzień ten swą śmiercią oznaczył.

Hurmlem lecieli wszyscy, strwożeni, wybladli:
455 Szczęśliwi, którzy miasta bez szwanku dopadli!
205

Księga XXII

Śmierć Hektora

Tak w ucieczce strwożeni jak pierzchliwe łanie,
Nareszcie oddychają w swych murach Trojanie;
Piją, gaszą pragnienie i z potu się chłodzą.
Grecy z tarczą schyloną pod szańce podchodzą.
5 Sam Hektor, jakby zgubnym okuty wyrokiem,
Stanął przy Skajskiej Bramie niewzruszonym krokiem.
Wtedy się Feb¹³⁷ zwróciwszy do Achilla, rzecze:
»Jak ty śmiesz boga ścigać, śmiertelny człowiecze?
Co stąd zyskasz, żeś moich kroków się uczepił?
10 Nie znasz mię, bo cię zapał szalony zaślepił.
Lecz kiedy próżno latasz, tam tymczasem starci
Trojanie weszli w miasto, w murach są zawarci...«
»O najzgubniejszy z bogów! – Achilles wykrzyknie –
Zbłąkałeś mię, zwycięstwo z rąk mi się wyślizło.
15 Iluż by jeszcze Trojan zębem piasek gryzło,
Nim by uszli do miasta! Mnieś pozbawił chwały,
Ich łatwo ocaliłeś. O, triumf wspaniały,
Gdy twe bóstwo człowieka zemsty się nie lęka!
Gdybym-ci mógł, poznałbyś, jaka moja ręka!«
20 To wyrzekłszy, ku miastu dąży zapalony.
A jako zwycięskimi sławny koń przegony
Z wozem do kresu wartkim bieg przyspiesza skokiem,
Takim dążył pod mury dumny Pelid krokiem.
Pierwszy rycerza Pryjam zoczył na przestrzeni.
25 Świecił się jako gwiazda wschodząca w jesieni;
Jasność jej w ciemnej nocy bije przeraźliwa,
A Psem ją Oryjona pospólstwo nazywa;
Inne przechodzi gwiazdy błyszczącymi strzały,
Ale szkodliwe ludziom zwiastuje upały:
30 Taka to jasność biła od zbroi rycerza.
Jęczy starzec, rękoma w głowę się uderza,
Najczulszym wzywa głosem kochanego syna.
On stoi, w męznym sercu srodze się zacina,
Z Achillesem koniecznie chcąc się mierzyć bronią.
35 Biedny ojciec go prosi z wyciągnioną dłonią:
»Hektorze mój! Nie czekaj sam, od twych z daleka!
Pójdź synu! Byś nie zginął od tego człowieka!
Siła mu wiele daje nad tobą korzyści.
By on bogom był w takiej, jak mnie, nienawiści,
40 Okrutnik! Psom i sępom ległby pastwą w polu,
A ja bym ulgę uczuł w moim ciężkim bólu!

137 Feb – (łac. Phoebus, z gr. Phoibos); bóg słońca, przydomek boga Apollina (por. przypis do w. 10, ks. I);

206

Iluz mi wydarł synów mężnych, w boju biegłych!

Tych zabił, drugich w wyspach zaprzedał odległych!...

Wnidź do miasta, bądź jeszcze obroną twych ziomków,

45 Zbaw Trojan, zbaw Trojanki, zbaw drobnych potomków,

Nie wystawiaj się śmierci, powróć do nas cały,

Nie dawaj sam największej Achilowi chwały!

Nareszcie miej nad nędznym ojcem zmiłowanie!... .

Mnie bóg w starości zgubi najsroższym wypadkiem,

50 Gdy wszystkich domu mego nieszczęść będę świadkiem,

Ujrzę syny wyrznięte, córę me porwaną...

A synowe w kajdany niewolnic związane;

A sam (bo jakąż starość może dać obronę?)

Pchnięty żelazem, ducha ostatni wyzionę...«

55 Jęczał i rwał włos siwy ręką nielitosną,

Ale Hektor stał, ojca prośbą niewzruszony.

Matka płacząca z drugiej zaklina go strony,

Obnaża macierzyńskie łono, pierś odkrywa

I złana obfitymi łzami tak go wzywa:

60 »Hektorze, na to łono miej względy powinne!

Jeżelim nim koła twe płacze dziecinne,

Pomnij na to! Zlituj się, wniść w miasto nie zwlekaj!

Z murów mu się zastawiaj, lecz sam go nie czekaj!

Bo jeśli cię zabije, ni ja, z której łona

65 Wyszedłeś, drogie dziecię, ni posażna żona

Nie opłaczemy ciebie na łożu pogrzebnym:

U naw greckich psom będziesz pokarmem haniebnym!«

Tak prosili go płaczem, ale ich zakłęcia

Niezdolne go od jego cofnąć przedsięwzięcia

70 Choć zbliża się Achilles, niewzruszony stoi.

Jak wąż, gdy się trucizną ze złych ziół napoi,

Pełen jadu przy swojej jaskini się toczy,

A wszędzie obracając zapalone oczy,

Niecierpliwy złość wyrzucić, czuwa na człowieka:

75 Tak Hektor pełen ognia na miejscu swym czeka.

Świetny puklerz o wieżę wysunioną wspiera

I w szlachetnym swym sercu te myśli rozbiera:

»Jeśli do miasta wnidę, cóż więc z tego będzie?...

Trojany i Trojanki będą wyrzekały,

80 Najmniej odważny powie: „Hektor, nadto śmiały,

Swym zuchwalstwem o takie nas przyprawił szkody”.

Ach! Niżli mam to słyszeć, nie wrócę, aż wprzód

Zwycięzę Achillesa i zgładzę mą winę.

Lub chwalebnie pod mury ojczystymi zginę...«

85 Tak myślał, gdy się zbliżył Pelid groźnie zbrojny:

Straszną wstrząsał przyłbicą jak srogi bóg wojny,
Pelijońskim jesionem prawą ręką ciskał –
Puklerz blaskiem rażącym piorunu połyskał,
Świecąc się jako promień wschodzącego słońca.
90 Ujrzał go Hektor, zadrżał, nie wytrwał do końca:
Więc porzuciwszy bramę uciekać zaczyna,
Szybkim ścigany biegiem przez Peleja syna.
207

Jak jastrząb wszystkie ptaki celujący lotem.
Prędko leci za krzywym gołębiczy zwrotem,
95 Wzmaga swój wartki impet, przeraźliwie krzyczy,
Chciwy, aby czym prędzej dostał swej zdobyczy:
Tak Pelid za Hektorem pędem biegł ognistym,
Który przed nim uciekał pod murem ojczystym.
Dążą drogą publiczną bystrymi wyścigi:
100 Już pagórek, już wiatrem kołysane figi,
Już wreszcie omijają wdzięczne okolice,
Gdzie tryskają Skamandru dwoiste krynice...
Tędy przebiegli, żaden z nich kroków nie szczędził,
Mężny ten, co uciekał – mężniejszy, co pędził.
105 Bo nie szło tam o puklerz lub inne nagrody,
Uwieńczające w biegu zwycięskie zawody:
O wielkiego Hektora walka była życie.
Jako, chcąc pogrzeb męża uczcić należycie,
Krewni przy zwłokach pięknie sprawują igrzyska,
110 Pędzą bystre rumaki, piana na pierś pryska,
Warczą koła i zręcznie obiegają metę,
Zwycięzca weźmie trójnog lub ładną kobietę:
Tak ci miasto potrójnym okrążyli skokiem.
Bogowie ciągle bacznym szli za nimi okiem...
115 Gdy czwarty raz do źródeł przybiegli rycerze,
Natenczas złotą szalę bogów ojciec bierze,
Achilla i Hektora dwa kładzie wyroki,
Oba oznaczające śmierci sen głęboki.
Zważył. Już los Hektora dobiegł swego kresu:
120 Schylił się wyrok jego i padł do Hadesu.
Opuścił go Feb jako skazanego losem.
Pallada mówi takim do Achilla głosem:
»Achillu, miły bogom! Oto przyszła pora,
Gdy rzezi niesytego zwaliwszy Hektora,
125 Przyniesiemy Achajom nieśmiertelną sławę,
Bo już dziś nie ucieknie mając z nami sprawę.
Niech z płaczem Feb kolana Zeusa uściska,
Niech zebrze – dla Hektora już nic nie pozyska.
Ty, trzeba, żebyś wytchnął i chwilę zaczekał,
130 A ja pójdę go skłonić, by walki nie zwlekał«.
Rzekła, cieszy się rycerz. Jakby długim gonem

Zmordowany, wstrzymał się, oparty jesionem.
Tego rzuciwszy, Pallas przy Hektorze staje,
Bierze twarz Deifoba¹³⁸, jego głos udaje:
¹³⁵ »Ach! Bracie mój kochany! Pókiż w bystrym pędzie
Koło Troi Achilles ścigać ciebie będzie?
Stań! Złączmy nasze siły! Deifob z Hektorem
Niełatwym do złamania mogą być odporem«.
Ten mu tak odpowiada: »Miły Deifobie!
¹⁴⁰ I przedtem Ignąłem sercem najwięcej ku tobie,
¹³⁸ Deifob – Deifobos; brat Hektora, syn Priama;
208
Przenosząc cię nad wszystkich z matki naszej braci;
Lecz za to jak ci równie Hektor się wypłaci?
Żaden się wyrzeć z murów nie może ośmielić,
Tyś sam niebezpieczeństwo moje przyszedł dzielić«.
¹⁴⁵ A bogini: »I ojciec, i matka kochana,
I towarzysze czule ściskali kolana,
Prosząc, bym w mieście został: w takiej są bojaźni.
Silniejszy był głos mojej dla ciebie przyjaźni.
Walczmy, razów nie szczędźmy, w nich nasza nadzieja:
¹⁵⁰ Obaczmy niedługo, czyli syn Peleja,
Zwaliwszy obu, krwawym zaszczyci się łupem,
Czyli też sam od włóczni twojej padnie trupem«.
To wyrzekłszy, poprzedza, w kształcie Deifoba.
Kiedy już były blisko bohaterzy oba,
¹⁵⁵ »Achillu – mówi Hektor – dość bojum się wzdrygał!
Już nie będę uciekał, ni ty będziesz ścigał.
Przejęty trwogą, trzykroć te mury obiegłem,
I dawniej się chronilem, gdy ciebie postrzegłem
Inne w sobie natchnienie czuję w tę godzinę:
¹⁶⁰ Będę się bił walecznie – umrzesz lub ja zginę.
Ale wprzód umowy zrobmy w świętej wierze.
Niech bogi, świadki nasze zaręczą przymierze:
Jeśli mnie da bóg ciebie na placu położyć,
Przysięgam, że nie będę nad trupem się srożyć.
¹⁶⁵ Boską twą zbroję wezmę. Grekom oddam ciało;
Żądam tylko, by ze mną podobnie się stało«.
»Co? – zawoła Achilles – a wzrok wściekły toczy –
Mnież i ciebie wzajemna umowa zjednoczy?
Jak nie masz między ludźmi i lwami przymierza,
¹⁷⁰ Jako nigdy wilkowi baran nie dowierza,
Lecz w wiecznej żyją wojnie: tak nie masz sposobu,
By jaki węzeł zgody połączył nas obu.
Prędzej jeden, przyjąwszy w pierś ranę głęboką,
Aresa wytrwałego nasyci posoką.
¹⁷⁵ Dziś natęż swoje siły, zbierz tve męstwo całe
I dzielnie bronią władaj, i piersi miej śmiałe.

Nie masz tutaj ucieczki, nic cię nie zachowa,
Niedługo od Pallady twoja spadnie głowa.
Dziś zapłacisz za Greków, którycheś obalał,
180 Kiedy oręż zwycięski w twojej ręce szalał».
Zważył jesion ogromny, na Hektora cisnął,
Lecz baczny Hektor, skoro w biegu pocisk błysnął,
Schylił się: grot przeleciał i drga w ziemi wbity.
Bieży Pallas, wrywa krwi pocisk niesyty
185 I niesie Achillowi przed Hektorem skrycie.
»Achillu – rzekł wódz Trojan – miałeś mi wziąć życie,
Lecz widzę, że mój wyrok tobie był tajemny:
Zmyliłeś się i zamach twej ręki daremny.
Chytrymi słowy chciałeś ułatwić zwycięstwo
190 I dumną groźbą zachwiać w moich piersiach męstwo.
Nie pchniesz z tyłu Hektora, który prosto wpada;
209
W pierś pchnij, jeśli tę chwałę który bóg ci nada.
Broń się mej dzidy, chcącej twoją krwią się skropić!
Obym ci ją mógł całą w twych piersiach utopić!
195 Lżejsze by się Trojanom stały walki znoje,
Bo największym pogromem dla nich ręce twoje».
Skończył: wraz długa z ręku wyleciała dzida
I prosto w środek tarczy trafiła Pelida,
Ale na bok odbita. Hektor się zasmucił,
200 Że, choć dobrze wymierzył, bezskutecznie rzucił.
Zmieszał się: nie miał grotu innego przy sobie,
Głośno zatem na ciebie zawołał, Deifobie,
Lecz męża z białą tarczą nie widzi przy boku.
»Ach! – rzecze –już boskiego nie ujdę wyroku!
205 Mniemałem, że mi z brata jest pomoc niepodła:
On za murami siedzi, mnie Pallada zwiodła.
Nie masz żadnej ucieczki, już mi umrzeć trzeba,
Musi spełnić się wola Zeusa i Feba.
Nieraz mię jednak dawniej zbawiły te bogi,
210 Dziś chcą, by się uiścił na mnie wyrok srogi.
Lecz nie dokaże wyrok, bym nikczemnie zginął;
Spełnię czyn, którym będę w późne wieki słynął».
Tak się rycerz w szlachetnym czuciu ubezpiecza.
Wraz dobywszy ciężkiego i ostrego miecza,
215 Leci śmiało wielkimi na Achilla kroki.
Jak orzeł wyniesiony nad górne obłoki
Z chmury spada na pole, a gorąco pragnie
Drżącego wziąć zającą albo młode jagnię:
Tak Hektor z mieczem w ręku na Achilla wpada.
220 Ten nawzajem, a strasznie w sercu się rozjada.
Cały Hefajsta cudnym puklerzem okryty,
Na głowie blask się świeci czworoczubnej kity,

Groźnie ją wstrząsa; włosy na kształt błyskawicy
Jaśnieją, pływające na wierzchu przyłbicy.
225 A jak, gdy ziemię w czarnych cieniach noc zagrzebie,
Hesper swym blaskiem gwiazdy przygasza na niebie:
Tak od ostrza Achilla dzidy blask przerażał.
Wstrząsał on długi pocisk, a pilnie uważał,
Którędy by Hektora dosięgł dzidą swoją.
230 Hektor cały Patrokla okryty był zbroją,
Mała tylko część gardła jego odsłoniła,
Gdzie kość połączy miękką szyję i ramiona,
Lecz tędy duch żywotny najłatwiej wychodzi.
W to miejsce grotem Pelid zapalony godzi.
235 Przebita na wpół szyja od srogiego ciosu,
Jednak nienaruszony został otwór głosu;
Jeszcze mógł coś do swego wyrzec przeciwnika.
Padł Hektor, nad nim Achill chętnie wykrzyka:
»Hektorze! Przyjaciela mego gdyś obalił,
240 Jakżeś mógł sobie tuszyć, abyś się ocalił?
Nie dała ci pomyśleć duma zaślepiona,
Że Patrokl miał mściciela, który cię pokona.
210
Psy i sępy haniebne pożrą cię pod niebem,
Jego Achaje uczczą wspaniałym pogrzebem«.
245 Hektor na niego zwrócił gasnące źrenice:
»Zaklinam cię przez ciebie, przez twoje rodzice,
Nie chciej nieszczęśliwego psom oddawać łupem!
Ojciec i matka z drogim pośpieszą okupem.
Przyjmij miedź, przyjmij złoto, ciało powróć Troi:
250 Niechaj mi stos zapalą spółziomkowie moi«.
»Psie plemię! – krzyknął Pelid – prosisz mię daremnie
I przez miłych rodziców moich, i przeze mnie.
W zapale dzikim rad bym wewnątrz wyrwać w tobie
I jeść je, gdyś mię w takiej pograżył żalobie.
255 Psom będziesz brzydką pastwą, ta cię hańba czeka.
Niech niesie dary Troja, niech inne przyrzeka,
Nie zmieni, by się z tobą, co mówię, nie stało.
Choćby chciał złotem Pryjam odważyć twe ciało,
Nie opłacie cię matka na łożu pogrzebnym,
260 Lecz psom i sępom będziesz pokarmem haniebnym«.
Hektor mdlejącym głosem, który w ustach kona:
»Wiedziałem, że twa dusza niczym nie zmiękczone,
Żelazne w tobie serce. Chroń się gniewu nieba!
Zemsczą się za mnie bogi i za wsparciem Feba
265 Parys, brat mój, przy Skajskiej obali cię Bramie;
Choć moc twoja tak wielka, jednak ją bóg złamie«.
Skończył, a śmierć czarnymi skrzydły go powlecze,
Dusza z członków prześlicznych do Hadu uciecze,

Młodości miłe rzuca siedlisko na świecie.
270 Już nie mógł Hektor słyszeć, a on mówił przecie:
»Umieraj! Mnie mój wyrok nie nabawia trwogi:
Umrę, gdy Zeus każe i Olimpu bogi«.
To rzekł i z zabitego wyrwał dzidę swoją,
Utkwił w boku, a z ramion krwawą odarł zbroję.
275 Zbiegli się Grecy, wszystkich w zadumienie chwytą
Wspaniałość na Hektora postaci wyryta...
I jeden do drugiego mówili nawzajem:
»Jak łatwo dzisiaj Hektor może być dotknięty;
Nie taki był, gdy ogniem zapalał okręty«.
280 Tak mówią i bez trwogi pastwią się nad trupem.
Achilles rzekł, zwycięskim ozdobiony łupem:
»Zacni wodzowie ludu, wierni przyjaciele!
Gdy wyrok moją ręką tego męża ściele,
Który nam więcej szkodził, niż wszyscy Trojanie,
285 Przybliżmy się pod mury i natrzyjmy na nie.
Obaczmy myśli Trojan: czy ustąpią z wieży,
Gdy najdzielniejszy miasta ich obrońca leży;
Czy, choć ich osłabiła strata tak bolesna,
Będą się jeszcze bronić?... Lecz to myśl niewczesna!...
290 Łez i pogrzebu Patrokl mój kochany czeka.
Nigdy ja nie zapomnę tak miłego człeka,
Nic dla niego w mym sercu czucia nie wyziębi;
A kiedy nawet pójdę do podziemnych głębi,
211
Choć mówią, że umarli na wszystko niepomny,
295 On zawsze, zawsze będzie mej duszy przytomny.
Teraz idźmy do floty, weźmy z sobą ciało...
Odnieśliśmy zwycięstwo nad największym mężem,
Bóg Troi, Hektor śmiały, naszym legł orężem«.
Rzekł i pastwił się nad nim w niegodnym sposobie:
300 Oстрым żelazem nogi przedziurawił obie
I do wozu swojego przywiązał powrozem;
Głowa wybladła leży na ziemi za wozem.
Wsiadł i wziął pyszne łupy, zaciął bystre konie:
Lecą. Hektora kurzem obsypane skronie,
305 Wznosi się chmura piasku, trup okrywająca,
Wala się włos, a głowa równinę potrąca.
Tak, za pana Olimpu wyroki wiecznemi,
W oczach jego rodaków, na ojczystej ziemi,
Pastwił się nad Hektorem zwycięzca zajadły,
310 I takim jego zwłoki obelgom podpadły.
Matka ujrzawszy syna ciągnionego sprośnie
Rwie włos, rzuca zawicie i krzyczy żałośnie;
Jęczał i biedny ojciec, jęczeli Trojanie.
Po mieście wszędzie smutki, płacz i narzekanie:

315 Mówiłbyś, że się straszny pożar zajął w Troi
I cały okrąg miasta w żywych ogniach stoi.
Ledwie wstrzymają starca: gniewa się i łaje,
Że mu Dardańskiej Bramy wynieść lud nie daje
Do wszystkich po imieniu tkliwy głos zanosi
320 I tacząc się w piasku zmiłowania prosi:
»Pozwólcie mi wyjść z miasta, rzućcie wasze trwogi,
Nie tamujcie samemu do okrętów drogi!
Upadnę do nóg temu okrutnemu człeku,
Przecież uczci włos siwy, zlituje się wieku.
325 Ma ojca, który równie przywalony laty.
Ach! Pelej dał mu życie dla Trojan zatraty,
Ze wszystkich zaś najbardziej dla mojego bolu!
Iluż ja płaczę synów, których zabił w polu!
Lecz bym tego wytrzymał zgon, nie masz sposobu;
330 Hektora śmierć ze smutkiem wtrąci mię do grobu.
O! Czemuż nieszczęśliwy nie skonał w mym ręku!
Przynajmniej ja i matka, wśród płaczu jęku,
Martwego byśmy trupa uchwycili wpoły
I łzą obfitą drogie skropili popioły!«
335 Płakał, płakali z królem żałośni Trojanie.
Hekabe jęczy, ciężkie jęk przerywa łkanie:
»Czemuż po tobie wlokę te życia ostatki?
Hektorze mój! Ty byłeś ozdobą twej matki,
Tyś był obrońcą Trojan, zasłoną ich progów,
340 I stąd cię szanowali, jak jednego z bogów.
Żyjący, byłbyś jeszcze chlubą twej krainie.
Już cię nie masz Hektorze! Śmierć cię dzierży ninie!«
Tak mówi i łez potok nędzna matka leje.
Żona Hektora nie wie, co się z mężem dzieje,
212
345 Klęska publiczna przed nią jeszcze skryta samą,
Nikt nie doniósł, że Hektor został się za bramą.
Tkała płótno, na którym sztuką niedościgłą
Cudne obrazy lekką wyszywała igłą.
Sługi naczynie z wodą grzały w jej pokoju,
350 By miał gotową łaźnię mąż wrócony z boju.
Czułe troski, lecz próżne! Biednej w myśl nie pada,
Że go ręką Achilla zwała Pallada.
Wtem z wieży ucho smutne uderzają jęki;
Drgnęła nagle, czólenko z drżącej spada ręki:
355 »Pójdźcie! – mówiła do sług – ujrzym, co się znaczy.
Ach! Słyszę narzekania Hekuby w rozpacz.
Serce się we mnie miota, drętwią mi nogi,
Pewnie synom Pryjama los zagraża srogi.
Bodaj się nie ziściło! Lecz bardzo się boję,
360 Aby Pelid, zamknąwszy do powrotu Troję,

Na samego Hektora nie wpadł na równinie:
Nieszczęśliwy! Przez zbytek swego męstwa zginie!...«
Zmieszana, obłąkana, śpieszy na ulice,
Serce bije: za panią dążą służebnice.
365 Gdy na wieżę w tłum ludzi spieszonym wbiegła krokiem,
Z muru na wszystkie strony drżącym rzuca okiem.
Postrzega swego męża: za wozem ciągnięty
Niegodnie: lecą z trupem konie na okręty.
Zaraz jej czarnym cieniem oczy noc powlekła,
370 Padła, z omdlałej ledwie dusza nie uciekła.
Zlata z głowy na ziemię prześliczne ubranie,
Wstęgi, siatka i włosów cudne zawiązanie,
I zawicie z Kiprydy otrzymane ręki
W dzień, gdy waleczny Hektor, podbity jej wdzięki,
375 Dawszy niezmierne dary, dziewczkę pięknych liców
Przyprowadził do siebie z domu jej rodziców.
Siostry, bratowe, w licznym ścisnąwszy ją kole,
Rzeźwią pragnącą śmiercią swe zakończyć bole.
Gdy zmysły odzyskała, płacze rozkwilona,
380 Nad mężem nieszczęśliwym nieszczęśliwa żona:
»Biedna ja! Biedny Hektor! Więc srogie niebiosy
Dla obojga jednakie przeznaczyły losy!
Nad rodem naszym gwiazda świeciła też sama,
Gdym w Tebach na świat przyszła, ty w domu Pryjama.
385 Wychowywała mię ojca ręka dobroczynna:
Na cóżem mu to życie nieszczęśliwe winna!
Mężu! Ty już w podziemne śmierci idziesz kraje,
A w płaczu wiecznym wdowa po tobie zostaje.
Dzieckiem jest syn, któregoś na świat wydał ze mną:
390 Nie będziecie wy sobie pomocą wzajemną,
Ni ty jego młodości, ni on twej siwiźnie.
Niech się nawet z tej wojny okrutnej wyśliznie,
W ilu sprawach, w ilu nieszczęściach ubiedzi!
Dobro jego łakomi wydrą mu sąsiedzi.
395 Ach! Na cóż nie wystawia dziecka stan sierocy!
213
U przyjaciół ojcowskich żądając pomocy
Idzie z twarzą spuszczoną, z mokrymi oczyma,
Tego za płaszcz, drugiego za kraj szaty trzyma;
Ktoś przytknie do ust czaszę, tknięty jego skargi,
400 Lecz nie ochłodzi, ledwie odwilży mu wargi.
Drugi, co pod rodziców cieniem szczęśny rośnie,
Uderzy go rękami, słowem zelży sprośnie:
„Pójdź precz – rzeknie – twój ojciec nie ucztuje z nami”.
Przyjdzie do matki wdowy mój syn zlany łzami.
405 Dawniej obeldze takiej nigdy nie podpadał,
Szpik czysty¹³⁹ na kolanach swego ojca jadał,

A gdy sen przerwał jego igraszki dziecięce,
Wtedy troskliwa mamka wziąwszy go na ręce
Położyła w kolebce miękkim słanej puchem
410 I rozkosz snu – jej lekkim pomnażała ruchem.
Dziś cierpienie i nędza dla niego w podziale;
Imię Astyjanaksa nie wesprze go wiele,
Które, czcząc ojca, dali synowi mieszkańce,
Boś ty, Hektorze, Troi sam ocalał szańce.
415 Psy poźrą twoje ciało, paszcze we krwi zbroczą,
A resztę zwłok na brzegu robaki roztoczą.
I na cóż się więc przyda twój sprzęt tak bogaty?
Na co od niewiast śliczne sprządzone szaty?
Ogniom je dam, bo więcej nie ozdobią ciebie,
420 Nawet nie są przydatne na twoim pogrzebie.
Niechajże, w oczach Trojan, ku twej służą chwale!«
Tak płakała; niewiasty dzieliły jej zale.
139 szpik czysty ... jadał – starożytni uważali, że spożywanie szpiku kostnego zapewnia dzieciom
siłę i zdrowie;
214

Księga XXIII

Igrzyska na cześć Patrokla

Jęk się rozlega w mieście i żałobne krzyki.
Tymczasem u naw stają greckie wojownicy
I wszyscy się rozchodzą pod swoje namioty.
Achilles, zatrzymując mirmidońskie roty,
5 Mówi: »Wy, dzielni mojej towarzysze broni,
Nie wykładajcie jeszcze z jarzma bystrych koni!
Tak się zbliźmy, niech z oczu płyną łzy rześiste,
Oddajmy cześć zmarłemu: godzien jej zaiste.
Gdy się płaczu nad miłym nasycimy mężem,
10 Weźmiem wszyscy posiłek i konie wyprzężem«.
Rzekł: płacz obciąża oczy, smutek sępi czoła.
Trzykroć z wodzem trup końmi obeszlą dokoła.
Tetyda z nimi płacze, nic ich nie ukoi,
Hojnie łzy wilżą piasek i płyną po zbroi:
15 Płaczą w nim pogrom Trojan, Achiwów ozdobę.
Achilles między swymi zaczyna żałobę,
A w silnych rękach zwłoki przyjaciela ściska;
»Słysz mię, Patroklu, wpośród ciemnego siedliska!
Dane słowa ode mnie będą skutek miały:
20 Tu psy Hektora ciało rozszarpia w kawały...«
To rzekłszy Hektorowi czynił obelg wiele,
Porzucił go na piasku przy Patrokla ciele;
Kurz brzydki okrył głowę i szlachetne skronie.
Wojska zdejmują zbroję, wyprzęgają konie.
25 Liczna przed namiot wodza schodzi się gromada,

Gdzie ją wspaniała czeka pogrzebna biesiada.
Wypasłe woły, bite zabójczym obuchem,
Padały oddające dech z ryczeniem głuchem;
Rznęli i lekkie kozy, rznęli owce białe
30 I odyńce długimi kłami okazałe.
Młódź wielkie mięsa sztuki ponad ogniem piekła,
A krew bydła przy zmarłym strumieniami ciekła.
Oderwawszy od trupa nie bez wielkich trudów,
Króle wiodą Achilla do monarchy ludów;
35 Jeszcze się nie ukoił w dręczącej zgryzocie.
Skoro tylko stanęli w Atrydy namiocie,
Kazał do ognia trójnóg przystawić głęboki,
Aby się rycerz obmył z kurzu i posoki.
Lecz ciężko od jej woli odwieść duszę tęgą;
40 Nie chce, jeszcze się taką zaklina przysięgą:
»Postysz mojej przysięgi, Zeusie, wielki boże!
Póki na stos miłego druha nie położę,
Nie spalę ciała, włosów moich nie poświęcę,
Dopóty przyjąć wody nie mogę na ręce.
45 Bo dokąd mię los między żyjącymi mieści,
Już nie wycierpię drugiej tak wielkiej boleści.
215
Teraz trzeba wieczerzać, gdy ludzi głód ciśnie;
Rano, skoro Jutrzenka na niebie zabłyśnie,
Rozkaż, królu, zwieść drzewo i podług zwyczaju
50 Dajmy cześć idącemu do ciemnego kraju.
Niechaj go z oczu płomień oddali niezwłocznie;
Wtedy lud wojny prace na nowo rozpocznie«.
Do chęci jego cała rada się przychyła,
Potem się każdy uczta gotową zasila;
55 Pokrzepiwszy zaś ciało obfitą biesiadą
Rozchodzą się i w swoich namiotach się kładą.
Pelid (a gęste jęki wypuszczają płuca)
Na gołej ziemi wpośród Ftyjotów się rzuca,
Nad brzegiem, gdzie szumiące wały morze toczy,
60 Aż sen słodzący troski chwycił jego oczy;
Bo członkom swoim wielkich trudów nie oszczędził,
Gdy wkoło murów Troi za Hektorem pędził.
Wtem przyszedł cień, Patrokla istne wyrażenie:
Ten wzrost, ten dźwięk, ta odzież, toż miłe spojrzenie,
65 I schylony nad głową czułym rzecze głosem:
»Śpisz, Achillu! Nie myślisz nad Patrokla losem!
Więc się już rysy moje z twej pamięci starły?
Żyjący miły byłem, zapomnian umarły?
Żebyś wniść mógł do Hada, nie zwlekaj pogrzebu!
70 Blade mury nie dają wstępu do Erebu,
Rzeki przebrnąć nie daje umarłych gromada,

A tak nędzny się błąkam po krainie Hada.
Achillu! Daj mi rękę, niech moją uściska!
Spalony, już nie przyjdę z ciemnego siedliska;
75 Z daleka od kochanych siadłszy towarzyszy,
Jeden drugiego tajnych myśli nie usłyszysz,
Nie będziem z sobą radzić: z kolebki wytknięty,
Już porwał nieszczęsnego wyrok nie cofnięty...
Proszę, uczyn, Achillu, dla mojej miłości
80 Niechaj będą złączone razem nasze kości...«
»I tyż to – Achill rzecze – druhu, mię odwiedzasz!
Ty mię zaleceniami twoimi uprzedzasz!
Nie wątpij, wola twoja będzie dopełniona:
Czego pożąda Patrokl, Achilles wykona.
85 Zbliż się! Oba nawzajem rękami się chwycim
I smutnej się słodyczy płakania nasycim«.
Ściągnął dłoń do uścisku, lecz chęci daremne:
Cień jak dym poszedł z jękiem w krainy podziemne.
Na taki dziw Achilla wielki strach przeniknął,
90 Zerwał się, klasnął w ręce, żalobliwie krzyknął:
»Nie ginie zatem człowiek idąc w ciemne kraje!
Jakiś jego cień lekki po śmierci zostaje.
Patrokl mi się pokazał w smutku i żalobie,
Dając zlecenia; jakże podobny był sobie!«
95 Tym żal odnowił w sercach, ciężką boleść wzniecił;
Płaczących pierwszy promień Jutrzenki oświecił.
Atryd rozkazał, aby rzuciwszy namioty,
216

Z mułami się do lasu wyprawiły roty
I tam nacięły drzewa; zdał król tę wyprawę
100 Na Meryjona w piękną bogatego sławę.
Na przedzie idą muły; za nimi krok spory
Niósł mężów z powrozami, ostrymi topory.
W górę, z góry, pod górę kręta ścieżka wiodła.
Będąc na Idzie, liczne tryskającej źrzodła,
105 Rąbią; odwiecznym dębom ciosy stał dawała,
Pod których się upadem góra trzęsła cała.
Muły ociosanymi obciążają drzewy,
Te z nimi się przez gęste przedzierają krzewy;
Z ludzi każdy gałęzi ciężkie dźwiga brzemie,
110 Jak Meryjon rozkazał, zacne Mola plemię.
Niosą je, gdzie wyznaczył Pelid miejsce grobu,
Co za wieczny spoczynek ma służyć dla obu.
Tam złożywszy brzemiona, wokoło zasiada
I dalszych oczekuje wyroków gromada.
115 Achilles kazał wynieść Ftyjotom z obozu,
Wziąć oręż i konie założyć do wozu.
Oni natychmiast piersi zdobią świetną zbroją;

Już na wozach rycerze i giermki ich stoją,
Idą piesze zastępy, a wozy na przodku,
120 Patrokla towarzysze trup niosą we środku,
Każdy się mu poświęcić swe włosy wyściga.
Achilles w tyle stąpa i głowę podźwiga,
Cały pogrążon w smutku, łza mu gęsta spada,
Że tym słał przyjaciela obrządkiem do Hada.
125 Na wytkniętym składają miejscu drogie zwłoki
I krzątają się wynieść z drzewa stos wysoki.
Wtedy nowa natchnięta myśl Peleja syna:
Zwróciwszy się na stronę płowy włos ucina,
Dotąd dla Sperchejosa nie tknięty na głowie,
130 A w morze patrząc w takim odzywa się słowie:
»Spercheju! Więc na próżno ojciec z swej siwizny
Ślubował, że gdy wrócę do miłej ojczyzny,
Tobie mój włos poświęci, stugłów da w ofierze
I pięćdziesiąt baranów na twą cześć wybierze.
135 Gdzie się dymią przy źródle twe ołtarze wonne:
Tak ślubował, lecz śluby jego były płonne.
Więc gdy mi zabroniły powrotu niebiosy,
Niechajże miły Patrokl weźmie moje włosy«.
Skończył i w rękę swego przyjaciela złożył.
140 Tym czynem żal obudził i smutek pomnożył...
A pogrzebny z drzewa stos ogromny wznieśli.
Stokroć przydaną stopą długi i szeroki,
I – płaczący – na wierzchu położyli zwłoki.
Tam Pelid mnóstwo owiec i wołów zabija
145 I tłustością ich ciało Patrokla obwija;
Dalej członki rozciąga; tuż ręką życzliwą
Dwie bań nachyla z miodem i wonną oliwą,
Z ciężkim jękiem obrządek odprawując taki.
217
Kładzie przy zmarłym cztery przepyszne rumaki,
150 Z nimi dwa psy i piękne, i tłuczone padły,
Z dziewięciu, co chleb z jego rąk i stołu jadły.
A zemstą i wściekłością uniesiony razem.
Dwunastu zarznął Trojan okrutnym żelazem.
Zapucił ogień, wszystko chcąc strawić ze stosem,
155 Nareszcie wzywał smutnym przyjaciela głosem:
»Żegnam cię, mój Patroclu! Ta cześć przy pogrzebie
Niechaj cię nawet w ciemnym pocieszy Erebie!
Co tylko ci przyrzekłem, wszystko wykonałem:
Razem dwunastu Trojan z twoim spalę ciałem.
160 Sam Hektor nie od ognia na drzewie pożarty,
Lecz od cheiowych psów będzie na sztuki rozdarty...
Ale się stos Patrokla zmarłego nie palił,
Więc w nowej myśli Pelid na bok się oddalił:

Dwa wiatry, z których jeden od zachodu wieje,
165 Drugi z północy, wzywa, wino z czaszy leje
I dla obu ślubuje wspaniałe ofiary,
Jeśli prędko przybędą i wniecą pożary...
Wiatry wychodzą z szumem i pędzą obłoki,
Zaraz morze ryczącym oddechem wzburzyły,
170 Potem na stos Patrokła obracają siły.
Wzniósł się szumiący płomień, ognie wszystko niszczą,
Wiatry całą noc wiejąc przeraźliwie świszczą;
Również całą noc Pelid, mając w ręku czarę,
Z naczynia wino czerpał zwłokom na ofiarę.
175 Grunt cały od słodkiego soku się rozpląwał,
On lał i cień Patrokła po imieniu wzywał.
Jak ojciec łzami – syna oblewa popioły,
Któremu już gotował ślub Hymen wesoly¹⁴⁰,
Wtem go wzięła śmierć z wielką rodziców żalobą:
180 Tak, Patroklu, Achilles płaczący nad tobą
Ostatnią ci posługą swą miłość oznacza,
Czołga się koło stosu, jęczy i rozpacza.
Już gwiazda ranna bliski światła powrót głosi,
Już różana Jutrzenka na niebie się wznosi,
185 Gdy wolnie zaczął pożar, stos płomienie spasyły;
Wiatry nazad wracają, gdy ognie wygasły,
Na morzu trackim wznosząc ryczące bałwany.
Oddalił się na stronę bohater stroskany,
Padł na ziemię, sen słodki zamknął mu powieki.
190 Ale wnet przy Atrydzie zgromadzone Greki
Przyszły, wszczął się zgiewk wielki; on się ze snu zrywa,
Wstaje i tymi słowy do nich się odzywa:
»Atrydo! I wy wodze, bólów moich świadki!
Ten kurzący się popiół, te smutne ostatki
195 Zgaśmy, nie oszczędzając w tym obrządku wina,
140 Hymen wesoly – piękny i młody bożek wesela, szczęścia i radości małżeńskiej; tu:
przywołany
jako ten, który gotował już ślub i radość Patrokłowski, ale niestety śmierć udaremniła
te przygotowania;

218

A potem zbierzmy kości Menojtija syna.
Łatwo je poznać: w środku leżał, gdy na stronie
Palily się i brańce trojańskie, i konie.
Złożym je w złotej puszcze, wkoło tłustość damy,
200 Aż też i ja odwiedzę czarne Hada bramy.
Nie chcę okazałości w dzisiejszym obrzędzie,
Nie chcę wielkiego grobu; dość na miernym będzie.
Lecz wy potem dźwigniecie grobowiec wyniosły,
Którzy po mnie to morze okryjecie wiosły«.
205 Rzekł, a Grecy, powolni na jego życzenie,

Gaszą stos, lejąc wina obfite strumienie.
Opadł popiół; ci z płaczem pełnego ludzkości
Towarzysza zbierają opalone kości;
Tłustością obwinięte i złożone w złocie
210 Niosą i kryją lekką zasłoną w namiocie.
Wreszcie bohaterowi, pracujący społem,
Wysypują grobowiec, zakreślony kołem,
Pulchną rzucając ziemię. Takie dzieło rzesza
Ukończywszy, do swoich namiotów pospiesza.
215 Ale Achilles ludy zatrzymuje w polu.
Liczne zasiadły widze w niezmiernym półkolu...
Najprzód dla jeźdźców takie wyznacza nagrody:
Brankę w robotach biegłą, prześlicznej urody,
I dwójuchy ma trójnog najpierwszy w przegonie;
220 Drugi nieujeżdżoną i noszącą w łonie
Brzemię muła klacz bystrą, sześcioletnią zyska;
Jeszcze nie przysunione nigdy do ogniska,
Czwórmiarowe naczynie lśniące – weźmie trzeci;
Dwa talenta dla tego, kto czwarty doleci;
225 Czarę nieużywaną dla piątego chowa.
To wystawiwszy, wstaje i mówi w te słowa:
»Królu i wodze! Baczcie z Achajów młodzieź!
Dla jeźdźców tu nagrody wystawione leżą.
Gdyby inny bohater był czczon tym obchodem,
230 Ja bym otrzymał pierwszość zwycięskim zawodem:
Moim koniom nie zrówna żadnych koni dzielność,
Bo wiecie, że w udziale mają nieśmiertelność.
Nie biegać im, gdy zginął dozorca troskliwy;
On je mył, on oliwą namaszczał im grzywy.
235 Karki tarzając w piasku, przejęte rozpaczą,
Stoją nieporuszone i Patrokła płaczą.
Wy więc wnidźcie w ten zawód, wy wszyscy z obozu,
Kto tylko z was jest pewny swych koni i wozu!«
Rzekł; jeźdźców kusi chwały i nagród podnieta.
240 Pierwszy Eumel powstaje, zacny syn Admeta,
Biegły jeździec, i trudno, by drugi był taki.
Śmiały Diomed Trosa zaprzęga rumaki
(Zyskał na Ajnejaszu ten łup znakomity,
Samego Feb ratował, że nie był zabity);
245 Trzeci wstaje Menelaj (z bratem w wojsku włada),
Najdzielniejsze do wozu bieguny zakłada...
219
Antyloch, celujący w młodzieży szeregu,
Czwarty do szlachetnego zabiera się biegu,
Szybkość jego rumaków zna Pylów kraina.
250 Nestor się zbliża w troskach o miłego syna
I naucza, choć biegłym zna go do zawodu:

»Synu! Zeus i Posejdon kochali cię z młodu
I mądrego jeżdżenia wskazali ci sztukę:
Nie trzeba więc, bym dłuższą dawał ci naukę.
255 Byстрыm kierować biegiem umie twoja ręka,
Ale masz konie cięższe, stąd ojciec się lęka:
Choć drudzy lepiej mety niezdolni okrężyć,
Jednak dzielnością koni mogą cię zwyciężyć.
Więc by cię nie minęły szacowne zakłady,
260 Synu, posłuchaj bacznie ojca twego rady...
Kto nadto zaufany w dzielności swych koni
Wolnego na równinie biegu im nie broni,
To zamiast, by je wstrzymał, zapędza się śmiało;
Lecz komu się wskazówką doświadczenie stało,
265 Chociaż ma słabsze konie, na stronę nie zboczy,
Ku mecie zawsze jego obrócone oczy,
Wczas lejc ciągnie, najbliżej kołem kres obiega,
A wszystkich przeciwnika poruszeń dostrzega.
Wskażą ci kres, mój synu, byś tam prosto pędził:
270 Jest pień, łokieć nad ziemią, który czas oszczędził,
Dwa go wspierają głązy, gdzie droga się zwęża,
Naokoło zaś gładka przestrzeń go okręża...
Tam staraj się przybliżyć i twój wóz, i konie
I sam pomnij ku lewej nachylić się stronie.
275 Konia prawego głosem zachęcaj i biczem,
Puszczaj mu wolne wodze, nie hamuj go w niczem;
Lewego zbliż do mety, ile tylko zdoła,
Tak, byś ją prawie otarł osią twego koła;
Lecz nie uderz i w smutek śmiałości nie zamień;
280 Złamałbyś wóz, lub konie skaleczył o kamień,
Drugim śmiech, a ty ciężkim wstydem byś się zalał.
Bądź więc, synu, ostrożny, ażebyś ocalał.
A kiedy już okrążysz metę, jak należy,
Żaden cię nie doścignie, żaden nie ubieży...«
285 Takowa była ojca troskliwego rada.
Skończywszy ją odchodzi, na miejscu usiądą.
Meryjon piąty sprzęga konie długogrzywe.
Rzucili w szyszak znaki jeźdźce chwały chciwe,
Sami wsiedli. Wstrząsł Pelid; los miejsca rozdziela:
290 Pierwsze dla Antylocha, drugie dla Eumela,
Trzecie Menelaj, czwarte Meryjon dostaje,
Mężnemu Tydydowi ostatnie los daje.
Już gotowi – porządkiem wszyscy ustawieni;
Achilles metę z dala wskazał na przestrzeni.
295 Fojniksa, druha ojca, posłał, by tam siedział,
Zwazał ich bieg i wiernie o wszystkim powiedział.
Razem podnieśli bicze i lejce srebrzyste

Wstrzęśli, i wykrzyknęli na konie ogniste;
Te od naw wyskakują w chwalebne przegony.
300 Tuman piasku wartkimi kopyty wzruszony
Jak chmura się podnosi; wiatr igra pierzchliwy
Lekko miotając w biegu rozpuszczone grzywy.
Wozy – raz w polu równym – gładkim płyną tokiem,
Znowu się w górę wznoszą gwałtownym podskokiem.
305 Jeźdźcy stoją, zwycięstwa żądzą piersi dyszą,
Biją serca, nad końmi nachyleni wiszą.
Te lecą pośród kurzu; lecz gdy w bystrym biegu
Na powrót ku morskiemu zwracają się brzegu,
Wzmagają pęd, każdego moc jawnie się znaczy.
310 Wybiegł Eumel, od lekkich uniesiony klaczy;
Tuż na Trosa ogierach Diomed go tyka,
Gorącym tchnieniem grzeją ramię przeciwnika,
Nad nim z wyniesionymi wylatują głowy
I każdym skaczą rzutem na wóz Eumelowy.
315 Byłby odniósł zwycięstwo lub wątpliwe zrobił,
Lecz nie chcąc, by się chwałą tak piękną ozdobił,
Feb z ręki Diomeda wytrącił bicz świętny.
Gniewu łzą lice skropił bohater szlachetny,
Gdy na przedzie daleko przeciwnika zoczył,
320 A jego wóz się w tyle opieszale toczył.
Lecz chytry postęp Feba Pallada postrzegła
I zaraz do lubego bohatera zbiegła;
Tchnie koniom dzielność, bicza powrotem go cieszy,
Sama zaś gniewem tchnąca do Eumela śpieszy,
325 Łamie jarzmo i chlubne nadzieje omyła:
W bok wyskakują klacze, dyszel się nachyla,
On sam toczy się z wozu i pada przy kole,
Skrwawiony na ramionach, na licach, na czole.
Obfita łza oblewa twarz Admeta syna,
330 A ból niewytrzymały w piersiach głos ucina.
W tyle rzuca Diomed wozy wszystkie cztery,
Daleko naprzód pędząc nieścigłe ogiery;
Nową zagrzane mocą jak wichher leciały,
Bo Pallas pięknej życzy rycerzowi chwały.
335 Za nim dąży Menelaj, śpieszy Ajte płocha –
Wtenczas do koni słyhać ten głos Antylocha:
»Dążcie i nie dajcie się, me konie spośledzić!
Ach, nie pragnę ja wozu Tydyda uprzedzić,
Nie z jego ognistymi ogiery spór wiodę:
340 Jemu pierwszą Pallada przeznaczą nagrodę.
Lecz starajcie się wozu dogonić Atryda,
Nie zostawajcie w tyle. O! Jaka ohyda,
Jeśli by was klacz Ajte przewyższyła w pędzie!
Gdzie wasz bieg? Ustajecie? Co mówię, to będzie!

345 Jeśli się spodzę waszym biegiem opieszałym,
Nie będzie o wygody wasze Nestor dbałym,
Nie obrok da, żelazo wam utopi w łonie.
Nuż więc! Natęźcie siły, śpieszcie moje konie!
221

Mam sposoby, wy tylko nie folgujcie nodze,
350 I podstępem w tej ciasnej wyścignę go drodze«.
Tak on konie groźnymi słowy upomina.
Te lecą, wnet przed oczy stawia się cieśnina;
Obfite, w czasie zimy zebrane potoki
Wylizwały wzdłuż drogi w polu rów głęboki.
355 Tędy pędzi Menelaj konie i zachęca,
Bał się starcia z drugimi; Antyloch wóz skręca
I bokiem bieżąc ściga swego przeciwnika.
Menelaj to postrzegłszy błędnie i wykrzyka:
»Co czynisz? Wstrzymaj konie! Nie widzisz-li jasno,
360 Że wkrótce będzie szerzej? W tym miejscu zbyt ciasno!
Na płaszczyźnie mię wyprzedź, tu nie masz sposobu.
Twoja płochosc być może zgubą dla nas obu«.
Lecz próżno groził, próżno Antylocha łątał.
On jakby głuchy pędził i razy podwajał.
365 A ile, doświadczając sił, ramieniem tęgiem
Człowiek młody na polu cisnąć może kręgiem.
O tyle tam Antyloch naprzód ubiegł przedział.
Menelaj wóz zatrzymał i na miejscu siedział,
Widząc, gdyby upornie o wygraną biegli,
370 Starliby konie, wozy, sami w piasku legli.
Jednak ciężko rozgniewan tak woła z daleka:
»Nie masz podstępniejszego nad ciebie człowieka!
Rozumem zaszczycaliś dotąd wiek twój młody,
Lecz i tak bez przysięgi nie weźmiesz nagrody«.
375 Rzekł i konie zachęca: »Niech was żal nie ściska,
Bieg wasz łatwo tę korzyść niewielką odzyska;
Stare tamte bieguny, prędzej więc ustana;
Wam rześka młodość pewną zaręcza wygraną«.
Skończył: te, wołę pana w takiej słysząc grozie,
380 Lecą i wnet stanęły przy ubiegłym wozie.
Na zawód mężów Grecy wzrok trzymają wryty:
Widzą tuman, wartkimi wzruszony kopyty.
Na wyższym siedząc miejscu Krety wódz sędziwy
Postrzegł konie, lekkimi miotające grzywy;
385 On, choć bardzo z daleka, poznał głos rycerza,
I koń znaczny swą maścią w oczy go uderza,
Bo kasztanowym włosem lśni się postać cała,
A na czole jak księżyc gwiazda świeci biała.
Zatem powstawszy w takim odzywa się słowie:
390 »Przyjaciele! Achajów przemożni wodzowie!

Sam-li widzę, czy wasze oczy to postrzegły?
Inny jeździec i konie na przodek wybiegły:
Te, które dotąd lekką celowały nogą,
Zapewne obrażone, pośpieszać nie mogą...
395 Lub jeździec wcześniej wodzy zatrzymać nie zdążył,
Upuścił je, lub metę niezręcznie okrążył:
Upadł więc, wóz potrzaskał, i zapęd szalony
Zdziczałe uniósł konie gdzieś w dalekie strony.
Patrzcie więc! Może lepiej z was który osądzi:
222

400 Ja uznaję, jeżeli tylko wzrok nie błądzi,
Mężnego wodza, z rodu etolskiego męża:
Syn Tydeja, Diomed, on w biegu zwycięża«.
Na ten głos Oileja syn, Ajas, się zżymał,
Bo pragnął, aby Eumel zwycięstwo otrzymał,
405 Tak więc uszczypliwymi słowy odpowiada:
»Czemu sądzisz? Złe czyni, kto za wcześniej gada!
Też same klacze bystrym wyprzedzają skokiem.
Niś ty z Greków najmędrszy, ni celujesz wzrokiem,
A już wydałeś wyrok? Chciej językiem rządzić:
410 Zasedli tu bieglejsi, im przystoi sądzić.
Te, co były w początku, klacze są na przedzie,
Ma wodze w ręku Eumel i najpierwszy jedzie«.
Na to wódz Kretów bardzo rozgniewany rzecze:
»Cała twa moc w języku, kłótniwy człowiecze!
415 Niższy od wszystkich pychą wzdymasz się nikczemną.
O drogi sprzęt, o trójnóg uczynź zakład ze mną!
Niechaj sporu sąd będzie przy Agamemnonie,
Byś poznał z twoją szkodą, czyje pierwsze konie«.
Zerwał się nagle Ajas z miejsca, w którym siedział,
420 Byłby jeszcze ostrzejszym tonem odpowiedział,
Może by dalej poszła kłótnia zapalczywa,
Gdy powstaje Achilles i tak się odzywa:
» Przestańcie tego swaru, przyjaciele moi!
Ta kłótnia wam obydwom wcale nie przystoi;
425 Nie znieśliście w drugich tak niesfornych krzyków,
Patrzcie zatem spokojnie na bieg zawodników.
Co teraz jest wątpliwe, wkrótce jawne będzie:
W tak bystrym oni walczą o zwycięstwo pędzie,
Iż przed naszym obliczem staną w czas niedługi;!
430 Wtedy wszyscy ujrzyście, kto pierwszy, kto drugi«.
Tak mówią. Już Diomed ich wzroku nie mylił,
Zbliżył się, z biczem w ręku na razy się schylił;
Konie, w górę wartkami wznosząc się kopyty,
Leciały, jeździec piasku tumanem okryty;
435 Toczy się wóz błyszczący i miedzią, i złotem,
A koła tak się lekkim kręciły obrotem,

Że ślad kolei w piasku widzieć się nie daje.
Niedługo za szrankami konie i wóz staje;
Te gęsty dech oddają, w biegu zadyszało,
440 Złana ich głowa potem, złane piersi całe.
Skacze z wozu Diomed, bicz na jarzmie zwiesza,
A Stenel po nagrodę czym prędzej pośpiesza;
Zaleca wziąć dziewicę i naczynie drogie,
Sam zaś wyprzęga z wozu konie wiatronogie.
445 Za nim Antyloch dąży czym prędzej do staja;
Podstępem, nie szybkością ubiegł Menelaja...
Giermek Idomeneja dobiegł kresu czwarty,
Jednak na rzut oszczepu był za królem Sparty.
Miał on pięknego kształtu, ale ciężkie konie,
450 I sam nie dosyć w jezdnym celował przegonie.
223

Co był pierwszy, ostatni syn Admeta jedzie.
Ciągnie wóz potrzaskany, konie z wolna wiedzie.
Zlitował się Achilles na przypadek taki:
»Najzręczniejszy – rzekł – jeździec, najlepsze rumaki,
455 Ostatnie wzięły miejsce. Słodząc tę przygodę,
Jak słusność każe, drugą dajmy mu nagrodę,
A pierwsza niech przy synu Tydeja zostanie«.
Wielkim okrzykiem Grecy stwierdzili to zdanie.
Byłby klacz dał, umocnion od nich w tym zamyśle,
460 Gdy Antyloch przy swoich prawach stojąc ściśle:
»Nie czyn – mówi – Achillu, choć to lud pochwalił,
Gdyż bym się sprawiedliwie na ciebie rozżalił.
W tym postępku skrzywdzenie moje oczywiste:
Że szwankował i jeździec, i konie ogniste,
465 Jaż na tym cierpieć będę? Sam Eumel zawinił.
Czemuż pierwaj do bogów ślubu nie uczynił?
Przy ich wsparciu ostatni nie wróciłby z pola.
Lecz jeżeli cię jego dotyka niedola,
Masz złoto, branki, konie, miedź, masz liczną trzodę,
470 Daj mu z tego większą niż moja nagrodę,
Daj ją potem lub zaraz; nie zajrzę mu łaski,
Wszyscy twój czyn zgodnymi uwielbim oklaski.
Tej nie dam, gdyżbym duszę okazał nikczemną:
Kto chce wziąć, pierwaj bronią rozprawi się ze mną!«
475 Ten zapał Achillowi bardzo się podoba
(Kochani byli sobie towarzysze oba),
A więc rzecze z uśmiechem tak do przyjaciela:
»Chcesz, abym co innego znalazł dla Eumela?
Uczynię, dam mu zaraz pancierz znamienity,
480 W polu z Asteropeja męznego zdobyty:
Obwód go z białej cyny opasuje wkoło –
Na taki dar zapewne rozjaśni swe czoło«.

I aby nieszczęsnego natychmiast pocieszył,
Posłał Automedona, ten z darem pospieszył,
485 Pelid go radosnemu Eumelowi daje.
Gniewny na Antylocha Menelaj powstaje,
Podał mu herold berło, nakazał milczenie.
Mówi, słów jego ze czcią słucha zgromadzenie:
»Co za obłąd twój rozum, Antylochu, skaził?
490 Zdradą-ś mi wydał chwałę, konie-ś mi obraził.
Naparłeś na mnie gwałtem, lubom na cię wołał;
Inaczej byś mię nigdy wyprzedzić nie zdołał.
Szlachetne wodze Greków! Was biorę za sędzie!
Samej żądam słuszności, względu niech nie będzie.
495 Nie chcę ja nigdy celem być rozmów złorzecznych.
Nie chcę, by kto powiedział z Achajów walecznych,
Że Antylocha kłamstwem Atryd uciemieżył
I choć siłą był wyższy, końmi nie zwyciężył.
Czemuż bym sam nie sądził, gdy dam takie zdanie,
500 Że wszyscy tu przytomni zgodzicie się na nie?
Przybliż się, Antylochu! Stań przy jarzmie z biczem,
224

Dotknij koni i przysiąż przed boga obliczem,
Który ziemię otacza od brzegu do brzegu,
Że wóz mój bez podstępu zatrzymałeś w biegu«.
505 »Królu! – rzecze Antyloch – nie chciej się obrażać
I racz mi w tym zdarzeniu cokolwiek pobbłażać.
Zważ, jak ja młodym jestem przy tobie człowiekiem:
Ty mnie i przymiotami przewyższasz, i wiekiem;
Wiesz, że młodości muszą towarzyszyć błędy,
510 Rada miałka a myśli porywcze zapędy.
Niech więc twoje wspaniałe serce mi wybaczy;
Ja ci sam chętnie wziętej odstępuję klaczy.
Chcesz-li mieć co mojego, dam w tę samą chwilę
I raczej się do wszystkich żądań twych przychylę,
515 Niż żebym wyrzucony był z twojego serca
Lub został przeciw bogom sprośny przeniewierca«.
Rzekł i klacz Atrydowi powraca uprzejmie:
Wraz jego serce słodkie wesele obejmie.
A jaka na zielonej niwie wedle kłosa
520 W orzeźwiających kroplach rozlewa się rosa:
Takie czucie wnętrzości króla napełniło,
Więc do niego w tych słowach odzywa się miło:
»Skladam gniew, ustępuję klacz dla Antylocha.
Dawniej w tobie nie była myśl lekka i płocha,
525 Dzisiaj nad roztropnością przemógł wiek twój młody.
Drugi raz lepszym nie bierz podstępem nagrody.
Dla innego nie byłbym łatwo ubłagany,
Ale ty i twój ojciec, i twój brat kochany

Tyle dla mojej sprawy czynicie statecznie!
530 Wracam przyjaźń, o wszystkim zapominam wiecznie.
Weź klacz, choć mnie należy: niech lud widzi cały,
Że nigdy być nie umiem dumny i zuchwały». Natychmiast w Noemona ręce klacz oddaje,
Sam szlachetnie na pięknym naczyniu przestaje;
535 Meryjon wziął z porządku dwa talenta złota.
Achilles czarę, w której precudna robota,
Zanosi do Nestora przez rząd Greków długi:
»Weź to, starcze, szanowny z wieku i zasługi!
Niech ci pamiątką będzie Patrokła pogrzebu:
540 Podobano się wziąć go z oczu naszych niebu!
Tę ja ci czarę dzisiaj ofiaruję darem,
Bo będąc przygnieciony tylu lat ciężarem,
Nie uzbrosisz się w rzemień, ni pójdiesz w zapasy;
Bieg, oszczep nie dla ciebie: już to nie twe czasy». 545 Daje mu upominek, on chętnie odbiera:
»Prawda z twoich ust, synu, odzywa się szczerza:
Wyzuła mię z młodości sił starość niewdzięczna,
Nogi moje ścięzały, prawica niezręczna,
Czemuż we mnie ta czerstwość dziś nie odmłodnieje,
550 Jaką miałem, gdy mężni składali Epeje
Amarynkeja, króla, w podziemne siedliska,
A syny na cześć ojca sprawiały igrzyska!
225
Nikt mi do chwalebne go nie zrównał zawodu
Ni z Pylów, ni z Epejów, ni z Etolów rodu...
555 Taki byłem – dziś młodym ten zaszczyt pozostał.
Poddaję się starości smutnej, już czas minął,
Kiedym ja świetnie między bohaterzy sływał.
Ty pójdź kończyć twojego obchód przyjaciela:
Wdzięcznie biore, '63o twoja przyjaźń mi udziela;
560 Widzę, że Nestor zawsze w sercu twym się mieści.
Znając, do jakiej prawo mam u Greków części,
Oddałeś należyty zaszczyt siwej głowie.
Niechaj ci ten uczynek nagrodzą bogowie». Wysłuchawszy pochlebnej Nestora pochwały,
565 Idzie w koło Achilles, gdzie Greki siedziały,
I nowe im zachęty wystawia przed oczy:
»Kto w twarde rzemień zbrojny, krwawą walkę stoczy?
Sześćioletnia i trwała na prace mulica,
Którą ledwie najteższa uchodzi prawica,
570 Związana stoi w środku, zwycięzcy nagrodą;
Puchar zwyciężonemu nieszczęścia osłodą...
Rzekł. Widzi zgromadzenie ogromnego chłopca:
Wstał biegle w takich walkach Epej, syn Panopa,
Schwytał ręką mulicę i rzekł wpośród rzeszy:

575 »Niech po ten piękny puchar kto inny pośpieszy:
Mulicy nikt mi z Greków nie wydrze i mniemam,
Że równego w tej walce przeciwnika nie mam...«
Milczą, tak ich Epeja zastraszyła ręka;
Sam się syn Mekysteja Eurial nie lęka.
580 Troskliwy o zaszczyty swego przyjaciela,
Śmiałego z siebie jeszcze Diomed ośmiela:
On w nim dobrą nadzieją ochotę podwoił,
Sam przepasał, sam jego prawicę uzbroił.
Weszli w koło, twardymi obciążeni pasy,
585 I oba, wzniosłszy ręce, z wielkimi hałasy
Stoczyli bój, zmieszonym grożąc sobie ciosem.
Bite szczęki gwałtownym jęczały odgłosem,
Pot hojny płynął, każdy swą sztukę wysilił.
Wpadł Epej, a Eurial głowę w tył nachylił,
590 Ale próżno się chronił przed natarciem śmiałym:
Wziął ciężki raz i wielkim okrył ziemię ciałem.
Jak skacze wyrzucona na brzeg burzą czarną
Ryba, którą wnet morskie bałwany ogarną:
Tak się Eurial, wzięwszy raz ogromny, wzdrygnął,
595 Skoczył i padł; zwycięzca Epej go podźwignął.
Zaraz i w przyjaciółach miał pomoc gotową;
Wlecze nogi, krwią pluje, słabą chwieje głową.
Puchar, osłodę klęski, wziął jeden z młodzieży,
On na stronie, bez ruchu, nieprzytomny leży.
600 Juźci nowe nagrody Greków serca łechcą,
Dla tych, co trudną walką zapasu pójsć zechcą:
Trójnóg dostatnie szermierz najpierwszy w tym boju,
Dwunastu wołów ceny, a w nagrodę znoju

226

Dziewicę wartą cztery woły, kto ulegnie...
605 Wstał Ajas Telamoński olbrzymiej postawy,
Wstał podstępny Odyseusz; zwłoki żadnej nie ma:
Przepasani, rękami chwycą się obiema:
Tak dwu balów budownik łączy w górze czoła,
Że domu najmocniejszy ruszyć szturm nie zdoła.
610 Od wytężonych dłoni obu trzeszczą boki.
Pot im z członków słonymi leje się potoki;
Jeden drugiego mocno w silnych rękach trzyma,
W czerwonych dęgach ciało na grzbiecie się wzdyma,
A oni coraz bardziej swe siły wzmagali:
615 Tak ich trójnóg i pięknej sławy żądza pali.
Ajas Odysa nie mógł swoją złamać mocą,
Nie mógł Odys Ajasa. Gdy się długo pocą,
Tęsknotę już czyniła walka uporczywa;
Wtem się do przeciwnika Ajas tak odzywa:
620 »Dźwignij mię, lub ja ciebie dźwignę, Odyseju!

Komu da Zeus, zwycięży w tym ciężkim tumieju».
Rzekł i dźwignął; lecz Odys w tej chwili przytomny
Uderzył pod kolana: padł Ajas ogromny,
Padł na wznak, a Odyseusz piersi mu przytoczył.
625 Zdumiał się lud, gdy widok niespodziany zoczył.
Wstali. Dźwignął Odyseusz siłami wszystkimi,
Lecz nie podniósł Ajasa, ledwie ruszył z ziemi.
A wtem się mu kolana zgięły w ciężkiej próbie,
Upadł: obadwa legli na piasku przy sobie.
630 Już po trzeci raz jeden drugiego się imał,
Kiedy powstał Achilles i walkę zatrzymał:
»Przestańcie! Dłużej waszych sił wycieńczać szkoda.
Równe obu zwycięstwo i równa nagroda.
Niech drudzy walczą Grecy o nowe zapłaty».
635 Usłuchali, proch strzęśli i odziali szaty.
Dla biegu stawia dary przed Greków oczyma:
Stoi ze srebra czasza, która sześć miar trzyma:
Trudno na całej ziemi o równe naczynie,
Sydońskiego dowcipu w nim robota słynie...
640 Drugi zaś biegun wołu tłustego posiędzie,
A pół talentu weźmie, kto ostatni będzie.
»Wstańcie – rzekł – kogo łechce wygranej nadzieja!«
Z pośpiechem z miejsca swego wstał syn Oileja,
Wstał Odyseusz roztropny i Antyloch młody,
645 Wyższy nad rówienników przez lekkie zawody.
Achilles metę wskazał, oni stoją rzędem,
A skoro znak wydano, wyskoczyli pędem.
Biegli, równinę chciwym pozerając okiem:
Pierwszy Ajas, Odyseusz tuż za jego krokiem...
650 Przyjazny okrzyk powstał, życząc, by zwyciężył;
On tym bardziej zapalon bystry bieg natężył,
Lecz kiedy prawie byli tuż przy samym kresie,
Odyseusz do Pallady taka modłę niesie:
»Niech mię w biegu twa pomoc zwyciężcą uczyni!«
227
655 Nie bez skutku się udał do swojej bogini:
Wlała mu w członki czerstwość, nową lekkość w nogi.
I kiedy już wytkniętej dobiegali drogi,
Padł Ajas. Od Pallady przysłała ta ohyda:
W miejscu śliskim, krwią zlanym, gdzie ręka Pelida
660 Rznąła woły ryczące pod zabójczym ciosem,
Zwalił się, nabrał gnoju i gębą, i nosem.
Ubiegł Odyseusz, pierwszym darem się zaszczycił.
Powstał też Ajas z ziemi, za róg wołu chwycił
I plując gnojem, smutny, rzecze między Greki:
665 »Odyseusz ma wygraną z Pallady opieki.
Ona mu wszędzie matką«. – Na te jego skargi

Wszystkich Greków powszechny śmiech uwdzięczył wargi.

Trzeci Antyloch – trzecią miał nagrodę daną,
Lecz nie zasmucon swoją bynajmniej przegraną...

⁶⁷⁰ Achill znów stawia oszczep pomiędzy rycerze

I szyszak, i przyłbicę; zbroja okazała;

Tę z Sarpedona ręka Patrokła dostała.

Wstaje więc i warunki takie zapowiada:

»Wodze, których najlepiej dłoń orężem włada,

⁶⁷⁵ Niech świetną wdziawszy zbroję walczą o nagrody,

Dając przed Greki swojej zręczności dowody.

Od czyjego krew pierwsza wytryśnie pocisku,

Miecz z głownią wysadzaną srebrem weźmie w zysku...

Resztę zbroi podziela: jeszcze obu potem

⁶⁸⁰ Pyszną uczcę biesiadą pod moim namiotem«.

Tak rzekł; wraz Telamona wielki syn powstaje.

Diomed jego bronią strwożyć się nie daje.

Wdziawszy na boku zbroję, śmiałym idą krokiem,

Groźnym oba na siebie poglądając okiem;

⁶⁸⁵ Na ten widok Achaje zdumieli się wszyscy.

A kiedy już rycerze byli siebie bliscy,

Trzykroć natarł i trzykroć każdy cios wymierzył.

Wtem Ajas przeciwnika w paizę uderzył,

Lecz grot nie sięgnął ciała, pancerz go odbija.

⁶⁹⁰ Od Tydyda Ajasa zagrożona szyja,

W nią godzi cios nad tarczą; lud zaczął się trwożyć,

Krzyknął, żeby już koniec tej bitwie położyć

I obu bohaterom równe dać zapłaty.

Jednak nadto wziął Tydyd меч i pas bogaty.

⁶⁹⁵ Wódz wyniósł krąg żelazny: »Wyjdźcie, towarzysze!

Patrzmy, kto w tym rodzaju walki się popisie!

Niech zwycięzca najszersze dziedzictwa posiędzie,

Na lat pięć to żelazo wystarczać mu będzie;

Nie ucierpi on żadnej w gospodarstwie szkody,

⁷⁰⁰ Śląc do miasta swych ludzi od pługów lub trzody«.

Wstaje Polipojt, jeden z największych rycerzy,

Leontej, który siłą z bogami się zmierzy,

Ajas i Epej idą do tegoż igrzyska.

Stają, bierze krąg Epej, zakręca i ciska:

⁷⁰⁵ Uśmiechał się na taki widok lud przytomny.

228

Leontej dalej jeszcze rzucił krąg ogromny;

Ajas mocą swej ręki obydwu zwyciężył.

Wtedy Polipojd ramię żylaste natężył,

Cisnął; a jak daleko kij pasterski pada,

⁷¹⁰ Wpółśród rozproszonego wymierzony stada,

Tak szczęśliwy rzut jego nad wszystkie daleki;

Na to krzyk zadumienia powstał między Greki.

Towarzysze rycerza łączą siły razem
I z pozyskanym idą do floty żelazem.
715 Achilles, aby nowy dał widok gromadzie,
Dziesięć siekier dwusiecznych, dziesięć prostych kładzie.
Wzniesiono maszt na piasku: na wierzchu trwożliwy
Nicią przywiązany gołąb, cel brzmiającej cięciwy.
»Od czyjzego – rzekł – będzie ptak raniony grotu,
720 Ten siekiery dwusieczne weźmie do namiotu;
Kto chybiwszy gołębia, dotknie uwiązanie,
Jako mniej zręczny, proste siekiery dostanie«.
Wstaje Teukros, z nim walkę chce Meryjon dzielić.
Wstrzęśli losy w przyłbicy, kto pierwszy ma strzelić.
725 Padł los Teukra. Łuk napiął, lekki grot wyrzucił,
Ale oczekiwanie jego Feb zasmucił,
Bo też zaniechał bogu łuku rycerz młody
Ślubować na ofiarę jagniąt pierworody.
Chybił ptaka, od Feba wydartą mu chwałę,
730 Jednakże nic przecięła jego lekka strzała.
Wylatuje ptak w niebo, nic na ziemię pada:
Z wielkim okrzykiem poklask dała mu gromada.
Już miał Meryjon strzałę nasadzoną pióro,
Łuk wyrwał z ręki Teukra, wymierzył do góry,
735 Bogu zaś, co w niechybnej strzały puszcza mierze,
Pierworodne jagnięta ślubuje w ofierze,
I ptaka bystrym koła kreślącego lotem,
Pod niebem, w środek skrzydła utrafia swym grotem.
Ten niedługo przy stopach upadł Meryjona.
740 A biedny gołąb ranny, wprzód niżeli skona,
Siada chwilę na maszcie, lekko skrzydłem rucha,
A potem się rozciąga i pada bez ducha.
Patrząc na taki widok, lud grecki się zdumiał.
Przeto Meryjon, który lepiej strzelać umiał,
745 Dwusieczne miał siekiery; choć zręczny do strzały,
Lecz mniej trafny, wziął Teukros dar mniej okazały.
Jeszcze Achilles, dzidę wystawiwszy w gminie
I warte wołu, w kwiaty wyrżnięte naczynie,
W tych, co najlepiej cisną oszczepem, chęć budzi.
750 Powstaje Agamemnon, król najwyższy ludzi.
W tym boju z nim się mierzyć Meryjon gotowy,
Gdy bohater takimi odzywa się słowy:
»Nie trzeba, byś w tej, królu, doświadczał się próbie:
I w sile, i zręczności nikt nie zrówna tobie.
755 Każ więc pod namiot komu iść z pierwszą nagrodą;
Meryjon weźmie drugą, lecz za twoją zgodą.

Meryjonowi dana od Achilla dzida,
760 Taltyb poniósł naczynie pod namiot Atryda.
230

KsięgaXXIV

Wykupienie zwłok Hektora

Zakończone igrzyska, rozchodzą się ludy,
Po wieczerzy w spoczynku dzieńne topiąc trudy.
Sam Pelid w łzach ustawnych swe bole natęża,
I sen, co wszystkie rzeczy żyjące zwycięża,
5 Nie chwycił go: daremnie rzucił się na łoże...
Ciągłe myśli o druhu, obfite łzy toczy,
Już bokiem, grzbietem pościel, już pierściami tłoczy,
To nagle się porywa, błędnym chodzi krokiem
Nad brzegiem, aż Jutrzenka pięknym spojrzę okiem
10 Znowu zaprzęga bystre konie i powrozem
Uwiązawszy trup nagi Hektora za wozem,
Zajadły, trzykroć włóczy przy Patrokla grobie;
Sam wraca do namiotu, aby spocząć sobie,
A trup rzuca na piasku smutnie rozciągnięty.
15 Lecz nad zmarłym Hektorem Feb, litością tknięty,
Zelżone jego zwłoki od zepsucia bronil...
Dwunasty raz powstała Jutrzenka różowa,
Gdy nieśmiertelnym rzecz Apollo w te słowa:
»Nielitośni bogowie, mszczący się bez miary!
20 Czy was Hektor mnogimi nie błagał ofiary?
Wy się jednak pastwicie nad nędznym po zgonie,
Nie chcecie go powrócić ojcu, matce, żonie,
Synowi i spółziomkom, aby ręką bratnią
Złożywszy go na stosie, cześć dali ostatnią.
25 Pelid wam miły, człowiek bez czucia, bez duszy,
Którego twardej piersi żaden wzgląd nie ruszy.
Lwa srogość nosi w sercu. Jako lew do stada,
W swej sile dumnie ufny, zapalony wpada
I pasące się woły zabija przy żłobie:
30 Tak Achilles przytłumił wszelkie czucie w sobie.
Nie dość ma, że Hektora zwałił swym orężem:
Włóczy go, nad umarłym natrzęsa się mężem.
Mimo swą siłę, za to oburzy gniew boży,
Bo na cóż to na ziemię nieczułą się sroży?«
35 Na te słowa się w Hery oczach gniew zapali:
»Jeśli Hektor i Pelid w jednej u was szali,
Natenczas Apollina skarg słuchać możecie.
Lecz kto ten Hektor, chcecie zważyć bogi, przecie:
Wszak śmiertelny i piersi ssał śmiertelnej matki –
40 Achilles, syn bogini; tej liczne zadatki
Mojej dałam przyjaźni, ode mnie chowana,

I za miłego bogom Peleja wydana...«
Wtedy rzekł Chmurowładca: »Dość tego niech będzie!
Hero, miarkuj się w twoim na bogów zapędzie:
45 Nie jedna cześć dla obu, próżne więc niesnaski,
Ale i Hektor z Trojan godzien bogów łaski.
231
Ja go zawsze kochałem: on składał mi dary,
Od niego mi wspaniałe szły co dzień ofiary,
Kurzył się wonnym dymem ołtarz mej świątnice:
50 Ten my hołd odbieramy Olimpu dziedzice...
Więc zaraz prędką pošlę Irydę do Troi,
Aby poszedł po syna do naw Pryjam stary
I wielkiego Achilla ułagodził dary...«
Wraz Irys, która wiatry swym lotem wyścignie,
55 Pośpiesza w dom Pryjama. Tam żal z ciężkiej straty:
Syny, siedząc przy ojcu, łzą zlewają szaty;
Starzec, smutnym rodzeństwa otoczony kołem,
Głowę płaszczem obwinął, osuł się popiołem
Nagarnionym, gdy długo czołgał się splakany.
60 Łkania cór i synowych odbijały ściany –
Wspominają imiona z żalobnymi jęki
Mężów, co w polu chwały z greckiej padli ręki.
Przybliża się do króla Irys wiatronoga,
Łagodzi głos, bo starca zimna trzęsła trwoga:
65 »Ufaj, synu Dardana! Nie bój się daremnie,
Bo nie nowego smutku masz posłankę we mnie,
Ale dowód łaskawej Zeusa opieki,
Który, chociaż od ciebie bardzo jest daleki,
Twojego się nieszczęścia litując niemało,
70 Każe ci iść odkupić Hektorowe ciało.
Z wielkimi się darami wypraw na okręty,
Aby przez nie Achilles mógł zostać ujęty.
Sam jedź, nie bierz nikogo; dość, że woźny wsiedzie,
Który do miasta z ciałem wóz prowadzić będzie.
75 Nie obawiaj się śmierci, nie poddawaj trwodze...
Uczci cię Achill, twoim obrońcą się stanie,
Bo niepłochy, zna ludzkość, ma roztropne zdanie,
Pocieszy nieszczęsnego, pokornego dźwignie«.
Odchodzi bystra Irys i ledwie się mignie.
80 Myśląc Pryjam czym prędeż jechać do obozu,
Każe zaprzęgać muły, nieść skrzynie do wozu...
Synowie wolę ojca pełnią w niemej grozie,
Wynoszą wóz i skrzynię ładują na wozie...
Potem szacowne sprzęty wynoszą z komnaty,
85 Przeznaczone dla ciała Hektora opłaty,
I zaprzęgają muły z twardymi kopyty;
Od Myzów Pryjam zyskał ten dar znakomity.

Konie prowadzą, które tyle ojciec sobie
Podobał, że swą ręką sypał obrok w żłobie.
90 Wtedy Hekabe, ciężkim ściśniona kłopotem,
Wino słodkie w naczyniu trzymająca złotem,
Staje przed jarzmem koni i męża nakłania,
Aby się nie ruszyli bez bogów wezwania:
»Wezwij Zeusa – powiada – gdyś jechać się zaciął,
95 By cię zdrowym powrócił spośród nieprzyjaciół.
Pomimo mnie twój umysł tej wyprawy żąda;
Więc boga, który z Idy na Troję pogląda,
232

A czarną straszy chmurą ziemnego mieszkańca,
Proś, aby ci na wieszczbę swego dał posłańca:
100 Niech po prawicy ptaków król skrzydła roztoczy.
Jeśli taki obaczysz znak na własne oczy,
Możesz jechać z ufnością między greckie straże;
Lecz jeśli Zeus posłańca swego nie pokaże,
Choć ten zamysł u ciebie mocno przedsięwzięty,
105 Zaklinam cię, mój mężu, nie jedź na okręty!«.
»O małżonko! – rzekł starzec – spełnię radę twoją
I troski trwożliwego serca zaspokoję.
Dobrze jest podnieść ręce do boga z pokorą,
Może te modły skutek pomyślny odbiorą«.
110 Zaraz kazał lać słudze wodę na prawicę:
Przysła, niosąc nalewkę razem i miednicę.
Umyty bierze złotą czarę z rąk małżonki
I między wspaniałego pałacu przysionki
Leje wino, i ręce ku niebu podnosi:
115 »Boże! Którego z Idy świat wszechmocność głosi,
Nie miej nędznego człeka płaczu w poniewierce!
Prowadź mię do Achilla i zmiękczonego serce!
Niechaj ptak, co powietrznych krajów berło trzyma,
Przeleci po prawicy przed moimi oczyma.
120 Gdy tą pomyślną wieszczbą raczysz mię ucieszyć,
Będę mógł do naw greckich z ufnością pośpieszyć«.
Skłonił się na wezwanie jego bóg przychylny
I zaraz Pryjamowi przysłał znak niemylny,
Orła, ptaka łowczego. A jak rozłożyście
125 Dwa obszerne podwoje zamykają wniście
Domu opatrzonego w dostatki bogacza:
Tak on szeroko skrzydła ogromne roztacza.
Po prawicy przeleciał nad wieżami miasta.
Na to we wszystkich radość i nadzieja wzrasta.
130 Siadł król na świetnym wozie, dobrze sobie tuszył
I brzmiącego przysionka z pośpiechem wyruszył.
Z wozem czterokołowym idą muły przodem,
Idaj nimi kieruje: tuż równym zawodem

Podjeżdża Pryjam, biczem zacinając konie.
135 Zebrani przyjaciele jego w licznym gronie
Odprowadzają, cała zapłakana rzesza,
Jak gdyby na śmierć jechał. Król w pole pośpiesza,
A lud wraca do miasta, z nim zięcie i syny.
Zeus postrzegł ich tam obu wpośrodku równiny,
140 Ulitował się starca nieszczęsnego doli,
Więc głosi Hermesowi wyrok swojej woli:
»Synu, wszak w tobie ludzi największa otucha,
Ty na ich prośby chętnie nadstawujesz ucha:
Śpiesz na ziemię, Pryjama nie odstępuj krokiem,
145 Tak prowadź, by go żaden Grek nie dostrzegł okiem,
Póki pod Achillesa namiotem nie stanie«.
Zlecił, a Hermes pełni ojca rozkazanie.
Zaraz do nóg przywiązał skrzydła złote, wieczne,
233

Na których ziemi, morza krańce ostateczne
150 Równy wiatrom przelata. Wziął laskę (tą ludzi
Jednych, gdy zechce, usypia, drugich ze snu budzi):
Z laską puszcza się Hermes bystrolotnym biegiem
I staje nad obszernym Hellespontu brzegiem.
W okazałej postaci idzie jak król młody,
155 Gdy mu pierwszy włos kryje kwitnące jagody.
Pryjam z woźnym za Ila grobem chwilę stoją,
Gdzie i konie, i muły w brodach Ksantu poją.
Już i noc czarnym cieniem kraj ziemski powleka,
Wtem woźny idącego postrzega człowieka:
160 »Synu Dardana – rzecze – radź o sobie pilnie!
Idzie człowiek, obydwu zgubi nieomylnie.
Uciekajmy lub chwyćmy pokornie za nogi,
Może się nam da zmiękczyć i cios cofnie srogi«.
Na ten głos zadrżał Pryjam, członki mu zdrętwiały
165 I z bojaźni na głowie zjeżył się włos biały.
A wtem zbliża się Hermes, za ręce go chwyta,
Słodkimi zabezpiecza słowami i pyta:
»Dokąd się wyprawujesz, ojcze, tak niewcześnie,
Gdy noc wszystkich żyjących pogrążyła we śnie?
170 Nie uważasz, o starcze, że tu niedalecy,
Sprzysięgli na twą zgubę, znajdują się Grecy?
Niechże postrzeże który, że skarby prowadzisz,
Niech na ciebie napadnie – jak sobie poradzisz?
Już niemłody, niewiele możesz ufać dłoni,
175 Ten też starzec zapewne ciebie nie obroni.
Ja ci nic złego nie chcę i drugich w tej dobie
Odeprę, widzę bowiem obraz ojca w tobie«.
»Prawda, że niebezpieczną przedsięwzięję drogę –
Rzekł król – wszystkiego, synu, obawiać się mogę:

180 Lecz widzę, że mój jeszcze los bogów dotyka,
Gdy mi dają takiego w tobie przewodnika.
Jaki kształt! Jaki umysł! Jak szalone lice!
O! Nie z ziemi, lecz z nieba są twoi rodzice!«
»Nie mylisz się, bogowie mają cię na pieczy.
185 Ale mi powiedz szczerze, gdzie wieziesz te rzeczy?
Prowadzisz-li te skarby, że się wam nie szczęści,
Do obcych ludzi, chcąc je ocalić choć w części?
Czyli, gdy śmiercią syna chciał los cię zasmucić,
Wszyscy myślicie Troję z bojaźni porzucić?
190 Jaki rycerz! Najśmielszych on w boju wyścigał
I całą moc Achajów na swych barkach dźwigał!«
»Jak zacna krew, młodzieńcze, w żyłach twoich płynie –
Rzekł Pryjam – gdy z tym czuciem mówisz o mym synie!«
Bóg na to: »Ty mię, starcze, doświadczasz w tej porze,
195 Takie czyniąc pytania o wielkim Hektorze.
O! Nieraz go w potrzebie orężnej widziałem,
Szczególniej, gdy nadludzkim uniesień zapałem
Rznął Greci, na okręty śmiałym wpadał krokiem:
Myśmy na to zdumionym poglądali okiem.
234
200 Gniewny na króla Pelid wstrzymał nas od boju,
Któremu ja w rycerskim towarzyszę znoju.
W jednej przybyłem nawie; ojciec mój, bogaty
Poliktor i długimi obciążony laty,
Sześciu miał synów: innych trzyma dom spokojny,
205 Mnie jednego z Achillem los wysłał do wojny.
Wszedłem nieprzyjaciół obrotów dociekać.
Już Grecy dłużej szturm nie myślą przewlekać...«
»Gdy w tobie towarzysza Achilla oglądam –
Rzekł Pryjam – mów rzetelnie, co ja wiedzieć żądam
210 Jest-li mój syn u floty? Powiedz mi otwarcie,
Czy go, w sztuki pociąwszy, dał psom na pożarcie?«
Na to Hermes: »Zrzuć, starcze, troski nadaremne!
Nie tknęły się go ptaki ni bestyje ziemne...
W szczególnej on zostaje u bogów obronie:
215 Kochali go za życia, kochają po zgonie«
Rzekł, a starzec z radosnym czuciem odpowiada:
»Dobrze czyni, kto bogom winne dary składa.
Nigdy mój syn (ach! smutna wzięła go potrzeba!)
Nie zapomniał w swym domu o mieszkańcach nieba;
220 Oni na łonie śmierci względni nam wzajemnie.
Lecz proszę, chciej tę piękną czarę wziąć ode mnie.
Bądź mi wsparciem, bogowie błogosławią cnocie,
Jedź i postaw mię w samym Achilla namiocie!«
Na to Hermes: »O starcze, kusisz mój wiek młody!
225 Ale żadne nie mogą skłonić mię powody

Wziąć z darów dla Achilla jaki upominek.
Miałby złe bardzo skutki takowy uczynek.
I jaż bym z jego krzywdą bogacić się życzył?
Tobie, choćby do Argos, będę przewodniczył
230 Morzem, lądem, jak zechcesz; a przy takiej straży
Nikt się na ciebie ręki podnieść nie odważy«.
Po tej rozmowie lekkim skokiem na wóz wsiada,
Bierze bicz z ręki starca, lejcem żywo włada,
A i w muły, i w konie wlewa zapał nowy.
235 Widzą przed sobą wieże i głębokie rowy,
Tam ucztę gotowały straż mające Greki;
Im przesłodka sen Hermes spuszcza na powieki.
Już wrzeciędzie odjęte, już otwarta brama
Z bogatymi darami wprowadza Pryjama.
240 Otóż namiot Achilla: w górę go wywiodły
Wierne Ftyjoty, ściąwszy niebotyczne jodły;
Lud mieszkanie rycerza balami ukrzepił,
A dach zebraną trzcina na łąkach zasklepił.
Z gęstych go palów parkan otaczał dokoła,
245 Rygiel drzwi ledwie mężów trzech podważyć zdoła:
Pelid się tylko nad nim bynajmniej nie silił,
Sam i łatwo go zamknął, i łatwo odchylił.
Więc Hermes, co go twórcą korzyści świat głosi,
Wtenczas ciężką zaporę dla starca podnosi,
250 Wprowadza wiozącego upominek drogi,
235
Skacze z wozu i takie daje mu przestrogi:
»Jestem Hermes. Przyszedłem tu z Zeusa mocy,
Abym ci w twojej drodze użytych pomocy...
Idź, chwyć nogi rycerza, nie przestawaj błagać
255 Przez ojca i przez matkę, pięknym kształtną włosem,
I przez syna, by nad twym zlitował się losem«.
Gdy tak razem ostrzeże starca i pocieszy
Hermes, znów do Olimpu wyniosłego śpieszy.
Pryjam wysiadł na ziemię, został Idaj czuły,
260 Aby pilnował z wozem rumaki i muły.
Do mieszkania Achilla starzec prosto zmierza,
Zastaje towarzyszy z dala od rycerza;
Sam tylko Automedon wierny, Alkim drugi,
Szczep Aresa, gotowi stali dla usługi.
265 Tylko co się napojem i jadłem nasycił.
Wszedł Pryjam cicho, ukląkł, za nogi uchwycił
I ręką srogim, które w podziemne otchłanie
Tylu strąciły synów, dał pocałowanie.
Jako gdy kto zabije gwałtownie człowieka,
270 Przed zemstą prawa w obce krainy ucieka,
Wszystkich zdumi, w dom wszedłszy, gdzie schronienia żąda:

Tak Pelid na Pryjama zdumiony pogląda.
Zdziwieni towarzysze patrzą po sobie,
Gdy starzec zaczął, w ciężkiej pograżon żalobie:
275 »Pomnij na ojca swego, boski Achillesie!
W równym on ze mną wieku, w ostatnich lat kresie!
Może niesprawiedliwi cisną go sąsiedzi,
Nie ma, kto by złe odparł, pod którym się biedzi;
Jednak słysząc, że żyjesz, wolny od rozpacz
280 Krzepi się tą nadzieją, że syna obaczy,
Gdy z Troi do ojczystej powrócisz krainy.
Lecz ja, najnieszczęśliwszy, miałem dzielne syny,
Z których podobno żaden żywy nie zostaje,
Odkąd wojnę przynieśli przed nasz gród Danaje...
285 Większą liczbę Ares ich w polu poobalał;
Ostatni, co ich bronił i miasto ocalał,
Hektor, zginął od ciebie, walcząc za ojczyznę.
Po niego tu przychodzę. Uczcij mą siwiznę!
Masz okup wielkiej ceny, masz drogie ofiary:
290 Szanuj bogi, Achillu, nie gardź mymi dary!
Przypomnij ojca, obu nas ciężar lat gnecie.
Możesz być kto ode mnie biedniejszy na świecie?
Jam usta – tegom wreszcie nieszczęśliwy dożył –
Na ręce synów moich zabójcy położył!«
295 Rzekł. Na wspomnienie ojca rycerz czule wzdycha,
I z wolną rękę starca od siebie odpycha.
Ten Hektora wspomniawszy, w nim państwa nadzieje,
Leżąc u nóg Achilla, rześiste łzy leje;
Tamten na dwie osoby swą czułość rozdziela:
300 Już płacze ojca, znowu płacze przyjaciela.
Spólne ich narzekania i płacz pomieszany
236
Smutnym echem namiotu powtarzały ściany.
Pofolgowawszy sercu łzami obfitymi,
Wstał i podając rękę, podniósł starca z ziemi;
305 Wzruszyła go poważna głowa, broda siwa,
Na koniec się do niego w tych słowach odzywa:
»O nieszczęśliwy starcze! Coś ty nędzy zażył!
Jakżeś się sam przez obóz grecki przejść odważył,
Ażebyś przed obliczem rycerza się stawił,
310 Który cię tylu synów walecznych pozbawił?
Gdyś to zrobił, z żelaza kute serce w tobie.
Lecz siądź, uspokójmy się obadwa w żalobie!
Na co się mamy dręczyć? Próżne nasze smutki,
Żadne z nich dobre dla nas nie wynikną skutki.
315 Smutek dostali ludzie od bogów podziałem
Oni się tylko cieszą szczęściem doskonałym.
Dwoiste pod Zeusowym tronem jest naczynie:

Z jednego złe, z drugiego dobre dla nas płynie.
Czyje losy z obydwu naczyń Zeus miesza,
320 Tego na przemian smuci, na przemian pociesza.
Komu ze złego czerpa, ten skazan na nędzę,
W ohydzie, wzgardzie, smutną ciągnie życia przędzę:
Błąka się, pod ciężarem zgryzoty się trudzi,
Równie znienawidzony od bogów i ludzi.
325 Dla Peleja bogowie szczodrzy od początku,
Zdziwiał wszystkich skarbami, wielkością majątku.
I nad Ftyjoty berłem przemożnym się chlubił;
Choć śmiertelny, boginię za żonę poślubił.
Ale mu niebo w innym uskäpiło względzie,
330 Tronu jego potomstwo po nim nie osiedzie:
Jednego spłodził syna i ten prędko zginie.
Oto pędzę dni smutne w dalekiej krainie,
Żadnym nie będąc wsparciem dla starego ojca,
Tu siedzę, twój niszczyciel, twych synów zabojca.
335 I na ciebie bogowie wylali swe dary:
Co tylko dzierży Lesbos, gdzie rządził Makary,
Flygija i Hellespont, toś wszystko posiadał,
Nadto świetne i liczne potomstwo bóg nadał.
Lecz twoje szczęście w jednej nie trzyma się mierze:
340 Wre bój przy murach miasta, giną wam rycerze.
Znoś więc! Żaden od nędzy nie wyjęty człowiek,
Przytłum w sercu boleści i otrzyj łzy z powiek,
Bo nie odzyskasz syna, który już w Erebie,
Nie wskrzesisz go, a płaczem gubisz jeszcze siebie«.
345 »Nie zapraszaj, bym siedział – rzekł mąż równy bogu –
Póki Hektor niegrzebny przy twym leży progu.
Oddaj ciało niezwłocznie, o tę łaskę proszę,
Chciej przyjąć liczne dary, które ci przynoszę.
Obyś ich użył, miłą obaczył ojczyznę,
350 Gdyś mi życie zachował, uczcij mą siwiznę.
Przez ciebie jeszcze słońca cieszę się widokiem«.
Pelid na niego patrząc zapalonym okiem:
237
»Nie chciej mię gniewać, starcze, nie bądź mi natrętny!
Nimeś przyszedł, Hektora oddać byłem chętny...
355 Nie wzbudжай we mnie gniewu, przestań mi się kwilić,
Żebym cię stąd nie wypchnął; tak, winny dwa razy,
Zgwałciłbym ludzkość, złamał Zeusa rozkazy«.
Drżący król woli jego poddać się nie zwłoczył,
Z prędkością lwa z namiotu Achilles wyskoczył,
360 Lecz nie sam: Automedon, Alkim za nim śpieszy:
Ich przyjaźnią po stracie Patrokla się cieszy.
Konie i muły z jarzma wyprzągłszy, prowadzą
Woźnego do namiotu i na krześle sadzą;

A z wozu ładownego biorą sprzęt bogaty,
365 Przeznaczony dla ciała Hektora opłaty...
Brankom ciało myć kazał i maścić na boku,
Chcąc ojcu bolesnego oszczędzić widoku...
Miękką dłoń dziewic myje ciało i namaszcza,
Okrywa piękną szatą i obwodem płaszczą.
370 Pelid je na pogrzebne łożę dźwignął z ziemi
I na wozie położył z towarzyszami swemi,
A wzywając Patrokła wpośród jęków wielu:
»Nie miej mi – rzecze – za złe, miły przyjacielu,
Jeśli się w Hadzie dowiesz o moim uczynku,
375 Żem wziął okup za ciało w drogim upominku.. .«
Powróciwszy, naprzeciw Pryjama usiądą
I co uczynił, tymi słowy opowiada:
»Masz syna! Byłem twemu powolny życzeniu;
Rano go przy Jutrzenki obaczysz promieniu.
380 Teraz przyjmij posiłek, uśmierz serca mękę.
I Niobe¹⁴¹ ściągnęła do pokarmu rękę,
Chociaż dwunastu dzieci żałowała straty.
Sześć miała cór, sześć synów, jakby świeże kwiaty:
Synów jej brzmiała Feba zabiła cięciwą,
385 Córy strzałą Artemis obaliła mściwa
Za to, że matka śmiała równać się Latonie...
Przez dziewięć dni leżały wśród własnej posoki,
Nie grzebane, Zeus w twarde lud zmienił opoki;
Dziesiątego dnia bogi złożyły ich w grobie.
390 Po łzach matka pokarmu nie przeczyła sobie...
My, zacny starcze, ból nasz zwyciężmy nareście:
Napłaczysz się dość syna, gdy już będziesz w mieście,
Tam niech nic nie tamuje biegu łzom rzęśnistym«.
Wstaje prędko i owce rznie z runem srebrzystym;
395 Odarli towarzysze, na sztuki posiekli
I przyprawiwszy mięso, na roznach upiekli.

¹⁴¹ Niobe – królowa tebańska, żona władcy Teb Amfiona, córka Tantalą; była matką sześciu córek i sześciu synów; szydziła z bogini Latony, że ma tylko dwoje dzieci: syna Apolla i córkę Artemidę; została ukarana przez Latonę – Apollo i Artemida zabili jej dzieci, a ona sama skamieniała z bólu po ich stracie; Niobe bolejąca, to częsty motyw w sztuce i rzeźbie np. rzymska rzeźba „Niobe z umierającymi dziećmi”, która znajduje się w muzeum w Nieborowie – oryginał pochodzi z roku 320 – 280 p.n.e z Grecji;

238

Kładą na stół, a chleby, które w koszach mieli,
Automedon rozdaje, Pelid mięso dzieli.
Przygotowana uczta do smaku przypadła,
400 A kiedy już dość mieli napoju i jadła,
Stary Pryjam nie spuszczał z Achilleśa oka:
Dziwi go kształt nadludzki i postać wysoka.
Żądza poznania starca w Achillu też sama:

Zadziwia go powaga i mądrość Pryjama.

405 W zadumieniu wzajemnym przepędzili chwilę.

»Pozwól – pierwszy rzekł Pryjam – niech się snem zasile.

Odtąd, jak zginął Hektor z tobą w pojedynku,

Nie tylko nie użyłem żadnego spoczynku,

Alem, na ziemi leżąc, w popiele się taczał,

410 Łzy lał bez przerwy, jęczał, wzdychał i rozpaczał.

U ciebie wziąłem Bakcha¹⁴² i Demetry dary,

Dotąd nie jadłem, do ust nie przytknąłem czary«.

Rycerz młodzi i brankom daje rozkazanie,

By miękkie pod przysionkiem zrobili posłanie

415 Ze skór i sztuk szkarłatnych, i z precudnym wzorem

Kobierców, i nakrycia z wełnianym kędziorem.

Wyszli natychmiast, w rękę trzymając pochodnie,

Ścielą łoża, gdzie starcy będą spać wygodnie.

Żartując, że w namiocie mieścić ich nie może,

420 Tak mówi: »Pod przysionkiem gotowe jest łoże,

Mógłby tu przyjść kto z Greków: i w noc wiele razy

Przychodzą szukać rady, albo brać rozkazy.

Gdyby się twoja bytność do króla doniosła,

Nowa by do okupu zawada urosła.

425 Ale mi powiedz, jak ci potrzebny czas długi

Do oddania synowi ostatniej usługi,

Abym lud wstrzymał i sam nie myślał o wojnie«.

»Gdy mi pozwolisz pogrzeb odprawić spokojnie –

Rzekł Pryjam – i powściągniesz Greki przez tę porę,

430 Nową od ciebie łaskę, Achillu, odbiorę...

Dziewięć dni w domach płakać go zasiędziem,

Dziesiątego pogrzebną biesiadę jeść będziem;

Potem dźwigniem grobowiec, a gdy trzeba, zbroje

Na nowo wdziejem, nowe rozpoczniemy boje«.

435 »Będziesz miał czas żądany do pogrzebnej części

Wszystko daję, Pryjanie, dla twojej boleści«.

To rycerz powiedziawszy rękę starca bierze,

Aby zaufał jego szczeroci i wierze.

Zaraz Pryjam i herold pod przysionek wyśli,

440 Kładą się, oba pełni niespokojnych myśli...

Tak spoczywał ród bogów i ród ludzi ziemny.

Hermesa nie pochwycił powiek sen przyjemny,

I cały w różnych myślach nie przestawał radzić,

142 Bakcha...dary – Bachus (Bakchus) czyli Dionizos, to bóg wina i winnej latorośli; jego kult wiąże się z narodzinami tragedii;

239

Jak straż podejść, Pryjama skrycie wyprowadzić.

445 Więc stanąwszy nad głową, mówi poseł boski:

»Toż cię, starcze, już żadne nie zajmują troski?

Że Pelid cię oszczędził, uczcił wiek dostojny,

Możesz wśród nieprzyjaciół bawić się spokojny?
Drogaś oplata syna lubego odkupił,
450 Ale się lękaj, by cię więcej Grek nie złupił:
Niech się o tobie Atryd, niech się obóz dowie,
Trzykroć tyle za ciebie muszą dać synowie«.
Zląkł się, zbudził herolda, a Hermes do wozu
Zaprzął konie i muły, i ruszył z obozu.
455 Śpieszą się, ich wyjazdu nie poczuły Greki.
Gdy do krętej Skamandru zbliżyli się rzeki,
Która z nieśmiertelnego Zeusa się rodzi,
Tam Hermes bystrym lotem na Olimp odchodzi.
Już Jutrzenka szkarłatne ukazała skronie:
460 Oni ku miastu z jękiem popędzają konie,
Na przedzie z martwym ciałem postępują muły.
Nikt nie był z mężów, z niewiast, tak ranny, tak czuły,
Jak Kasandra. Ta pierwsza na zamek pobiegła,
Ta herolda i ojca lubego postrzegła,
465 I na wozie złożone ciało wojownika;
Jęczy, na wszystkie strony żałobnie wykrzyka:
»Trojanie i Trojanki! Nuż więc, teraz śpieszcie!
Jak zwycięzcę Hektora witaliście w mieście,
Gdy z tryumfem powracał z wojennego trudu:
470 Idźcie! On był zaszczytem ojczyzny i ludu!«
Wszystkich żal przejął, całe miasto się wyrusza,
Mężę, niewiasty, żadna nie została dusza.
Pod bramą na trup żona i matka upada,
Rwą włosy, a płacząca ciśnie się gromada.
475 Tak nad wielkim Hektorem byliby zapewne
Aż do zachodu słońca ronili łzy rzewne,
Gdy Pryjam rzecze z wozu: »Ustąpcie, Trojanie,
Dajcie mi wolne przejście! Kiedy w domu stanie,
Tam będziecie nad ciałem do woli płakali«.
480 Rozstąpili się, mułom z wozem miejsce dali.
W domu złożono ciało na łożo ozdobne:
Wtedy śpiewaki pieśni zaczęli żałobne
Dla ostatniej zmarłego bohatera cześci;
Ich głosom towarzyszy w kolej jęk niewieści.
483 Andromacha Hektora głowę w rękach trzyma,
Zaczyna żal z pełnymi łez rzewnych oczyma:
»Giniesz, kochany mężu, w samym wieku kwiecie,
Mnie wdową zostawujesz! Nasz syn, jeszcze dziecię,
Któreśmy nieszczęśliwi rodzice wydali,
490 Nie dorośnie lat, prędzej to miasto się zwali.
Nie ma w tobie, Hektorze, największej obrony:
Tyś sam ocalał dzieci i cnotliwe żony;
Wszystkie teraz zwycięzca weźmie na swe statki!
Ty, synu, lub popłyniesz w towarzystwie matki,

495 Gdzie (takiż widok moje zasmuci oblicze!)
Twardy cię pan na prace skaże niewolnicze;
Albo tu który z wodzów achajskich zajadły,
Że ich liczne Hektora ręką męża padły,
Na tobie brata, ojca, syna mszcząc się zgonu,
500 Zepchnie na zatracenie z wieży Ilijonu.
A mnie nędzną skazałeś na dozgonne jęki,
Konając nie ściągnąłeś z łoża do mnie ręki,
Aniś wyrzekł jakiego roztropnego słowa,
Które by, jak ostatnią pamiątkę, twa wdowa
505 Rozmyślała łzy lejąc i we dnie, i w nocy«.
Tak biedna narzekała na swój stan sierocy,
A niewiasty łączyły głębokie wzdychania.
Hekuby żal gwałtowne przerywają łkania:
»Najukochańszy z synów, mój Hektorze drogi!
510 Póki byłeś przy życiu, kochały cię bogi,
I po śmierci doznałeś względnej ich opieki:
Innych synów przedawał Pelid w kraj daleki,
Słał do Imbru lub Samu, lub na wyspę twardą
Lemnu, gdzie żyli w więzach i okryci wzdychaniem;
515 Tyś padł w szlachetnym boju. Prawda, iż się srożył,
Żeś mu Patrokła trupem twą włócznią położył,
Włóczył cię koło grobu!... O! Zemsta zaciekła!
Jednak go tą srogością nie przywołał z piekła.
Ciebie oglądam świeżym, masz twą piękność całą,
520 Jakbyś najłagodniejszą poległ Feba strzałą«.
We wszystkich ciężkie jęki wzbudził płacz królowy.
Trzecia, Helena tymi żal zaczyna słowa:
»Hektorze, z braci męża najwięcej mi luby!
(Z pięknym bowiem Parysem związały mię śluby.)
525 Ach! Czemu nie zginęła pierwej nieszczęśliwa!
Dwudziesty rok pobytu mego tu upływa
Odtąd, gdym się ważyła ojczyznę porzucić;
Nigdy mię przykrym słowem nie chciałeś zasmucić.
Owszem, kiedy bratowe moje albo siostry,
530 Albo świekra – czyniły jaki wyrzut ostry
(Bo świekr był zawsze ojcem), tyś biedną zasłaniał,
Tyś do ludzkości twoją łagodnością skłaniał.
Płacząc nad tobą, siebie, nieszczęśliwa, płacząc,
Już takiego obrońcy w Troi nie obaczę.
535 Dzisiaj bez przyjaciela, wzdychająca, obrzydła,
Będą u wszystkich na kształt jakiego straszidła«.
Tak narzeka, a z oczu jej strumień łez ciecze;
Wzdycha z nią cała Troja, gdy Pryjam tak rzecze:
»Pośpieszcie się, Trojanie! Zwieźcie drzewo z lasu,
540 Nie bójcie się zasadzek w tym przeciągu czasu.

Przyrzekł Pelid nie pierwej zwrócić broń do miasta,
Aż na niebie zaświeci Jutrzenka dwunasta«.
Zaraz lud woły, muły do wozów zakłada,
Z murów nieprzeliczona wychodzi gromada;
545 Dziewięć dni jęczy Ida pod toporów ciosem.
241

Gdy dziesiąta Jutrzenka z pięknym wstała włosem.
Wynieśli ciało z płaczem spółziomkowie mili
I złożywszy na stosie, ogień podniecili.
Ale gdy pierwsza zorza płomieniami błysnie,
550 Wielkie mnóstwo do stosu Hektora się ciśnie;
Zgasili go, czarnego wina lejąc wiele.
Potem bracia i wierni jego przyjaciele
Zebrali białe kości, łzy lejąc potokiem,
W głębi serca tak smutnym wzruszeni widokiem.
555 Składają w złotą puszkę ostatki żałobne,
Którą kryją z purpury zasłony ozdobne,
Wreszcie w rowie głębokim umieszczają zwłoki,
Toczą głazy i wznoszą grobowiec wysoki,
A na Achajów szpiegi uważają wszędzie,
560 By nie wpadli, gdy w świętym zabawni obrzędzie.
Tak kiedy rycerzowi grobowiec wynieśli,
Do królewskiego domu gromadnie się ześli;
Świetną ucztę ludowi dał Pryjam w swym dworze:
Ten był obchód pogrzebny po wielkim Hektorze.
242

POSŁOWIE

I. Homer i kwestia Homerowa

Iliada i *Odyseja* – dwa poematy epickie zostały stworzone przez poetę nazywanego Homerem (gr. Homeros). Nawet starożytni nie wiedzieli nic o jego życiu: tradycja przedstawia go jako ociemniałego śpiewaka, recytatora legend, który przejął i wykorzystał bogate dziedzictwo

poezji heroicznej. Według epigramatu Antypatra z Sydonu (II w. p.n.e.) siedem miast spierało się o pochodzenie Homera: Smyrna, Chios, Kolofon, Itaka, Pylos, Argos i Ateny. Najbardziej prawdopodobne jest, że pochodził z Chios (Jonia) lub ze Smyrny (Azja Mniejsza), gdyż podstawą języka obydwu eposów jest dialekt joński.

Również czas powstania *Iliady* i *Odysei* jest trudny do ustalenia – rozbieżność opinii historyków sięga tutaj aż czterech stuleci: od X do VII w. p.n.e. Najnowsze badania wyznaczają czas napisania *Iliady* na połowę IX wieku. *Odyseja* jest o kilkadziesiąt lat młodsza. Oba poematy zostały, według świadectwa starożytnych, zredagowane w dzisiejszej formie w Atenach przez Pizystarata, pod koniec VI w. p.n.e. Do tego czasu były przekazywane w formie ustnej, podobnie jak robił to sam Homer, który najprawdopodobniej recytował swoje dzieła przy wtórze instrumentu muzycznego zwanego formingą.

Brak dokładnych danych o osobie Homera doprowadził naukowców do wniosku, że poeta ten nigdy nie istniał, zaś jego dzieło jest połączeniem drobniejszych rapsodii, układanych przez wędrownych śpiewaków (aoidów). Po raz pierwszy hipotezę taką wysunął F. Hédelin D'Aubignac w roku 1715; natychmiast poparli go inni uczeni, i w ten sposób powstała tzw.

kwestia Homerowa. Współczesne badania pokazują jednak, że *Iliada* i *Odyseja* są utworami oryginalnymi, charakteryzującymi się spójnością i jednolitością pod względem kompozycji, języka i stylu. Biorąc pod uwagę przebieg akcji *Odyseja* jest kontynuacją *Iliady*. Oba eposy pozostają niedoścignionymi wzorami poezji epickiej. Ich język, bogaty w metafory i kunsztowne epitety kreśli obraz bardzo żywy i dramatyczny, zaś charaktery głównych bohaterów są niezwykle wyraziste.

2. Tło historyczne *Iliady*

Czas przedstawionych w *Iliadzie* zdarzeń można umieścić między 1400 a 1200 r. p.n.e., a więc w epoce mykeńskiej.

Tłem historycznym eposu jest wyprawa trojańska, dokonana przez lud Achajów na Ilion (Troję). Było to miasto frygijskie, położone w Azji Mniejszej między rzekami Skamander i Simoeis u stóp góry Ida. Tradycja głosi, że to zamożne miasto zostało zdobyte i spalone, a ludność wzięta do niewoli lub wybita przez Greków (Achajów) w 1184 r. p.n.e. za panowania króla Priama.

W roku 1870 niemiecki archeolog i podróżnik, Heinrich Schliemann rozpoczął prace wykopaliskowe

w Turcji na wzgórzu Hissarlik. Nazwa ta znaczy po turecku „forteca” i została nadana z powodu ruin murów wznoszących się w końcowej części grzbietu wzgórza. Prace wykopaliskowe dowiodły, że Hissarlik kryje liczne ruiny kolejno budowanych miast. Troja Priama, czyli gród, który istotnie spłonął około 1200 r. p.n.e., znajduje się w warstwie oznaczonej VII a. W 1873 r. Schliemann wraz z żoną Zofią, odkryli pod kamienną posadzką najstarszej części cytadeli wspaniały skarb, który przyniósł im wielki rozgłos. W skład znaleziska wchodziła złota biżuteria, złote kubki i srebrne wazy. Schliemann prowadził wykopaliska w Troi aż do 1890 roku, czyli do momentu swej śmierci, odkrywając w tym czasie kolejne ruiny na wzgórzu Hissarlik.

3. Mity trojańskie

Wojna trojańska, jej przyczyny, przebieg i dalsze losy jej bohaterów, to ostatni wielki cykl mityczny. Troja według tradycji mitologicznej była potężnym miastem na wybrzeżach Azji

Mniejszej. Założyli ją uchodźcy z Krety lub Attyki. Za bezpośredniego założyciela miasta uznaje się Ilosa, od którego imienia pochodzi druga nazwa Troi – Ilion. Wnukiem Ilosa był Priam, najmłodszy syn Laomedona, który jako jedyny ocalał z masakry rodziny dokonanej przez Heraklesa. Herakles oddał Priamowi tron i pozwolił odbudować miasto. Jednym z najmłodszych

synów Priama i Hekuby był Parys. Matce przyśniło się jednak, tuż przed jego urodzeniem, że powiła płonąca pochodnię. Uznano to za zły znak, symbol nieszczęścia zagrażającego miastu za sprawą młodego księcia – i postanowiono go zabić. Parys ocalał jednak, gdyż przygarnął go pasterz mieszkający na stokach góry Ida. Księżę wychował się wśród pasterzy

i wyrósł na bardzo pięknego, młodego człowieka. Zeus powierzył mu funkcję arbitra w sporze pomiędzy Herą, Ateną i Afrodytą. Początkiem sporu było wesele Peleusa i Tetydy, na które zaproszono wszystkich bogów z wyjątkiem bogini Niezgody – Eris. Eris zjawiała się jednak na uroczystości, rzucając pomiędzy zgromadzonych jabłko z napisem „dla najpiękniejszej”,

o które zaczęły się spierać trzy boginie. Rozjemcą w sporze został – za sprawą Zeusa – Parys. Każda z bogiń obiecała mu jakiś dar w nagrodę za pomyślny werdykt: Hera – królestwo całej Azji, Atena – sławę i mądrość, zaś Afrodyta – najpiękniejszą kobietę świata.

Właśnie ta obietnica skusiła młodego księcia. Wybranką okazała się Helena, żona króla Sparty Menelaosa.

Zanim jednak Afrodyta zrealizowała swą obietnicę, Parys powrócił na dwór ojca. Rozpoznała go Kasandra – jego siostra, która od Apollina otrzymała dar wieszczona. Priam uznał w nim zaginionego syna i przyjął z radością.

Niedługo potem Parys przybył w gościnę do Sparty i pod nieobecność króla Menelaosa porwał Helenę i uwięził ją do Troi. Wkrótce po porwaniu, do Troi przybyli Menelaos i Odyseusz, jako posłowie żądający natychmiastowego wydania Heleny i wszystkich wywiezionych z nią skarbów. Król Priam odmówił i wojna stała się nieunikniona. Na czele wojsk greckich stanął brat Menelaosa, Agamemnon, król Myken. Wśród bohaterów walczących po stronie Greków najważniejszą rolę odgrywał Achilles, syn Peleusa i Tetydy – najodważniejszy z rycerzy achajskich. Bez niego – według przepowiedni – Grecy nie mogli zwyciężyć Trojan. Z osobą Achillesa związany jest mit – jedynym słabym miejscem na ciele, w które można go było zranić śmiertelnie, była jego pięta. Grot, który trafił Achillesa w to wrażliwe miejsce, wystrzelił Parys wspomagany przez Apollina.

4. *Iliada* – fabuła i konstrukcja utworu

Treść *Iliady* obejmuje dzieje 40 dni w dziesiątym roku oblężenia Troi przez Greków: gniew Achillesa, największego z bohaterów greckich, z powodu odebrania mu przez króla Agamemnona branki Bryzeidy; wycofanie się Achillesa z walki, powodujące straszne klęski Greków; śmierć Patroklosa, przyjaciela Achillesa i jako skutek tego – powrót Achillesa do boju; śmierć Hektora, syna króla Troi Priama w pojedynku z Achillesem, zbeszczeszczenie przez Achillesa zwłok pokonanego bohatera trojańskiego, i w końcu wydanie zwłok królowi Priamowi przybyłemu w tym celu do obozu Greków i pogrzeb Hektora.

Opowieść o próbach zdobycia Troi (Ilionu) podzielona została na 24 księgi. Nie był to jednak oryginalny zamysł Homera – taki podział wprowadzili filologowie aleksandryjscy w II w. p.n.e. Temat zapowiedziany jest w inwokacji do Muzy (pierwsze siedem wersów). Styl poezji Homera jest patetyczny i bohaterski zarówno ze względu na tematykę – opis bohaterskich czynów wojowników, jak i na stałą obecność bogów, którzy biorą udział w walce: po stronie Trojan Afrodyta i bóg wojny Ares, Grekom zaś pomagają Hera i Atena.

Kolejnym ważnym zagadnieniem w utworze jest rola Fatum – Przeznaczenia, któremu podlegają nie tylko ludzie, ale i herosi, a nawet bogowie. Stąd paralelizm, czyli równoległe prowadzenie toków narracyjnych i opis dwóch światów: realnego (ludzkiego) i fantastycznego (związanego z bogami).

Z Fatum wiążą się nierozzerwalnie przepowiednie, które decydują o losach bohaterów, a także wpływają na wynik całej wojny o Troję. Pod względem konstrukcyjnym pełnią one

244 rolę tzw. retardacyjną – spowalniają tok narracji. Podobną rolę pełnią opisy scen przedstawiających

życie codzienne Greków, które wplatanie są pomiędzy sceny walki. W opisach tych uwidaczniają się współczesne Homerowi zwyczaje, wierzenia i stosunki społeczne.

5. Styl utworu

Warto zauważyć, że styl utworu nie jest jednolity. Sposób opisywania życia codziennego jest nieco inny, niż styl, w jakim przedstawiane są relacje z bitew, sylwetki herosów i przebieg walki. Nie jest to styl wysoki, podniosły, ale realistyczny, wręcz drobiazgowo opisujący codzienność starożytnych Greków (np. przedmioty, obyczaje pogrzebowe, wreszcie stany psychiczne i przeżycia bohaterów).

Do specyfiki stylu poezji Homera należą także tzw. epitety stałe, trafnie określające bogów,

ludzi i rzeczy (np. chmurowładny Zeus, szybkonogi Achilles, mężny Hektor) oraz porównania homeryckie rozbudowane w całe obrazy poetyckie. Przerwywają one długie opisy i urozmaicają relację.

Charakterystyczna jest także rola mów i tyrad, jakie bohaterowie wygłaszają w czasie bitew. Mimo owych przemówień przebieg akcji przedstawiony jest w utworze rzeczowo i obiektywnie. Homer stara się bezstronnie zaprezentować rację zarówno Trojan, jak i Greków. W podobny sposób są charakteryzowane postaci, jako zróżnicowane psychologicznie i dynamiczne.

Zarówno po jednej, jak i po drugiej stronie znajdują się typy pozytywne i negatywne.

Bohaterami stają się tu najlepsi, bez względu na to, po której walczą stronie. Na miano bohatera zasługują nie tylko najdzielniejsi fizycznie wojownicy, ale także zwycięscy oratorzy (np.

Odys czy Agamemnon).

Bardzo charakterystyczną cechą eposów homeryckich jest szczegółowe opisywanie pięknych przedmiotów, np. berła Agamemnona. Najślawniejszym tego rodzaju opisem jest przedstawienie tarczy Achillesa (księga XVIII), kunsztownie wykonanej w kuźni Hefajstosa.

Bardzo ważną rolę w sztuce poetyckiej Homera odgrywa także wiersz – heksametr daktyliczny, który ze względu na swoją melodyjność i rytmiczność nadaje się znakomicie zarówno do wyrażania nastrojów i uczuć, jak i do przedstawiania bohaterskich czynów.

6. Cechy gatunkowe eposu

Iliada jako gatunek literacki jest eposem. Epos to dłuższy utwór epicki, najczęściej wierszowany.

Ukazuje dzieje postaci historycznych lub legendarnych na tle wydarzeń przełomowych.

Rozpoczyna się inwokacją, w której narrator zapowiada temat, prosząc jednocześnie

Boga lub bóstwo o natchnienie i opiekę. Epos zawiera także elementy podań, baśni, mitów

czy wydarzeń fantastycznych. Gatunek ten dominował w epice aż do momentu, gdy rozwinęła się powieść.

245

Spis treści

Księga I Zaraza. Gniew	7
Księga II Sen. Próba. Katalog	22
Księga III Przysięgi. Widok z muru. Pojedynek.....	34
Księga IV Złamane przysięgi. Przegląd wojsk Agamemnona.....	45
Księga V Przewagi Diomedesa	54
Księga VI Pożegnanie Hektora z Andromachą.....	68
Księga VII Pojedynek Hektora z Ajasem. Pogrzeb poległych.....	81
Księga VIII Przerwana bitwa	89
Księga IX Poselstwo do Achillesa	100
Księga X Pieśń o Dolonie	112
Księga XI Przewagi Agamemnona.....	125
Księga XII Walka o mur	137
Księga XIII Bitwa przy okrętach	145
Księga XIV Oszukanie Zeusa	160
Księga XV Powtórne odparcie od okrętów.....	172
Księga XVI Pieśń o Patroklosie	183
Księga XVII Przewagi Menelaosa	197
Księga XVIII Sporządzenie zbroi Achillesa.....	209
Księga XIX Wyrzeczenie się gniewu	221
Księga XX Walka bogów	228

Księga XXI Walka nad rzeką	237
Księga XXII Śmierć Hektora	249
Księga XXIII Igrzyska na cześć Patrokla	259
Księga XXIV Wykupienie zwłok Hektora.....	278
Posłowie	292